

Neumann Tibor

A Korlátköviek
(Egy előkelő család története és
politikai szereplése
a XV–XVI. században)

2006

Neumann Tibor

A Korlátkövek
(Egy előkelő család története és politikai szereplése
a XV–XVI. században)

Doktori (PhD) értekezés

PPKE BTK Történettudományi doktori iskola (vezető: Prof. Dr. Fröhlich Ida)
Középkori eszmetörténeti műhely (vezető: Dr. Szovák Kornél egyetemi docens)

Témavezető: Dr. Rác György egyetemi docens

Piliscsaba, 2006.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	3
Célkitűzés.....	3
A magyar és szlovák történeti szakirodalom a Korlátköviekről.....	6
II. A család eredete — a Bucsányiak.....	9
III. Korlátkövi id. Osvát (†1456).....	12
Korlátkő megszerzése.....	12
Újlaki Miklós szolgálatában.....	21
A család.....	26
IV. Korlátkövi ifj. Osvát (†1511).....	28
Korlátkő elvesztése.....	28
A királyi udvarban.....	35
Hegyesd vára — Berencs vára.....	41
A család.....	47
V. Korlátkövi Péter (†1526).....	50
Út a bárósáig.....	50
A „hoppmester” — egy báró és funkciói.....	54
Politikai hatalom — politikai orientáció.....	61
Lak vára.....	68
Éleskő vára.....	72
Per a Žerotínsky családdal.....	75
A család.....	77
VI. Korlátkövi Zsigmond (†1546).....	80
Nyári Ferenc színrelépése.....	80
A pozsonyi káptalan panasza.....	88
Egy régi vár utolsó gazdája.....	93
Korlátkövi Anna és a leányág fellépése.....	95
VII. Birtokok.....	103
A Korlátkövi család birtokai és jogigényei 1546-ig (adattár).....	103
VIII. Társadalomtörténeti vizsgálatok.....	134
Rezidencia.....	134
Műveltség és anyanyelv.....	144
Familiárisok.....	146
Összefoglalás.....	152
Bibliográfia.....	156
1. Levéltárak, levéltári állagok és jelzetek rövidítései.....	156
2. Kézírókönyvek, forráskiadványok, cikkek, tanulmányok.....	157
Függelék.....	171
I. A családtagok missilisei.....	171
II. A családtagok végrendeletei.....	180
III. Itineráriumok.....	186
IV. Leszármazási táblázatok.....	196

I. Bevezetés

Célkitűzés

Az elmúlt évtizedek középkortörténeti kutatásainak köszönhetően ma már közismert, hogy a korabeli Magyarországon mennyire szoros összefüggés tapintható ki a politikai hatalom és a várak birtoklása között.¹ E megállapításból az is egyértelműen következik, hogy még a „köztörténeti” kutatás sem nélkülözheti az olyan aprólékos vizsgálatokat, amelyek érdeklődésük homlokterébe egyes hatalomból részesülő családokat, azaz a bárói réteg és a várbirtokos nemesség képviselőit állítják. A családtörténeti megközelítés e két társadalmi réteg vizsgálata esetén kétségtelenül nem csupán társadalomtörténeti, hanem politikatörténeti eredményekkel is kecsegtet.² Az alábbiakban egy olyan előkelő család történetét és politikai szerepét igyekszem feldolgozni, amelynek egyik tagja a Jagelló-korban bárói méltóságot is betöltött, és ezáltal a két Jagelló király kormányzatának fontos szereplőjévé lépett elő. Dolgozatom részletesen éppen egy évszázad történéseit mutatja be, attól kezdődően, hogy megszerezték első, egyben névadó várukat (1446), egészen a család fiági kihalásáig (1546).

A Korlátköviek kiválasztását több szempont indokolta. Leginkább természetesen saját társadalomtörténeti érdeklődésem befolyásolt, hiszen a nemesi előkelőknek vagy várbirtokos nemeseknek nevezett réteg politikai súlyával és társadalmi pozíciójával kívántam foglalkozni. E társadalmi csoportot — amelyet a XV. század elejétől akkor is *egregius* (vitélző) tiszteleti címmel illeltek, ha semmilyen erre jogosító tisztséget nem viseltek — éppen az különböztette meg a társadalmi hierarchiában alattuk elhelyezkedő tehetős középirtokos (*bene possessionatus*) nemesektől, hogy egy-két erősséget és általában több száz jobbágyháztartást birtokoltak, tagjai gyakran jutottak be a királyi udvarba, miáltal ritkán bárói tisztséget is szereztek. A kora újkorban e családok az új, nyugati típusú főnemesi címek megszerzésével hamar beolvadnak az újkori magyar arisztokrácia soraiba.³ Másfelől az is egyértelmű volt számomra, hogy e vizsgálatot az általam évek óta vizsgált északnyugat-magyarországi régió, azon belül is Nyitra megye egyik e réteghez tartozó családjával érdemes elkezdenem. A kö-

¹ Az alapvetést l. ENGEL, Királyi hatalom, Honor, Világi nagybirtok I–II., FÜGEDI, Vár és társadalom, Castle and Society.

² A legjobb példa erre Engel Pál genealógiai segédlete (ENGEL, Gen.), ami a politikatörténeti kutatásokhoz is nagy segítséget nyújt.

³ E középkorvégi nemesi rétegre: KUBINYI, Középirtokos nemesség 8–10., KUBINYI, Változások 10., a Nyitra megyei családokra: NEUMANN, Esküdtek 280–281.; a birtokvagyon és az udvarba jutás kölcsönhatására korábbi korszak alapján: ENGEL, Ung megye 109.; bárói tisztséget is viselt előkelő családra l. pl. ENGEL, Liszkóiak 63–76.

zépkor végén a megye többi várbirtokos rokonsága (Apponyi, Cobor, Gimesi Forgács, Keselőkői Majtényi) közül — részben demográfiai okokból — e család rendelkezett a legjelentősebb vagyonnal, és a Mohácsnál elesett Péter udvar-, illetve ajtónállómester révén tagadhatatlanul a legnagyobb befolyással is. Jóllehet közvetlen szomszédságukban a Coborok hasonló vagyont mondhattak magukénak, bárói tisztségekkel őket is csak a Mohács utáni évtizedekben tüntették ki. A történész számára szintén szerencsésnek bizonyul az a szempont, hogy a család két évtizeddel a középkor hagyományos zárópontjának tekintett esztendő után kihalt, így történetüket vizsgálva nem szükséges mesterséges korszakhatárokat kijelölnünk. Kétségtelen, hogy Nyitra megye a családtörténeti kutatások terén szerencsés helyzetben van;⁴ fontosnak tartom ugyanakkor megjegyezni, hogy a magyar történeti irodalom ma már klasszikusnak tekintett családtörténeti műve, *Fügedi Erik* Elefánthyak-ja⁵ az alábbi dolgozat megírása során nem biztosíthatott számomra kontroll-anyagot: míg az Elefántiak a késő középkorban tekintélyes megyei középbirtokosok voltak, addig a Korlátköviek várbirtokos előkelők, majd bárók lettek, akiknek vagyona, hatalma és ezáltal mindennapi törekvései egészen más téren mozogtak, mint említett megyebéli társaiké.

Célkitűzésem tehát alapvetően kettős: a család történetének megírásánál hangsúlyosan törekedtem politikai szerepük felvázolására, de igyekeztem az ezzel szorosan összefüggő társadalmi háttérrel is a lehető legpontosabban megrajzolni. Módszerem igen egyszerű volt: teljességre törekvő adatgyűjtést folytattam. A különleges középkori forrásadottságoknak megfelelően elsősorban arra összpontosítottam, hogy a család által birtokolt településekkel együtt levéltárak töredékei mely családok kezére vándoroltak; másfelől a birtokaikhoz közel eső hiteles helyi és városi levéltárakat, több nyugatfelvidéki családi levéltárat, végül mutatói segítségével a legnagyobb középkori oklevélgyűjteményt, a *Neo-regestrata Acta*-t vizsgáltam át. Az így nyert nagy mennyiségű, főként okleveles adatot a következő tematikus egységek köré csoportosítottam: a családfők életrajza (tisztségeik és feladataik, familiárisi, udvari, bárói tevékenységük, várak megszerzése, családi kapcsolatok), a birtokvagyon alakulása és társadalomtörténeti szempontok (familiárisok, rezidencia, műveltség). Minthogy dolgozatom egy évszázad történetét vizsgálja, ráadásul egy család szemszögéből, természetesen nem lehetett célom az, hogy egy-egy országos jelentőségű politikai eseménynél hosszabban elidőzzek; ezek esetében csupán a családtagok szerepére összpontosítottam. Szintén nem törekedtem arra, hogy olyan hagyományos családtörténeti munkát írjak, amely a középkori magyar for-

⁴ A várbirtokos előkelők tekintetében az alábbi forráskiadványok és adattárként is hasznosítható monográfiák emelendők ki: Apponyi I–II., BÁRTFAI SZABÓ, Forgács, SZERÉMI–ERNYEY, Majthényiak.

⁵ FÜGEDI, Elefánthyak.

rásadottságokból következően jól feltérképezhető, gyakran sok éven át húzódó birtokpereket is részletesen ismertetve, alapvetően időrendben haladva mutatja be a vizsgált család történetét. Kivételt csupán a váruradalmak ügyében támadt perekkel tettem, amelyeket politika- és társadalomtörténeti vetületük miatt érdemesnek véltem a bővebb ismertetésre.

Mivel a család birtokait nem egy, hanem több, tőlük leányágon leszármazó család, valamint a Nyári-rokonság örökölte, összefüggő iratanyaguk nem, csupán annak egyes szétszóródott részei maradtak fenn: a Batthyány levéltár Apponyi-gyűjteménye őrizte meg legtöbb oklevelüket, de fontos iratokat tartalmaz a Motesiczky család korlátkői uradalmi, a Majthényiek nováki és a Pongráczok — sajnos részben elpusztult — bashalmi, óvári és turócdívéki levéltárai is.⁶ Az ezekben fennmaradt forrásokat jól kiegészítik a hiteles helyi gyűjteményekben, főként a pozsonyi, nyitrai és esztergomi káptalanok levéltáraiban fellelhető adatmorzsák — a Nyáry család elkallódott berencsi levéltára viszont fájdalmasan hiányzott a munkám során.⁷ A legnagyobb nehézséget mégsem az iratok újkori pusztulása és eltűnése, hanem a vélhetően már a XVI. században végbemenő selejtezés jelenti. Az ifjabb Osvát által 1498-ban kieszközölt újadomány, amely a család csaknem összes birtokát felsorolta, fontos választóvonalnak tűnik: az ezelőtt kelt oklevelek teljesen eltűntek, a család Komárom megyei terjeszkedésének iratait például hiába keressük az itteni birtokokat megöröklő családok levéltáraiban. Ennek ellenére leszögezhetjük: noha a Korlátköviek történetének megírásához nem rendelkezünk olyan mennyiségű forrással, mint például a Gersei Pető, Kállói vagy Kisvárdai családok esetében, a viszonylagos adatbőség mégis elegendőnek tűnik tendenciák felvázolására.⁸ Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy az alábbi tanulmány, a többféle kutatási szempont ellenére, *családtörténet*: nem kíván általános, azaz országosan elfogadható társadalomtörténeti következtetéseket levonni a késő középkor előkelő családjairól; bár a Korlátköviekre vonatkozó megállapításaimat igyekeztem a többi Nyitra megyei várbirtokos családnál megfigyelhe-

⁶ E pusztulás már csak azért is fájdalmas, mert a Pongrácz család levéltárából jelentős mennyiségű oklevelet kivonatokban közlő *Karácsonyi János* a XX. század elején láthatóan csak a levéltár egy részéhez tudott hozzáférni (KARÁCSONYI, Pongrácz 1–3. közl.), vö. a DL-ben fényképen kutatható bashalmi levéltár jelenlegi anyagával.

⁷ A gróf Nyáry család berencsi levéltárát említi: A Történelmi Társulat 1875-ki kirándulása. Századok 8. (1875) 567., vö. KOSÁRY 711. — Egy Nyáry-levéltár található a Szlovák Nemzeti Levéltárban is, de csak XVII–XVIII. századi anyagot tartalmaz. — Sajnos az R szekcióból a gróf Nyáry család 1945-ben nagyrészt elpusztult levéltárába áthelyezett egy fasciculusnyi anyag is csak néhány XVI. századi Nyári-vonatkozású oklevelet tartalmaz: MOL P 1432. (Nyáry cs.) 4. csomó (R szekcióból kiemelt iratok.). — Korlátkövi Péter udvarmester korabeli, nyilván Berencsen őrzött levéltárának anyaga teljesen hiányzik, így gyanítható, hogy ez az említett berencsi Nyári-levéltárban volt megtalálható.

⁸ Munkámhoz rendkívül nagy segítséget nyújtott a levéltári adatbázis (A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa, DL–DF 4. 2. Szerk. RÁCZ GYÖRGY. CD-ROM, 2003.), amely számtalan olyan adatra hívta fel a figyelmemet, amely különben kimaradt volna gyűjtésemből.

tő jelenségekkel összevetni, ilyen összegző munkára csupán több, a Korlátkövekkel hasonló súlyt képviselő család vizsgálatát követően lesz lehetőség.

A magyar és szlovák történeti szakirodalom a Korlátkövekről

A XIX. századi családtörténeti és genealógiai művek olvasása közben gyakran érhetjük tetten azt a jelenséget, hogy az adott családdal foglalkozó első szerzőtől nem csak a helyes, hanem a téves adatok is megállíthatatlanul végighömpölyögnek a későbbi szakirodalmon. Nem történt ez másképp a Korlátkövek esetében sem. Itt az elsőséget egy 1834-ben megjelent könyv mondhatja a magáénak, amelynek *Mednyánszky Alajos* által írott egyik fejezete Korlátkő kapcsán a birtokos családok történetét is tárgyalja,⁹ de előadásába számtalan hiba csúszik. Bárminemű forráshivatkozás nélkül a Korlátkövi család kihalását például 1535-re helyezi (helyesen 1546), I. és II. Osvát generációját összekeveri, II. Osvátot 1512-ben — azaz halála után egy évvel — királyi sáfárként említi (e tisztséget 1492–1495/98 között viselte), Pétert 1502-ben kancellárnak tartja (kamarás helyett), mindezt számtalan rossz évszámmal egészíti ki. Tőle ered az a tévedés is, miszerint Korlátkőt ugyan Mátyás király 1485-ben Plankner János udvari lovagnak adományozta, de a Korlátkövek a birtokban maradtak, hiszen 1498-ban is a vár birtokosaiként tűnnek fel, a „Korlátkői szabad úr prédikátummal” — azaz birodalmi bárói címmel (a kérdésről lásd alább). Hasonlóképpen félreértésnek tekintendő az, hogy II. Osvát 1486-ban Berencs várát is megörökölte (a várát az 1502. évi adomány után kilenc évvel, 1511-ben szerezte meg).¹⁰ Ezek az adatok aztán szinte szó szerint megtalálhatók *Nagy Iván* híres genealógiai művében is, aki bár *Mednyánszky* genealógiai tévedései közül a generációk keveredését helyesen javította, újabb téves évszámmal is gyarapította a családról szóló ismeretanyagot.¹¹ A régi történeti irodalom legpontosabb munkája kétségtelenül *Jedlicska Pálnak* a Kis-Kárpátok régiójáról írott feldolgozása.¹² Ő már jóval több adattal rendelkezett a családról, de elődei tévedéseinek nagy részét újraközölte. Így ismerteti azt a félreértést is, miszerint az Újlakiaktól Korlátkőt az Alsólindvai Bánfiak örökölték meg (ennek alapja az volt, hogy Korlátkövi Osvát macsói vicebán fia magukat Bánfinak nevezték), de aztán előadja a helyes verziót is: a Korlátkövi család a Hontpázmány nembeli Bucsányiak

⁹ HORMAYR, Taschenbuch 57–65.

¹⁰ Uo. 62–63.

¹¹ NAGY IVÁN V. 352–354. — Korlátkövi János krakkói egyetemi hallgatóságát 1493-ra helyezi, a valóságnál mintegy másfél évtizeddel korábban.

¹² JEDLICSKA, Kiskárpáti emlékek passim.

közül származik.¹³ Zárójelben jegyzem meg, hogy a Bucsányiakról olyan vélekedés is napvilágot látott, miszerint a Battyányi családdal azonos.¹⁴ A milleniumi megyemonográfiák aztán több értékes, főként birtoklástörténeti adatra hívták fel a figyelmet, de értesüléseik gyakran pontatlanok.¹⁵

A századforduló, majd a XX. század kutatásai jóval több adatot tártak fel a család történetét illetően, holott a Korlátkövekkel kizárólag periférikusan foglalkoztak. A neves genealogus, *Wertner Mór* például egy hosszú lábjegyzetben értekezett a Bucsányiak és a Korlátkövek első közös őseiről,¹⁶ jóval később pedig *Mályusz Elemér* közölte egy bekezdésben az Újlaki Miklós familiárisaként az 1447. évi budai országgyűlésen részt vevő Korlátkövi idősebb Osvát rövid életrajzát, hibák nélkül.¹⁷ Valamennyi munka közül ki kell azonban emelnem *Fógel József* két adattárként is használható kézikönyvét,¹⁸ valamint *Kubinyi András* tanulmányait,¹⁹ amelyek számtalan értékes adatra hívták fel a figyelmet. *Engel Pál* jóvoltából azóta elkészült a család eddigi legjobb leszármazási táblázata is, amely ugyan egy-egy helyen kiegészíthető, de kiváló alapot biztosít a kutatásokhoz. A családfa csupán egy apró hibát tartalmaz, amely azonban nem róható fel a szerzőnek: a Bucsányi Korlátkövi és a Bucsányi Bodok család tagjai egyaránt sokszor csak „Bucsányinak” nevezték magukat, ami a keresztnevek egybeesése miatt olykor nehezen eldönthetővé teszi, kiről is van szó valójában. Így történt, hogy a táblázatban Bucsányi (Bodok) Osvát felesége szerepel Korlátkövi ifjabb Osvát feleségeként.²⁰

¹³ Uo. 50–52.

¹⁴ A milleniumi Nyitra monográfiában REISZIG EDE egy helyen „Bucsányi (Battyány)” családról tesz említést (SZIKLAY–BOROVSKY, Nyitra 682.).

¹⁵ Néhány kiragadott példa: BOROVSKY, Esztergom 450. (REISZIG Ede) szerint Csév birtokosa 1525-ben Cobor Gáspár volt (a település valójában Korlátkövi Péteré volt). A félreértés forrása az lehetett, hogy Cobor 1525. évi idézését Péter ellen éppen Cséven (Piliscsév) hajtották végre (DL 26347.). — BOROVSKY, Esztergom 28. (REISZIG Ede) szerint Lábatlanon Korlátkövi Tamás komáromi főispán birtokolt (Péter helyett). — BOROVSKY, Komárom 408. (REISZIG Ede) szerint Korlátkövi Osvát 1500–1514 között volt főispán (helyesen 1498–1511), Péter pedig 1514–1526 között (helyesen 1512-től), előbbi pedig 1502–1510 között komáromi és tatabányai kapitány is (a kapitányi és a várnagyi cím valójában felváltva fordul elő, és természetesen az ispáni címmel volt összekötve). — BOROVSKY, Komárom 555. (REISZIG Ede) szerint a Bucsányi Korlátkövi család már talán a XIV. században megtelepedett a megyében. Ezt azzal indokolja, hogy Zsigmond 1412-ben már gyallai pusztáját bocsátja zálogba. Az adat, amelyet Csánki III. 520., majd tőle WERTNER, *Diplomatarium* 11. is átvett, azonban 1512-es, a félreértést a hibás szövegkiadás okozta (Konkoly-Thege 1. közl. 26–27.). Zsigmond amúgy a Bucsányi Bodok család tagja; a gyallai birtok megszerzésére l. NEUMANN, *Esküdtök* 271. — SZIKLAY–BOROVSKY, Nyitra 520. (DEDEK CRESCENS Lajos) szerint a surányi vár Ország László halála után leánya, Dóra révén Korlátkövi Péterre szállt, majd ennek halála után leányuk, Erzsébet kezével Nyári Ferencre (a vár sohasem állt Péter birtokában, Nyári pedig foglalással jutott hozzá, lásd alább).

¹⁶ WERTNER, *Diplomatarium* 11. (2. jegyzet)

¹⁷ MÁLYUSZ, *Rendi állam* 529–530.

¹⁸ FÓGEL, Ulászló és FÓGEL, Lajos passim.

¹⁹ Pl. KUBINYI, Bárók, Királyi udvar, Sárkány Ambrus stb. passim.

²⁰ ENGEL, GEN. „Hontpázmány nem 16. Korlátkövi” című tábla.

A téma a szlovákiai történeti kutatást sem készítette behatóbb vizsgálatra, annak ellenére, hogy a család regionális szerepe jelentősnek tekinthető. Itt kétségtelenül *Branislav Varsik* 1956-ban publikált forráskiadványának néhány adatokban gazdag — a Mednyánszky–Nagy–Jedlicska-hármas adatain túl saját gyűjtésével kiegészített — lábjegyzete emelendő ki, amelyeket magyarázat gyanánt fűzött a családtagok által szlovákul írott levelek szövegéhez. Megállapítja például, hogy a család nem 1535-ben halt ki, hiszen Zsigmond még 1545-ben is életben volt. Péter udvarmesterségét azonban csak 1517-től számítja.²¹ Ugyanő a berencsi vár történetének összefoglalásakor is beleütközött a birtokos Korlátköviek szerepébe, de Jagelló-kori adatgyűjtése igen hiányos, mindenestre jogosan kétségének adott hangot annak kapcsán, hogy Osvát 1486-ban megörökölte volna Berencset.²² Az utóbbi években sűrűn megjelenő szlovák helytörténeti munkákban sajnos még mindig a fenti triász, valamint az adataikat felhasználó *Lubomir Janota* 1938-ban megjelentetett népszerű vártörténeti művének²³ hatása érződik, bár meg kell jegyezni, hogy sajnos csak jó esetben, hiszen e munkák szerzői sokszor még ennyi ismerettel sem rendelkeznek a családról, vagy éppen nem mutatnak iránta érdeklődést.²⁴ A korlátkői uradalomhoz tartozó Jablánc (Jablonica) faluról 2002-ben írott helytörténeti munka szerint például Újlaki Miklós Korlátkőt a Bánffy családból származó Osvátnak adta el, következő adata pedig már a család kihalta utánról való.²⁵ Üde színfoltot jelent *Frederik Federmayer* 2001-ben megjelent öt részes cikksorozata a Záhorie folyóirat hasábjain a Korlátkőt birtokló családok címereiről: bár a család történetét Nagy Iván alapján tárgyalja, okleveles adatok felhasználásával több kisebb hibát is kijavít, például — Varsikot érdekes módon nem idézve — tisztázza, hogy a család minden bizonnyal 1546-ban halt ki; más kérdés, hogy a javítások mellett hibákat is elkövet: Korlátkövi Pétert például nem csak komáromi, hanem trencsényi ispánnak is írja, Bucsányi Mihály 1494. évi címerét pedig a Korlátkövi család címerének tekinti, holott itt a Bodok család egyik tagjáról, a szomolányi várnagyról lehet szó.²⁶

E rövid, és a teljesség igénye nélkül felvázolt összefoglalás is jól mutatja, hogy a családról mindmáig számos, egymásnak gyakran ellentmondó vélekedés él, főként a hely- és családtörténeti irodalomban, de a tévedések jelentős része minden bizonnyal a források feltáratlanságára vezethető vissza. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a hibás következtetések és

²¹ VARSIK 52–53., 120. (1–2. jegyzet)

²² VARSIK, Osídlenie 126–127.

²³ Korlátkőről: JANOTA II. 42–46.

²⁴ Pl. GAŠPÁREK, Rovensko 14–16. (Egyedüli adata a családról az, hogy Rovenszko faluban 1533-ban az ekkor már hét éve halott Péternek és testvérének vannak jobbágyportái. Természetesen az összeírásban Péter özvegye szerepel.); Szenic város adatgazdag monográfiája csak Korlátkövi Zsigmond szlovák nyelvű leveleiről tesz említést, a családról nincs mondanivalója: BENŽA–MINĐAŠ, Senica 31–33.

²⁵ DINGOVÁ–DRAHOŠOVÁ, Jablonica 10–11.

²⁶ FEDERMAYER, Erby pánov, főként 1–2. rész.

évszámok nagy száma miatt ezek megcáfolásával az alábbiakban csak akkor foglalkozom, ha azokat tényszerű adattal nem, csak hipotézissel tudom kiigazítani. Máskülönben mindvégig forrásaimra hagyatkozom.

II. A család eredete — a Bucsányiak

A Nagyszombat és Galgóc között, a Dudvág partján elterülő Nyitra megyei falut, Bucsányt ismeretlen időben, 1307 előtt szerezte meg a Hontpázmány nemzetségből származó Szegi család egyik ága, amely magát a XIV. század közepétől kizárólag e faluról nevezte. A rokonság a Szegiek 1267. évi osztályában szereplő Mojs fia Bodoktól származott.²⁷ Egyik fia, Miklós az 1310-es években Csák Máté szolgálatában a nyitrai ispánságig emelkedett,²⁸ ami esetleg magyarázatul szolgálhat arra, hogy családja miért szorult ki a Szegiek törzsbirtokairól, azaz Nyitra megye déli részéből. A XIV. század végére a család már három jól elkülöníthető ágra szakadt. Közülük csupán az egyiket, a Bodok családot tudjuk kétséget kizáróan az első ismert őshöz kötni: ők Bodok hasonnevű unokájától, Miklós ispán fiától származtak.²⁹ Segítséget jelent ugyanakkor annak ismerete, hogy a három ágat a Bars megyei Néved falu egyenlő arányban illette meg,³⁰ ami alapján feltételezhető, hogy a másik két család az ágának nevet adó ifjabb Bodok két testvérétől származott (*lásd a függelék*). Az egyik testvér — neve talán Domokos lehetett³¹ — vagy valamelyik fia a Gecse ragadványnevet viselhette, mivel ez le-származottai családnevévé vált, sőt névedi részüket is e névvel illették.³² A harmadik ágat Miklós alapította, ő a Korlátköviek őse. Valamennyien címerükön viselték a Hontpázmányok hatágú csillagát és holdsarlóját.³³

²⁷ A Korlátkövi és Bucsányi családok első őseivel ismereteim szerint legbehatóbban WERTNER, Apponyi 11. (2. jegyzet) foglalkozott egy hosszú jegyzet erejéig. Helyesen úgy gondolta, hogy nem csak a Bodok, hanem a Korlátkövi család is Mojs fia Bodoktól származott (ENGEL, GEN. a Korlátkövieket nem próbálta meg összekötni a többi ággal). — A Bucsány falura vonatkozó korai adatokat I. GYÖRFFY IV. 361.

²⁸ Egy 1318-as oklevelében a nyitrai püspök „Buchan fia Miklósról”, Csák Máté egykori nyitrai ispánjáról tesz említést (AOkl. V. 48. sz.). Egyetértek *Ján Lukačkával*, aki valószínűsíti, hogy a hely Bucsányi Miklósként értelmezendő: LUKAČKA, Formovanie 44. és 131–132., vö. LUKAČKA, Matúš Čák 602.

²⁹ ENGEL, GEN. „Hontpázmány nem 7. Szegi-ág 1. tábla” és „2. tábla. Bodok (Bucsányi)” című táblák, vö. KARÁCSONYI II. 209–210., LUKAČKA, Formovanie 4/2. táblázat.

³⁰ 1495: ZI 25–31 et I–9. (A DL-ben nem található meg.) — Sajnos a település korai története teljesen ismeretlen (GYÖRFFY I. 464.), de a család legkésőbb a XIV. század közepére megszerezte. A másik Bars megyei birtok, Ibrányföldre vagy Kiscseke pusztá minden bizonnyal a Korlátkövi-ág XIV. század végi szerzeménye; a névadó csekei birtokos, Ibrahim 1339-ben még élt (GYÖRFFY I. 437.).

³¹ 1378-ban egy Bucsányi Domokos fia Jánosról hallunk: ZsO III. 553. sz.

³² 1437: Gecze fia András bucsányi nemes: DF 225456.; 1530: „porcione sua possessionaria ibidem habita vulgo Gechereze appellata”. ŠObA v Nitre, Listiny z rodových fondov, Ordódy cs. 5.

³³ CSOMA, Vajday 118. (A tanulmányban megtalálható Korlátkövi Péter udvarmester — a szerző szerint királyi kancellár és főajtónálló — 1524-es pecsétjének lenyomata is, amely osztott pajzson felül sas, alul szarvaival

Míg a Korlátkövi-ág 1446-ban a várbirtokos előkelők sorába lépett, majd a Jagellókorban egy bárót is adott az országnak, addig a másik két ág mindvégig megmaradt a tehetős középirtokos nemesek szintjén. A környék hatalmasságai előszeretettel fogadták őket a szolgálatukba: tagjaikat a XV–XVI. században leggyakrabban a Gúti Országok kíséretében találjuk, olykor nyitrai alispánként, máskor szomolányi várnagyként, surányi vagy siroki provizorként.³⁴ A magukat sok esetben Névedről nevező Gecsék történetében két érdekes momentum is említhető: Mihály 1450-ben — Ország Mihály familiárisaként — társaival együtt kalandos módon elfoglalta Pozsony várát, amely tettük hosszas politikai bonyodalmat idézett elő;³⁵ testvére, György viszont ezidőtájt — vélhetően Újlaki Miklós kíséretében — Somogy megyébe került, ahol házasságával jelentős birtokvagyonra is szert tett. Fia, Mihály 1469-ben már állandó somogyi lakhelyére hivatkozva Nyitra és Bars megyei birtokait otthon maradt nagybátyja kezelésére bízta.³⁶ Utódai, a Nagybajomi Bucsányiak majd csak egy évszázaddal később, a török terjeszkedés idején perlik vissza védettebb helyen elterülő felvidéki birtokaikat.³⁷

A Korlátkövi-ág XIV. századi tagjairól viszonylag kevés ismerettel rendelkezünk. Társadalmi pozíciójukat mindenesetre jól szemlélteti, hogy rendszeresen megillette őket a tehetős nemeseknek kijáró mester (*magister*) tiszteleti cím.³⁸ Az ágalapító Miklós fia, István az I. Lajos király (1342–1382) által nádorrá kinevezett Oppelni László herceg szolgálatában kezdhette pályafutását, hiszen 1373-ban az ő „szakadatlan könyörgésére” részesült királyi adományban.³⁹ Élete végén jelenléte a királyi udvarban is kimutatható, emellett szoros kapcsolat

felfelé álló holdsarló, felette hatágú csillag. Vö. CSOMA, Nemzetségi címerek 105., FEDERMAYER, Erby pánov 1. rész, 12.)

³⁴ Az adatokra l. NEUMANN, Esküdtek 270–271. — Bucsányi Miklós 1563-ban hat évnyi surányi provizorság után siroki provizorként tűnik fel: HMNK Prot. 38. 148–149. — Bucsányi Zsigmond az 1540-es években hat lóval szolgál Nagyszombat városának (AMT Mestské Knihy, 1542–1543. 28. old.), 1570-ben nyitrai alispán (ŠObA v Nitre 489. Uzsovcics cs. 1. doboz. 1. fasc. Évrendezett iratok, 1570.).

³⁵ PÁLOSFALVI, Pozsony 197–219. — A szerző a 2. jegyzetben azt valószínűsítette, hogy Bucsányi Mihály Bucsányi Bodok Mihállyal azonosítható. Ezt a tévedést magam is elkövettem (NEUMANN, Esküdtek 270–271.), ENGEL, GEN. „Hontpázmány nem 7. Szegi-ág, 2. tábla: Bodok (Bucsányi)” című családfáját véve alapul, amely egy 1457-es oklevélre hivatkozva Bodok Miklóst, Lászlót és Mihályt említ. Az oklevélben (DL 15127.) azonban a Bodok családnevet csak az első két személyre vonatkoztatták; ismereteim szerint ezidőtájt a Bodok-ágban nem élt Mihály nevű felnőtt férfi, szemben a Gecse-ággal, ahol András ilyen nevű fia volt ekkoriban a családfő.

³⁶ 1469/1564: ŠObA v Nitre, 489. Uzsovcics család, 1. doboz, 1. fasc. Évrendezett iratok, 1564. (Az oklevél a DF-ben nem található meg.)

³⁷ A Nagybajomi Bucsányiak somogyi birtoklására l. MIKÓCZI–SOLYMOSSI, Nagybajom 21–29. (a vonatkozó rész *Solymosi László* munkája), a visszaperlésre pl. az előző jegyzetben idézett 1564. évi oklevelet, valamint 1544: ŠObA v Nitre 489. Uzsovcics cs. 1. doboz. 1. fasc. Évrendezett iratok 1544.

³⁸ Pl. 1388: DF 261737., 1395: ZsO I. 4010. sz. — A *magister* presztízscímre l. ENGEL, Nagy Lajos bárói 401.

³⁹ 1373: „intercessibili supplicacione”. DL 73085.

fűzhette a környéken óriási uradalmakat szerző idősebb Stibor vajdához (†1414) is.⁴⁰ A család számára a század utolsó évtizedei mindenképpen a gyarapodás időszakát jelentik,⁴¹ birtokai-
kon ötvennél több jobbágytelek, két-három nemesi udvarház és kiterjedt földterületek álltak rendelkezésre.⁴²

A békés gyarapodást azonban hirtelen megszakította a Zsigmond király (1387–1437) ellen 1403-ban kirobbant felkelés, amelyben István fia, György a később vesztesnek bizonyuló oldalhoz csatlakozott: a korabeli híradások szerint Kont Miklós nádor unokájának, Újlaki Lászlónak a seregében harcolt, így feltehetően éppen ura — Stibor vajda által ostromolt — galgóczi vára védelmében esett el.⁴³ Míg természetesen a lázadó úr vagyona érintetlen maradt, addig elhunyt familiárisának birtokait a győztesek azonnal elkapták: bucsányi és zélai jószágait (Nyitra m.) Zsigmond kedves embere, a szintén nyitrai eredetű Berencsi Sáfár István kapta,⁴⁴ aki György névedi birtokrészét és Ibrányfölde vagy más néven Kiscseke birtokát (Bars m.) saját familiárisának, Györödi Pobor Istvánnak eszközölte ki.⁴⁵ Forgács Péter nyitrai ispán embere lehetett az a Harabori Miklós, akinek György Ószilincs nevű birtoka (Pozsony m.) jutott,⁴⁶ Kispáty (Pozsony m.) sorsa pedig a továbbiakban a király által szintén kedvelt Fedémesi Szobonya család történetével forrott össze.⁴⁷

A lázadást követő harminc évben a források mélyen hallgatnak György özvegyéről és gyermekeiről. Hogy a minden birtokvagyonától megfosztott család hol telepedett le, egyelőre csak találgathatjuk. A legvalószínűbbnek mégis az tekinthető, hogy az özvegy, Ohaji Dorottya birtokain: 1434-ben ugyanis Dorottya testvérével együtt szabadon rendelkezett egy Bars és

⁴⁰ 1397: ENGEL, Arch. I. 492. szerint királyi megbízottként az aula tagja (a király ekkor Modor határjására küldte ki, Stibor részére, ZsO I. 4903. sz.) — Meggondolandó ugyanakkor *Daniela Dvořaková* felvetése, miszerint István Stibor familiárisa lett volna, amit az előbbi adat mellett azzal támaszt alá, hogy 1393-ban királyi ember volt Modor Stibor részére történő iktatásánál: DVOŘAKOVÁ, Stibor 472.

⁴¹ 1370-ben vélhetően már Istváné a Pozsony megyei Ószilincs: DF 227005.; 1373-ban testvérével, Miklóssal együtt adományt nyer a Nyitra megyei Zélára: DL 73085., vö. 1383: DL 75555.; 1393-ban István és fia adományt nyernek egy zélai telekre: DF 226081., kivonata: ZsO I. 2848. sz.; 1401-ben György a Pozsony megyei Páty nevű birtokát adja zálogba: DL 39203. — 1388-ban ugyanakkor rokonuk, Bodok fia János adománylevelet szerez az István és testvére, Miklós által birtokolt Kisbucsányra (ZsO I. 828.), amit nem tudnak tőle megvédeni: DF 261736–261737.

⁴² 1435-ben az akkor már a Györödi Poborok és Lévai Cseh Péter kezén lévő névedi birtokrészükön egy nemesi telket és udvarházat, valamint 18 jobbágytelket írtak össze: DL 64762.; 1452-ben bucsányi részükön és Zélán 26 és fél, míg a XIV. század végén elveszített Kisbucsányon kilenc porta adózott, ami vélhetően az ekkor éppen lakott jobbágyháztartások számával egyezik meg: DL 44649. — Azt sajnos nem tudjuk, hogy Ószilincs és Kispáty ekkor lakott település volt-e, avagy már pusztaként hasznosították.

⁴³ 1403: DL 42869., 1406: HO II. 173–180. — Galgóc ostromára l. ENGEL, Arch. I. 315.

⁴⁴ Legalábbis 1414-ben az ő kezén találjuk Zéla birtokot és a bucsányi részt: DF 273581., kivonata: ZsO IV. 1885. sz.

⁴⁵ 1403: ZsO II. 2693. sz., vö. BOROVSZKY, Bars 519. (REISZIG Ede)

⁴⁶ A Haraboriak birtoklására l. 1435: DF 279602., illetve 1429: DL 59143. — Harabori Miklós 1411-ben Forgács Péter nyitrai ispán familiárisa volt: ZsO III. 1247. sz.

⁴⁷ A birtokot Bucsányi György 1401-ben zálogba bocsátotta a Szobonyáknak (DL 39203.), de nyilván 1403-ban adományt is kaptak rá, hiszen 1427-ben örökbirtokként találjuk a kezükön (DL 104984.).

négy Nyitra megyei birtokrésze, amelyek ennél fogva örökjogon illették meg őt. Dorottya vélhetően György második felesége volt, hiszen az elidegenítés ellen csak két gyermeke, László és Margit (Bossányi Gergely felesége) tiltakozott, a Korlátkövi család alapítója, Osvát nem.⁴⁸

III. Korlátkövi id. Osvát (†1456)

Korlátkő megszerzése

Bucsányi Osvát életpályája szokatlan — bár a korban természetesen nem egyedülálló — tehetségről árulkodik. Az 1400 körül született nemes ugyanis apja hűtlenségének következményeként csaknem vagyontalan sorból indult, és innen küzdötte fel magát várbirtokos nemesi előkelővé.⁴⁹ Pályafutásának első évei homályosak, főbb vonalaira csupán egy 1435-ben kelt adománylevélből következtethetünk, amely jutalmazását három eseménysorozattal hozta összefüggésbe: hosszú időt töltött Zsigmond királlyal Itáliában, harcolt a felső részeken erődítményeket bitorló husziták ellen, valamint átadta az uralkodónak az ifjabbik Stibor által rábízott Surány várát (Nyitra m.).⁵⁰ Ennek alapján valamikor 1431–1433 között⁵¹ a császárrá koronázását előkészítő király tágabb környezetének tagjaként megfordult Itáliában, de vélhetően már ekkor is Stibor szolgálatában állt.⁵² Mivel ura — már csak birtokainak földrajzi elhelyezkedéséből adódóan is — a husziták elleni harcok egyik vezéregyénisége volt,⁵³ Osvát első katonai tapasztalatait kíséretében már az 1420-as években megszerezhetette. Legkésőbb 1433 márciusában már surányi várnagy, aki zsoldosaival támad rá a garamszentbenedeki apátság

⁴⁸ 1434: DL 49141. és 1436: DL 68117.

⁴⁹ A Korlátköviek közül ő az egyedüli, akinek életrajzát a modern kutatás, jóllehet csak vázlatosan, bő egy bekezdésben összefoglalta: MÁLYUSZ, Rendi állam 529–530. — Értelemszerűen apja 1403-as halála, valamint két fiatalabb testvére születése előtt született. Újlaki Miklós 1454-ben azt mondja róla, hogy szolgálatában öregedett meg („tali etate pervectus”): DL 102837.

⁵⁰ 1435. máj. 18. „sub locorum et temporum diversitate presertimque in partibus Italie cum nostra maiestate per non pauca tempora procedendo, et tandem tam contra perfidissimos hereticos hussytas Dei et nostros rebelles, qui certa loca et fortalicia in hiis superioribus regni nostri partibus occupata tenebant, se opponendo, quam eciam in conservacione castri nostri Swran vocati, quod idem a condam Striborio de Bolondoch olim domino suo tenebat et gubernabat, nuncque ad nostre maiestatis iussionem et mandatum nobis et nostris manibus tradidit et resignavit...” DF 279602.

⁵¹ Zsigmond 1431. november és 1433. október közötti itáliai tartózkodására l. ENGEL–C. TÓTH, Itineraria 127–128. — Rómába Osvát vagy nem jutott el, vagy – ami kevésbé valószínű – nem adott be kérvényt a pápai kúriához, vö. CSUKOVITS, Római kíséret 33–34.

⁵² Stibor 1431. évi végrendeletében (Stibor 195.) szerepel egy „Oswaldus”, akinek ekkor a Vág ura irányában 300 forintos adóssága volt, de kérdéses, hogy benne Bucsányit kell-e látnunk.

⁵³ TÓTH-SZABÓ, Cseh-huszita 99–101.; Zsigmond 1434-ben Lévai Cseh Péter mellett Stibort tette meg a husziták ellen tervezet hadjárat főkapitányává. A hadjárat előtt azonban meghalt: MÁLYUSZ, Zsigmond király 118–119.; Ifjabb Stibor husziták elleni harcaira l. DVORÁKOVÁ, Lengyelek 398–399., az esetben nagyon is kifejező „Vág folyó kapitánya” címre: HORVÁTH, Felső Részek kapitánysága 931–932.

egyik falujára.⁵⁴ Mivel Nyitra megye az 1430-as években a huszita csapatok gyakori felvonulási területévé vált, a megye déli részén fekvő vár ezekben az években fontos stratégiai és védelmi pontot jelentett. Talán ez indokolta, hogy élére Osvát mellé nem csak alvárnagyot, hanem kapitányt is állítottak.⁵⁵ Osvát ura 1434. áprilisi halálát követően súlyos választás elé állt: Surány Stibor végrendelete értelmében ugyanis özvegyét illette, de az óriási örökség egészét Zsigmond király is magának követelte. A Stibor-birtokvagyon sorsáról 1435. február 22-én Székesfehérvárott döntő bíróság jogszerűen ugyan, bár a király érdekeit messzemenően szem előtt tartva Surányt is Zsigmondnak ítélte,⁵⁶ miáltal Osvát hamarosan a király utasítására átadta a várat. Három hónappal később, május 18-án az uralkodó Nagyszombatban az említett adománylevéllel már meg is jutalmazta a várnagy bölcs döntését.⁵⁷

Az első birtokadomány nem volt ugyan jelentős, de nem csekély elégtétellel szolgálhatott Osvátnak, hiszen az apjától elvett Ószilincset (Pozsony m.) kapta vissza, még hozzá a sors furcsa fintorával oly módon, hogy most — huszitákhoz való csatlakozása miatt — az 1403-ban e birtokkal jutalmazott Harabori Miklós Péter nevű fiát kiáltották ki lázadónak. Bár Miklós családja tiltakozással élt és pert kezdeményezett,⁵⁸ a birtok véglegesen Osváté és testvéréé, Lászlóé lett.⁵⁹ Érdekes az a ragaszkodás, amellyel Osvát a három évtizeddel korábban elveszített atyai birtokok felé fordult. Egyedül az időközben Lévai Cseh Péterhez kerülő barsi birtokokat⁶⁰ nem sikerült visszaszereznie, a névadó Bucsány, Zéla és Kispáty esetében később sikerrel járt. Talán éppen az első két falu visszaszerzésére irányuló törekvése hajtotta nemso-kára annak a fiatal Újlaki Miklósnak a szolgálatába, aki közben megszerezte a két település feletti birtokjogokat.⁶¹ Az úr — más szemszögből a familiáris — illetén megválasztása nem volt szokatlan e korban: az 1403-as lázadásban főszerepet játszó Debrői István kincstartó fia,

⁵⁴ 1436. szept. 16. DL 12953. (Az oklevél szerint Osvát a hatalmaskodást „circa diem medii quadragesime in anno, cuius iam quarta instaret revolutio annualis, unacum suis complicitibus et stipendiariis” hajtotta végre. Ez feltehetően 1433 márciusát jelenti.)

⁵⁵ 1434: ENGEL, Arch. I. 418. — Megjegyzendő, hogy a kapitányi tisztséget itt az alvárnagynál szerényebb rangnak tekinthetjük, hiszen viselőjének nevét az oklevélben az alvárnagy neve megelőzi.

⁵⁶ 1435. febr. 22. Stibor 201–209.

⁵⁷ A vár átadása az egyetlen járható út volt. Túlzásnak tartom ezért azt a megfogalmazást, hogy a tett árulás lett volna: DVOŘÁKOVÁ, Stibor 406., ahol Bucsányi Osvát helyett véletlenül Bucsányi István szerepel. — Itt kell megjegyezni, hogy ENGEL, Arch. I. 418. azon adata, miszerint Osvát még 1436 szeptemberében is surányi várnagy volt, tévedésen alapul, hiszen az idézett oklevélben (DL 12953.) *pridem castellanus* szerepel (vö. a 54. jegyzettel). Így Osvát királyi familiáris sem lehetett (ENGEL, Arch. I. 418.).

⁵⁸ 1439: DL 59246, 59251–59254, 59259. — A hűtlen Péter birtokait egyébként Pakosi Imre is adományul nyerte, aki azonban azokat 1439-ben visszaadta Péter testvérének, Andrásnak: DL 59252., kiadva: TÓTH-SZABÓ, Cseh-huszita 375.

⁵⁹ Az iktatás: DF 226201. és DF 279604.

⁶⁰ 1424: DL 68109., 1435: DL 64762., 1458: DL 15248.

⁶¹ Zéla 1422-ben már a galgóci uradalomhoz tartozott (a Berencsi, illetve Özdögei családtól vásárolhatták meg): ZsO IX. 900. sz.

Imre például ugyanígy állt az ősi birtokokat megszerző Rozgonyiak szolgálatába, akiktől végül vissza is kapta az atyai javakat.⁶²

A Nyitra megyében két — galgóci és temetvényi — váruradalmat birtokló, az ország egyik legvagyonosabb főúranak számító Újlaki⁶³ — aki egyébként éppen annak a Lászlónak volt a fia, akinek szolgálatában Osvát apja 1403-ban elesett — 1438-tól töltötte be a macsói bán tisztségét, amellyel együtt a korabeli szokásnak megfelelően hat dél-magyarországi megye kormányzását is megkapta.⁶⁴ Ebből adódott, hogy a nyitrai birtokai szomszédságában élő nemeseket nem csak helyi uradalmi irányításában, hanem gyakran a délvidéken is foglalkoztatta.⁶⁵ Ugyanígy került Osvát is az alsó részekre, ahol Újlaki „zászlaja alatt és kíséretében” több török elleni hadi vállalkozásban vett részt.⁶⁶ Ura legkésőbb 1443 februárjában macsói vicebánnak nevezte ki,⁶⁷ mellyel párhuzamosan több (al)ispáni, várnagyi és kapitányi tisztséget is viselt (*lásd a 1. táblázatot*). A magas tisztség elnyerése hosszú távon több következménnyel járt együtt. Egyfelől kétségtelenül megnövelte Osvát tekintélyét, amit semmi sem bizonyít jobban, minthogy ettől kezdve az ország vezetői éppúgy egyszerűen Osvát bánnak szólították, mint ahogy önelnevezésében is megjelenik a bán méltóságnév, még jóval azután is, hogy megvált vicebáni méltóságától.⁶⁸ Másfelől, és ez birtokszerzéseiben mutatkozik meg, óriási anyagi erőforrásokhoz jutott. Bár pontos jövedelmeit nem ismerjük, annak mértéke nagyságrendben megegyezhetett a szörényi vicebánnak fizetésével: két helyettesének Újlaki 1445-ben évi 4000 forintot ígért és négy ispánságot bocsátott rendelkezésükre.⁶⁹ Ezek után egyáltalán nem csodálható, hogy Osvát például 1448-ban 2500 aranyforintért vett zálogba Bács és Baranya megyében fekvő birtokokat, amelyeket két évvel később Garai László nádor ugyanekkora összegért váltott tőle vissza.⁷⁰ Erre a viszonylagos gazdagságra szüksége is volt ahhoz, hogy az 1445-ben Újlaki által neki ajándékozott Korlátkőt kiváltsa a csehek kezéből.

⁶² MÁLYUSZ, Rendi állam 531.

⁶³ Újlaki Miklósról és birtokaira l. KUBINYI, Kaposújvár 3–44.

⁶⁴ ENGEL, Arch. I. 27.

⁶⁵ KUBINYI, Kaposújvár 31.

⁶⁶ 1445: „in quampluribus exercituum expeditionibus contra seuerissimos Turcos crucis Christi inimicos et alios nonnullos emulos regni eiusdem sub banderio et comitiva ipsius domini Nicolai wayvode”. DL 102827. — A törökök elleni harcokra csaknem valamennyi Osvát részére kiállított adománylevél utal.

⁶⁷ ENGEL, Arch. I. 31.

⁶⁸ Előszőr: 1446: DL 13933. — Érdekes, hogy a pozsonyi káptalan jóval Osvát halála után, 1469-ben nagyságosnak (*magnificus*) címezte, jóllehet ez a korban csak a bárói méltóságot viselő személyeket illette meg. A tévedés magyarázata nyilvánvalóan az állandósult „bán” elnevezés használata: DF 279692.

⁶⁹ MÁLYUSZ, Rendi állam 53, 55.

⁷⁰ 1448–1450: DL 13239., DL 13398.

1. táblázat: A Korlátkövi I. Osvát által viselt tisztségek⁷¹

Tisztség	Melléktisztség	Dominus személye	Első dátum	Utolsó dátum
Surányi várnagy		Ifjabb Stibor, majd özvegye és leánya	[1433. III. körül]	[1435. V. 18. előtt]
Macsói vicebán (elsőszőr)		Újlaki Miklós	1443. II. 20.	1447. II. 9.
	Valkói (al)ispán		1443. II. 20.	
	Baranyai (al)ispán		1445. IX. 4.	1446. VII. 18.
	Nándorfehérvári kapitány		1445. IX. 10.	
	Újlaki várnagy		1447. IX. 6.	1449. VII. 4.
Egykori macsói vicebán			1448. VII. 8.	1448. XII. 27.
Macsói vicebán (másodszor)			1449. VII. 4.	1451. XI. 7. ⁷²
	Bodrogi (al)ispán		1449. XI. 17.	1450. III. 23.
Visegrádi várnagy / kapitány			1450. XII. 16. ⁷³	1455. IV. 16. ⁷⁴
Nyitrai (al)ispán			1454. IX. 14.	1456. V. 27. ⁷⁵
	Temetvényi várnagy		1454. IX. 14.	

A Kis-Kárpátok Nyitra megyei részén emelkedő hegyivárat 1434-ig szintén a Stiborok uralták.⁷⁶ Egy rövid átmeneti időszakot követően, amikor Zsigmond király visszacsatolta a pozsonyi ispáni honorhoz,⁷⁷ Albert király 1439 júniusában Újlaki Miklóst jutalmazta meg vele.⁷⁸ A bán azonban nemsokára elveszítette a morva határ közelében fekvő várat, hiszen ez 1443 májusától kezdődően három évig csehek kezén mutatható ki.⁷⁹ Úgy tűnik azonban, hogy a vár nem foglalással került a kezükbe.⁸⁰ Rendelkezünk ugyanis egy érdekes, 1443. május 7-

⁷¹ Az alábbi táblázatban csak azokat az adatokat jegyzetem meg, amelyek ENGEL, Arch.-tól eltérőek. A többire l. ENGEL, Arch. I. 31., 105., 117., 161., 222., 375., 418., 442., 452., 461.

⁷² ENGEL, Arch. I. 31. oldalon az 1451. szeptember 7-i adat (DL 102835.) nyomdahiba november 7. helyett, illetve volt vicebánként kevéssel korábbi adat: 1453. január 31. DL 102842.

⁷³ 1450. dec. 16. DL 48273. — Az oklevél ugyan évszám nélküli, de Szokolca Cillei Ulrik általi ostromára tett utalás egyértelművé teszi az 1450-es keltezését.

⁷⁴ Bár ENGEL, Arch. I. 461. összeállításából valóban úgy tűnik, hogy csak 1453-ig volt visegrádi várnagy, mégis egy 1455. április 25-i királyi oklevél hangsúlyozza, hogy „nunc” visegrádi kapitány: DF 279652. — 1454-es adatot hoz várnagyságára TRINGLI, Pest megye 170.

⁷⁵ 1456: DL 62594.

⁷⁶ A vár korai történetére l. GYÖRFFY IV. 412.; KMTL 369.; ENGEL, Arch. I. 345.

⁷⁷ ENGEL, Arch. I. 345–346. — 1437-es és 1438-as adata mellett még ezt bizonyítja az Újlakinak szóló 1439. évi adománylevél is, miszerint a vár ekkor Rozgonyi István és György kezén volt: DL 62585.

⁷⁸ Az 1439-es adomány: DL 62585., az iktatás: DL 104989.

⁷⁹ Az első oklevél, amely három korlátkői cseh kapitányt sorol fel, május 18-án kelt (CHALOUPECKÝ 21.), vö. ENGEL, Arch. I. 346. — Adatai mellett még a Korlátkó várában lakó Pešekre l. 1445: CHALOUPECKÝ 22.

⁸⁰ ENGEL, Arch. I. 345. szerint Újlakitól a várat 1443 előtt Čapek János tapolcsányi kapitány és társai foglalták el.

én kelt levéllel, amelyet Ország Mihály kincstartó és Szentmiklósi Pongrác szakolcai kapitány írt a morva örgrófság báróinak. Ebben beszámolnak arról, hogy Helfensteini Mesenspek Jánosnak (Jan Mesenspek z Helfštejna) bizonyos adósságok ügyében már régóta igazságot kellett volna szolgáltatni, de mivel ez hanyagságból eddig nem történt meg — a levél az adós kilétét szándékosan nem fedi fel —, Mesenspek erőszakkal megszállta a Nyitra megyében fekvő Pöstyén mezővárost. Minthogy a levélírók mindenképpen meg kívánják akadályozni a további vérontást és fosztogatásokat, megegyezést kötöttek Mesenspekkel, kötelezve magukat arra, hogy a foglalás kapcsán nem háborgatják őt, hanem szóval és tettel az érdekében fognak eljárni.⁸¹ Hogy e levélnek mi köze Korlátkőhöz? Minthogy a megszállt Pöstyén mezőváros ura Újlaki Miklós volt, illetve csehek Korlátkő várában éppen e hónaptól mutathatók ki, elképzelhetőnek tartom, hogy a várat Újlaki adta át a rablólovagként elhíresült Mesenspeknek⁸² Pöstyénért és környékéért cserébe. Ez teljesen érthető lépés lett volna a bán részéről: a pöstyéni rév, amely biztosította a Vágon történő könnyű átjutást, komoly stratégiai jelentőséggel rendelkezett,⁸³ másrészt Újlaki nem hagyhatta azt, hogy ősi nyitrai uradalmi kellős közepén egy fegyveres erő állomásozzon. Hozzá lehet persze mindehhez tenni, hogy Pöstyén a régióban Galgóc után Újlaki második legnépesebb települése volt, és tartozékaival együtt több adózó jobbágyot számlált, mint a kicsiny korlátkői uradalom.⁸⁴

⁸¹ 1443. máj. 7. A levél szövege: „Se ipsos in omnibus pronos et paratos. Magnifici ac generosi viri domini amique et vicini nostri carissimi! Ut domino Iohanni Messenperk de Helffnsteyn ex parte aliquorum debitorum, ratione quorum litteras obligatorias satis evidentes habet, evidens et condigna iusticia fieri dudum debuisset, quod usque ad presens minime sibi fieri agnovimus, ex cuius quidem negligencie ratione prefatus dominus Iohannes Messenperk hic in istis partibus regni Hungarie quoddam opidum Pestien nominatum obsedit potencia sua mediante, et quia nos omnibus istis bene consideratis et perpensis, quantum nobis fuerit, providere pervidimus summopere aliquantulum guerris dissensionibusque et litigiis ac incendiis et spoliis obviare obtemperareque machinantes unionis concordiam cum pretitulato domino Iohanne fecimus, ita et tali sub condicione, quod nos secum nichil penitus nisi omne bonum disponere habere habemus, ymmo et volumus ratione huius obsidionis nequaquam et nusquam impedire verbis neque factis ipsum volentes, ipse vero nobis modo simili facere et observare debeat modo et ratione superscriptis. Datum in loco campestri, feria quarta in die Beati Stanislai episcopi et martiris, anno Domini millesimo CCC^o quadragesimo tercio. Michael Orzaag de Gwth sumpmus thesaurarius domini regis comesque Comanorum regalum et Pangracius de Sancto Nicolao residens in castro Brancz capitaneus civitatis Galicz.” A címzés: „Universis et singulis magnificis ac generosis viris, dominis baronibus marchionatus terre Morawie etc. dominis amicisque et vicinis nostris utique multum honorandis.” DF 289154.

⁸² Személyéről egyelőre csak a következő helytörténeti munkából tudtam tájékozódni: JANDOVÁ–KOSKOVÁ, Vesnice 108. (Ebben Jan Menspek z Menspeku néven említik mint rablólovagot, aki a törvénytelenül kezében tartott Helštejn várat 1447 előtt kénytelen volt visszaadni a jogos tulajdonosnak, Jiří Helfštejnský z Kravař-nak.) — 1445 májusában Mesenspektet említi az országgyűlésen tartózkodó egyik pozsonyi polgár is városának írott levelében: 1445. máj. 20. DF 239858. (Eszerint Mesenspek és Čapek hadinépeikkel együtt „Montag Markt” felé akarnak vonulni.) — 1449-ben a Morva örgrófság egyik küldöttként köt békét Szentmiklósi Pongráccal: CHALOUPECKÝ 27–29.

⁸³ Pöstyén középkori történetére és átkelőhelyének jelentőségére l. LUKAČKA, Piešťany passim, amely azonban a mezőváros 1443. évi elfoglalásáról nem tud.

⁸⁴ A Nyitra megye északnyugati járásáról fennmaradt 1452. évi kamarahaszna-összeírás szerint a Korlátkő várához tartozó három Nyitra megyei település összesen 44 portát számlált (ezen kívül egy Pozsony megyei falu tartozott hozzá), míg Pöstyén 53, a tartozékainak számító Pöstyénlehota 16,5, Szerdahely pedig 45 portát tett ki:

A polgárháborús időszakban a vár birtoklása jelentős hatalmat biztosított, leginkább a környék fontos kereskedelmi útjainak ellenőrzése révén.⁸⁵ Érthető ezáltal, hogy a pozsonyi polgárok azonnal felvették a kapcsolatot az új várúrral. 1443. május 23-án a pozsonyiak részéről egy hároméves, meglehetősen gyakori követjárás vette kezdetét,⁸⁶ amely a következő esztendőben méginkább sűrűvé vált. Ennek oka minden bizonnyal az lehetett, hogy a vár 1444 elején gazdát cserélt, és új ura egy morva kalandor, a kortársak által Jandának nevezett Jan z Moravan lett.⁸⁷ A Korlátkő uraként először 1444. május 5-én említett⁸⁸ Janda személyéről és politikai összeköttetéseiről kevés ismerettel rendelkezünk: noha a várból látszólag független rablólovagként pusztította a régiót, pusztán az a tény, hogy két évig a várban maradhatott, azt sejteti, hogy a környék egyik hatalmasságának a szolgálatában állott. Ha megvizsgáljuk, hogy a Korlátkő körül elhelyezkedő erősségek kiket uraltak, akkor a lehetséges *dominus* személye két főre szűkül: a Szakolcát, Berencset, Éleskőt és Sztrázsát kézben tartó Szentmiklósi Pongrácra,⁸⁹ illetve a Jóköt, Csejtét és Surányt, részben Nagyszombatot birtokló Ország Mihályra.⁹⁰ Minthogy utóbbi 1444 júliusában azt írta Pozsonynak, hogy vele Janda nem hajlandó békében élni, és azt is tudjuk, hogy a korlátkői kapitány Nagyszombat környékét is fosztogatta,⁹¹ alighanem Pongrác környezetéhez tartozott.⁹²

DL 44649. — Pöstyént külön uradalomként említi az Újlaki részére kibocsátott 1453. évi újadomány (DL 14726.), amely a fenti két településen kívül még tartozékának tekinti a másik járásban elterülő Bajnát is.

⁸⁵ A Holicsnál belépő fontos kereskedelmi útvonalra l. WENZEL, Nyitrai vámok 6–8. (Az 1336-ban Bécsset elkerülő kereskedelmi útvonal egyik állomása Korlátkő, illetve a hozzá tartozó Jablánc volt, ami a Szenic–Nagyszombat útvonalon helyezkedett el.) — Vö. SOÓS, Várak XXVIII. 166.

⁸⁶ 1443. máj. 23. DF 277062. (146. old.)

⁸⁷ Magát 1444. július 27-én Iohannes de Morawa-nak nevezi (DF 239838.), Temesközi Bálint pozsonyi várnagy 1444. december 20-án „egregio Janda Moraviensi de Korlathkw” alakban írja nevét (DF 239843.). Keltezés nélküli német nyelvű levelében a „Jan von Morawan auff dem Cunradstayn gesessen” aláírást használja (DF 243160.). HORMAYR, Taschenbuch 62–63. közli pecsétje szövegét az első oklevélről: „S. Jan. Cann. z Moravan”, de tévesen arra a következtetésre jut, hogy Janda a Nyitra megyei Moravánkából származott. — Mindezek alapján annyi bizonyos, hogy Moravani János és Janda ugyanaz a személy (vö. ENGEL, Arch. 346., aki két külön személynek tekinti). Moravan ma is létező település Morvaországban.

⁸⁸ 1444. máj. 5. DF 277064. 233. old. — Bár ENGEL, Arch. 346. korábbi, 1443. július 4-i adatot hoz Jandára, magam a hivatkozott oklevél (DL 44293.) kétségtelenül nehezen olvasható évszámát 1444-nek vélem olvasni.

⁸⁹ Vö. ENGEL, Arch. I. 277., 308., 419–420. — A holicsi uradalom területén emelt erődítményt, később kastélyt, Sztrázsát az archontológia nem tartalmazza. 1442 körül már egy cseh kapitány ül benne (CHALOUPECKÝ 19., vö. 1445: uo. 22–23.), és úgy vélem, hogy a későbbi éleskői várúr, a Pongrác-familiáris Skola Mátyás „Sztrázsai” előnevét (ENGEL, Arch. I. 308.) ezen erősségről vette. — 1451-ben látszólag már visszakerült a Schlick családhoz, mivel ekkor kapitánya, Mikuláš z Šlika már Holicsról ír levelet (CHALOUPECKÝ 56–57.). Nem kizárt, hogy ő azzal a sztrázsai „Niclos Pan”-nal azonos, aki 1449-ben szomszédként vesz részt az éleskői uradalom iktatásánál (DF 225603.).

⁹⁰ Vö. ENGEL, Arch. I. 292., 334., 373., 417–418.

⁹¹ 1444 júliusában Ország Mihály írja a pozsonyiaknak, hogy Janda sem vele, sem szövetségeseivel nem akar békében élni: DL 44293. — 1444 decemberében Temesközi Bálint, a Rozgonyiak pozsonyi várnagya írja Pozsonynak, hogy bár bőjtközépig békét kötött Jandával, mégis a korlátkői várúr egyik kapitányát Nagyszombat környékének kifosztására küldte: DF 239843. (A két oklevél ismeretét Pálosfalvi Tamásnak köszönöm.)

⁹² Megjegyzem, hogy a morvaországi Dubňany település történetéről írott részletes, de jegyzetapparátus nélküli munka szerint — adatait egyelőre nem tudtam ellenőrizni — Jan z Moravan a kelyhes irányzathoz tartozó rablólovag volt, aki a Morvaországban is erősségeket birtokló Szentmiklósi Pongrác szolgálatában állt. A munka

A pozsonyi polgárok Jandával kénytelenek voltak csaknem napi kapcsolatot fenntartani, a város vezetése 1445-ben például tizenkilenc küldöncöt menesztett hozzá.⁹³ Amennyire meg tudjuk állapítani, e követségek célja rendszerint a fegyverszüneti tárgyalások előkészítése lehetett. Így például Janda és a város 1444 júliusában novemberig tartó fegyvernyugvásban állapodtak meg,⁹⁴ amelyet később többször is meghosszabbítottak. Pozsony olykor Frigyes római király vagy Szentmiklósi Pongrác leveleit is kézbesítette neki, máskor pedig ezer forintos kölcsönrel kívánta biztosítani jóindulatát.⁹⁵ A pozsonyi számadáskönyvek elejtett megjegyzései alapján éppenséggel még az is elképzelhető, hogy a várúr 1445 végén Jiskrával állott szövetségben.⁹⁶ Hasonlóképpen e bejegyzések alapján tűnik úgy, hogy 1445–1446 fordulóján Bazini György gróf birtokaira akart vonulni.⁹⁷

Az 1445. tavaszi országgyűlésen, amely szigorú intézkedéseket írt elő az újonnan emelt erősségek lerontására, valamint megkövetelte többek között a várak visszaadását is régi tulajdonosaiknak,⁹⁸ természetesen Korlátkő ügye is felmerült. A Budán tartózkodó pozsonyi követek egy esetben arról is tájékoztatták városukat, hogy a vár kiváltásáról is döntés született, és bizakodásuknak adtak hangot, hogy az új birtokos majd jó szomszédjuk lesz.⁹⁹ A vár megváltása ügyében kezdeményezőleg nyilván a régi tulajdonos, Újlaki lépett fel. Janda pusztításaiért, illetve azért, hogy a Korlátkőt övező régióban egyáltalán politikai tényezővé válhatott, a felelősség mindenképpen őt terhelte. Az eseményekről az az 1445 szeptemberében kelt oklevél nyújt tájékoztatást, amellyel a várat kiváltási kötelezettséggel vicebánsjának, Bucsányi Osvátnak ajándékozta. Ebben a vár cseh kézre jutásának körülményeiről természetesen semmit sem árul el, csupán megjegyzi, hogy az jelenleg „bizonyos Mátyus földjét pusztító csehek” kezén van. Hozzáteszi, hogy a várat négyezer forintos zálogértékben „az ország hasznára, a főpapok, bárók és országlakosok beleegyezésével és egyetértő akaratából” átadta cserébe

disszertációm elkészítése idején a www.ilcik.cz/dubnany/dejiny/od_1400.html című internetes oldalon volt elérhető.

⁹³ A pozsonyiak 1443-ban kilenc, 1444-ben hét, 1445-ben tizenkilenc, 1446-ban pedig négy küldöncöt küldtek Korlátkőre, illetve Jandához: DF 277062–277067.

⁹⁴ 1444. júl. 27. DF 239838. (Moravani János korlátkői várúr oklevele.)

⁹⁵ 1445. márc. 4. DF 277065. (188. old.), 1445. júl. 20. DF 277066. (164. old.), 1446. febr. 2. DF 277067. (158. old.) — Utóbbi bejegyzés némileg nehezen értelmezhető: „I poten mit meiner herren brieff auf den Chunradstain zu herren Iannda umb tausent guldein zu leihen der Stat LXXX den. Wienn.”

⁹⁶ Erre lehet következtetni legalábbis abból, hogy a város és Janda között 1445. novemberében létrejött békeszerződést Jiskra is ellátta pecsétjével, előtte pedig októberben a pozsonyiak beszámoltak Jandának Jiskra bécsi tárgyalásairól: DF 277066. (171–172. old.)

⁹⁷ 1445. ápr. 9. „hat der purgermaister geschickt I poten kenn Posung [Bazin] und ken Piberspurg [Vöröskő] zum Graf Iorigen der Maer zu erfragen als man saget der Romanko und der Pann Iannde di wolden auf graf Iorigen guter zihen”. DF 277065. (190. old.), vö. CHALOUPECKÝ 17. — 1446. január–februárban a pozsonyiak Bazini Vöröskő várába küldtek követeket Janda és a békekötés ügyében: DF 277067. (155–156. old.)

⁹⁸ 1445. évi I. és IV. tc. DRH 1301–1457. 340–342.

⁹⁹ 1445. máj. 2. „Item Conradstain wirt man losen und hoffen Ir werd haben ainem gueten nachpar.” DF 239853. (A mondatot hiányosan közölte CHALOUPECKÝ 22. is.)

Nagytapolcsány városáért Jan Čapek cseh zsoldosvezérnek és a városból a környéket pusztító cseheknek.¹⁰⁰ A rendek említése természetesen a tavaszi országgyűlésre utal, ahol ezek szerint a már évek óta csehek uralta Nagytapolcsány megváltásáról is döntés született. Az erősített város ugyanis, amelynek helyzetét Ulászló király a korábbi években többször is igyekezett rendezni,¹⁰¹ fontos stratégiai pontot képezett a Nyitra völgyében. Újlaki, akit ekkor országos főkapitánnyá neveztek ki, rendkívül ügyesen járt el: úgy járult hozzá ugyanis Nagytapolcsány kiváltásához, hogy egy dénárt sem kellett fizetnie, viszont törvényessé tette saját vára csehek általi birtoklását, mindezt egyszersmind az ország érdekében végrehajtott áldozatként tüntethette fel. Mivel Osvát később azt állította, hogy a várat Čapektól és Jandától váltotta meg,¹⁰² vélelmezhető, hogy az Újlakival létrehozott szerződést követően a két cseh kapitány között a vár ügyében valamiféle megegyezés született. Čapek 1445 decemberétől a Kis-Kárpátok körzetében tartózkodott, bár forrásaink szerint nem Korlátkőn.¹⁰³ Míg Janda 1446. február 22-én még várában tartózkodott,¹⁰⁴ addig testvére, Mikuláš z Moravan 1446. május 19-én kelt leveléből tudjuk, hogy ekkorra már visszatért Morvaországba.¹⁰⁵ Összevetve mindezt azzal, hogy Osvát június első napjaiban kérte Budán a vár hivatalos iktatását,¹⁰⁶ a kiváltás időpontját nyugodt szívvel helyezhetjük az 1446 márciusa–májusa közötti két hónapra.

Ha annak okait keressük, hogy Újlaki miért mondott le véglegesen a várról, odaajándékozva azt kedves emberének, egy szembeötlő magyarázatra lelhetünk.¹⁰⁷ Korlátkő elhelyezkedésénél fogva klasszikus határvár volt, és amióta Albert király 1438-ban eladományoz-

¹⁰⁰ 1445: „quoddam castrum suum Korlathkew vocatum alias per eundem dominum Nicolaum wayvodam pro utilitate regni et in commutatione civitatis Thapolchan a Iohanne Chepkone et aliis Bohemis protunc in eodem existentibus, a quibus multiplicia et diversa variaque nocumenta, perturbaciones, spolia, decremaciones et alia enormia et abhominabilia facta illicita huic toti regno Hungarie et signanter partium illarum incolis committebantur, dietim et plurificabantur, de consensu et concordia voluntate universorum prelatorum et baronum ac regnicolarum factum(!) eidem Chepkoni pro quatuor milibus florenis auri Hungaricalibus veri et iusti ponderis cum singulis suis utilitatibus et pertinenciis per ipsum dominum Nicolaum wayvodam impignoratum, nuncque apud manus aliquorum Bohemorum partes superiores terre Mathie graviter opprimencium et depredancium existens”. DL 102827.

¹⁰¹ Pl. 1442: DL 13694., 1443: DF 248775.

¹⁰² 1446. jún. 2. DL 102828.

¹⁰³ 1445. dec. 4-én a pozsonyiak Čapekhez Vöröskő és Szenic környékére küldenek követet: DF 277066. (153. old.)

¹⁰⁴ Janda utoljára ekkor mutatható ki Korlátkőn: DF 277067. (158. old.)

¹⁰⁵ 1445. máj. 19. CHALOUPECKÝ 24–25. (Mikuláš z Moravan Kroměříž-ből írja a pozsonyiaknak, hogy sohasem volt ellenséges a pozsonyi vár uraival, és testvére, Janda számára csak vendégszeretetet biztosított, segítséget nem.)

¹⁰⁶ 1446. jún. 2. DL 102828.

¹⁰⁷ Természetesen Újlaki Korlátkőről való lemondásában közrejátszhatott az is, hogy a főúr ekkor már a főkapitánysága területére (Dunántúl Székesfehérvár központtal) eső birtokai bővítésére törekedett (KUBINYI, Kaposújvár 8.). — Kevésbé valószínű DINGOVÁ–DRAHOŠOVÁ, Jablonica 11. feltételezése, miszerint a vajda rendkívül rossz anyagi helyzete állt az eladás hátterében.

ta a hozzá tartozó, később önálló uradalmi központként is funkcionáló Szomolányt,¹⁰⁸ uradalma igen kicsiny méretűre olvadt — mindössze négy Nyitra és Pozsony megyei falut számolt, közülük kettőben vámszedési joggal, valamint egy pusztát, amely a vár körül elterülő szántóföldeket és erdőket jelentette. Következésképpen veszélyes helyen terült el és urának sem hajthatott jelentősebb jövedelmet. 1447-ben Hunyadi kormányzó, midőn Osvát kérésére megerősítette az ekkor már megnövelt területű uradalom kamarahaszna-kiváltságát, hangsúlyozta is, hogy „a vár az ország határán áll és még saját védelméhez is igen kicsiny tartozékokkal rendelkezik”.¹⁰⁹ Azaz abban a formában, ahogyan Újlaki birtokolta, az uradalom a polgárháborús időszakban, amikor fokozottan gondoskodni kellett a védelméről, talán ráfizetéses volt. Éppen ezért Újlaki két legyet ütött egy csapásra: egyfelől hű familiárisát várbirtokhoz juttatta, másfelől a védelem kötelezettségét is áthárította rá. Aligha tekinthetjük véletlennek azt, hogy Osvát halála után családját pénzügyi gondok nyomasztották. A sajátos földrajzi helyzetből adódott, hogy amikor Cillei Ulrik 1450 nyarán ostrom alá vette és elfoglalta a határmenti Szakolcát, hadai a vár egyik gazdagabb falvát felégették, a többit pedig kifosztották, de ugyancsak gyakoriak lehettek a morva határ felőli kisebb rablások is, miként arról Osvát egyik 1450. decemberi levelében a pozsonyiakat tájékoztatta.¹¹⁰ Osvátot persze a vár megszerzésében — a kétségtelen társadalmi emelkedés mellett — már csak az is érdekelttette, hogy Janda az ő környéken fekvő birtokait is pusztította.¹¹¹

Ahogy Osvát beköltözött Korlátkőre, a pozsonyi polgárok nyugodt szívvel dőlhettek hátra: az új várúrtól nem kellett tartaniuk, így érthető, hogy ezt követően ritkán küldtek követet a várba. Az Osvát és a pozsonyiak között fennálló békés kapcsolatot jól szemléleteti, hogy a morva határvidék felől közeledő veszélyekre olykor Korlátkőről küldött küldöncök is figyelmeztették a várost, de a polgárok sem fukarkodtak egy kis borral, ha azzal „*Oswalt Ban*”-t vendégelhették meg.¹¹²

¹⁰⁸ 1438: DL 13223. (Adomány Bazini Györgynek és Miklósnak, bár ekkor a későbbi tulajdonos, Gúti Ország Mihály majdani nádor már bekerült a falu birtokába: 1438: DL 13156., 1465: DL 16250.)

¹⁰⁹ 1447: „pensantes, quod prefatum castrum Korlathkw in confiniis prenotati regni existens parvas habeat pertinencias conservacione pro sua”. DL 104992. — Ekkor már szintén Újlaki adományából a várhoz tartozott a vámszedési joggal rendelkező Karkóc is, amelynek 1452-ben több összeírt telke volt, mint a vár másik három Nyitra megyei falujának összesen: DL 44649.

¹¹⁰ 1450. dec. 16. DL 48273.

¹¹¹ Temesközi Bálint pozsonyi várnagy fentebb már idézett 1444. évi levelében (DF 239843.) említette, hogy Janda emberei kifosztották a Nagyszombat melletti Szilincs falut, amelyet részben Osvát (Ószilincs), részben a pozsonyi káptalan birtokolt.

¹¹² A pozsonyiak 1450. szept. 24-én vendégül látták Osvátot és Necpáli Lászlót: DF 277071. — 1451. ápr. 6-án korlátkői küldönc figyelmeztette a várost: DF 277072. (178. old.) — Janda Korlátkőből történő kiszorulását követően 1456-ig, azaz Osvát haláláig mindösszesen hat Korlátkővel vagy Osváttal kapcsolatos bejegyzést találunk a pozsonyi számadáskönyvekben: DF 277067–277079. — A kapcsolatokat látszólag az sem rontotta meg, hogy Osvát és a város között bizonyos Bécsből szállított javak, főként só ügyében nézeteltérés támadt, l. Osvát leveleit a függelékben (1450–1451: DL 48273., DF 242326, DF 243069–243070.).

Újlaki Miklós szolgálatában

Osvát Korlátkő megszerzésével most már nem csak tisztsége, hanem vagyona alapján is az előkelők (*proceres*) közé került. Az 1447. évi budai országgyűlésen, midőn a rendek átvették az elhunyt Hédervári Lőrinc nádor fiától a budai várat, az erről kiállított oklevélben társadalmi rangjának megfelelően szerepelt a bárók és a megyei követek közötti csoportban.¹¹³ Bár jelenléte, mint az alábbiakból kiderül, számtalan politikai eseménynél kimutatható, természetesen ezeken nem önálló politikusként, hanem rendre Újlaki Miklós kíséretében vett részt. Jelentősebb politikai feladatot csupán egyszer kapott: 1448 novemberében a Péterváradon összegyűlt országnagyok — köztük Újlaki — Töttös László társaságában őt küldték Szendrőre, hogy a rigómezei csatát követően Brankovics György szerb despota fogóságába esett kormányzó kiszabadításáról tárgyaljanak.¹¹⁴ A küldetés sikeres teljesítését követően, miután az országnagyok december végén a létrejött szerződést Szegeden ratifikálták, jutalomképpen Osvátnak is megerősítették Korlátkő feletti birtokjogait.¹¹⁵ A küldetéssel annak ellenére bízták meg, hogy ekkor átmenetileg nem viselte a vicebáni címet, ami mindenképpen a kortársak előtti tekintélyéről árulkodik.

Az Újlaki és Osvát közötti kötelék mindkét fél számára gyümölcsözőnek bizonyult. Az úr számára a nyilvánvaló helyettesi, birtokigazgatási, katonai feladatokon, illetve kísérete tagjaként a tanácsosi szerepen, a familiáris számára pedig a vagyonszerzésen túl jól példázza ezt a Fáncs-testvérek esete is. Midőn 1445-ben Tallóci Matkó szlavón bán váratlanul elhunyt, a rivális Cilleiek és hadvezéreik azonnal lecsaptak az ő és testvérei felügyelete alá tartozó szlavóniai várakra. A Tallóciak két familiárisa, Gordovai Fáncs István és Péter átadni kényszerültek Szentgyörgyvárát, miután értesültek arról, hogy saját családi várkastélyukat is ostrom alá vették. A szlavóniai harcokban mindvégig semlegességet tanúsító Újlaki árulásra hivatkozva azonnal megszállta, majd éveken át kezében tartotta javaikat.¹¹⁶ A birtokok elfoglalását alighanem Osvát hajtotta végre, hiszen az 1446. évi pesti országgyűlésen ő kapta meg az adománylevél szövege szerint „Szlavóniát tűzzel-vassal pusztító” Fáncsok egyedüli délvidéken kívüli birtokát, a Komárom megyei Szendet.¹¹⁷ Hangsúlyosan mutatkozik itt meg az úr és

¹¹³ Hédervári I. 251., MÁLYUSZ, Rendi állam 29–30., ENGEL, Arch. I. 515. stb.

¹¹⁴ 1448: Zichy IX. 205., vö. MÁLYUSZ, Rendi állam 530.

¹¹⁵ 1448. dec. 27. DL 102831.

¹¹⁶ PÁLOSFALVI, Cilleiek 82–84.

¹¹⁷ 1446. jún. 26. DL 13933., vö. C. TÓTH, Gordovai 276. — Osvát természetesen Újlaki kíséretében tartózkodott az országgyűlésen. Újlaki pesti jelenlétére l. 1446. jún. 16. DL 102498.

familiárisa közötti „munkamegosztás”, majd a zsákmányon történő, természetesen nem egyenlő osztozkodás.

1450-ben Osvát feladatköre jelentősen átalakult. Bár kis megszakítással — amikor Újlaki Miklós helyett Bebek István viselte a báni címet (1447–1448)¹¹⁸ — hivatalosan 1452-ig helyettesítette urát a macsói bánságban, ekkortól láthatóan nem tartózkodott állandó jelleggel a délvidéken.¹¹⁹ Ennek legfőbb oka az volt, hogy valamikor az év végén ura kinevezte a fennhatósága alatt álló visegrádi királyi várak várnagyának, illetve kapitányának (1450–1455).¹²⁰ A bánság területén nyilván csak szükség esetén jelent meg. Így például 1450. szeptember közepén a kormányzó társaságában még Püspökin (Pozsony m.) tartózkodik,¹²¹ de december közepén Korlátkőről arról értesíti Pozsony városát, hogy már két hete megérkezett az „alsó részekről”.¹²² Szintén a délvidéken találjuk 1454 őszén is, a Hunyadi János által Szerbiába vezetett és a kruševáci győzelemmel véget ért őszi hadjárat idején.¹²³ Ekkor viszont már temetvényi várnagyként és nyitrai ispánként is szolgálta urát (1454–1456). Miként tehát 1450 után a macsói vicebáni, úgy 1454 elejétől a visegrádi kapitányi cím is bizonyosan névlegessé vált. Erre utal az is, hogy utóbbi évtől a visegrádi várnagyi címet más Újlaki-familiárisok is viselték,¹²⁴ akikben — Osvát nyitrai távollétében — nyilvánvalóan a vár és uradalom tényleges előjáróit kell látnunk. Ha visegrádi kinevezésének körülményei egyelőre nem is ismertek — az ok talán abban a törekvésben jelölhető meg, hogy az élemedett korú Osvátnak urát lakhelyéhez kevésbé távol kelljen szolgálnia —, nyitrai (al)ispánná történő kijelölésének okai, éppen különlegességük miatt,¹²⁵ gyaníthatók.

¹¹⁸ Éppen Korlátkövi Osvát „egykori macsói vicebán” címzése alapján mutatott rá Mályusz Elemér Újlaki átmeneti távozására a macsói bánságból (MÁLYUSZ, Rendi állam 530.), ennek körülményei azonban egyelőre ismeretlenek. Engel Pál nem hoz olyan adatot, miszerint Újlaki ekkor nem viselte a báni tisztséget, sőt: Újlaki titulátúrájában továbbra is szerepelteti a címet. Bebek István bánsága ugyanakkor 1448 januárja és 1448 augusztusa között mutatható ki, 1449. május 2-án már egykori bán, és ez az időintervallum pontosan egybeesik Osvát egykori vicebáni szereplésének idejével (vö. ENGEL, Arch. 30–31.). Újlaki ennél fogva a tényleges báni hatalmat ekkoriban aligha gyakorolhatta.

¹¹⁹ Ezt igazolja az is, hogy 1450 után már semmilyen délvidéki ispáni vagy alispáni címet nem visel a vicebánság mellett (l. a I. táblázatot, valamint függelékben közölt itineráriuma adatait).

¹²⁰ Visegrád Újlaki felügyeletére bízásának pontos időpontja nem ismert. A kérdésre legújabban I. IVÁN, Visegrád 44., 46. (12. jegyzet). — Az általa biztos *terminus post quem*-et (1450: Osvát mint Újlaki-familiáris feltűnése) azonban tovább pontosíthatjuk: Újlaki 1448 júniusában már bizonyosan a visegrádi uradalom élén állt (DF 239990.), de talán jelzés értékű lehet, hogy Visegrádon tartózkodik 1447. október 16-án is (DL 62586.). Ez mégis Engel Pál azon gyanúját erősíti, hogy „1444/45-től királyi várként Újlaki Miklós tartotta a kezén”: ENGEL, Arch. I. 460.

¹²¹ 1450. szept. 19. DF 279636.; Vö. ENGEL, Hunyadi itinerárium 984.

¹²² 1450. dec. 16. DL 48273.

¹²³ 1454. szeptember 14-én Újlakival együtt Újlakon tartózkodik (DL 102837.); 1456. évi végrendeletében Osvát említi, hogy két éve („hinc annus puto labitur tercius”) az országlakosokkal együtt hadjáratban vett részt (DL 62594.).

¹²⁴ ENGEL, Arch. I. 461.

¹²⁵ Újlaki ugyanis sohasem viselte a nyitrai ispáni címet.

A korabeli Nyitra megye kormányzata láthatóan magán viselte a polgárháború jeleit. 1451-ig az ispán, Ország Mihály a korban megszokott módon, alispáni címmel nevezte ki helyetteseit. A folyamatosan változó politikai helyzet azonban *ad hoc* jellegű megoldásokat követelt. 1452-ben előbb Hunyadi János állította saját nagyszombati kapitányait a megye élére,¹²⁶ most már ispáni címmel, nyilvánvalóan azért, hogy a térség védelmét és katonai erejét, egyben jövedelmi forrásait összpontosítsa.¹²⁷ A kormányzó lemondatása után viszont ismét Ország Mihály kezébe került a megye irányítása, aki 1453 elején surányi várnagyát, Szénás Lászlót tette ispánná.¹²⁸ Hogy Szénás miért ispáni, és nem alispáni címet viselt, azt az ő esetében is a kapitányi cím indokolta, magát ugyanis „Trencsén és Nyitra megyék ispánjának és kapitányának” nevezte,¹²⁹ azaz ura a Vág-vidék katonai irányításával bízta meg. 1453 őszén azonban újabb fordulat következett be: a király ekkor nevezte ki Újlaki Miklóst a Felső Részek kapitányává,¹³⁰ különleges jogkört ruházva rá többek között Nyitra és a szomszédos Pozsony megyék területén is.¹³¹ Bár ezáltal Szénás kiterjedt katonai jogköre csorbulhatott, Nyitra megye ispáni címét — amire Újlakinak is szüksége lehetett, ha hozzá kívánt jutni a megye katonai erejéhez — nem lehetett tőle elvenni. Így valamikor 1453–1454 fordulóján Újlaki megegyezést köthetett Országgal, és Szénás mellé Osvát személyében egy másik ispánt delegált.¹³² Hiába vált meg a következő év folyamán Újlaki a kapitányi tisztségtől, látszólag mint a megye második legnagyobb birtokosa sikerrel elérte, hogy Osvát haláláig betölthesse az ispáni tisztséget. Ezt követően azonban Újlaki többé nem jelölhetett (al)ispánt a megye élére. Mátyás király trónraléptekor a helyzet látszólag stabilizálódott, hiszen 1458-tól Ország Mihály familiárisai — köztük egy ideig Szénás is — ismét alispáni címmel látták el feladataikat.¹³³

¹²⁶ ENGEL, Arch. I. 161.

¹²⁷ Nyitra megye északnyugati járásának 1452. évi adójegyzéke szerint a járás csaknem teljes jövedelmét a nagyszombati kapitányoknak adták át: DL 44649.

¹²⁸ ENGEL, Arch. I. 161. — Szénás korábban, 1445–1450 között éppen nagyszombati kapitány volt: ENGEL, Arch. I. 373., valamint 1450. szept. 19. DF 279636.

¹²⁹ 1453. augusztus 11. „Ladislaus Zenas comes et capitaneus comitatum Trinchiniensis et Nitriensis”. DL 59502., kiadása: BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 689. (ENGEL, Arch. I. 214. csak az ispáni címet említi.) — Hogy feladatköre egyértelműen katonai jellegű volt, arra ez az oklevél is bizonyítékkal szolgál. Szénás ugyanis igazolta ekkor, hogy Korosi Miklós fia részt vett egy hadjáratban, ezért figyelmeztette Forgács Jánost, hogy ne szedje be tőle az egyforintos adót.

¹³⁰ HORVÁTH, Felső Részek kapitánysága 929.

¹³¹ Újlaki 1453 októberében például a Pozsony megyei Éleskő vár átadásáról tárgyal: DL 62589.

¹³² Osvát ispánságára az első adat talán 1454 júliusából való: DL 73376. (A csonka oklevélről az évszám leszakadt. ENGEL, Arch. I. 161.-nél a „II 2 u.” datálás nyomdahiba „VII 2 u.” helyett). 1453. december 20-án Szénás még egyedül viseli az ispáni címet: DL 59448.

¹³³ Szénás 1457 januárjában egyedül ispán (DL 81247.), 1458 novemberében viszont már Kemecsei Imrével együtt csak alispán (DL 95706.) egészen 1459 júliusáig (DL 90706.). Később, 1469–1470-ben ugyan ismét ispán lesz, de ennek okai már nem tartoznak a dolgozat témájához. — Vö. NOVÁK, Nyitra 51–53. (Adatai néhol hiányosak.)

Az egymástól távol eső vidékeken (Macsó–Visegrád, Visegrád–Nyitra) egyszerre betöltött, és ezáltal részint címzetesnek tűnő tisztségek magyarázata alighanem a szolgálat megváltozott minőségében keresendő. Ha figyelembe vesszük azt, hogy 1450 után a már idősödő Osvát rendszerint Korlátkőn és környékén (Pozsony és Nyitra megyékben), vagy éppen Újlaki kíséretében tartózkodott, valószínűvé válik az a magyarázat, hogy Osvátnak már csak ura hívása esetén kellett „szolgálatba lépnie”. Mivel feladatainak jelentős része katonai jellegű volt, bármikor készen kellett állnia arra, hogy „hadakozók módjára familiájával” útra keljen.¹³⁴ Újlaki a fenti tisztségek jövedelmeit éppen eme készenlétben tartott csapatnak a fenntartására bocsáthatta Osvát rendelkezésére. Az illetén, kifejezetten az előkelő nemességre jellemző familiárisi szolgálatra nem csak Miklós vajda idejéből és környezetéből, hanem a Jagelló-korból is rendelkezünk beszédes példákkal.¹³⁵ Újlaki óriási létszámú — 1452-ben Bécsben sokak által megcsodált¹³⁶ — kísérete természetesen nem csak familiárisaiból, hanem egyben azok csapataiból is állt. Osvát vezető familiárisi mivoltát persze nem csak az általa viselt tisztségek, hanem tanácsadói működése is jól szemlélteti: Újlakinak a királyi mintájára megszervezett kancelláriája olykor Osvátot is feltünteteti referensként, ami azt mutatja, hogy amikor ura kíséretében tartózkodott, magától értetődően részt vett a döntések meghozatalában. Érdekes, hogy 1455 novemberében, midőn urával Vasváron tartózkodott, egy olyan oklevélen találjuk meg nevét relátorként, amelyet Újlaki Hunyadi Lászlóval közösen bocsátott ki.¹³⁷ A hadi események mellett fontosabb politikai tárgyalásokon is részt vehetett: nyilván Újlaki kíséretében érkezett az 1453. januári pozsonyi országgyűlésre (ahol a hatalmat átvevő V. Lászlótól elnyert kegyelemlevéllel biztosította magát és birtokait az új hatalom esetleges támadásaival szemben),¹³⁸ 1455 tavaszán pedig elkísérte urát a bécsújhelyi birodalmi gyűlésre,¹³⁹ ahol segítségére lehetett a Cillei Ulrikkal és Garai Lászlóval tervezett szövetségkötés előkészítésében is.¹⁴⁰

Az úr és familiárisa közötti kapcsolathoz — amelyet a forrásokban homályban maradó érzelmi szálakon túl egyértelműen a kölcsönös hasznosság elve vezérelt — látszólag hozzátar-

¹³⁴ 1456: „militilibus sumptis armis pretactis hostibus in occursum duce Deo foret in itinere sua cum familia more exercituancium constitutus”. DL 62593.

¹³⁵ Újlaki például 1460-ban Hegyesd várát (Zala m.) Pacmáni Tamás nevű familiárisának úgy bocsátotta zálogba, hogy hangsúlyozta: a várat Pacmáni addig „pro honore” birtokolta: DL 89029.; Az Újlaki-familiárisok által fenntartott csapatokra l. pl. 1444: DL 102492. — A jelenség és egyes (például a zsoldosság felé elmozduló) változatai később a Jagelló-korban is kimuthatható, de már a Zsigmond-korból is ismerünk példákat rá, l. KUBINYI, Szapolyaiak 177–178.

¹³⁶ MÁLYUSZ, Rendi állam 94. — Újlaki Bécsbe állítólag 400 lovassal érkezett: ÁLDÁSY, Követség 556.

¹³⁷ Osvát általam ismert relációs jegyzetei: 1445. febr. 27. Palota (DL 102497.) és 1450. nov. 10. Vasvár (Sopron II. 348–349., a helyes dátum: 1455. nov. 10. DL 15006.). — Idézi: MÁLYUSZ, Rendi állam 530.

¹³⁸ 1453. jan. 31. DL 102842.

¹³⁹ 1455. április 25-én Bécsett ugyanis újadományt kap: DF 279652.

¹⁴⁰ A három főúr szövetségkötése: 1455. ápr. 7. DL 24765., vö. Kronológia 271–272.

tozott a kölcsönös bizalmatlanság is. Bár Újlaki nem volt szűkmarkú a familiárisának ajándékozott birtokok tekintetében, Osvátot a zavaros idősakra jellemző jogbizonytalanság és talán ura közismert gátlástalansága mégis arra ösztönözték, hogy háromszor is megerősíttesse vele magánadományait, amellet, hogy birtoklását az országnagyokkal, majd V. Lászlóval is elismertette.¹⁴¹ Először 1449-ben Újlaki azért újította meg korábbi okleveleit, mivel érettebb korba lépett, és még nincsen fiúörököse,¹⁴² két évvel később pedig éppen fia, Miklós születését szerepeltette kiváltó okként.¹⁴³ A legbeszédesebb mégis az 1454-ben kelt utolsó oklevél megfogalmazása. Osvát igyekezete aligha lehetett indokolatlan, hiszen Újlaki ekkor maga utalt rá, hogy sokan azt terjesztik: familiárisát vagy annak halála után örököseit a jog útján vagy erőszakosan ki fogja zárni Korlátkőből és a többi adománybirtokból; talán megnyugtató lehetett Osvát számára, hogy ekkor ura egy szép eskü-formulával hitére és becsületére fogadta, hogy nem fog így tenni.¹⁴⁴ Mindezzel, és azzal, hogy valamennyi megerősítés után be is vezették a várba és uradalmába,¹⁴⁵ lehetővé tette családja számára a birtokok gondtalan öröklését.

Miután 1456. április 7-én Budára érkezett a hír, hogy II. Mehmed szultán nyáron hadat vezet Magyarország ellen,¹⁴⁶ Osvátot talán Korlátkőn érte a hadba hívó parancs. Innen Nyitrára ment, ahol április 30-án, kíséretével már készen állva a hadba vonulásra, végrendeletet tett a káptalan előtt,¹⁴⁷ majd nyilván délnek indult. Nándorfehérvárra azonban már nem ért el. Útközben betegsége miatt visszafordulásra kényszerülhetett, hiszen május 27-én Korlátkő várában, odahívott familiárisai jelenlétében megerősítette végrendeletét, majd hamarosan elhunyt.¹⁴⁸

¹⁴¹ 1448: DL 102831., 1453: DL 104995. — A többszöri megerősítést kiemeli MÁLYUSZ, Rendi állam 530. is.

¹⁴² 1449. júl. 4. „...adultam iam perveniendo in etatem et nunc heredibus sexus masculini destitutus”. DL 102833.

¹⁴³ 1451. nov. 7. DL 102835.

¹⁴⁴ 1454. szept. 14. „nos audientes et ex multorum relatibus percipientes, quod quamplures essent, qui dicerent et diulgarent(!), ut nos egregium Osvaldum banum de Bwchan castellanum de Themethwen et vicecomitem nostrum comitatus Nitriensis aut in vita aut post suum decessum suos proles et heredes in illis bonis ... via iuris vel potentialiter impediremus, perturbaremus aut quovismodo molestaremus ... promittimus igitur bona fide Christiana ac honore et humanitate nostris et sic nos Deus ille gloriosus et genitrix eius Maria et omnes sancti eius adiuvent, quod antelatum Osvaldum Banum et suos proles universos nec in vita, sed neque post eius decessum in prescriptis castro Korlathkew et suarum pertinenciarum ac possessione Karkowcz ordine iuris aut potentialiter vel alia via adinventam vel adinvendam impediemus, perturbabimus aut quovismodo molestare curabimus”. DL 102837.

¹⁴⁵ 1446: DL 102828., amit Osvát 1454-ben át is íratott: DL 62590.; 1449: DL 102832., DL 102834., DF 225890.; 1452: DL 104994.; 1455: DL 104999., DL 62592.

¹⁴⁶ Kronológia 272.

¹⁴⁷ 1456. ápr. 30. DL 62593.

¹⁴⁸ 1456. máj. 27. DL 62594.

A család

Osvát rokoni kapcsolatai jól példázzák azt, hogy a familiaritás mennyire befolyásolta a családok közötti házassági kötelékek létrejöttét. Bár nem tudjuk, hogy a 35–40 évesen elhunyt László¹⁴⁹ megházasodott-e, a harmadik testvér, Margit az 1420-as években ahhoz a (Divék nembeli) Bossányi Gergelyhez ment nőül, aki szintén a Stiborok familiájába tartozott.¹⁵⁰ Sokkal nagyobb jelentőséggel bírt ugyanakkor Osvát 1440 körüli, 40–45 évesen megkötött házassága Sóki István leányával, Dorottyával.¹⁵¹ István mester korának ismert személyisége volt, lovaggá ütött vagyonos nyitrai úr, aki karrierjét és meggazdagodását szintén Stibor vajdának köszönhetette.¹⁵² 1411–1412 között nyitrai (al)ispánként szolgált urát.¹⁵³ Stiborokhoz fűződő kapcsolata, illetve az a tény, hogy Osvát nevelőanyjának, Ohaji Dorottyának rokona volt,¹⁵⁴ arra utalnak, hogy Bucsányi pályafutásának elindításában tevőleges szerepet játszhatott. Ifjabb Stibor halála után István mester három fiát Ország Mihály kincstartó oldalán találjuk,¹⁵⁵ közülük a legidősebb, Miklós egyházi pályára lépett, melynek csúcsán esztergomi éneklőkanonok lett.¹⁵⁶ Unokatestvérüket, Jánost szintén Ország Mihály nevezte ki nyitrai alispánnak (1450–1451), majd 1455-ben jókői várnagyként vett részt Osvát egyik iktatásán.¹⁵⁷ A Sóki és Korlátkövi családok között egészen a XVI. század elejéig kimutatható a szoros kapcsolat, sőt a csaknem kétszáz jobbágytelekből álló Sóki-birtokvagyonból 1505-ben az ifjabb Osvát is részesedik majd.¹⁵⁸ A Sókiak révén a Korlátköviek több Nyitra és Bars megyei középirtokos családdal kerültek rokonságba (Baracscai, Újfalusi, Kaplati, Korosi), sőt Osvát sógornője, Borbála, aki előbb a szintén Ország-familiáris Nádas Simon nyitrai (1464–1465) és barsi

¹⁴⁹ Utoljára 1436-ban hallunk róla: DL 68117.

¹⁵⁰ DVOŘAKOVÁ, Stibor 471.; Margit férje 1447 és 1450 között bekövetkező halálakor már nem élt, mivel Gergely özvegyeként nem őt, hanem Kistapolcsányi Kelemen leányát, Margitot említik. A forrásokból egy fiáról (Kozma) és két leányáról értesülünk, de csak utóbbi kettő élte meg a felnőttkort (1434: DL 49141., 1436: DL 68117., 1450: DL 49162., 1453: DL 49159., 1480: DL 49189., 1493: DL 49139., 1495: DL 49136–49137.).

¹⁵¹ Dorottya pontos származására l. 1505: DF 267897.

¹⁵² István mesterre l. NEUMANN, Helynévváltozások 51–52.

¹⁵³ ENGEL, Arch. I. 161. (173. lapalji jegyzet)

¹⁵⁴ NEUMANN, Helynévváltozások 51. — Sőt, Ohaji Dorottya 1434-ben neki adta el birtokrészeit, l. 1434: DL 49141., 1436: DL 68117.

¹⁵⁵ 1441: DL 13630. — Az oklevél szerint Ország kíséretében vettek részt a „hűtlenek” legyőzésében.

¹⁵⁶ KOLLÁNYI 95. Miklós esztergomi kanonokságát 1446-tól számítja, éneklőkanonokságát pedig 1459–1469 között. (Az általam ismert utolsó adat 1473-ból való: DF 205204.)

¹⁵⁷ Nyitrai alispánágára: ENGEL, Arch. I. 161. (NOVÁK, Nyitra 52. „Johannes”-ként tünteti fel), jókői várnagyságára: DL 62592., ami igazolja ENGEL, Arch. II. 215. gyanúját, miszerint Ország Mihály familiárisa volt, akárcsak az az 1460-as oklevél, amelyben tapolcsányi kapitánnyként tűnik fel: DL 59482.

¹⁵⁸ Az osztálylevél: 1505: DF 267897., a 21 jobbágytelekre egy XVIII. századi oklevélkivonat: ŠOBA v Nitre 485. (Soóky cs.) 4. doboz, numerus nélkül.

(1467) alispán¹⁵⁹ felesége volt, később a várbirtokos Szentmiklósi Pongrác János oldalán tűnik fel.¹⁶⁰

Osvátnak és hitvesének 1448-ban már három gyermeke élt, István, Mihály és Katalin, 1449-ben őket követte Anna,¹⁶¹ majd 1456-ig további négy leány (Veronika, Borbála, Zsófia, Dorottya) és egy fiú, ifjabbik Osvát.¹⁶² A kilenc gyermek közül csak Dorottyáról nem tudjuk, hogy megélte-e a felnőttkort.¹⁶³ Osvát 1456 áprilisában tett végrendeletében családjá minden tagjáról és minden eshetőségről gondoskodott. Elrendelte, hogy míg valamennyi leánya nem megy férjhez, a várat minden tartozékával együtt felesége igazgassa, akinek fiai és leányai — miként most, úgy a jövőben is — mindenben „gyermeki félelemmel és tisztelettel” kötelesek engedelmeskedni, és amíg a felnőtt kort el nem érik, semmit se tehessenek anyjuk beleegyezése nélkül. Felesége feladatává tette, hogy gyermekeit becsületes életre és szokásokra nevelje. Minden értéktárgyát, serlegeit, öveit és drágaköveit leányai nevelésére, eljegyzésére és kiházásítására rendelte, amiben feleségének szabad kezét adott: ő döntheti el, hogy leányait mikor és kihez adja majd hozzá. Ha fiai felnőve valamilyen oknál fogva anyjukkal nem kívánnak közös háztartásban élni, akkor felesége adja át nekik a várat, ebben az esetben megtarthatja élete végéig négy zálogbirtokát, Szákot, Szendet, Kovarcot és Farkasdot a rajta lévő nyájakkal együtt, vagy kiváltás esetén a zálogösszeget fordíthatja saját céljaira. Legérdekesebb döntése azonban az volt, hogy leányai semmilyen részt ne követelhessenek sem az örökjogú, sem a zálogjogú birtokaiból, viszont biztosította a család fiági kihalása esetén teljes öröklésüket. A zálogos javakból való kizárás a későbbiek alapján természetesen úgy értendő, hogy a zálogbirtokokat ugyan csak a család férfitagjai birtokolhatják, de természetesen a leányokra eső zálogérték kifizetésével. Kikötötte azt is, hogy ha hitvese fiai felnövekedése és leányai kiházásítása előtt újra férjhez menne, a kovarci zálogos részeket a malommal és vámmal kapja meg hitbér gyanánt. Ebben az esetben elsőszülött fia, István köteles átvállalni testvérei nevelésének és kiházásításának feladatát.¹⁶⁴ Rendelkezései, mint majd látjuk, igen jótékonyan hatottak családjá jövőjére, és nem rajta múlt, hogy egyik fia életművének teljes

¹⁵⁹ Nyitrai alispánságára: 1464: DL 59519., DL 95709.; 1465-ben emellett nyitrai várnagy is: DL 95710.; 1467-ben barsi alispánsága mellett surányi várnagy: DL 16588.; 1446-ban Bebek István hrussói (ENGEL, Arch. I. 330.), 1452-ben Szécsényi László tapolcsányi várnagya: DL 95203. — Borbála férjével közös birtokjogaira l. pl. 1470: DF 273219.

¹⁶⁰ Pl. 1481: DL 105031., DF 273287. — Pongrác János azonban még ez évben elhunyt: DL 45904.

¹⁶¹ 1448. jún. 24. és 1450. febr. 16. között született: DL 13239.

¹⁶² Egy 1458-as oklevélben a kilenc gyermek együtt szerepel: DL 62596. — Osvát 1451. nov. 7-én még nem élt (DL 102835.), első említését apja végrendeletében olvashatjuk; születése így 1452–1456 közé tehető.

¹⁶³ Katalinról Nagy Iván művében azt olvashatjuk, hogy Répássy György felesége volt (NAGY IVÁN V. 353.). Egy XVII. századi családfá férjeként Répási Istvánt tünteti fel, akitől Margit nevű leánya született, (Marcelházi) Pozsár Vitályos felesége: BA 5–860/1. (Minderre korabeli bizonyító adatot egyelőre nem találtam.)

¹⁶⁴ 1456. ápr. 30. DL 62593., megerősítése: 1456. máj. 27. DL 62594.

eredményét csaknem semmissé tette, hogy vagyonát majd legifjabb fia szerezze vissza huszonöt év után és növelje azt kétszeresére.

IV. Korlátkövi ifj. Osvát (†1511)

Korlátkő elvesztése

Osvát bán halálával azonnal megmutatkozott, hogy a családfő tekintélye nélkül a farságosan megszerzett vagyon megőrzése nehéz feladatnak ígérkezik: Ország Mihály nádor nem sokáig halogatta, hogy visszafoglalja Szomolánynak a családot zálogjogon megillető felét, természetesen a zálogösszeg kifizetéséről megfelelkezve.¹⁶⁵ Bár kétségtelenül kevés forrással rendelkezünk a családfő halálát követő két évtized történéseiről, látszólag a Bánfiak — Osvát fiait érthető módon így nevezték — életében a nádor támadását még további kedvezőtlen események követték. Javaikat egymás után bocsátották zálogba,¹⁶⁶ sőt 1469-ben örökre lemondtak Ószilincsről Nagyszombat város részére. Mivel az erről kiállított oklevélben vételárat nem tüntettek fel, vélhetően a város polgárai irányába fennálló adósságaik fejében mondtak le a birtokról.¹⁶⁷ Az elsőszülött fiú, István azon lépése tehát, hogy a Korlátkőt uradalmiával körbevevő nádor szolgálatába lépett az 1460-as években,¹⁶⁸ és ezáltal védelme alá helyezte magát, ésszerű döntésnek tűnhetett. Az Ország Mihállyal létrejött kapcsolat kialakításában alighanem édesanyjának a nádor szolgálatában álló rokonai segédkezhetek. Istvánt ura a Heves megyei Sirok várnagyává tette. Itteni szolgálatai közepette — nyilvánvalóan a nádor közbenjárására — igen előkelő házasságot kötött: a siroki vár másik felét birtokló Nánai Kompolt

¹⁶⁵ 1458. szept. 10. DL 62596. — Osvát bán egyik fia és leánya 1489-ben megpróbált zálogjogon bekerülni Szomolány felébe, nyilván arra hivatkozva, hogy az ekkor már elhunyt nádor sohasem fizette vissza a zálogösszeget. A kísérlet sikertelen volt, mivel a szomolányi várnagy összeharangozta a jobbágyokat és elkergette az eljárás lefolytatóit: DL 98214.

¹⁶⁶ 1462-ben bucsányi részüket zálogolták Bucsányi (Gecse) Mihálynak 60 forintért: DL 15720.; 1467 elején Srank Mihály nagyszombati kapitányt egy „Karkolczy” nevű malomba vezették be, ami feltehetően szintén a Korlátköviek zálogolásából kerülhetett kezére, hiszen nyilván Karkóc falujuk határában állt: DF 273182.; Egy 1473-ban tett panasz szerint Bánfi Mihály bucsányi birtokrésze legalább három éve egy nagyszombati polgár birtokában van: DF 227252.; 1481-ben egy bucsányi malmot a nagyszombati plébánia birtokol zálogképpen egy helyi polgár adományából: DF 279711.

¹⁶⁷ 1469. ápr. 10. DF 279692. — Adósságaikra lásd az előző jegyzetben felsorolt zálogosításokat. — Úgy tűnik, hogy csak a birtokot, a hozzá tartozó Ószilincsfölde prédiúmot nem adták át Nagyszombatnak, hiszen a későbbiekben a család kezén feltűnő Kislincs puszta nyilván ezzel azonos. Vö. Ószilincs később adatalható „Aglynch” vagy „Ztharalynch” nevével, 1510: DF 279809.

¹⁶⁸ 1465-ben Bánfi István — éppen a szomolányi uradalom iktatásánál — Ország Mihály kijelölt királyi embere volt, feltételezhető, hogy legkésőbb ekkorra már a nádor familiárisa lett: DL 16250. — István egyébként még kétszer mutatható ki kijelölt királyi emberként, 1466-ban az éleskői uradalom (DL 14276.), 1471-ben pedig a berencsi uradalom (DF 273288.) iktatásánál. Eljárást azonban csak testvére, Mihály hajtott végre: őt 1472-ben szintén a berencsi uradalom ura, Korpáč Miklós kérte fel az iktatásra (DL 102871.).

család egyik leánytagját, János ajtónállómester (1449–1451) leányát vette nőül.¹⁶⁹ Az így keletkező kapcsolati tőkét azonban korai, talán éppen a lengyel betörések során, 27–29 évesen bekövetkezett halála (1471) miatt már nem tudta kamatoztatni.¹⁷⁰

Korlátkó Osvát bán végakarátának megfelelően valóban az özvegy, Sóki Dorottya irányítása alá került, hiszen az uradalmi familiárisok egészen 1472-ig őt, és nem fiait képviselve tűnnek fel az oklevelekben.¹⁷¹ Leányai kiházásításáról is kiválóan gondoskodott. Annát a Hont megyei (Hontpázmány nembeli) Osgyáni Bakos Pálhoz adta nőül; az ismeretség könnyen érthetővé válik azáltal, hogy Pál Újlaki-familiárisként a szomszédos galgóci és temetvényi várak várnagya volt, és a környéken első házasságával maga is birtokjogokat szerzett.¹⁷² Veronikát Apponyi György Nyitra megyei várbirtokossal,¹⁷³ Borbálát a Bars megyei Szilvaközi vagy Baroci Szilva Albert nyitrai alispánnal (1481–1483),¹⁷⁴ Zsófiát pedig a Trencsén megyei Budetin kastély egyik urával, Hatnai Zsigmonddal házásította össze.¹⁷⁵ E házassági stratégia segítségével a család még szorosabb kapcsolatokat épített ki az északnyugat-magyarországi régió előkelő családjaival.

¹⁶⁹ István familiárisi kötelékére, illetve házasságára csupán Kompolti Miklós özvegye tiltakozásának egy mondata utal: „item unam tunicam de athlacz flavei coloris cum ermelinis subductam per prefatam priorem maritum suum sorori sue, cum eandem de castro Syrok egregio Stephano filio condam Bani de Korlathkw maritasset, simul cum uno cingulo maycz dicto cum argenteis et aureis filis texto datam”. DL 17836., vö. Magyarországi művészet 119. — János ajtónállómesterségére és leszármazására: ENGEL, Arch. I. 50., ENGEL, GEN. „Aba nem 7. Kompolt ága, 3. tábla: Kompolti (nánai, körüi)” című tábla (a házasságot nem ismeri).

¹⁷⁰ 1471. május 14-én még él (DL 62636.), 1472. július 5-én egy hatalmaskodás kapcsán már csak anyját és két testvérét említik (DL 50216. és DL 102847.), 1473. májusában pedig már egyértelműen néhaiként tesznek róla említést (DF 227252.).

¹⁷¹ 1458: DL 62596.; 1472: DF 273304. — Ezt mutatja az is, hogy 1462-ben István nem csak két fiútestvére, hanem anyja terheit is magára vállalja a család bucsányi részének zálogosításakor: DL 15720. — A kivételt egy 1469-es oklevél jelenti, ahol a két fiú nevében mondanak ellent egy Zélába történő bevezetésnek. Itt azonban a család familiárisának birtokba kerülését akadályozták meg, azaz feltehetően anyjuk volt a zálogba bocsátó: DF 273208. — A kedvezményezett Zélai Lőrinc familiaritására l. 1473: DF 227252.

¹⁷² A házasságra l. 1475: DL 105022.; Bakos galgóci és temetvényi várnagyságára: 1466: DF 279675–676. (1468-ban unokaöccse, Osgyáni Bakos Lőrinc fia István volt a galgóci várnagy: DL 74931.). Pál első felesége Stibor egykori vezető familiárisának, Lakácsi Marsalkónak az egyik leánya volt (1466: DL 16411.). Fiai, Osvát és György, a későbbi esztergomi kanonok vélhetően első feleségétől származtak (DL 75696.). — Bakos Pál Újlaki előtt Hunyadi Jánost, majd Szilágyi Erzsébetet szolgálta, csongrádi (1452) és borsodi (1456) alispánként, tokaji kapitányként (1457), l. ENGEL, Arch. I. 121., 125., 445.

¹⁷³ Apponyi Györgyre és feleségére l. NEUMANN, Esküdtek 273.

¹⁷⁴ A házasságra: 1478: DL 59644., 1484: DL 59726., 1485: DF 273187., 1486: DF 273303. — Nyitrai alispánására: NOVÁK, Nyitra 53. (1482–1483 közöttre hoz adatokat), valamint 1481: DL 45904.

¹⁷⁵ A házasság megkötésében fontos szempont lehetett, hogy Osvát bán Hatnai „Pán” Lászlóval, Zsigmond apjával (DL 38921.) látszólag jó kapcsolatokat ápol, 1453-ban például Hunyadi János együtt küldi ki őket, hogy egy ügyben közvetítőként járjanak el (DL 14655.). László Itáliában szintén Zsigmond király kíséretében tartózkodott mint lovag (1438: Balassa 308. sz.), később Hunyadi szolgálatában nagyszombati kapitány és nyitrai ispán lett (személyére l. ENGEL, Arch. II. 96.). — Zsófia és Zsigmond házasságára, illetve leányukra, Margitra, Oszlányi András feleségére és leszármazottaira l. 1489: Justh 384., 1497: DL 88820., 1548: ML 44–1–12., 1549: BA 2–257., vö. azzal a XVI. századi családfával, mely szerint Korlátkövi Zsófia unokája Oszlányi Kesula volt: ZI 25–31 et I–22. (A családfa információja helytállónak tekinthető, annak ellenére, hogy Margit helyett Zsuzsanna keresztnevet tüntet fel.) Hatnai Zsigmondot szerepelteti Zsófia férjeként NAGY IVÁN V. 353. is.

A család történetében az 1473-as év katasztrofális következménnyel járt. Mátyás király (1458–1490) ugyanis szeptember 10-én Budáról megparancsolta Pozsony városának, hogy küldjenek ostromgépeket, ácsokat és ágyúkat Podmanicki Balázsnak a gonosztevők lakta Korlátkő ostromához.¹⁷⁶ A parancslevelet hamarosan kézbesítették a pozsonyiaknak, akik szeptember 30-án valóban küldtek hadiszereket — nyolc szakállas puskát és egy mázsa puska-
kaport — az ostromhoz.¹⁷⁷ A támadás okairól és előzményeiről egyelőre semmit sem tudunk. Igaz ugyan, hogy május végén egy nádor által kért vizsgálat és idézés lefolytatása közben a Korlátkövek bucsányi gazdatisztje fogságba ejtette az erre kiküldött nádori embert és a pozsonyi káptalan kanonokját, mivel gyanút keltett benne, hogy a nádor parancslevele nélkül érkeztek az eljárás színhelyére, ez mégsem lehetett ok az ostromra. Inkább figyelemre méltó az, hogy a végrehajtók „az utak veszélyei”, azaz a rossz közbiztonság miatt rablótámadástól tartottak, ezért hagyták a nádor levelét Pozsonyban.¹⁷⁸ A várat a Korlátkövi család ezt követően, június folyamán veszíthette el.¹⁷⁹ A királyi sereg ostroma mindenesetre sikerrel járt, miáltal a vár és teljes uradalma, amibe ekkor már beletartozott csaknem minden Osvát bán által megszerzett birtok is, Mátyás király ölébe hullott. Egy későbbi oklevél a vár király általi birtoklásának jogcímét az István helyét elfoglaló fiatal családfő, Bánfi Mihály hűtlenségével magyarázta.¹⁸⁰ A vagyonek kobzást azonban nyilván nem a „gonosztevők” várba engedésével, hanem inkább a vár gondatlanságból történő elvesztésével érdemelte ki.¹⁸¹ Ugyanez az oklevél említi, hogy a király a várat nem tartotta meg saját kezelésében, hanem megbízható híveinek bocsátotta zálogba. Legkésőbb 1481-től a vár zálogképpen Mátyás alsó-sziléziai helytar-

¹⁷⁶ 1473. szept. 10. „pro expugnatione castri Korlathkew et latronum in eodem commorantium”. Teleki XI. 504–505., Podmaniczky I. 115.

¹⁷⁷ Az 1473. évi pozsonyi számadáskönyvben a következő bejegyzést olvashatjuk: „Item am Pfincztag noch Sand Michals tag (szept. 30.) haben mein herren geschicht den Langen Kristoffen mit brieffen zw dem Pudmenczky und dem hab ich geben zu lon III lb. den. Item mer hab ich geben noch geschafft mein herren ainem furmann genant Steffan von Olmucz, der gefuert hat I tenter pulver und VIII hakenpuxen dem Pudmenczky fuer Conradstain VIII s. den.” DF 277094. (64. old.) — A pozsonyiak ugyanezen a napon Podmanickinek élelmet is küldtek (uo. 55. old.). — Több korabeli német szó értelmezésében Tringli Istvántól kaptam segítséget, amit ezúton is köszönök neki.

¹⁷⁸ 1473. máj. 15., máj. 24. „propter insecuritytatem et discrimina viarum, timentes ne ab ipsis auferrentur, prescriptas litteras vestras in premissa execucione ipsorum secum non detulissent”. DF 227252.

¹⁷⁹ A pozsonyi számadáskönyvben egy június 2. utáni bejegyzés szerint a Stomfából érkező követek „haben potschaff pracht von wegen der von Konradstain”. DF 277094. (63. old.) — Augusztus 18-án a pozsonyiak Éleskő várába küldtek küldöncöt Kropáč Miklóshoz, aki szintén királyi kapitány volt, tehát elképzelhető, hogy ugyancsak Korlátkő ügyéről tárgyaltak (uo. 63. old.).

¹⁸⁰ 1486. febr. 26. „quia dictum castrum ad nos alias per notam infidelitatis Michaelis Banfy de dicta Korlathkew fuerat devolutum”. DF 273303. — A családi emlékezet szempontjából érdekes az a XVI. század második felében készült családfa, amely idősebb Osvát fiáról ezt írja: „...Stephanum, Ladislaum, Michaellem: defecerunt, notorii fuerunt et amiserunt Korlathkew”. Az itt szereplő László nyilván idősebb Osvát korán elhunyt öccsét jelenti. ZI 25–31 et I–22.

¹⁸¹ Így vélte *Soós Elemér* is Korlátkőről írott rövid kéziratos összefoglalásában: *Soós, Várak XXVIII. kötet* 165.

tója, Jörg von Stein kezén tűnik fel,¹⁸² hogy előtte más zálogbirtokosa is lett volna, egyelőre nem tudjuk,¹⁸³ bár az a tény, hogy von Stein az 1473. évet mindvégig a régióban, illetve Pozsonyban töltötte,¹⁸⁴ azt sejteti, hogy maga is részt vett az ostromban, és a király esetleg már ekkor a kezére adta Korlátkőt.

Mihály hűtlenné válásával a család egyedüli reménysége a húsz év körüli Osvát lett. Ő lehetett az a testvér, akinek az ügyében bátyja, István valamikor az 1460-as évek végén levéllel fordult a pozsonyi polgárokhoz. Hangsúlyozva az apjuk által Pozsony városnak tett szolgálatokat, és ígérve, hogy ő és testvérei lehetőségeik szerint e jótétemények tekintetében még apjukat is felül fogják múlni, arra kérte a város vezetését, hogy a szabad tudományok tanulása végett odaküldött testvérét, ha köreikbe érkezik, szívélyesen fogadják (*eundem amicabiliter tractare*).¹⁸⁵ A levél az 1465-ben alapított pozsonyi egyetemre utal, ami alapján még az sem zárható ki, hogy családja az ezidőtájt tizes éveinek közepén járó Osvátot — egészen bátyja haláláig — egyházi pályára szánta. Talán a pozsonyi tartózkodás költségeire kötötte le a család 1469-ben Osvát cíferi birtokrészét.¹⁸⁶ E tanulmányokat követően az ifjú nemes 1474-ben egy alkalommal „királyi szolgálatban tevékenykedett” — e szolgálat mibenlétét sajnos nem ismerjük —, és mint egy oklevél ekkor írja, Komárom megyében töltött be „szabad tisztséget” (*libero fungitur officio*).¹⁸⁷ Ez lehetett az oka annak, hogy a család — jól lehet kezükön maradt a Nyitra megyei Kovarc és Karkóc is¹⁸⁸ — a Komárom megyei Szákon telepedett le.¹⁸⁹

¹⁸² 1481. aug. 14. DF 225461. (A várhoz tartozó Cíferen a nevében mondanak ellent.) — Alsó-sziléziai helytartóságát említi: KUBINYI, Bárók 193., ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 327. (KUBINYI A.)

¹⁸³ A nagyszombati Szent Miklós-plébánia 1481. évi vagyonösszeírásában a következő mondatot olvashatjuk: „Item quoddam molendinum iacens in villa Buczan praedicto Egidio [sc. carnifici] impignoratum pro 110 fl., nunc autem impignoratum est 121 fl., et iam cives Tyrnavienses addiderunt 16 fl. de bonis suis, quos domini de Kapla eidem obligabantur, et prefati domini ecclesie Sancti Nicolai in 137 fl., cuius molendini utilitatem et fructum quilibet plebanus recipere potest quousque prefata summa per eosdem deponatur”. DF 279711. — Ha ez azt jelenti, hogy a Kaplaiak (Serkeiek) Bucsányon zálogbirtokosok voltak, akkor elképzelhető, hogy a vár is az ő fennhatóságuk alatt állt, ez a feltételezés azonban gyenge alapokon áll. A Serkei Lórántfiak egyébként a közeli Bogdanóc birtokon és Podhajcsán pusztán (Pozsony m.) voltak birtokosok, l. 1453: DL 71986., 1504: DL 88895.

¹⁸⁴ DF 277094. passim.

¹⁸⁵ Évszám nélkül (1465–1471 között): „pro informatione cuiusdam studii arcium liberalium”. DF 240916.

¹⁸⁶ 1469 decemberében Windperger Pál pozsonyi kapitányt vezették be zálogjogon az egyik cíferi birtokrészbe (DF 225535.). Mivel az iktatáson csak Bánfi István és Mihály jobbágysai meg familiárisai jelentek meg, kézenfekvő feltételezésnek tűnik, hogy Osvát részét bocsátották zálogba, és talán nem véletlen a hitelező pozsonyi mivolta sem.

¹⁸⁷ 1474. júl. 12. Héderváry II. 375–376. — A *liberum officium* kifejezés jelentése nem világos. A királyi parancslévél címzettje két szolgabíró volt, akiknek jelen kellett lenniük Osvát száki úriszéki ítéleténél. Az ilyen mandátumokat általában csak akkor volt szokás a szolgabíráknak címezni, ha a megyei hatóság valamely tagja (ispán vagy alispán) érintett volt. Osvát ekkori 18–22 éves kora azonban nem engedi meg azt a lehetőséget, hogy alispán lett volna. Így az valószínűbb, hogy a kifejezés a család szabadispánsági jogára vonatkozik.

¹⁸⁸ A megmaradt birtokokra: 1475: DL 105022., 1488: DL 107083.

¹⁸⁹ Itt kell megemlítenem, hogy egy 1499. évi oklevél (DL 73166.) külzetén lévő címzésben ezt olvashatjuk: „Pro Oswaldo et Michaele filiis condam Osvaldi de Bwchan...”, ami nehezen értelmezhető másként, minthogy a hűtlenségbe esett Mihály még ekkor is élt. Ennek ellenére magam az adatot tévedésnek vélem, hiszen Mihály

Osváttal az 1470-es évek forrásaiban ritkán találkozunk. Az bizonyos, hogy noha Komárom megyében lakott, jutott ideje arra is, hogy a nyitrai „közéletben” is részt vegyen. Legalábbis az a panasz, miszerint 1478-ban a Kistapolcsányi-testvérekkel együtt négy nemesasszonyról úton-útfélen azt terjesztette, hogy méregkeverők (*intoxicatrices*), mindenképpen erre utal.¹⁹⁰ Ez már azután történt, hogy 1477-ben édesanyja elhunyt. Sóki Dorottya június 21-én Szákon tett végrendeletet, amelyben megerősítette a fehérvári káptalan előtt korábban tett rendelkezéseit, hogy tudniillik az őt illető Kovarcot a két malommal és a vámmal, illetve minden ingóságát, valamint a Rozgonyiak által Szákról elrabolt tárgyak visszakövetelésének jogát kizárólagosan fiára, Osvátra hagyta. Az oklevél nagyszerűen bemutatja a nemesasszony kapcsolatrendszerét, mindennapjait és háztartását. Meghagyta fiának, hogy az általa vetett búza terméséből javíttassa meg a száki templom tetőzetét; ehhez a munkához két aranyért már deszkákat is vásárolt. Pénzt és kisebb ajándékokat hagyott a száki, császári és szendi plébánosokra (utóbbi volt egyben gyóntatója is). Megajándékozta négy szolgálóleányát is, akiknek a neve kivétel nélkül Dorottya volt. Ebből esetleg az a következtetés vonható le, hogy házában szerényebb vagyonú nemesek leányai szolgáltak, akiket ő maga tartott a keresztvíz alá. Megemlékezett két cselédjéről is, akik közül az egyik kocsisa (*vector*) volt, és arra is megkérte fiát, hogy Mika nevű apródját (*parvulus*) nevelje fel, s ha majd felnőtt korba lép, valahol biztosítson számára élete végéig egy adómentes telket a megélhetéshez szükséges javakkal együtt. Hasonlóképpen fia lelkére kötötte, hogy tartsa meg Száki András nevű jobbágját abban a kiváltságban, amellyel még néhai férje, Osvát bán ajándékozta meg. Leányait kizárta az öröklésből, rokonai közül pedig egyedül Újfalui András feleségére, Zsófiára — aki édestestvére volt¹⁹¹ — hagyott két ruhadarabot. Természetesen adósságainak megfizetését is fia feladatává tette. Korántsem több száz forintos összegekről volt itt szó: a hét részletben, főként tatai zsidók felé fennálló tartozás összesen 17 forintra és nyolc véka takarmányra rúgott. Ezek a kicsiny, négy esetben csak egy forintos hitelek a háztartás mindennapi igényeit elégítették ki, például széna vagy a már említett takarmány vásárlása tették szükségessé. A kölcsönökért rendszerint jobbágyságot küldte Tatára, és mivel némelyiküket kezesnek is állította, fiának őket is ki kellett váltania.¹⁹² A végrendelet nagyon is időszerű problémákat kívánt orvosolni azzal, hogy minden hitbér-, illetve zálogjogú birtokot Osvát részére biztosított. 1475-ben ugyanis Dorottya egyik leánya, Anna (Bakos Pál felesége) perelt a család kezén megmaradó három

1473 után sohasem szerepel forrásainkban; a tévedés talán azzal magyarázható, hogy az oklevélben szereplő per megszakításokkal már 1451-től zajlott.

¹⁹⁰ 1478. aug. 20. DL 50237.

¹⁹¹ 1465. márc. 14. Szent-Iványi 120. sz.

¹⁹² 1477. jún. 21. DL 102848.

birtokból neki járó részekért.¹⁹³ Apja és anyja végrendelete Osvátnak 1488-ban is segítségére volt, mikor Veronika (Apponyi György felesége) követelte a neki járó jussot ugyanezen birtokból.¹⁹⁴

Miként apjának, úgy Osvátnak is az atyai birtokok visszaszerzése volt elsődleges célja, és szintén apjához hasonlóan, ezt a korszakban megszokott módon, a szolgálat útján és segítségével kísérelte meg. Hogy az 1474-ben említett Komárom megyei tisztség mi lehetett pontosan, csak találgatni tudunk. Közvetett adatokból mégis elképzelhető, hogy az 1470–1480-as években a megye területén jelentős birtoktestekkel rendelkező Rozgonyiak szolgálatában állt, akik látszólag később három településük átruházásával hálálták meg hűségét.¹⁹⁵ Mint fentebb láthattuk, a Rozgonyiak annak idején anyjától értékes ingóságokat raboltattak el, és mivel Dorottya elkövetőként Rozgonyi Jánost, Rénoldot és Osvátot nevezte meg, az erőszakos tette még Rénold 1472. évi halála előtt kerülhetett sor.¹⁹⁶ Korántsem elképzelhetetlen tehát, hogy Osvát úgy igyekezett családi birtokait a nagyhatalmú báróktól megvédeni, hogy a szolgálatukba szegődött.

Korlátkő visszaszerzésével először 1481 szeptemberében próbálkozott. Ekkor a király személyes jelenléte előtt az őt teljes joggal megillető vár birtoklásától eltiltotta Jörg von Steint,¹⁹⁷ majd egy idézéssel pert indított ellene, amelyet a bíróság 1483 októberéig halasztgattott. Mivel az alperes egyszer sem jelent meg a törvényszéken, ekkor három vásáron történő kikiáltást rendeltek el. Bár ezt 1484. február elejéig végre is hajtották, a májusi tárgyalás előtt a német főúr átruházta a várat Königsbergi Plankner János udvari lovagra, így a per tárgyalása újabb hosszú halasztásokat szenvedett.¹⁹⁸ A felek mindent megtettek győzelmük érdekében: Plankner 1485 júliusában Bécsben kieszközölt Mátyástól egy iktatóparancsot, amelyben az szerepelt, hogy a várat a király 6000 forintért örökre ráruházta.¹⁹⁹ A december végi iktatásnál azonban Osvát és két leánytestvére ellentmondással élt, mire Mátyás 1486 februárjában szigo-

¹⁹³ 1475. júl. 12. DL 105022.

¹⁹⁴ 1488. máj. 5. DL 107083.

¹⁹⁵ Az 1498. évi újadományában (DL 105065.) szereplő Komárom megyei Bana egész falu vámmal, Árpafölde pusztá fele, valamint a Fejér megyei Apostol (más néven Sós) egész falu korábban a Rozgonyiaké volt (vö. 1459: DL 15421.), Bana még 1475-ben is (DL 17746.). — Két további, természetesen nem bizonyító erejű adatot ismerek még: 1. Második feleségének apja, Becseri János is a Rozgonyiak szolgálatában állt, amennyiben iktatásaiknál királyi emberként történő feltűnését így értelmezzük (1459–1460: DL 15400, 15410., DL 88893.), így a házasság létrejötte a két familiáris ismeretségének természetes következménye lenne. 2. Osvát 1492-ben felkérte Ulászló királytól a Zala megyei Hegyesd várában rejlő Rozgonyi-jogokat (DL 89029.). A Rozgonyiak ekkor már fél évszázada nem birtokolták a várat, esetleges jogaikról így csak egy „bennfentes” rendelkezhetett ismeretekkel. — Lehetséges ugyanakkor, hogy a Rozgonyi-birtokokat ugyanúgy 1492-ben kapta adományul, mint Hegyesdet.

¹⁹⁶ Rénold halálának időpontjára l. ENGEL, GEN. „Báztély nem 4. tábla: Rozgonyi (Lőrinc ága)” című tábla.

¹⁹⁷ 1481. szept. 27. DL 73161.

¹⁹⁸ 1486. dec. 8. DL 73161.

¹⁹⁹ 1485. júl. 24. DF 273187.

rúan megparancsolta a nyitrai káptalannak, hogy ne vegyék figyelembe az ellentmondást, mivel a vár Bánfi Mihály hűtlensége folytán őrá háramlott, ezért azt teljesen jogszerűen (*libere*) adta el az időközben elhunyt Planknernek; következésképpen fiainak, Jánosnak és Farkasnak úgy adjanak ki oklevelet az iktatásról, mintha nem történt volna ellentmondás.²⁰⁰ Ezt követően viszont állítólag Osvát érte el azt, hogy testvére, Bánfi Mihály megszakadására tekintettel a király a várat neki adományozza.²⁰¹ Mindazonáltal ezek a kísérletek nem érintették az évek óta tartó pert, amelynek végén, 1486 decemberében, mivel a két Plankner-fiú szintén nem jelent meg a tárgyaláson, a személyes jelenlét bírósága a várat és uradalmát Osvátnak ítélte.²⁰²

A győzelemről hamar kiderült, hogy mit sem ér. A következő év februárjában ugyanis az uradalmat visszaiktatták Osvát részére, de a várba az eljárást lefolytató királyi embert nem engedték be,²⁰³ aminek törvényszerű következménye lett az, hogy a hozzá tartozó birtokokat — hiába helyezett el Osvát embereket védelmükre — a Planknerek várból kiküldött familiárisai két hét múlva visszafoglalták. A per újabb — nyilvánvalóan a Planknerek kiskorúsága miatt, részint már az új uralkodó, II. Ulászló (1490–1516) által elrendelt — halasztásokat követően 1492 novemberében folytatódott. Ekkor Osvát választ kívánt kapni az uradalom öt és fél évvel korábbi jogtalan visszafoglalását illetően. A Planknerek ügyvédje ismét ügyfelei kiskorúságára hivatkozott. Mivel azonban Osvát bemutatott egy oklevelet, miszerint ez évben éppen az alperesek kértek Korlátkő kapcsán új tárgyalást, ezt a kifogást nem fogadták el, és a várat ismét Osvátnak ítélték.²⁰⁴ Nem tudjuk sajnos, hogy ekkor a vár véglegesen visszakerült-e a Korlátkői család birtokába, mivel az iktatásról nem maradt fenn oklevél. 1493–1494-ben egy Málkovicei Miklós nevű várnagy ült a várban, aki inkább a Planknerek embere lehetett,²⁰⁵ utóbb egy közeli faluban tűnik fel (zálog)birtokosként.²⁰⁶ Mindenesetre legkésőbb 1498 elejé-

²⁰⁰ 1486. febr. 26. DF 273303.

²⁰¹ Egy XVIII. századi elenchus kivonata szerint „Korlátkői eidem Osvaldo filio ac dominae Veronicæ Georgii de Appony et Barbaræ Alberti Szilva de Szilvaköz consortibus, filiabus vero Osvaldi Bani de Korlátkú alias de Bucsán per defectum Michaelis Bánffy de Korlátkú Matthias rex contulit castrum et dominium Korlátkú anno 1486.” ŠObA v Nitře, Ethey Gyula gyűjteménye, 11. doboz, jelzet nélkül. (Az elenchus kivonatai egyébként pontosak, nagy részük beazonosítható mai DL-DF jelzetekkel. Az ugyanakkor csökkenteni hitelességét, hogy a király nem csak Osvátnak, hanem két nővérének is adományozta a várat. Csaknem szó szerint ugyanez a szöveg megvan az egyik Apponyi-elenchusban is, ami azonban nem erősíti hitelességét, hiszen ezeket a kivonatgyűjteményeket gyakran másoltak egymásról: SNA Rod Apponyi, Oponice a Jablonice, Elenchy, no. 159.)

²⁰² 1486. dec. 8. DL 73161.

²⁰³ 1487. febr. 12. DL 73161.

²⁰⁴ 1492. nov. 10. DL 73161.

²⁰⁵ Neve alapján a morvaországi Bohaté Málkovice vagy Moravské Málkovice településről származhatott. — Az 1494/95. évi Ernuszt-számadáskönyv adataiból esetleg arra lehet következtetni, hogy Korlátkő ekkor még nem került vissza Osváthoz. Ekkor ugyanis csak a Komárom megyei birtokaira kapott adómentességet: ENGEL, Geschichte 22.

²⁰⁶ 1493. aug. 14. DF 273225.; 1494. dec. 18. DF 266073. — Csácsói birtoklására l. 1499. szept. 21. DL 102863. — Úgy tűnik, hogy Spácai László leányát, Margitot vette nőül, 1514-ben ugyanis említik a néhai Malkowych Miklós és Margit fiát, Jánost (NRA 183–2., a DL-ben nincs meg.).

re a vár végleg Osvát kezére került.²⁰⁷ A per kedvező végkifejletéhez talán az is hozzájárult, hogy Osvát időközben állandó jelleggel a Jagelló király udvarába került.

A királyi udvarban

Korántsem lehetetlen, hogy Osvát már Mátyás király uralkodása végén bekerült a királyi udvarba, legalábbis Lónyai Albert palotással élete végéig megmaradó, már ekkor kimutatható ismeretsége erre utalhat.²⁰⁸ Ha ő is palotás lett volna, nem csodálkozhatunk azon, hogy kisebb ügyekben számíthatott a király jóindulatára.²⁰⁹ Igazi karrierjét ugyanakkor kétségtelenül II. Ulászlónak köszönhetette, akit — egy 1492-es oklevél közlése szerint — királlyá választása és megkoronázása óta mindvégig hűen szolgált.²¹⁰ 1492 márciusától a királyi sáfár (*dispensator regius*) tisztségét töltötte be,²¹¹ ami állandó jelenlétet kívánt a budai udvarban, hiszen a tisztség viselőjének feladata a királyi konyhák felügyelete és az udvartartás ellátásának megszervezése volt.²¹² És bár ez mindennapos, nem csupán a nagyobb ünnepek alkalmával gyakorolt feladatkört jelentett, viselőjét általában a palotásokhoz, és nem az udvart kiszolgáló személyzethez sorolták.²¹³ Zsigmond király kedves embere, a tornai várat adományul nyerő Berencsi „Sáfár” István, Baracsi Mátyás későbbi vránai perjel,²¹⁴ vagy éppen II. Lajos később báróságra emelkedő sáfára, Majlád István személye²¹⁵ kiválóan mutatja a tisztségben rejlő lehetőségeket. Nem kellett sok időnek eltelnie ahhoz, hogy az ekkor csaknem negyvenéves Osvát is nagyobb jutalmat kapjon illetően szolgálataiért: 1492. június 3-án Ulász-

²⁰⁷ 1498. márc. 9. DL 105065. (Ekkor kap a várra és uradalmára újadományt.)

²⁰⁸ Lónyaival 1488-ban kölcsönösen megígérték egymásnak, hogy bármelyikük is eszközöl ki adományt az oklevél-hamisításon ért Sári család birtokjogai ügyében, azokon egyenlően megosztottnak: DF 227523.

²⁰⁹ Így Mátyás megerősítette azt a bevallását, amellyel családja fiági kihalása esetén a leányág minden birtokát megörökölheti. Említve: 1488: DL 107083. — Ezekben az években az értékes Kovarc birtokban lévő királyi jogot — a településnek csak a háromnegyede illetve meg családját zálogjogon — is adományul kapta. Említve: 1492: Apponyi I. 373–377.

²¹⁰ 1492. jún. 3. „...a tempore electionis et coronacionis nostrarum ... usque presenciarum in cunctis nostris et ipsius regni negociis agendis et expediendis iuxta sue possibilitatis exigenciam cum omni sinceritate et solitudine indefessa, non parcendo persone rebusque et bonis suis lateri nostro iugiter [adherendo] exhibitis ...” DL 89029.

²¹¹ Első általam ismert említése *dispensator*ként 1492. március 23-án, relációs jegyzetben fordul elő: DL 32510.

²¹² FÖGEL, Ulászló 135–136.

²¹³ 1526-ban például Majlád István „cubicularius et dispensator” volt: DL 24352. — Velem ellentétben KUBINYI, Királyi udvar 323. a sáfárt az udvari személyzet, és nem a palotások között említi.

²¹⁴ Karrierjére röviden l. KUBINYI, Budai vár 94.

²¹⁵ MAJLÁTH, Majlád 6. (A szerző Majlád sáfári tevékenységéről nem ír, de a *dispensator* címet királyi főasztalnokmesterként értelmezi.)

ló már adománylevelet bocsátott ki számára a Zala megyei Hegyesd váráról és uradalmáról.²¹⁶ Az első adományt sáfársága alatt legalább további három követte.²¹⁷

Az 1494/95. évi kincstartói számadások alapján a sáfár heti száz-százhusz aranyforint összegből gazdálkodott, amiből gondoskodnia kellett az udvartartás élelmezéséhez szükséges nyersanyagok beszerzéséről, olykor pedig a konyhai felszerelési tárgyak pótlásáról. Nem csak a szakácsmesterek és a konyhai alkalmazottak felettése volt, hanem a tatai és komáromi uradalmakból az udvarba terményt szállító kocsisoknak is, miáltal felügyelete alatt állt a királyi lovak és szekerek egy része is.²¹⁸ Az Ernuszt-féle számadáskönyv gyakran tesz említést Osvát tevékenységéről: a mindennapos kiadások mellett előfordult, hogy üstök foltozására, evőeszközök készítésére, szekerek javítására, lovak patkolására vett fel pénzt, vagy éppen a király étkezéséhez vásárolt(atott) sáfrányt és bort.²¹⁹ Munkáját helyettese, egyben familiárisa, Móroc alsáfár (*vicedispensator*), valamint több famulusa segítette. Móroc rendszerint akkor jutott szerephez, ha a király eltávozott Budáról (vagy véletlenül Korlátkövi nem tartózkodott a fővárosban); ilyenkor az udvartartás otthon maradt részének élelmezésére jóval kevesebb pénzt utaltak ki. Ha az uralkodó elhagyta Budát, Osvát is vele tartott, akárcsak a szakácsmesterek egy része is. Az Újlaki Lőrinc elleni, 1494/1495 fordulóján vezetett hadjárat idején például mindvégig a király környezetében tartózkodott, legfőbb feladata látszólag a király megfelelő minőségű borral történő ellátása volt, amelynek okán olykor kisebb utazásokat is tett az uralkodó aktuális tartózkodási helyét környező régióban.²²⁰ 1494 tavaszán elkísérhette urát a lőcsei találkozóra, hiszen ekkor Budáról egyik szolgálója útján küldenek a királynak szerémségi és malváziai bort.²²¹ Osvátot ott találjuk a király Visegrád, Tata és Komárom környékén rendezett vadászatain is.²²² Gyakran protokolláris feladatoknak is eleget tett: a király megbízásából 1494. húshagyó kedden ő rendezte azt a vendégséget, amelyen az uralkodó vendégül látta

²¹⁶ 1492. jún. 3. DL 89029.

²¹⁷ 1495. szept. 5. DL 58211. és DL 58217.; 1495. szept. 28. DL 104079. — Utolsó *dispensator*ként való említése 1495. december 29-ről való (ENGEL, Geschichte 180.). — A harmadik adományt említi: 1500. aug. 12. DL 107123. — Talán adományként szerzett meg 1492 körül néhány Rozgonyi-birtokot Komárom és Fejér megyében, de erről oklevél ismereteim szerint nem maradt fenn, vö. a 195. jegyzettel.

²¹⁸ A sáfárra vonatkozó adatokat kiváloan összefoglalja: FÖGEL, Ulászló 135–137., vö. CSÁNKI, Mátyás udvara 540., KUBINYI, Udvar 22. (Ez utóbbi szerint a sáfár 1525-ben a budai provizor alá tartozott, valamint a sáfár alá tartozott a királyi kulcsár.) — A Csánki által említett, előkelő nemes Patócsi Bertalan Osvátéhoz hasonló karriert futott be, később borsodi ispán és diósgyőri várnagy lett (DL 83970.). — 1494. március 11-én Osvát hat kocsisa és három kocsisinasa (*vectores iuniores*) fizetését veszi fel: ENGEL, Geschichte 89.

²¹⁹ FÖGEL, Ulászló 136–137, 151.

²²⁰ 1495. jan. 11-én Szankon, jan. 24-én Atyán vásárolt borért vett fel pénzt: ENGEL, Geschichte 64., 66.

²²¹ 1494. febr. 26. „Thome famulo Korlathkwy dispensatori domini regis misso cum vinis Sirmiensibus et Malvatico regie maiestati ad dietam Lewchowice celebrandam pro expensis 4.” ENGEL, Geschichte 87.

²²² 1495. júl. 5–23., aug. 28–30. ENGEL, Geschichte 121–122., 166., 170.

a budai polgárokat és polgárasszonyokat,²²³ máskor — mint 1495 pünkösdhétfőjén — a Budára érkező főpapokat, bárókat és előkelő nemeseket kellett megvendégelnie.²²⁴

Magától értetődik, hogy bármennyire is fáradságos lehetett a tisztség betöltése, az uralkodóval fenntartott személyes kapcsolat kárpótolta érte. Az uralkodó Korlátkövi iránti szeretetét mi sem jelzi jobban, mint a számadáskönyv egyik bejegyzése: 1495 márciusában, Pécsen a király saját maga utasította kincstartóját 36 forint kifizetésére, hogy ebből az összegből Osvát, konyhája felügyelője (*procurator coquine regie maiestatis*) egy rőf aranyozott török selymet vehessen egy új suba elkészítésére.²²⁵ A kedvelt sáfárnak az sem okozott nehézséget, hogy urát olykor rábírja egyes birtokai folyó évi adómentességére — bár ez fizeteskiegészítés is lehetett.²²⁶ Fizetésének pontos összegét ugyan nem ismerjük, az azonban sokatmondó, hogy 1495-ben a Sopron megyéből befolyt egyforintos adóból a király 200 forintot utaltatott ki a részére²²⁷ — mivel nem tudjuk, hogy mikor kapott ezt megelőzően fizetést, az adat legfeljebb csak a nagyságrendet érzékelteti.

1497–1498 fordulóján nagy változás állt be életében. II. Ulászló ekkor a komáromi és tatai várnagyi, illetve az ezzel együtt járó komáromi ispáni címet elvette Butkai Péter királyi tárnoktól, egyben somogyi ispántól, és őt nevezte ki a helyére.²²⁸ Bizalmi tisztség volt ez a javából, hiszen a Buda közelében fekvő két királyi várban az uralkodó gyakran időzött, sőt a hozzájuk tartozó uradalmak fontos szerepet játszottak az udvar élelmezésében is²²⁹ — utóbbi szempontból a sáfárságból történő előléptetés kifejezetten jó döntésnek tűnik. A kinevezés ugyanakkor — bár a megyei törvényszéken rendszerint ő elnökölt²³⁰ — korántsem jelentette

²²³ 1494. febr. 25. ENGEL, Geschichte 87. (Húshagyó kedd ekkor február 11-re esett.)

²²⁴ 1495. jún. 5. ENGEL, Geschichte 116. (Pünkösdhétfő ekkor május 19-re esett.)

²²⁵ 1495. márc. 27. „Item eodem die ex propria commissione regie maiestatis Korlathkwy procuratori coquine regie maiestatis unam peciam de veluto Turcorum deauratam pro una suba sibi facienda Quinqueecclesiis dedi 36.” ENGEL, Geschichte 74.

²²⁶ Az 1494. évi adószedés során Osvát 41 Komárom megyei portája mentesült az adófizetés alól: ENGEL, Geschichte 22.

²²⁷ ENGEL, Geschichte 165.

²²⁸ Osvát kinevezésének pontos időpontját egyelőre nem sikerült meghatároznom. Az biztos, hogy Butkai 1497. május 6-án még viseli e címeteket (DL 101246.). Osvátot először 1498. március 9-én említik új tisztségével (DL 105065.), és természetesen nem perdöntő az, hogy március 6-án egy királyi adománylevelél még nem tünteti fel a címet (DL 102861.) — Az sem kizárt, hogy a változásra a személyi kérdésekben is döntő 1497. novemberi országgyűlés idején került sor. — Itt kell megjegyezni, hogy rendhagyó módon az 1496. és 1497. évekből Osvát egy általam ismert forrásban sem kerül megemlítésre.

²²⁹ 1518. évi 14. tc. — CIH 1000–1526. 778–780., vö. KUBINYI, Budai vár 67.

²³⁰ Legalábbis az, hogy a megyei hatóság okleveleinek az *intitulatio*-jában az ő neve szerepel, ezt sejteti. Ispánsága alatt három megyei oklevél ismeretes (1499: DL 46482., 1500: DF 274184., 1503: DF 278338.). Komáromi ispáni tevékenységére: 1498. aug. 27. EKHL 18–7–9. (Egy marcelházi és két pati nemes panaszkodik arra, hogy Osvát familiárisai Pat birtok területén „quandam lacunam vulgo weyz vocatam” leromboltak; a DF-ben nincs meg); 1499. júl. 23. DL 20861. (A Némái Kolos család hatalmaskodása miatt utasítja saját alispánját és egyben komáromi alvárnagyát, Nagy Pált, hogy a hatalmaskodás elkövetőit idézze be a megyei törvényszékre — az oklevélre Dreska Gábor hívta fel a figyelmet, amit ezúton is köszönök neki.), 1510. márc. 29. ALAPI, Ko-

azt, hogy állandó jelleggel Komárom megyében kellett tartózkodnia. Jelenléte élete végéig kimutatható az udvarban, és az 1500. évi törvénykönyv alapján tisztsége mellett továbbra is palotásnak (*aulicus*) számított. A király feléje irányuló bizalmát legjobban mégis az mutatta, hogy gyakran jelen lehetett a királyi tanács ülésein,²³¹ ennek megfelelően egy-egy oklevél egyenesen királyi tanácsosnak (*consiliarius*) nevezi.²³² Fizetését minden bizonnyal elődjéhez hasonlóan a komáromi–tatai uradalmak adójövedelmeiből utalványozták; ennek mértékére sajnos csak annyiban tudunk következtetni, hogy tudjuk: Butkai 1494-ben 357 forintot szedett be a maga részére,²³³ bár ez esetben sem biztos, hogy az összeg teljes évi fizetését jelentette.

Bár a várnagyi és ispáni tisztséggel, melyet haláláig viselt, pályája csúcsára jutott, a király jóindulata további kegyekkel halmozta el. 1500-ban például helyet biztosított számára az újonnan létrehívott *decempersonatus* intézményében. Az ezt létrehozó 21. törvenycikkely elrendelte, hogy az ebben a kiváltságban részesülő Bornemissza János kincstartó és a tíz név szerint felsorolt királyi palotás — azokhoz a bárókhoz hasonlóan, akiket a híres 1498. évi 22. tc. sorolt fel — a birtokaikon beszedett állami adóból saját bandériumot kötelesek fenntartani, amit hadjárat esetén a megyék, vagy ha az uralkodó is hadba száll, a királyi csapatok mellé kell rendelniük.²³⁴ A kitüntetés a kortársak szemében nagy kegynek minősült, a beszedhető állami adóból származó jövedelem mellett nyilván a presztízs miatt is.²³⁵ A másik kilenc kitüntetett *decemvir* Osváthoz hasonlóan nemesi előkelő volt, akik szintén a király feltétlen bizalmát élvezték.

Bár Korlátkövi jelenléte több országgyűlésen kimutatható,²³⁶ fontosabb politikai feladatokat látszólag csak 1506-tól kezdődően kapott. Ez évben Ulászló őt küldte követként Lengyelországba a testvére, Sándor király (1501–1506) halála után esedékessé váló királyválasztó országgyűlésre. December 8-án részt vett Piotrkówban Ulászló legifjabb öccsének, Zsigmondnak (1506–1548) a megválasztásán,²³⁷ majd a lengyel követek társaságában Litvániába

márom 118–119. (A király parancslevele hozzá, hogy tartsa tiszteletben egy komáromi ház adómentességéről hozott döntését.)

²³¹ 1500 és 1507 között maradt fenn erre adat, l. KUBINYI, Bárók 209.

²³² 1500. máj. 15. Podmaniczky I. 345–350.; 1507. máj. 28. DF 289016. (Itt a királyi tanács tagjai *consultores*-nak nevezik magukat), 1509. nov. 10. DF 288972.

²³³ 1494: „Petrus Bwthkay in pertinentiis castrorum Komaron et Tatha pro se exegit 357.” ENGEL, Geschichte 22.

²³⁴ 1500. évi 21. tc. — CIH 1000–1526. 654–656. — A *decempersonatus* intézményével és hatásával *Kubinyi András* több helyen is foglalkozott, l. pl. KUBINYI, Mohács 63–64., KUBINYI, Köznemesi ülnökök 266–267., KUBINYI, Jagelló-kor 291. stb.

²³⁵ Vö. DL 89053–89054.

²³⁶ 1500: 21. tc. (CIH 1000–1526. 654–656.); 1501. máj. 6–8. Pest. DL 26073., DL 58211.; 1502: ENGEL, Világi nagybirtok II. 303.; 1505. okt. 13. DL 39335.

²³⁷ Az eseményen való részvételét említi Budai Kakas János is, l. KUBINYI, Kakas János 209.

lovagolt, hogy a herceget Krakkóba kísérje.²³⁸ 1507. január 24-én részt vett a krakkói koronázási szertartáson is, bár olybá tűnik, hogy az eseményen Ulászló hivatalosan Telegdi Istvánnal képviseltette magát.²³⁹ A ceremónia után az új uralkodótól — akit hosszú budai tartózkodása folytán jól ismert²⁴⁰ — a krakkói magyar egyetemistáknak egy évjáradékot is kieszközölt.²⁴¹ Minden bizonnyal örömmel járt közben érdekükben, hiszen második fia, János is itt folytatott tanulmányokat.²⁴²

Zsigmond királynak rögtön uralkodása elejétől számtalan külpolitikai nehézséggel kellett szembenéznie, többek között az olykor török és tatár támogatással fellépő Bogdán moldvai vajda küszöbön álló támadásával is.²⁴³ Ulászlóhoz írott leveleiben rendszeresen panaszkodott a magyar király hűbéresének számító vajdával és az alattvalóival kialakuló határincidensekről. Ulászló így 1507. június közepén Moldvába küldte Osvátot, régi barátja, Bélai Barnabás szőrényi bán társaságában. Budáról indulva úticéljukat a Székelyföld érintésével érték el,²⁴⁴ feladatuk az volt, hogy Bogdánt a Lengyelországgal való jószomszédi viszonyra intsék, de nem kizárt, hogy a készülő Havasalföld elleni hadjárat ügyében is tárgyalásokat folytattak.²⁴⁵

Bár a lengyel-moldvai viszony rendezése nem járt sikerrel, Osvát szolgálatait mindkét király nagyra értékelhette, hiszen a következő években is rendszerint ő kapott megbízást arra, hogy követként Lengyelországban és Moldvában képviselje uralkodóját. 1509 eleji lengyel útjáról követi megbízólevelének hiányos fogalmazványa is korunkra maradt. A január 24-én, a király nagyszombati tartózkodása idején kelt utasítást Osvátnak címezték, szövege legnagyobbbrészt az oppelni hercegség státuszának rendezéséről szól, a többi megtárgyalandó témáról — mint például a törökökhöz küldendő követség, a moldvai és a havasalföldi vajda —, csak egysoros címek árulkodnak, akárcsak arról, hogy Osvátnak be kellett számolnia a

²³⁸ 1506. december 27-én Zsigmond Mielnikben 60 forintot adott át Korlátkövinek útiköltségei fejében: „... ad mandata domini principis, qui debet equitare cum domino Karlaczki nuntio regie maiestatis Hungarorum versus Cracoviam, pro expensis, quibus debet contentare praedictum nuntium in via, dati sunt sibi LX flor. per 1/2 sexag.” DIVÉKY, Zsigmond herczeg 223., vö. Acta Tom. I. 11., 14., miszerint a lengyel követek a litvániai Mielnikben december utolsó napján kérik fel Zsigmondot a királyságra.

²³⁹ Bár az Acta Tomiciana szerint a koronázáson „Stephanus Thelezki” (Telegdi István) képviselte Ulászló királyt, a 241. jegyzetben idézett forrás szerint még Osvát is Krakkóban tartózkodott: Acta Tom. I. 14–15. — Telegdi krakkói jelenlétét említi: LOVCSÁNYI, Adalékok 788. — Az Acta Tomiciana kiemeli, hogy Zsigmond koronázása után *Thelezki* volt az, akit a két Jagelló király követként a románokhoz küldött: Acta Tom. I. 15.

²⁴⁰ Osvát 1501-ben halakat, 1502-ben vizát küldött Zsigmond herceg konyhájára: DIVÉKY, Zsigmond herczeg 94., 188.

²⁴¹ Krakkó 2–3., 43–44.

²⁴² 1504: Krakkó 12.; 1506: Krakkó 320.

²⁴³ LOVCSÁNYI, Adalékok 788–789.

²⁴⁴ 1507. jún. 15. DL 73176. (Ulászló parancslevele a székelyeknek, hogy vezessék át biztonságban Osvátot és Bélai Barnabást Moldvába.)

²⁴⁵ Ulászló 1507. július 21-i levele Zsigmondnak említi, hogy írt a vajdának, valamint azt is, hogy hadserege a havasalföldi helyzet miatt már felvonult Erdélyben: Acta Tom. I. 25–26.

moszkvai fejedelemséggel kötött békeszerződésről és a király fiának, Lajosnak a koronázásáról.²⁴⁶ Vele egyidőben Cobor Imrét Bogdán vajdához küldték,²⁴⁷ ami alapján vélelmezhető, hogy Osvát tárgyalásainak középpontjában alighanem mégis a moldvai fenyegetés állhatott. Ulászló ugyan rendszeresen megnyugtatta Zsigmondot, hogy a vajda nem fog Lengyelországra támadni, de 1509 tavaszán rendre érkeztek a hírek a határvidékről, hogy Bogdán sereget gyűjt. Osvát biztosította a lengyel királyt, hogy most sem kell moldvai támadástól tartania, aki a követ útján ígéretet tett Ulászlónak, hogy a helyzet rendezése érdekében lengyel-magyar egyeztetésekre kerül majd sor.²⁴⁸ Ezt azonban megakadályozta, hogy az engedetlen vajda a nyár folyamán végül tényleg rátámadt Lengyelországra. Ulászlónak — aki ekkor Prágában tartózkodott — szándékában állt Bogdánt eltántorítani a hadakozástól (nem rajta múltott persze, hogy parancsa ellenére júliusban Cobor Imrének nem volt kedve Moldvába utaznia²⁴⁹), a moldvai ügy ugyanis Magyarország számára is kellemetlenné vált, hiszen a lengyel uralkodóval megkötött szerződés értelmében Ulászlónak saját hűbérese ellen kellett volna hadat vezetnie, amit a Budára érkező lengyel küldöttség követelt is. A királyi tanács a magyar segítségnyújtás elkerülése érdekében úgy határozott, hogy Korlátkövi és Bélai személyében követeket küldenek Moldvába, hogy felszólítsák a vajdát a lengyelek kárpótlására, de kérték a küldöttségtől, hogy amíg a két követ dolguk végeztével nem jelentkezik Lengyelországban, Zsigmond álljon el a katonai akcióktól. Kötelezték magukat arra, hogy ha a követek nem járnak sikerrel, Magyarország a vajda ellen katonai segítséget nyújt Lengyelországnak. Bakóc Tamás bíboros elmagyarázta a követnek, hogy azért cselekednek így, mert Moldvára a törökök elleni harcban igen nagy szükségük van.²⁵⁰

Osvát és Bélai Moldvából november 1-én Lwów-ba (Lemberg) érkezett,²⁵¹ ahol mint Ulászló teljhatalmú követi és tanácsosai a háború befejezése érdekében tárgyalásokat kezdeményeztek Zsigmond királlyal. November 10-én ígéretet kaptak tőle, hogy amíg nem térnek vissza Bogdán vajdától, tartózkodni fog minden katonai lépéstől.²⁵² Végül visszatérésüket

²⁴⁶ 1509. jan. 24. IVÁNYI, Adalékok 187–189. (DL 36351.)

²⁴⁷ Cobor Imre „orator regius” Esztergomban kelt 1509. április 16-i oklevelében említést tesz arról, hogy Korlátkövi Osváttal együtt voltak Pozsonyban, illetve vissza kívánt oda térni, de „propter ardua negocia regia habemus apud magnates dominos longas pausaciones”. DF 241035. — Cobor Imre Ulászló király egyik „kelet-szakértő” diplomatája volt, 1499-ben (DL 88836.) és 1503-ban (DL 58216.) például István moldvai vajdához, 1510-ben pedig Lengyelországba, majd a moszkvai nagyfejedelemhez (DL 89002–89003.) küldték.

²⁴⁸ Zsigmond 1509. áprilisi levele Ulászlóhoz: Acta Tom. I. 38–39. — Zsigmond még júniusban is kérte Ulászlót, hogy követe útján tartsa vissza a vajdát a támadástól: uo. 39–40. — Június végén már a háború megindulásáról számolt be Ulászlónak: uo. 40.

²⁴⁹ 1509. júl. 22. DL 88993.

²⁵⁰ A lengyel követ jelentése Budáról: Acta Tom. I. 41. — A követ arra is utalást tett, hogy Osvát levelet írt a moldvai ügyben „ad dominum succamerarium Cracoviensem”.

²⁵¹ Acta Tom. I. 46.

²⁵² 1509. nov. 10. DF 288972.

követően, december 22-én a lengyel követek társaságában Kamieniecbe utaztak, hogy találkozzanak az odahívott moldvai küldöttséggel. Hosszú tárgyalássorozat vette kezdetét, amelynek végén 1510. január 17-én megszületett a lengyel-moldvai „örök” béke. A békeszerződés szövege hangsúlyozta, hogy Korlátkövi és Bélai „*sua cura et diligentia*” érték el, hogy a felek a fegyvert letették és tárgyalásokra kerülhetett sor.²⁵³ Osváték a lengyel követek egy részével együtt visszatértek Krakkóba, magukkal hozva a békekötés hírért. Március 20-án, amikor Zsigmond esküjével erősítette meg a békeszerződést, még itt tartózkodtak.²⁵⁴ A krakkói magyar egyetemisták ismét jól jártak, a két magyar követ ugyanis kieszközölte, hogy az uralkodó a néhány évvel korábban adományozott évjáradék mértékét megnövelje. Érthető tehát a magyar hallgatók részéről, hogy hízogó jelzőikkel szinte aranyba foglalták Osvát nevét.²⁵⁵

Követi megbízatását követően visszatért Magyarországra. A következő hónapokban Tatán tartózkodhatott, ahol királya több diplomáciai küldöttséget is fogadott a nyári hónapok folyamán.²⁵⁶ Június 20-án Ulászló a lengyel-moldvai békét is megerősítette, amely során nem győzte hangsúlyozni, hogy két diplomatája a nyolc hónapra terjedő követségben mennyire ügyesen járt el.²⁵⁷ Talán éppen követi tevékenysége jutalmazásképpen kapta meg ezidőtájt az időközben elhunyt Hatnai Gáspár hagyatékát, többek között a budetini várkastélyt (Trencsén m.).²⁵⁸ Hátralévő napjait az uralkodótól a korábbi években kapott jelentős mennyiségű adománybirtok peres úton történő megszerzésének és birtokvásárlásnak szentelte. 1511 decemberében, nem egészen hatvanévesen hunyt el.²⁵⁹ Vélhetően a kegyurasága alatt álló száki templomban temették el.

Hegyesd vára — Berencs vára

Osvát, mikor a királytól 1492. június 3-án adománylevelet eszközölt ki a hegyesdi váruradalomra (Zala m.),²⁶⁰ tisztában volt azzal, hogy annak tényleges megszerzése akadályokba fog ütközni. Az udvari nemességtől azonban nem állt távol, hogy egy adománylevéllel a kezükben próbáljanak szerencsét, amellyel gyakran komoly előnyökhöz jutottak. Erről tanúskodik a részére kibocsátott oklevél megfogalmazása is, miszerint nem a várat kérte fel,

²⁵³ Acta Tom. I. 56–60., vö. LOVCSÁNYI, Adalékok 789.

²⁵⁴ Acta Tom. I. 60.

²⁵⁵ Krakkó 1–2.

²⁵⁶ Vö. Komárom megye 358. (A tatái várról írott rész szerzője: SZATMÁRI SAROLTA)

²⁵⁷ 1510. jún. 20. DF 288975.

²⁵⁸ Az adománylevelet említi egy 1510. augusztus 17-én kelt oklevél: Podmaniczky I. 603–607.

²⁵⁹ 1511. október 19-én még él (Podmaniczky II. 40–41.), de felesége rokonai még december 11-én sem értesültek haláláról (DL 106083/I., Prot. 69–70. old.). 1512. január 10-én már nem élt (DL 89014.).

²⁶⁰ 1492. jún. 3. DL 89029.

hanem az ez évben elhunyt Rozgonyi Ferenc abban lévő jogait (amit természetesen kiegészített a lappangó királyi jogokra tett utalás). Valahonnan tehát — talán éppen korábbi uraitól — tudomást szerzett arról, hogy a várat egykor a Rozgonyiak birtokolták,²⁶¹ így amint értesült a család utolsó tagjának halálhíréről, azonnal kihasználta — a még oly kicsiny eséllyel is kecsegtető — lehetőséget. Miként az várható volt, a birtokosok, Pacmáni Tamás²⁶² leányai az iktatás során ellentmondással éltek, így kezdetét vehette az ilyenkor szokásos, általában évekig elhúzódó per.

Az 1492 októberében tartott első tárgyalás alkalmával úgy tűnt, hogy Osvát lemondhat a vár megszerzésébe vetett reményeiről. A Pacmáni-leányok ugyanis igazolni tudták, hogy az uradalmat 1460-ban Újlaki Miklós zálogba bocsátotta apjuknak 4000 forintért,²⁶³ márpedig ekkora összeget Korlátkövi — aki éppen korlátkői uradalma visszaszerzésén munkálkodott — aligha tudott előteremteni, ráadásul Újlakinak a vár tulajdonosaként történő szereplése komoly gondot jelenthetett annak fényében, hogy ő a Rozgonyiak jogait igényelte. Két évvel később azonban egy, a korban nagy port kavaráó politikai esemény váratlanul Osvát segítségére sietett. A király 1494–1495 fordulóján sikeres hadjáratot vezetett Újlaki Miklós fia, Lőrinc boszniai herceg ellen, birtokait lefoglalta és csak 1495 tavaszán adta vissza, miután a herceget kegyelemben részesítette.²⁶⁴ Csak gyaníthatjuk, hogy Korlátkövi a Lőrincre kimondott vagyonek Kobzás után ismét felkérte a királytól Hegyesdet, ekkor már nyilván Újlaki-várként. Az azonban bizonyos, hogy 1495 októberében a királlyal és több báróval együtt a szegedi országgyűlésen tartózkodó herceg ismeretlen okból — talán az uralkodó közbenjárására — lemondott minden Hegyesdben lévő jogáról Osvát javára,²⁶⁵ aki az erről kiállított oklevéllel a tarsolyában 1498-ban, Korlátkő visszaszerzését követően az addig halasztgatott perben ismét tárgyalást kezdeményezett. Ennek során a vár tulajdonjogát a részére ítélték, de zálogjogon változatlanul a Pacmáni-leányok kezén hagyták.²⁶⁶

Hat évnek kellett ezután elteltie, hogy Osvát a várhoz tartozó Almádon találkozzon a három Pacmáni-leánnyal, illetve családjaikkal és megállapodjon velük a vár átadásának a feltételeiről, Pacmáni Teodóra férje, Gyulai Ferenc pedig kötelezze magát, hogy a vár birtoklásá-

²⁶¹ A várat Szécsényi László 1433-ban Rozgonyi Simon püspöknek és testvéreinek bocsátotta zálogba, akik 1451-ben Újlaki Miklósnak adták át. Újlaki 1453-ban adománylevelet is kapott a várra, l. ENGEL, Arch. I. 326.

²⁶² Pacmáni Tamás személyére l. KUBINYI, Kaposújvár 25., a hegyesdi ügyre: KUBINYI, Sárkány Ambrus 275–276., ahol az ügyletet érthető módon csak Sárkány Ambrus szemszögéből vizsgálja.

²⁶³ 1460. jan. 1. DL 89029.

²⁶⁴ ENGEL, Világi nagybirtok I. 339., HORVÁTH, Veszprém megye 27–28., 100.

²⁶⁵ 1495. okt. 25. DL 89029.

²⁶⁶ 1498. okt. 21. DL 89029. — Pacmáni Tamás leányai közül Orsolya Kinizsi Osvát, Teodóra Gyulai Ferenc, a legfiatalabb Klára pedig 1504-ben már Gétyei János felesége volt (l. a következő jegyzetben idézett oklevelek adatait.)

ra, a birtokok határvonalaira, valamint az al mádi monostor kegyuraságára vonatkozó, nála lévő iratokat átadja Osvátnak. 1504 augusztus–szeptemberében Osvát ennek megfelelően egyenként kártalanította a zálogbirtokosokat fejenként 1333 forinttal,²⁶⁷ így nem volt akadálya annak, hogy november 19-én végre hivatalosan is bekerüljön a várba.²⁶⁸ Mivel azonban a 4000 forint jelentős részét a Sárkány Ambrustól felvett 3250 forint kölcsönből fedezte, alighogy részére iktatták a várat, két nappal később már át is adta azt zálogképpen a hitelezőnek — e lépésről már jó előre megállapodtak.²⁶⁹ A váruradalmat a Korlátköviek többé nem is váltották vissza, mivel figyelmüket ekkor már két éve a Korlátkövel szomszédos várra, Berencsre fordították.

Szemben a kevésbé értékes hegyesdi uradalommal, amely csupán öt faluból és egy vámszedő-helyből állt, a morva határhoz közeli Berencshez egy mezőváros (Szenic), nyolc-tíz település, három vám- és egy harmincszedő-hely tartozott. Jogi helyzete azonban hasonlóan kusza volt. 1467-ben Mátyás király ugyan magához váltotta a Szentgyörgyiektől²⁷⁰ (a Stiborok kihalása óta királyi várnak számított), az uralkodó mégis azonnal kedvelt udvari lovagja, a morva Kropáč Miklós (Mikuláš Kropáč z Nevědomí) kezére adta, akinek 1470–1472 között háromszor zálogként is lekötötte, kiváltására egyre nagyobb összeget határozva meg (három-, öt-, majd tízezer forintot).²⁷¹ A Kropáč család három évtizeden át kezében is tartotta az uradalmat.²⁷² Végül Miklós fia, Henrik (Imre), miután 1501-ben engedélyt kapott az uralkodótól arra, hogy a várat és uradalmát átadja Trencséni Lőrincnek — pontosabban Zábláti Lőrincnek, a Szapolyai család trencséni várnagyának — vagy bármely magyar országlakosnak,²⁷³ 1502 januárjában, Szenicen el is adta a várat Lőrinc fiának, Györgynek, aki négy hónappal később — a szintén Szapolyai szolgálatában álló — Mekcsei György szépesi prépostra és testvéreire írta át.²⁷⁴ Osvát hamar értesülhetett az első adásvételről. Ekkor

²⁶⁷ 1504. aug. 13., szept. 22. DL 89027–89028.

²⁶⁸ 1504. dec. 6. DL 89026.

²⁶⁹ 1504. nov. 21. DL 88916. — Az előzetes megállapodást igazolja, hogy tíz nappal korábban, november 11-én Sárkány Ambrus már kiállított egy oklevelet, amelyben nyugtatta Osvátot a két részletben felvett 3250 forintos adósság ügyében (DL 103066.). Hasonlóképpen Osvát tiszta iktatásáról az oklevelet jóval a november 21-i zálogosítás után, december 6-án bocsátották ki. Ez csak úgy értelmezhető, hogy az iktatás után, valamikor decemberben kicserélték egymással a már korábban kiváltott iratokat.

²⁷⁰ 1468. ápr. 11. DL 16657. — A Szentgyörgyiek Berencset attól a Szentmiklósi Pongrác családtól szerezheték meg zálogjogon, akik a várat egészen az 1430-as évektől birtokolták. A zálogjogon történő iktatásra 1462-ban került sor: DF 225483. — A vár történetére jó, de több helyen — főként a Jagelló-kortól kezdődően — ki egészíthető összefoglalást nyújt: VARSIK, Osídlenie 122–127.

²⁷¹ 1470–1472: DL 102871. és DL 62636.

²⁷² Pl. 1498: DL 105066., 1499: DL 102863. — Kropáč Miklósnak aztán az 1480-as években Mátyás király a Schlick családtól elkobzott holicsei uradalomból is átadott 1100 forintos zálogösszeg fejében egy mezővárost és két falut, amelyeket a Holicstól Mátyástól megszerző Coborok Miklós fiától, Henriktől váltottak vissza (1489: DF 266064., 1493: DF 266071.).

²⁷³ VARSIK, Osídlenie 126.

²⁷⁴ 1502. jan. 9., ápr. 30. DL 73169. — Mekcseire l. KUBINYI, Szapolyaiak 178–179.

szánta el magát a cselekvésre: Prágában, ahová a királyt elkísérte, március 17-én adománylevelet kapott a várban rejlő királyi jogra. A vagyonszerzés ígérete mellett tettét talán az is ösztönözhetette, hogy az elmúlt években vitája támadt a szenici polgárokkal a Korlátkőhöz tartozó erdők használata, az uradalom és Szenic határvonala, illetve a polgárok vámmmentessége ügyében.²⁷⁵ A visszatértét követő júniusi iktatást azonban megakadályozta Mekcsei ellentmondása, miáltal a hegyesdihez hasonló perlekedés kezdődött,²⁷⁶ ami nem nélkülözte az újdonsült szomszédok közötti határvillongásokat sem: Osvát a következő évben arról panaszkodott, hogy Mekcsei néhány familiárisa és 157 jobbágya 1502 májusában az egyik Korlátkőhöz tartozó faluból nyájukat hajtott el és három helyi jobbágját is börtönbe vetette.²⁷⁷ A kereset azonban egyáltalán nem segítette elő a per Osvát számára kedvező elbírálását, így a vár továbbra is Mekcsei kezén maradt.

Ezen a ponton találkozott össze a két távoli vár, Hegyesd és Berencs története. Amint Osvát Hegyesdet 1504 novemberében átadta Sárkány Ambrusnak, a per felelevenítése végett ismét megpróbálkozott Berencs iktatásával, a prépost azonban ismét ellentmondással élt.²⁷⁸ Az ügy nyilvánvalóan hamar nyugvópontra ért volna — hiszen Mekcsei birtoklása teljesen törvényes volt —, ha a prépost a várat arra a célra tudta volna fordítani, amire kívánta: egyik unokaöccsének három évtizeddel későbbi vallomásából ugyanis tudjuk, hogy Mekcsei azt szerette volna, ha testvérei és unokaöccsei Berencs várába költöznek. Mivel ugyanakkor erre egyik családtagja sem érzett akkoriban késztetést — „pedig az elkerülné ezeket a mostani időket, amikor nagyon is tetszene nekünk annak a várnak az ereje”, fakadt ki a Somogy megyében élő unokaöccs —, a prépostot rá lehetett venni arra, hogy kiegyezzen Osváttal.²⁷⁹

A felek tehát évekkel később — az ügy Osvát diplomáciai szolgálata miatt is hosszas késedelmet szenvedhetett — ügyüket választott bírákra bízta, akiknek az ítélete révén végül 1511 májusában létrejött a megállapodás: Korlátkővinek a várért talán 8000, míg Mekcsei

²⁷⁵ 1499. jún. 23. DF 277137.

²⁷⁶ 1502. márc. 17., jún. 23. DF 273642., 1502. júl. 7. DL 102870.

²⁷⁷ 1503. ápr. 19. DF 226900–901.

²⁷⁸ 1504. nov. 27. DF 273629.

²⁷⁹ 1543. ápr. 30. Mekcsei István vallomása: „idem Stephanus Mekchey de premissis ... fassus et attestatus extitisset in hunc modum, quod predictus condam Georgius Mekchey frater ipsius testis patruelis sepius ipsum et ceteros ipsius fratres amonuisset, quod ad castrum ipsius condam Georgii Mekchey Branch vocatum in dicto comitatu Nitriensi habitum ad habitandum ire deberent, cum itaque e medio nostri ex fratribus neminem ad idem castrum Branch habitandum mittere potuisset — indignanter subiunxisset, quod nemo nostrum ad idem castrum habitandum inveniretur, cum inquit adhuc evitet tale tempus, quo fortitudo ipsius castri nobis summe placeret —, cum denique vidisset, quod neminem ex nobis scilicet ipsius fratribus ad illud castrum habitandum transmittere valeret, exposit demum ipse condam Georgius Mekchey illud idem castrum Branch simul cum cunctis eiusdem pertinenciis memorato condam Petro [*helyesen: Osvaldo* – N. T.] Korlathkewy pro sex milibus florenis iure perennali inscripsisset et vendidisset, insuper idem condam Petrus [*helyesen: Osvaldus* – N. T.] eidem condam Georgio Mekchey totalem villam sew possessionem suam Kowarcz vocatam in eodem comitatu Nitriensi habitam pro duobus milibus et ducentis florenis usque tempus redemptionis titulo pignoris duxisset obligandam.” BA 4–518.

helyi gazdaságáért (*res allodiales*) 800 forintot kellett fizetnie.²⁸⁰ A már idős Osvát ezt úgy kívánta megvalósítani, hogy nagy összegű kölcsönt vett fel. Hitelezői közül két palotást, Lónyai Albertet és Szerdahelyi Imrefi Mihályt, valamint Podmanicki János kamarásmestert, pozsonyi ispánt ismerjük, akiknek 2900,²⁸¹ 800,²⁸² illetve 500 forinttal²⁸³ maradt adósa. Ez sem volt azonban elegendő a vár kiváltásához, ezért Mekksei kezére adott zálogképpen három falut 4168 forintos értékben.²⁸⁴

Az ügy azonban ennél jóval bonyolultabbnak tűnik, bár a háttérben álló mozgatórugók még nem egyértelműek. Osvát legkésőbb 1504-től kétségkívül szabadulni kívánt Hegyesdtől, és ebben érdekei magától értetődően egybeestek Sárkány Ambrus azon törekvésével, hogy megnövelje Zala megyei birtokvagyonát.²⁸⁵ Hegyesd átadása azonban látszólag csak az egyik eleme lehetett egy összetettebb, sokszereplős alkusorozatnak: 1504-ben ugyanis Hegyesd mellett még két olyan vár is gazdát cserélt, ahol a szereplők részben azonosak az eddigiekkel. Éleskő vára ekkor lett a Cobor családé, akik nem csak a tulajdonos Csernyánszki Tamásnak fizettek 2500 forintot, hanem még Mekkseit is kénytelenek voltak 2000 forinttal kártalanítani.²⁸⁶ A szepesi prépost éleskői jogigényének alapja nem ismert; minthogy azonban Csernyánszki 1503-ban kölcsönös örökösödési szerződést kötött Korlátkövi Osváttal, amit az uralkodó 1504-ben meg is erősített,²⁸⁷ még az sem kizárt, hogy Osvát lemondott itteni jogairól Mekksei javára, aki a felvett pénzt leírta az Osvát által Berencs kiváltására majdan fizetendő összegből. A Berencset először megváltó Zablátiaiak pedig szintén ez évben jutottak hozzá a Bars megyei Hrussóhoz, amelyet éppen Sárkány Ambrustól és Holi Páltól — mindkettő fele-

²⁸⁰ 1511. [május]: DL 104244. — KUBINYI, Sárkány Ambrus 275. közlése, miszerint Berencset 8000 forinton kellett megváltania, nem biztos, ez ugyanis csak az e célból felvett kölcsönök összegét jelentette. Az idézett, Hegyesd eladásáról kibocsátott oklevél szerint Mekksei várban lévő jogaiért „certam immo notabilem et magnam summam” kellett fizetniük: DL 89014. — Egy 1543-as oklevél a következő adatokat tartalmazza: az uradalom 8000, míg a nyilván Mekksei által fejlesztett gazdaság (*res allodiales*) 800 forintos áron jutott a Korlátköviak kezére, de eme összegből 4160 forintot Korlátkövi Péter (helyesen Osvát) Kovarc, Vért és Szentpál Mekkseinek történő átadásával fedezett: BA 4–517.

²⁸¹ 1511. aug. 26. DL 106083/I. (Prot. 52.) — Lónyai ekkor a budai káptalan előtt vallotta azt, hogy Osvát és Péter ezen a napon lett volna köteles fizetni neki 2900 forintot.

²⁸² 1516-ban Pakosi János nyugtatta Szerdahelyi Imrefi Mihályt azon 800 forint ügyében, amelyért Bana birtok (Komárom m.) és a mindsenti birtokrész (Győr m.) — a Korlátköviak két birtoka — volt nála zálogban: DL 106083.

²⁸³ 1511. máj. 18. DL 103127. — Az 500 forintot Mihály-napig (szept. 29.) vette fel, fedezetül Pozsony megyei Cífer birtokát és itteni négykerekű malmát kötve le. A birtokot Podmanicki már november elején továbbadta pozsonyi várnagyának és alispánjának, Illésházi Györgynek (uo.).

²⁸⁴ 1511 [május]: DL 104244., illetve 1511. máj. 24. DF 260425. — Osvát az utóbbi oklevélben biztosította Mekkseit arról, hogy azon 4000 forinton felül, amelyért az előbbi oklevéllel átadta neki Kovarc, Vért és Szentpál fálvakat, ezek kiváltásakor még 168 forintot kell fizetnie maradék adóssága fejében.

²⁸⁵ Ügyletükhöz hozzátartozhat az is, hogy Sárkány Ambrus 1505-ben átvette a rokona, Sárkány János felesége kezén zálogjogon lévő Nyitra megyei, a Korlátkövi-birtokokhoz közeli Csácsó nevű falut 500 forintért (1505: DF 279998. Prot. 85.), amely a következő években Osvát kezére vándorolt át.

²⁸⁶ 1504. júl. 15. DL 21346., 1504. szept. 15. DL 88910.

²⁸⁷ 1503. máj. 31. DL 102872., 1504. febr. 26. DL 21257.

sége Zábláti-leány — vásároltak meg 5200 forintért.²⁸⁸ Bár az elősorolt adatokból nem áll össze egységes kép, mégis magam a Szapolyai-familiáris Záblátiai közbenjárását látom amögött, hogy Mekcsei György végül lemondott Berencsről Osvát javára. Nyilván a vár 1511. évi átadását követően tartották meg Osvát egyik leánya, Borbála és Zábláti Jeromos eljegyzését,²⁸⁹ és hasonlóképpen valószínű, hogy az időközben elhunyt Osvát fiai akkor is egy előzetes megállapodásnak tettek eleget, amikor 1512 januárjában — mikor Berencset már a részükre iktatták — örökjogon is Sárkány Ambrusra ruházták Hegyesdet 4750 forintért. Döntésüket azzal indokolták, hogy ha az apjuk által Berencs kiváltására felvett kölcsönt nem térítenék meg, a fedezetként lekötött birtokaikat idegen kézre juttatják (véltetően a Lónyaitól felvett pénzüsszegre céloztak).²⁹⁰ Sárkány számára Hegyesd megszerzése éppúgy 8000 forintjába került,²⁹¹ mint a Korlátkövieknek Berencs kiváltása — bár meg kell jegyezni, hogy ha Mekcsei Éleskő eladása során valóban Osvát közreműködésével jutott hozzá az említett 2000 forinthez, akkor Korlátköviék valójában éppen azt a tízezer forintot fizették ki a prépostnak, amelyért Mátyás király a várat 1472-ben zálogba bocsátotta Kropáč Miklósnak.

Berencs 1511. májusi megszerzése lehetett Osvát utolsó sikeres lépése az év utolsó napjaiban bekövetkezett halála előtt, bár ezért súlyos árat kellett fizetnie. Az általa csupán két napig birtokolt Hegyesd mellett értékes kovarci birtokrésze — amely kétezer forintos zálogösszegben került át Mekcsei György kezére — sem került vissza többé a családjához,²⁹² nem beszélve arról, hogy családja több zálogba bocsátott falut éveken át nélkülözni volt kénytelen.²⁹³ Mindezért ugyanakkor kárpótolta fiait az, hogy most már két, egy tömbben fekvő váruradalmat tarthattak kezükben.

²⁸⁸ 1504. ápr. 28., okt. 6. DL 103065.

²⁸⁹ Borbála 1511 júniusában még *puella* (DF 260425.), 1513 márciusában viszont a néhai Osvátnak már csak két leánya hajadon (DL 102865.), és nyilvánvaló, hogy itt a Borbálánál fiatalabb két leányra kell gondolnunk (vö. Függelék IV/2.).

²⁹⁰ 1512. jan. 10. DL 89014., BA 4–509. — Lónyai birtoklása nem mutatható ki a Korlátkövi-birtokokon, ezzel szemben a másik két hitelezőé, Szerdahelyi Imrefi Mihályé és Podmanicki Jánosé igen.

²⁹¹ KUBINYI, Sárkány Ambrus 275. szerint Sárkány 12000 forintot költött Hegyesd megszerzésére. Az általa idézett oklevelek (DL 89026–89029.) azonban nem 1514-ben, hanem 1504-ben keltek, és a Pacmáni-leányokat nem Sárkány, hanem Osvát kártalanította 4000 forinttal. Az 1504. évi 3250 forint zálogösszeghez így csak az 1512. évi 4750 forintos vételár számolandó hozzá. — A szerző azon véleményét azonban, miszerint a feltüntetett vételár nem került egészében kifizetésre, támogatni látszik az éppen ezidőtájt Zábláti Jeromossal eljegyzett Korlátkövi Borbála három évtizeddel későbbi végrendelete (1546: Függelék II/5.), amely szerint Osvát Hegyesdet 1000 forintért bocsátotta zálogba Sárkánynak. Az adat valódisága azonban nem ellenőrizhető.

²⁹² Mekcsei kovarci birtoklására l. 1519: DF 273371.; 1553-ban végül Osvát egyik leányági leszármazottja, Apponyi István váltotta magához a Mekcsei-örökösöktől 2000 forintért: Apponyi II/1. 127–129.

²⁹³ Cifer (Pozsony m.) Podmanicki Jánoshoz, majd tőle Illésházi Györgyhez került, akitől a Korlátköviék egyszerűen visszafoglalták. Bana (Komárom m.) és Mindszent (Győr m.) Szerdahelyi Imrefi Mihályhoz, majd tőle egy időre Pakosi Jánoshoz, utóbbi pedig 1517-ben Fekete Mihályhoz (nyilván az ezidőtájt ismert palotás-hoz) került. Vértet és Szentpált (Komárom m.) Mekcsei Györgytől majd Korlátkövi Péter váltja magához (az adatokat lásd alább az egyes birtokoknál).

A család

Osvát valamikor az 1470-es évek végén vehette feleségül Sári Gellért leányát, Erzsébetet. A Pest megyéből származó család a XV. század közepén jelentős vagyonra tett szert, Gellért bátyjának, Péter mesternek köszönhetően, aki előbb Hunyadi János kancellárja, majd Mátyás király alatt királyi személynök és kancellár, közben élete végéig székesfehérvári örkanonok (1456–1481) volt.²⁹⁴ Birtokszerző tevékenysége révén rokonsága hat megyében (Pest, Pilis, Fejér, Csanád, Csongrád, Külső-Szolnok) rendelkezett birtokokkal és egy budai házat is magukénak mondhattak.²⁹⁵ Péter egyik unokaöccséről, Mátéről tudjuk, hogy Szilágyi Erzsébet szolgálatában munkácsi várnagy és beregi ispán (1482–1483) lett.²⁹⁶ A házasság nem csak a jelentős mennyiségű vásárolt jogállású, tehát részben Erzsébet által is örökölhető jószágok miatt tűnt kíváncsnak: újdonsült felesége édesanyja által az előkelő, Kelet-Magyarországon és Erdélyben birtokos Váraskeszi Lépes családdal is rokonságba került.²⁹⁷ Erzsébet azonban két gyermek, a nagybácsi iránti tiszteletből elnevezett Péter és Katalin születését követően elhunyt. Bár a Sári és Lépes családdal kialakított kapcsolatok igazán majd Péter életében hoznak értékes gyümölcsöt, 1488-ban úgy tűnt, hogy Osvát is megszerezheti a Sári-vagyon egy részét. Történt ugyanis, hogy a budai házuk ügyében pereskedő Sári Mátét és Andrást hamis oklevél bemutatása miatt vagyoneklobzással sújtották, mire Osvát Lónyai Albert királyi palotással megállapodást kötött, hogy bármelyikük is nyeri adományul a két elítélt nemes birtokait, köteles azokat a másikkal megfelelni. Az adománylevelet végül Albertnek sikerült kieszközölnie, aki kötelezte is magát, hogy ha sikerrel jár a birtokok megszerzését illetően, betartja ígéretét.²⁹⁸ Úgy tűnik azonban, hogy Lónyai nem tudta jogait érvényesíteni, hiszen Sári-birtokok csak Osvát fia, Péter kezén mutathatók majd ki az 1500-as évektől kezdődően.

Osvát második házassága révén Komárom-környéki birtokait kerekítette ki. 1485 körül kérhette meg a korábban a Rozgonyiak szolgálatában állt²⁹⁹ Becseri János leánya, Zsófia kezét. A Becseri családról szinte semmit sem tudunk, az azonban jelzés értékű, hogy János

²⁹⁴ Sári Péter pályafutására l. MÁLYUSZ, Magyar társadalom 364., de leginkább: BÓNIS, Jogtudó 165–166, 222–223, 248–249.

²⁹⁵ A család birtokainak legteljesebb felsorolása: 1495: DL 101216., de minden bizonnyal hozzá kell még számítanunk a Külső-Szolnok megyei Ság birtokot is, amelyet a Korlátköviek kezén mindig a Sári-féle birtokokkal együtt említenek (lásd alább).

²⁹⁶ Bereg 18.

²⁹⁷ A Lépes család, illetve Sári Gellért felesége, Lépes Loránt leánya, Potenciána leszármazására l. DARÓCZY, Lépes 88–89., vö. ENGEL, GEN. „Treutel-rokonság, 2. tábla: Lépes (váraskeszi)”.

²⁹⁸ 1488. szept. 8. előtt. DF 227523.

²⁹⁹ Már amennyiben királyi emberként való feltűnését a Rozgonyiak iktatásánál így értelmezzük (1459–1460: DL 15400, 15410.).

második felesége Lábatlani László székelyispán leánya volt.³⁰⁰ A család birtokvagyonra három megyében (Esztergom, Komárom és Fejér) terült el, 1500 körüli fiági kihalásukat követően pedig Osvát könnyűszerrel elérte, hogy a leányág — köztük felesége — a teljes birtokállományt megörökölje.³⁰¹ Hitvесе három nővére révén több középbirtokos és előkelő családdal került sógorságba, közülük kiemelendő Klára második férje, a Mohácsnál elesett Acél István palotás, pozsonyi várnagy, Anna második férje, a várát már nélkülözni kénytelen Kaszai György palotás, valamint Erzsébet férje, az előkelő várbirtokos Kapi Menyhért.³⁰² Házasságukból négy fiú és öt leány született, akik közül Fruzsina, Dorottya és Gáspár nem éltek meg a felnőttkort.³⁰³

Fontos szerepet játszott a komáromi ispán életében a Sóki-rokonság is. Igen feltűnő, hogy Nyitra megyei ügyeinek intézése során a részére kibocsátott parancslevelekbe kijelölt királyi embernek szinte kizárólag első- és másodfokú unokatestvéreit vétette be.³⁰⁴ Ez a kapcsolat 1505 után, miután részesült a Sóki-birtokvagyonból, alighanem tovább mélyült. Itt kell megemlítenünk Bélai Barnabás szőrényi bánnal kialakult barátságát is. Mint fentebb láthattuk, 1507 és 1510 között Ulászló király követeként többször is együtt utaztak Lengyelországba és Moldvába. Kapcsolatuk azonban sokkal régebbi időkbe nyúlt vissza. Miután Osvát egyik másodfokú unokatestvére, Sóki Borbála megözvegyült, 1494 körül — nyilvánvalóan Osvát közvetítésével — Bélai vette el a gazdag özvegyet.³⁰⁵ Nem véletlen tehát, hogy 1501-ben (Bélai ekkor még a palotások kapitánya címet viselte) együttesen részesültek királyi adományban.³⁰⁶ Bélai feleségének 1504 körüli halálát követően a Sóki-birtokokon szomszédok is lettek.³⁰⁷ Nem véletlen, hogy a szőrényi bánt illusztris társaságban ott találjuk választott bíróként Osvát

³⁰⁰ 1511: DL 106083. (Prot. 69–70.). Lábatlani László leányát, Orsolyát ENGEL, Gen. „Lábatlani” című tábla ugyan nem tünteti fel, de apja biztosan a székelyispánnal azonos, vö. 1465: DL 15963., 1506: DL 71819. — Megjegyzem, hogy Becser vásárolt jogállású birtok lehetett, hiszen János leányai is birtokoltak itt, ami nyitva hagyja a kérdést, hogy a Becseriek honnan származtak.

³⁰¹ 1501. ápr. 15., máj. 19., júl. 10., aug. 17., dec. 24. DL 102865–869.

³⁰² 1501-ben Klára férje Ohaji Bornemissza Bálint, aki 1505 február előtt meghalt (DF 273347.), ezt követően ment hozzá Kereki Acél Istvánhoz (HMBK Prot. 5. 10–11.); ugyanekkor Anna már Radványi Ferenc özvegye, legkésőbb 1506-ban viszont már Kaszai György felesége (DL 73175.), aki 1520-ban királyi *aulicus* (DL 105902.), és aki 1509 körül végleg lemondott a Trencsén megyei Kasza várról a Szapolyaiak részére (DF 205149.); Erzsébet férje 1501-ben Kapi Menyhért (DL 102865.).

³⁰³ Gáspárt mindössze egy oklevél említi (1509. febr. 10. DF 279998., Prot. 169. old.), ezért nem is szerepel a genealógiai irodalomban. Fruzsínát először 1503. május 31-én említik (DL 102872.), 1504. november 21-én mellette már az időközben született Dorottya is utalnak (DL 88916.). A három gyermek közül egyik sem érte meg 1511. június 10-ét (DF 260425.).

³⁰⁴ Elsősorban Sóki Istvánra és Jánosra, Korosi Zsigmondra és Baracska Jakabra és a rokonságba beházasodó Kaplati Bertalanra gondolok. A teljesség igénye nélkül l. pl. 1501: DF 273347., 1503: DL 105074., 1504: DF 273629., 1505: DF 273347., a rokoni kapcsolatra l. 1505: DF 267897.

³⁰⁵ Borbálát először egy 1494 júliusi oklevél mondja Bélai feleségének: DF 273300. — Borbála első férje, a szintén a királyi udvarban szolgáló Alsóborsai Vízközi vagy Csorba Tamás egykori zólyomi alispán (1479) volt, aki 1491-ben halt meg: NEUMANN, Vízköz 442.

³⁰⁶ 1501. máj. 13. DF 273347.

³⁰⁷ 1505. jan. 3. után. DF 267897.

és Podmanicki János 1511. évi megegyezésénél, többek között előbbi egyik sógora, Acél István mellett.³⁰⁸

Hiába szerezte vissza Osvát 1498 körül Korlátkő várát, állandó lakhelyét mégsem itt, hanem — tisztsége, valamint az udvar közelsége miatt — továbbra is a Komárom megyei Szákon tartotta fenn, gyakran előnevét is innen írva.³⁰⁹ Mivel nem tett végrendeletet, halálát követően fiai és özvegye között csakhamar per támadt, részint Osvát, illetve első felesége hátrahagyott ingóságai, részint pedig az özvegy birtokjogai ügyében. 1513 márciusában végül sikerült megállapodásra jutniuk. Az özvegy, Becseri Zsófia élete végéig megkapta használatra Szákot az udvarházzal, a nagymáki birtokrészt, a száki és becseri szőlőket, két halastavat, a ménest és a többi jószágot, amennyiben férje „nevét és címét kívánja viselni”; ha viszont újra férjhez megy, csak hitbért és jegyajándékot kaphat. Érdekes, hogy Zsófia még azt a kikötést is elfogadta, hogy hitbéréről nem, legfeljebb ingóságai egy részéről tehet majd végrendeletet. Természetesen köteles volt átadni mostohafiának, Péternek anyja hozományát, Osvát arany- és ezüsttárgyairól viszont úgy határoztak, hogy egyenlő részekre osztják el, az elhunyt úr leányait illető ruhanemű szétosztását pedig a fiúk feladatává tették. Úgy tűnik, hogy Osvátnak ekkor már csak két leánya volt hajadon, hiszen a felek megállapodtak, hogy őket egyenlő költséggel kell úgy kiházasítaniuk, „miként azt házuk méltósága megköveteli”. Mivel Osvát hitvese birtokjogait is zálogba bocsátotta Berencs várának kiváltásakor, Pétert viszont ezek nem illették meg, kötelezte magát, hogy Zsófiának kifizeti a zálogösszeg ráeső negyedrésztét, négyszáz forintot, másik két zálogba bocsátott birtok fejében pedig vállalta, hogy azok visszaváltásáig évi 25 forintot fizet az özvegynek. Ezen kívül a négy testvér megígérte, hogy egyszeri alkalommal Szenic mezővárosuk jövedelmeiből is átadnak neki ötven forintot. Mindezek fejében minden más ingó- és ingatlanvagyon a szerződés értelmében a négy fiú tulajdonába került.³¹⁰

Milyen lehetett a Korlátköviek méltóságának megfelelő házasság? Ha az ilyenkor rendezett ünnepségek fényéről nincsenek is ismereteink, a leányok számára választott férjek társadalmi rangja mindenesetre sokat sejtető. Valamennyien azon előkelők közül kerültek ki, akiknek családja egy-két váruradalommal rendelkezett az észak-nyugat magyarországi régióban. A család a legidősebb leányt, Katalint Szentmiklósi Pongrác Miklóshoz (Óvár, Trencsén megyében), Borbálát Zábláti Jeromoshoz (Hrussó, Bars m., Ugróc, Trencsén m.), Krisztinát Majtényi Istvánhoz (Keselőkő, Nyitra m.), Zsuzsannát pedig Apponyi Istvánhoz (Appony,

³⁰⁸ 1510. aug. 17. Podmaniczky I. 603–607.

³⁰⁹ Lásd a család rezidenciáiról írott fejezet adatait.

³¹⁰ 1513. márc. 7. DL 102875.

Nyitra m.) adta hozzá. Mind a négy férfiút ott találjuk a Jagelló-királyok udvarában,³¹¹ és ha megnézzük, hogy családjaik nővéreik számára kiket választottak férjül, azt láthatjuk, hogy a régió szinte valamennyi — nem bárói kézben lévő — várát e házassági kapcsokkal egybekötött csoport birtokolta.

V. Korlátkövi Péter (†1526)

Út a bárósáig

Péter 1480 körül született,³¹² Osvát és első felesége, Sári Erzsébet gyermekeként. Apja talán az 1490-es évek közepén juttatta be a királyi udvarba,³¹³ ahol 1502-től kezdődően kamarásként (*cubicularius*) szolgálta uralkodóját.³¹⁴ Gyorsan emelkedő pályafutását egyértelműen annak köszönhette, hogy már fiatal korától állandó jelleggel Ulászló király mellett tartózkodott.³¹⁵ 1503-ban az uralkodó őt is kiküldte az ország különböző vidékeire, hogy hírül adja leányának, Annának a megszületését.³¹⁶ Kamarási címe mellett, amely feljogosította arra, hogy a király hálósobájába is belépjen, 1509-től tárnoki (*thavernicus*) teendőket is ellátott, miáltal a tárnoki házban őrzött királyi könyvek, és nyilván a királyi kincsek egy része felett is felügyeletet gyakorolt.³¹⁷ Érdekes, hogy fiatal éveiben az udvarban rendszerint nevének szlovák nyelvű alakját (*Korlátsky*) használta, ami talán azt sejteti, hogy lakhelyét nem a mostohaanyja irányítása alatt álló száki udvarházban, hanem a szlovákok lakta Nyitra megyei birtoko-

³¹¹ Néhány adat udvari jelenlétükre: Szentmiklósi Pongrácz Miklós asztalnok, 1511: DL 94742., kamarás, 1525: KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 689.; Záblái Jeromos királyi kamarás, 1525: FRAKNÓI, Számadási könyv 223. („Iheronimo Solcher”), KUBINYI, Sárkány Ambrus 268.; Majtényira és Apponyira I. NEUMANN, Esküdek 281. (121. jegyzet)

³¹² 1488-ban Osvátnak már három gyermeke volt, első feleségétől Péter és Katalin, második feleségétől János: DL 107083.

³¹³ Egy 1516. évi oklevélben az idős király azt állítja, hogy Péter „ab ineunte etatis sue et quidem ab ipso felicis nostri regiminis tempore” szolgálta őt. Persze nem valószínű, hogy utóbbi állítást szó szerint kell értelmeznünk: DL 102878.

³¹⁴ Kamarási címére az első adat: 1502: DF 273348.; 1507-ben *aulicus regie maiestatis*: DL 94675., regesztája: KARÁCSONYI, Pongrácz, 2. közl. 522.

³¹⁵ Állandó budai jelenlétét tanúsítják már ekkor előforduló relációs jegyzetei, pl. 1506: DL 93724.; 1511: Magyar-zsidó okl. I. 278–279. stb.

³¹⁶ 1503. júl. 23. KATONA, Historia Crit. XVIII. 337–338. (Cornides kéziratából: „... pulcherrimam filiam suscepimus, quod medio horum fidelium nostrorum, egregiorum Petri de Korlatkew ac Demetrii de Danch cubiculariorum nostrorum vobis nunciandum duximus”), vö. BUDAI, Lexicon II. 486. — A Korlátkövi mellett említett Dancs Demeterre I. FÖGEL, Ulászló 65., 70. — Az adatot ugyan WENZEL, II. Ulászló házassága 822–823. nem idézi, de Anna születését szintén 1503. július 23-ára teszi, ami erősíti az adat hitelességét.

³¹⁷ Tárnoki címét haláláig viselte. Az első általam ismert oklevél, amely tárnoknak nevezi, 1509. január 16-án kelt (DL 94705.). — A szakirodalom tárnokságát 1510-től tartotta számon: FÖGEL, Ulászló 65. — A tárnoki és kamarási teendőkre és pozícióra I. KUBINYI, Udvar 15–16., 23.

kon, feltehetően Korlátkőn rendezte be.³¹⁸ Kisebb birtokadományokat már ekkor is kieszközlött magának.³¹⁹ Ulászló király iránta megnyilvánuló bizalmát jól mutatta, hogy 1512 elején — nem sokkal korábban elhunyt édesapja helyére — őt nevezte ki komáromi és tatai várnaggyá, illetve komáromi ispánná.³²⁰ Osváthoz hasonlóan új tisztségei miatt ő sem hagyta el a királyi udvart, sőt továbbra is viselte udvari (kamarási és tárnoki) tisztségeit.³²¹

Péter már csak származása miatt is külön utakon járt, mint apja és féltestvérei. A XVI. század első évtizedében gyakran fordult meg Kelet-Magyarországon és Erdélyben, hogy anyai és nagyanyai öröksége ügyében intézkedjen. Rokonától, Sári Andrástól Csongrád és Külső-Szolnok megyei javakat perelt el Szentgyörgyi Péter országbíró hathatós támogatásával, aki a fiatal palotás „különböző ügyekben” részére tett szolgálatait hangsúlyozva, a Sárítól lefoglalt birtokok bírói kétharmadát adományozta neki.³²² Minthogy Péter nagyanyja révén Váraskeszi Lépes Lóránt erdélyi alvajda, vajdai kormányzó egyedüli férfi leszármazottja volt, igényt emelt a tekintélyes nagyságú Lépes-vagyonra is. A hosszas perlekedést követően a Lépes család utolsó tagja, Bernát fiává fogadta, és kezére adta a Zaránd megyei talpasi–váraskeszi uradalom felét; sőt fogadott atyja 1514. évi halálát követően az egész uradalom az ölébe hullott. Nem kizárt, hogy ez az általa megszerzett vagyon — mintegy 400 jobbágytelek — elősegítette bárói aspirációit.³²³

³¹⁸ Megjegyzem, hogy FÖGEL, Ulászló 65. tévesen vélte Korlaczký Pétert és Korlátkövi Pétert két külön személynek. — Az illetén névhasználat természetesen jelzi azt is, hogy a családban a szlovák nyelv használata természetesnek számított (erre l. a „Műveltség és anyanyelv” című alfejezetet). 1522-ben Péter öccsét, Antalt is Korlaczkynak írták, de ekkor már ő is a nyitrai birtokokon lakott: Alsó-Szlavóniai okm. 288. — Természetesen a lengyel források Osváthoz hasonlóan Pétert is a szlávós névalakkal említik. — Péter nyitrai tartózkodását sejteti a következő jegyzetben idézett 1502. évi forrás, amely azt mutatja, hogy jól informált volt a nyitrai birtokok körül lezajló eseményeket illetően.

³¹⁹ 1502. ápr. 16. DF 273348. (Ekkor három vágvölgyi — állítólag hatalmaskodó — nemes birtokait kérte fel, úgy tűnik, eredmény nélkül.); 1508. okt. 1. DL 94716. (Ekkor Keszi Kis Miklós birtokait kapta meg. Kis 1505-ben Arad megye követeként tűnik fel: DL 39335.); 1510. okt. 8. DL 90509. (Ekkor a magvaszakadt Perseházi Mocskos Benedek Hont megyei Nénye nevű birtokát kapta meg Pelényi Mihállyal közösen. Ebben az esetben sem tudok arról, hogy bekerült volna a birtokba, vö. Hont megye 163., 325.)

³²⁰ Új tisztségeire az első adat: 1512. júl. 22. Eszterházy I. 152–155.

³²¹ Pl. 1512. szept. 8. „Relacio egregii Petri Korlaczký cubicularii regie maiestatis et castellani castrorum Thatha et Komaron.” DL 84071.; 1513. febr. 11. „Relacio Petri Korlaczký cubicularii regie maiestatis”. HO II. 397–398., vö. PRT III. 647–648.; 1514. nov. 4. „thavernici et cubicularii regie maiestatis ac comitis Comaroniensis, necnon castellani castrorum Thatha et Komaron”. DF 282937.; 1515. jan. 12. „comitis Comaroniensis, necnon castrorum de Thatha et Comaron castellani ac thavernici et cubicularii nostri”. DL 30270.

³²² 1507. aug. 25. „debitum habentes respectum ad preclara obsequiorum merita egregii Petri de Korlathkew aulici regie maiestatis, quibus idem plerisque in rebus et factis nostris gratum se nobis reddere studuit et acceptum...” DL 94675. (Rövid regesztája: KARÁCSONYI, Pongrácz, 2. közl. 522.) — Az oklevélben csak a bírói részt illető bírságok Péternek adományozása szerepel, de ez minden bizonnyal a lefoglalt birtokok bírói részét jelenti. — A birtokokra l. az adattárat.

³²³ A per lefolyására és az uradalomra l. az adattárat.

Az idős király ugyanis 1515 májusában,³²⁴ pozsonyi tartózkodása alatt hirtelen királyi udvarmesterré (*magister curie regie maiestatis*) nevezte ki, miáltal bárói méltóságra emelte. Hogy mennyire keltett csodálkozást a legfeljebb 35 éves Péter báróvá tétele és beemelése az ország kormányzatába, nem tudjuk; a király részéről mindenesetre, aki Péter és apja hűségéről két és fél évtized alatt szilárdan meggyőződhetett, és aki fia várható uralmát a lehető leghűségesebb emberekre kívánta bízni, érthető lépésnek tűnhetett. Azzal azonban Ulászló is tisztában volt, hogy Péter családi kapcsolatait és birtokvagyonát tekintve inkább a tehetős nemesi előkelők, semmint a mágánok közé tartozott, éppen ezért minden erejével arra törekedett, hogy bizalmasát ez utóbbi csoport tagjává tegye.³²⁵ Ennek elősegítésére személyesen járt közben, hogy Péter 1515–1516 fordulóján feleségül vehesse Ország Mihály nádor unokáját, László főlovászmester leányát, Dorottyát.³²⁶ A rendkívül előkelő házasságot követően a király megengedte az ifjú férjnek, hogy kiváltsa a zsámbéki királyi udvarházat és kicsiny uradalmát, annak hangsúlyozásával, hogy mivel Péternek hivatala folytán szüntelenül az udvarban, illetve öregségében az ő és fia, Lajos király oldalán kell tartózkodnia, szükséges közeli, és egyben „saját és felesége társadalmi rangjához illő” lakhellyel rendelkeznie.³²⁷ A zsámbéki uradalmat ekkoriban Buzlai Mózes udvarmester birtokolta, aki korábban szintén a király engedélyéből váltotta magához háromezer forintért. Intézkedése megtételénél Ulászló azzal sem törődött, hogy annak idején ígéretet tett Buzlainak: csak a mindenkori uralkodó jogosult a visszaváltás-

³²⁴ 1515. január 12-én a király még csak komáromi ispánnak, komáromi és tatai várnagynak, tárnokának és kamarásának nevezi: DL 30270.; 1515. május 3-án a budai káptalan még nem értesült bárói kinevezéséről, mivel *egregius* jelzőt használ vele szemben: DL 106083/II. (Prot. 310. old.); 1515. május 11-én a király már udvarmesternek titulálja: DL 73194., kiadása: Győr megye 142–143.

³²⁵ 1516. január 6-án a király hangsúlyozta, hogy „quorum intuitu de eiusdem Petri Korlathkewy ornamento et commodo honorisque et dignitatis eius accessione singularem etiam et precipuam quidem curam habendam duximus”. DL 102878. Az oklevél hibás, 1510. január 6-i keltezéssel megjelent kivonatát l. Pest megye 1253. sz.

³²⁶ A király azt is fontosnak tartotta megemlíteni, hogy Péter „hiis diebus nobis ita volentibus et cooperantibus generosam puellam Dorotheam filiam magnifici quondam Ladislai Orzag sibi legitimam recepit in uxorem”. Uo.

³²⁷ „debeatque rebus et necessitatibus nostris curieque nostre exigentibus in hac senili et quidem satis valitudinaria etate nostra necessario et sine intermissione nostro ac serenissimi domini Ludovici regis filii nostri charissimi lateri ex iniuncto sibi per nos officio adherere et incumbere, necesse igitur est, ut idem Petrus pro decentia sui status ipsiusque domine Dorothee consortis sue locum et habitationem habeat huc et propinquam et convenientem”. Uo. — A zsámbéki uradalom Péterre ruházását említi TRINGLI, Pest megye 95. is. — Érdekes, hogy Buzlai Mózes is udvarmesterré történő kinevezése idején kapta meg Simontornyát; KUBINYI, Buzlai 275. emögött azt gyanította, hogy a király udvarmesteri címéhez illő vagyont akart kegyeltjének juttatni, amit a zsámbéki oklevél megfogalmazása mint analógia megerősít.

ra, és e jogát nem ruházhatja át senki másra.³²⁸ Talán éppen erre hivatkozva Buzlai nem is engedte ki a kezéből az uradalmat.³²⁹

A király természetesen Pétert kinevezésétől kezdődően azonnal bevezette a politikai élet sűrűjébe. 1515 tavaszán magával vitte Pozsonyba, ahol közreműködhetett a Jagelló Anna és — az akkor még nem nevesített — Habsburg Ferdinánd eljegyzéséről szóló megállapodás létrehozásában,³³⁰ de elkísérte uralkodóját Bécsbe is, a Miksa császárral és Zsigmond lengyel királlyal létrehozott hármastalálkozóra, ahol július 22-én részt vett a zárónyilatkozat aláírásán.³³¹ Az agg uralkodó ezidőtájt két intézkedéssel járult hozzá ahhoz, hogy a halálát követő időszakban kegyeltje a kormányzó politikai elit nagyhatalmú tagja maradjon. Egyfelől a tatai és komáromi várakat Péterre ruházta, megígértette vele, hogy fia, Lajos király nagykorúságáig semmiképpen nem adhatja ki azokat a kezéből.³³² Másfelől alighanem a király kívánságát kell amögött látnunk, hogy nem sokkal Korlátkövi udvarmesterré történő kinevezése után, minden bizonnyal a bécsi kongresszus idején Miksa császár birodalmi báróvá tette Pétert, a „berencsi szabad úr” vagy „báró” címet engedélyezve a számára.³³³ Érdekes, hogy Péter — jóbarátjától, Sárkány Ambrustól eltérően, aki magát gyakran nevezte Ónod szabad urának — sohasem utalt e kitüntető presztízscímre: ezt majd öccse, Zsigmond teszi meg 1526 után, talán éppen csökkenő politikai befolyását ellensúlyozandó. A bárói diploma feltehetően

³²⁸ 1512. ápr. 5. „hanc specialem graciám duximus cum eodem faciendam et eundem taliter assecurandum, quod idem oppidum et curiam nostram cum universis suis pertinenciis nemini alteri a maiestate nostra aut heredibus et successoribus nostris ad redimendum dabimus, neque illud cuipiam alteri inscribemus aut impignorabimus, sed redempcionem et eliberacionem eiusdem oppidi pro sola nostra maiestate ac heredibus et successoribus nostris regibus Hungarie reservabimus”. DF 266812.

³²⁹ Legalábbis 1517. évi végrendeletében még a kezén találjuk: Podmaniczky II. 176., vö. KUBINYI, Buzlaiak 278.

³³⁰ Az 1515. május 20-i megállapodásra l. HERMANN, Habsburg–Jagelló 28. — Péter pozsonyi tartózkodására: 1515. máj. 11. DL 73194. (Kiadása: Győr megye 142–143.), de június 9–22. között is Pozsonyban tartózkodik a király mellett, amint azt relációs jegyzetei tanúsítják (DL 24348., DL 47111.).

³³¹ Az 1515. július 22-i végleges megállapodásra és előzményeire l. HERMANN, Habsburg–Jagelló 29–31. — Péter bécsi jelenlétére l. KUBINYI, Bárók 205., KUBINYI, Sárkány Ambrus 277.

³³² 1519. ápr. 14. Acta Tom. V. 21–24. — Eszerint 1519 elején a bárók egy része és a köznemesi ülnökök el akarták érni, hogy a bácsi országgyűlés határozatai szerint Bornemissza és Korlátkövi adja vissza az általuk birtokolt királyi várakat. A szöveg szerint a cseh kancellár tudtára adta Lajos királynak, hogy Bornemisszával még Ulászló király ígértette meg, hogy Lajos törvényes korba lépéséig ne adja ki kezéből a várakat. Ez alapján gyanítható, hogy Korlátkövi is ezt ígértette meg. (Így értelmezte a forrást FRAKNÓI, Bakócz 169. is. Vö. még SZABÓ, Küzdelmeink 158.) — Az átruházás idejét sajnos nem ismerjük. Bornemissza Munkácsot például 1514-ben kapta meg: Bereg 20. (74. jegyzet)

³³³ A bárói diploma mára látszólag elkallódott, a következő újkori utalások alapján van róla tudomásunk: a korlátköi uradalom 1811. évi elenchusában (ML 76. csomó, 3. kötet) ez a bejegyzés szerepel: „1515. Privilegium baronatus Petri Korlátköy in orig.” — Az 1666-ban Majtényi Jánosnak átadott oklevelek között szerepelt egy, amelyet „Collatio baronatus pro Petro Korlátköy Maximiliani imperatoris” szöveggel határoztak meg (uo. 53. csomó, 753. sz.). — A szakirodalom Péter birodalmi báróságát nem ismeri, de nyilván ennek kései lecsapódása a genealógiai irodalomban az ifjabb Osvátnak tulajdonított „korlátköi szabad báró” cím, ami sohasem létezett (l. a bevezetőt).

címerújítással is együtt járt: Péter címerpajzsa ekkor válhatott kétosztatúvá, alulra szorult a régi Hontpázmány-címer, míg felülre egy kitárt szárnyú sas került.³³⁴

A „hoppmester” — egy báró és funkciói

A középkorvégi Magyarországon a királyi tanács ülésein leggyakrabban az udvar (egyben ajtónálló-) és a kamarásmesterek vettek részt,³³⁵ ami mindenképpen azt sejteti, hogy e tisztségek betöltői az uralkodó legfőbb bizalmasai közül kerültek ki. Az udvarmesterre első sorban az udvari élet irányításának és a nagyobb ünnepségek megszervezésének feladata hárult, de emellett fontos politikai szereppel is rendelkezett, így például ő tekinthető a királyi tanács elnökének, aki egyenként felszólította a tanácstagokat véleményük kinyilvánítására, majd ez alapján hirdette ki a tanács határozatát.³³⁶ Mint egyik korai nyelvemlékünkben olvashatjuk, az 1525-ös hatvani országgyűlésen a *„Király és az urak hagyják Korlátkövi Pétörre, a hoppmestörre az náderspánság kimondását, ki előállván, amint immár hozzátanult vót, az náderspánságot Werbőczinek király öfelsége képébe, az urakéba és mind az országéba nagy sok szóval, mint annak szokása, és dicsíretökkel és idvözlésekkel mondja ki.”*³³⁷ És valóban, Korlátkövit ehhez hasonlóan olykor a királyi audienciákon is megillette az ünnepélyes válaszadás joga: 1516 novemberében, miután az esztergomi káptalan képviselője a budai polgárok ellen elkövetett kihágásaik miatt térdre borulva könyörgött kegyelemért az uralkodó előtt, a király nevében ő hirdette ki a kegyelmet és a káptalan lefoglalt birtokainak a visszaadását, egyúttal figyelmeztetve a kanonokokat, hogy legközelebb már ne számítsanak ilyen enyhe bánásmódra.³³⁸ Mindemellett az országbíró távollétében az udvarmester is elnökölhett a lovagi becsületbírószágon, erre azonban Korlátkövi esetében nem ismerek példát, bár bírótársként valóban kimutatható e bírói fórumon.³³⁹

³³⁴ A címerre l. CSOMA, Vajday 118., CSOMA, Nemzetségi címerek 105., FEDERMAYER, Erby pánov 1. rész, 12. — Utóbbi cikk a címet — bár helyesen — a család bárói címerének tekinti, de tévesen azzal hozza összefüggésbe, hogy a család II. Lajos király uralkodása idején bárói (úri) rangúvá válik, hiszen Pétert a forrásokban „magnificus”-ként említik. — Kanizsai László 1515. augusztus 9-én kapott címereslevelet Miksától, természetesen nem kizárt, hogy Péterrel egy napon: SZABÓ, Küzdelmeink 125.

³³⁵ KUBINYI, Bárók 166.

³³⁶ Az udvarmesteri tisztségre l. FÖGEL, Lajos 48.; KUBINYI, Buzlaiak 275, 277.; KUBINYI, Királyi udvar 315–318., KUBINYI, Udvar 18., 22–23., 26. stb.

³³⁷ Lándorfejérvár 34.

³³⁸ 1516. nov. 28. DF 236381. (Az oklevélre KUBINYI, Királyi udvar 318. [53. jegyzet] hívta fel a figyelmeztet.)

³³⁹ KUBINYI, Királyi udvar 318. — A becsületbírószágon ismereteim szerint Péter csak egyszer, 1519. március 29-én mutatható ki, de nem elnökként; az elnök ekkor, aki az ügyről egyben oklevelet is kibocsátott, Bornemisza János pozsonyi ispán és budai várnagy volt, bírótársai Korlátkövi mellett Pető János udvar- és Ország Imre kamarásmesterek, Acél István pozsonyi várnagy, valamint más meg nem nevezett palotások voltak (DL 62047.). — Péter általam nem ismert bírói jogkörére utal egy soproni adat: a város 1524–1525 fordulóján előírta Budán

Az udvarmesteri címből származó politikai befolyás nagysága természetesen azon is múlott, hogy hányan viselték egyszerre a tisztséget. Midőn Pétert udvarmesterré nevezték ki, már ezt a méltóságot töltötte be Buzlai Mózes (†1519) és Gersei Pető János (†1521) is.³⁴⁰ Semmi sem szól amellett, hogy a három udvarmester ne lett volna egyenrangú, legfeljebb tekintélybeli különbségek lehettek közöttük, értelemszerűen a két idősebb báró javára.³⁴¹ Ez a helyzet viszont Pető halála után gyökeresen megváltozott. Ekkor Korlátkövi mellé a király azt a lengyel Obrazovicei Trepka Andrászt nevezte ki, aki forrásaink alapján sem egyenrangúnak, sem azonos politikai súllyal rendelkező bárónak nem tekinthető.³⁴² Thurzó Elek 1525. évi számadáskönyve alapján Korlátkövi és Trepka egészen más jellegű feladatoknak tettek eleget: előbbi kizárólag ceremóniamesterként jelenik meg, aki mint a királyi kápolna előjárója a gyertyaszentelés és a díszes úrnapi körmenet rendezését felügyelte, Trepkával viszont csak akkor találkozunk, ha a király a kincstartóhoz küldte kisebb pénzüsszegekért, vagy éppen fizetést vett fel. Ennél azonban sokkal szembetűnőbb, hogy amíg előbbi minden esetben nagyságos úr (*magnificus dominus*) címzésben részesült, addig az utóbbi ezt a kitüntető megszólítást egyszer sem kapta meg.³⁴³ Szintén nem lehet véletlen, hogy midőn Oláh Miklós 1532-ben felsorolta a mohácsi csatában elhunyt bárókat és előkelőket, Korlátkövit a bárók között sorolja fel mint *supremus praefectus curiae*, szemben Trepkával, akit a hosszú lista végén rang nélkül említ meg.³⁴⁴ A kettejük között meghúzódó rangbéli különbséget jól tükrözi az is, hogy Korlátkövit legkésőbb 1523-tól kezdődően rendszerint már nem csupán udvarmesteri, hanem főudvarmesteri (*supremus* vagy *summus magister curie*) címmel illették, ami kétségtelenül újkeletű jelenség, és még az sem kizárható, hogy a címet kifejezetten az ő testére szabták.³⁴⁵ Hogy a jelzőnek ezúttal nem csupán jelképes, hanem valós szerepe volt, jól mutatja Szydłowiecki lengyel kancellárnak az 1523. évi bécsújhelyi és pozsonyi tárgyalások idején vezetett naplója, amelyben még akkor is megkülönbözteti az értekezleteken gyakran jelenlévő

tartózkodó ügyvédjének, hogy Kanizsai László kecői várnagyának hatalmaskodása ügyében Korlátkövi előtt járjon el („Exequetur coram domino Petro Karlatky magistro curie etc.”). HÁZI, Sopron II/6. 373–374. — Az udvarmesterek bírói jogkörére l. még KUBINYI, Államszervezet 64.

³⁴⁰ Buzlai udvarmesterségére l. KUBINYI, Buzlaiak 275–276.

³⁴¹ Noha részben ez ellen szól, hogy az 1518. évi Szent György-napi országgyűlés végzéseinek aláírói között Korlátkövi neve Buzlai mögött, de Pető előtt szerepel (SZABÓ, Országgyűlések 232.).

³⁴² Az udvarmesterek egyenrangúságára l. KUBINYI, Királyi udvar 318.

³⁴³ FRAKNÓI, Számadási könyv 69, 200. — Az egyszerűen *dominus*-ként — vagy még így se — jelölt Trepkára l. uo. 57., 129., 148., 150., 166., 169., 178., 183., 220., 231.

³⁴⁴ 1532. márc. 10. Egyháztörténeti eml. II. 196.

³⁴⁵ Először 1523 novemberében, Szydłowiecki lengyel követ naplójában: Szydłowiecki 175. Különösen ott szembetűnő e címzés, ahol Trepkával együtt szerepel, aki viszont „csak” *magister curie* (uo. 207.) — És jöllehet egy ez év decemberi adománylevéiben a király még csak *magister curie*-nak nevezi, egy évvel később már királyi oklevél is kiteszi a *supremus* jelzőt (DL 73234.). Saját leveleinek aláírásában 1522. augusztus 5-én még nem (DF 279920., kiadása: Magyar-zsidó okl. I. 318–320.), míg 1525. június 23-án (DL 47616.) már szerepel a jelző. 1526. március 3-án egy levelét (DF 227497.) *sumpmus magister curie regie maiestatis*-ként írja alá.

főudvarmestert az azoktól távol maradó udvarmestertől, amikor a két tisztségviselő egy felsorolásban szerepel.³⁴⁶ Az új — egyébként nem következetesen használt — cím talán abból adódott, hogy Trepkát a király már eredendően csak udvarmesternek nevezte ki, ajtónállómasternek nem,³⁴⁷ ami láthatóan felértékelte Korlátkövi szerepét.

Péter politikai és kormányzati szereplésének legérdekesebb momentumai alighanem azok az *ad hoc* jellegű uralkodói megbízások, amelyek nyilván gyakori királyi tanácsi jelenlétből adódtak.³⁴⁸ Rögtön bárói kinevezését követően a király 1515. május 11-én Pozsonyból Bornemissza János budai várnaggyal és pozsonyi ispánnal együtt a parancsát megtagadó Hédervári István vagyonának lefoglalására küldte ki, megparancsolva Győr megye hatóságának, hogy a birtokelkobzáshoz szükség esetén karhatalmat biztosítson.³⁴⁹ 1521-ben, midőn az uralkodónak tudomására jutott, hogy a Coboroknál zálogban lévő holicsi uradalmát jobbágyok tömege hagyja el, Pétert és Nagypalugyai Trenka Györgyöt — két közeli uradalom, Berencs és Vöröskő urait — küldte ki a kialakult helyzet kivizsgálására.³⁵⁰ Nem kizárt, hogy a vizsgálat elrendelése mögött Cobor Gáspár legfőbb hitelezője, maga Korlátkövi állt.³⁵¹ Hasonló megbízásokra leginkább a Mohács előtti két évből ismerünk példákat. 1524. április 13-án Drágfi János temesi és Kanizsai László vasi ispánnal együtt Esztergomba utazott, hogy az éppen egy héttel korábban elhunyt Szatmári György érsek embereitől a király nevében átvegye az esztergomi várat. A helyi káptalan részletes leírást készített az eseményről: a három báró a vár előtt találkozott, majd követek útján tárgyalni kezdett a váron belül tartózkodó familiárisokkal. Ebédidő táján a bárókat nagy tisztelettel beengedték a várba, a két várnagy átadta a rangidős Drágfinak a vár kulcsait, kinyilvánítva, hogy uruk halála után hű alattvalóként egyedül a királynak őrizték a várat. Drágfi ezt követően röviden tanácskozott két társával, majd visszaadta a kulcsokat, és a familiárisok lelkére kötötte, hogy ameddig csak a király

³⁴⁶ 1523. december 16-án a kancellárt Pozsonyból kikísérő urak felsorolásánál ezt olvashatjuk: „...Ioannes Karlaczky supremus magister curie, Ambrosius Sarkany, Andreas Treпка magister curie...” (Természetesen a Ioannes tévedés Petrus helyett). Szydlowiecki 207.

³⁴⁷ KUBINYI, Udvar 23. — Itt kell megjegyeznem, hogy Ferdinánd királynak 1527–1532 között szintén két udvarmestere volt; tanulságos, hogy Ország Imre *primarius*, Turóci Miklós *secundarius* megkülönböztetéssel (FALLENBÜCHL, Arch. 85.). Vö. PÁLFFY, Udvar 48.

³⁴⁸ Tanácsi jelenlétére l. pl. 1517: Vasvári regeszták 646. sz., vö. KUBINYI, Ernuszt 324.; 1524. jan. 28. Pozsony. KUBINYI, Mohács 87. (163. jegyzet); 1524. okt. 13. KUBINYI, Diplomáciai érintkezések 134. (116. jegyzet), valamint l. Péter függelékben közölt itineráriumát, ami egyértelműen tanúsítja, hogy az év nagy részében Budán tartózkodott, és mint udvarmester, természetességgel vehetett részt a tanácsuléseken. Vö. az 1518. évi Szent György-napi végzésekkel: SZABÓ, Országgyűlések 232.

³⁴⁹ 1515. máj. 11. DL 73194. (Kiadása: Győr megye 142–143.)

³⁵⁰ 1521. febr. 14. DF 279834., vö. VARSIK 121.

³⁵¹ Korlátkövi több zálogbirtokkal rendelkezett a holicsi uradalom területén (l. alább). Aligha véletlen, hogy éppen 1521-ben a királytól parancslevelet váltott ki két itteni zálogbirtoka lakosságához címezve, hogy mindenben neki engedelmeskedjenek. Az oklevél eredetije elkallódott, XVIII. századi kivonata: „1521. Fasc. 18. No. 28. Commissio Ludovici regis ad incolas duarum possessionum suarum Vraczysche et Pobugin ad castrum suum Holych spectantium, ut Petro Korláthkőy in iisdem hypothecario obedient.” BA 5. csomó, 1748. évi elenchus.

akarja, továbbra is ugyanekkora hűséggel őrizték a várat.³⁵² Az érseki székhely következő hónapban történő betöltéséig azonban — ekkor Szalkai László lett az érsek — a király Korlátkövit és Baracsi Mátyás vránai perjelt nevezte ki az érsekség kormányzóinak.³⁵³ Nem lehetetlen, hogy II. Lajos megbízásukat hosszabb időre tervezte: állítólag a pápa hozzájárult ahhoz, hogy az uralkodó az esztergomi érseki széket két évig üresedésben tartsa és jövedelmeit a török elleni küzdelemre fordítsa.³⁵⁴

Másfél hónappal később Péter Szikszón (Abaúj m.) tűnik fel, hogy Sárkány Ambrus és Verbőci István társaságában elsimítsa a kassai polgárok és Perényi Gábor között a mezőváros ügyében támadt nézeteltéréseket.³⁵⁵ Ősszel a király Korlátkövit teljeskörű megbízatással Komárom megyébe küldte mint általa kijelölt általános bírót (*iudex et commissarius noster generalis*),³⁵⁶ minden bizonnyal azért, hogy közgyűlést tartson a megye nemessége részére.³⁵⁷ Az év végén aztán az uralkodó azzal is megbízta, hogy vegye védelmébe elhunyt palotása, Majtényi István özvegyét (azaz Korlátkövi Krisztinát) és árváit.³⁵⁸ Bár ebben az esetben nem kizárt, hogy Péter csupán felügyeletet kívánt gyakorolni néhai sógora birtokai felett,³⁵⁹ az bizonyos, hogy az özvegy valóban védelemre szorult: a napokkal korábban elhunyt Majtényi ugyanis végrendeletében birtokait ezer forint értékben örökre ártotta, ami érthető módon kiváltotta a rokonság haragját.³⁶⁰ Lajos király az 1525. évi bányászmozgások idején is Pétert küldte teljeskörű felhatalmazással a térség stabilizálására. Egy nappal a hatvani országgyűlés megnyitása előtt, június 23-án Zólyomba érkezett, hogy leveleivel másnapra magához hívja Selmechánya és Körmöcbánya képviselőit, illetve a Fuggerek tisztjeit.³⁶¹ Az általa létrehozott megállapodásnak azonban, amely minden bizonnyal a bányamunkások bérét is szabályozta,

³⁵² 1524. április 29. DL 70113. — Az udvarbíró, Sibrik Osvát, a két várnagy, Forgács Miklós és Régi Ferenc, valamint a többi familiáris látszólag nem örült az események illetén alakulásának, mivel „protestati extitissent”.

³⁵³ 1524. május 11-én még kormányzó: DF 208910., regesztája: Szentszéki reg. 4336. sz. — Baracsira l. KUBINYI, Budai vár 94.

³⁵⁴ 1524. ápr. 7–13. Egyháztörténelmi eml. I. 129–130.

³⁵⁵ 1524. június 4. DL 71177. (Az oklevél nem tartalmaz kelethelyet, de a békeltetésre valószínűleg a helyszínen került sor.)

³⁵⁶ 1525. nov. 22. DL 24223. (Parancslevél Péternek „tanquam iudici et commissario nostro hoc tempore per nos ad comitatum Comaroniensem cum pleno mandato nostro deputato”; intézkednie kellett a György-napi országgyűlésről hazafelé tartó, és Marcelházi Pozsár Domokos és Vitályos által megtámadt Szentgyörgyi Farkas gróf ügyében. Vitályos egyébként vélhetően Péter unokanővérének a férje volt, l. az 163. jegyzetet.)

³⁵⁷ Péter minden bizonnyal olyan kiküldött bírót lehetett, mint előző évben Szapolyai György Zala megyében. A középkorvégi közgyűlésekre l. TRINGLI, Levelesítő jegyzék 7–8.

³⁵⁸ 1524. dec. 7. DL 73234.

³⁵⁹ Az ún. *protectionalis* oklevelek illetén szerepére l. KUBINYI, Államszervezet 58.

³⁶⁰ 1524. dec. 31. „In festo Silvestri pape nobilis Paulus Chakwary familiaris Bartholomei de Maythen nostram veniens in presenciam illam fassionem, quam superioribus diebus Stephanus condam de Maythen fecit hic coram nobis nobili domine Cristine consorti sue, videlicet [de] florenis mille, inhibuit, ut littere extra non dentur, sed non sunt usque huc emanate, in personis Iohannis filii Raphaelis de Maythen ac pueri Casparis filii annotati Stephani de predicta Maythen ac Martini, Emerici, Bartholomei filiorum Iohannis de eadem Maythen.” HMNK Prot. I. 116b. (E protokollum a DF-ben nincs meg.)

³⁶¹ 1524. jún. 23. RATKÓŠ 42. (DL 47616.), vö. FRAKNÓI, Werbőczy 622.

nem sikerült hosszú távon érvényt szerezni.³⁶² Június 27. körül Selmezbánya érintésével elhagyta a bányavárosokat és Hatvan felé vette útját.³⁶³

Mint feljebb láthattuk, július elején az országgyűlésen ő hirdette ki a király nevében Verbőci István nádorságát. Ismeretes, hogy az országgyűlésen tömegesen résztvevő nemesség több báró távozását is sürgette, olykor sikerrel. Ennek esett áldozatul Korlátkövi jó barátja, Sárkány Ambrus is, aki végleg búcsút mondhatott országbíróságának.³⁶⁴ De a feldühödött nemesek közül „megszámlálhatatlan számban” öellene is súlyos panaszokat fogalmaztak meg. Egy székesfehérvári lakos az uralkodó és az országgyűlés előtt így szólt: „Korlátkövi Péter gonosz egy ember. Minden vagyonomat lefoglalta, feleségemet vízbe akarta fojtatni, engem pedig, noha ártatlan voltam, tönkretett.” A tömeg azt kiáltozta, hogy „Korlátkövi Péter nem érdemli meg, hogy a királyi épületekbe léphessen, mivel meg szokta hamisítani a királyi könyveket. Fosszák meg a tisztségétől, mert áruló.” Állítólag Bezerédi Ferenc azt terjesztette, hogy „Korlátkövi Péter méltó lenne arra, hogy megégessék, mivel meghamisítja a királyi könyveket.” Az udvarmester a támadások mögött Cobor Gáspár királyi kamarást sejtette, aki jelentős összegekkel volt adósa, és egyben perbeli ellenfele Éleskő vár ügyében. Így rögtön az országgyűlés után pert kezdeményezett ellene a lovagi becsületbírószágon; oklevelünk azért maradt fenn, mert Cobor e tanúvallatás eredményével kívánta tisztázni magát — vélhetően sikerrel.³⁶⁵

Apjához hasonlóan Péter jelentős diplomáciai feladatoknak is eleget tett. Fentebb már láttuk, hogy részt vett az 1515. évi pozsonyi, majd bécsi találkozón. Az uralkodó 1522 májusában, Prágában kelt követi megbízólevelével illusztris társaságban őt is Bécsbe küldte, hogy Ferdinánd főherceggel és a birodalmi küldöttekkel tárgyalásokat folytassanak a török ellen tervezett hadjárat kivitelezéséről.³⁶⁶ Ismeretes, hogy a magyar küldöttség késve érkezett

³⁶² RATKOŠ, Povstanie 116–120., RATKOŠ 42., 45., 59., 254., 290.

³⁶³ RATKOŠ, Povstanie 119–120.

³⁶⁴ A hatvani országgyűlésnek óriási az irodalma, így ezek idézésétől eltekintek. Lásd pl. KUBINYI, Mohács 91–95.

³⁶⁵ 1525. aug. 8. DL 24172. és DL 21346. — Az idézett részek a következők: „quendam Albertum Gyanthy Albe Regali commorantem coram regia maiestate et conventu regnicolarum proclamando dixisse: *Petrus*, inquit, *Korlathkewy est homo iniustus, omnia enim bona mea occupavit, consortem meam in aquam demergi et proici facere voluit, et me sine ullis meis culpis et demeritis exigentibus oppressit...* Alios eciam innumerabiles nobiles, quorum nomina ipsis minime constarent, proclamasse contra eundem Petrum Korlathkewy: *Non meretur*, inquit, *Petrus Korlathkewy domos regias intrare, quia libros regios perfricare consuevit et privetur officio, quia proditor est, fassi fuissent...* audivisset ab ore Francisci Bezerey dicendo: *Petrus*, inquit, *Korlathkewy dignus esset, ut comburreretur, ex quo libros regios perfricat.*” — Az oklevél régóta ismeretes a kutatás előtt. FRÁKNÓI, Milleniumi tört. IV. 469., SZABÓ, Királyi könyvek 87., BOROVSKÝ, Komárom 443. (REISZIG Ede) idézi a székesfehérvári lakos szavait is. A tanúvallatást egyébként Szapolyai János vajda budai házában tartózkodó familiárisai körében hajtották végre (vö. KUBINYI, Szapolyaiak 191.).

³⁶⁶ 1522. máj. 10. IVÁNYI, Adalékok 333–334. (DL 24399.) — Az illusztris társaság: Szatmári György esztergomi érsek, Bátori István nádor, Sárkány Ambrus királyi tanácsos, Trepka András udvarmester, Verbőci István személynök, Balassa Ferenc és Désházi István.

Bécsbe,³⁶⁷ és a források alapján az is kérdéses, hogy Korlátkövi egyáltalán megjelent-e.³⁶⁸ Valószínű, hogy az udvarmester elkísérte a királyi párt Prágába; augusztusban mindenesetre Berencs várában pihent, hogy szeptemberben — vélhetően Prágán keresztül — Nürnberg felé vegye útját. Korlátkövi itt töltötte az év utolsó negyedét: feladata a többi magyar követtel együtt az volt, hogy a birodalmi gyűlésen kieszközölje a már korábban megígért fegyveres támogatást a török elleni hadjáratához.³⁶⁹ Ferdinánd és a birodalmi rendek december 22-én kelt válaszát a főherceg és a bajor herceg mellett ő is aláírta.³⁷⁰ Az alábbiakban még szó lesz Korlátkövi 1523. évi pozsonyi szerepléséről, ahol a magyar tárgyalódelegáció gyakori tagjaként tűnik fel. Bár ismereteim szerint az udvarmester egyetemi tanulmányokat sohasem folytatott, nyilvánvalóan rendelkezett a korabeli nemzetközi érintkezéshez szükséges latin műveltséggel és beszédképességgel.³⁷¹

Bárói tisztsége mellett Korlátkövi maradt Komárom megye ispánja is. Láttuk, hogy II. Ulászló király — valamikor halála előtt — kezére adta a komáromi és tatai várakat, illetve a két uradalom jövedelmeit, amiről az 1518. évi bácsi országgyűlés rendelkezései ellenére sem mondott le. Az 1525–26. évi számadáskönyvek sohasem tesznek említést arról, hogy a főudvarmester fizetést vett volna fel; ezt vélhetően a komáromi és tatai vár jövedelmeiből utaltványozták a részére. Mivel Péter az év nagy részét Budán töltötte,³⁷² a Komárom megyei ügyekkel bárósága idején aligha foglalkozott. Jól mutatja ezt, hogy míg apja ispánsága alatt a megyei oklevelek élén Osvát neve állott, addig Péter idején alispánja, Gyallai Sándor Osvát nevét olvashatjuk ott, aki egyben a komáromi vár provizora is volt.³⁷³ Kivételt képez az a már említett 1525. évi oklevél, miszerint ősszel királyi megbízásból közgyűlést tartott a megye nemességének.³⁷⁴ Mint a két királyi uradalom előjárója, természetesen előfordult, hogy erőszakba torkolló határvitái is támadtak a szomszédokkal: Tolnai Máté pannonhalmi apát és konventje különösen sokat panaszkodott rá.³⁷⁵

³⁶⁷ ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 373. (KUBINYI A.)

³⁶⁸ KUBINYI, Sárkány Ambrus 278.

³⁶⁹ 1529. szept. 29. IVÁNYI, Adalékok 344–349. — A követi utasítás szerint ekkor társai Gosztónyi János győri és Macedóniai László szerémi püspökök, Drágfi János tárnokmester, Verbőci István személynök, Gétýei János alnádor, Pogány Zsigmond és Kenderesi Mihály voltak.

³⁷⁰ 1529. dec. 22. IVÁNYI, Adalékok 350–352., vö. 1523. jún. 12. uo. 359–360.

³⁷¹ Ennek elengedhetetlenségét hangsúlyozza IVÁNYI, Adalékok 142. is. Vö. még a „Műveltség és anyanyelv” című alfejezetet.

³⁷² Bár 1519-ben „szokott lakhelyen” történő idézés alkalmával Komárom várában idézik meg (DF 208194.), a vár aligha szolgálhatott rezidenciájául (ekkor sem találják itt). A kérdésre l. a rezidenciákról írott fejezetet.

³⁷³ Sajnos igen kevés komáromi megyei oklevél maradt fenn. Péter idejéből a következők: 1515: DL 22697., 1518: DL 23107., 1522: DL 23652. (Valamennyiben Sándor Osvát alispán szerepel.) — Ő nyilván az 1519-ben említett Osvát deák komáromi provizorral azonos: DF 208192–208194.

³⁷⁴ 1525. nov. 22. DL 24223.

³⁷⁵ 1519. márc. 10–11. DF 208192. (Regeszta: PRT III. 714.), DF 208193., DF 208194. (PRT III. 714–715.)

Péter bárósága alatt az 1509-től viselt tárnoki címét is megőrizte. Ez azt jelentette, hogy ha valaki folyamodványt nyújtott be a királyhoz, miszerint jogai védelmére szüksége van a királyi könyvekben lévő valamely kivonat (*signatura*) másolatára, az uralkodó rendszerint Péternek adott utasítást, hogy keresse elő azt a tárnoki házban.³⁷⁶ Nyilván nem csak magánlevelezése, hanem tárnoki feladata is szükségessé tette tehát, hogy külön jegyzőt alkalmazzon.³⁷⁷ Kétségtelen tény, hogy a királyi könyvek feletti felügyelet némi hatalmat biztosított, de talán nem olyan közvetlen formában, mint ahogyan azt az 1525. évi hatvani országgyűlésen elhangzott panaszok alapján gondolnánk: mint fentebb láttuk, ekkor többek között azzal vádolták meg az udvarmestert, hogy meghamisította a királyi könyveket. Módszerei ennél kifinomultabbak voltak, amire egy eset kiválóan rámutat: 1519 októberében egy testvérpár kérte a királyt, hogy mivel I. Károly király Lél és Gyarak birtokok (Komárom m.) adományozásáról szóló oklevele elveszett, annak kivonatát, ami a királyi könyvekben megtalálható, adja ki nekik másolatban. Az uralkodó ezért utasította Pétert mint királyi tárnokot a megszokott eljárás elvégzésére, aki a munkát végre is hajtotta.³⁷⁸ Eljárása közben azonban felkelthette figyelmét az egyik falu tisztázatlan jogi helyzete, így némi tájékozódás után, 1520 márciusában adományul kérte és kapta uralkodójától a Lél birtokban lévő királyi jogokat.³⁷⁹ Alább láthatjuk majd, hogy tárnoki feladatköréből adódóan juthatott olyan információkhoz is, amelyekre támaszkodva felkérte a királytól a morva arisztokrata Žerotínsky család egyik határmenti uradalmát.³⁸⁰

Utolsóként katonai szerepvállalásáról kell szót ejtenünk. Nyilvánvaló, hogy Péter megörökölte apjától a *decempersonatus* jogát, azaz jogosult volt a birtokain beszedett hadiadóra, amiből egy zsoldoscsapatot kellett készenlétben tartania. A hadjáratok idején ugyanakkor vélhetően nem csak saját és a Komárom megyei csapatok álltak a vezérlete alatt. A Nándorfehérvár felmentésére indított 1521. évi hadjárat idején Korlátkövi a hadsereg egyik vezére lehetett. Tudjuk, hogy Dóci Ferenc királyi palotás 25 lovasa ugyanúgy az ő parancsnoksága alá tartozott,³⁸¹ mint a Kassa város által küldött gyalogosok.³⁸² Hogy ez az udvarmesteri címből adódott-e, vagy alkalmi intézkedésről van szó, sajnos nem tudjuk, ahogyan azt sem, hogy

³⁷⁶ Teljességre nem törekedve néhány példa: 1517: Teleki oklt. II. 360-361., 1519: DL 82532., Justh 708–709. sz., 1520: DF 210436., 1525: DL 72211.

³⁷⁷ 1519–1520-ban Budai Gergely deák volt a az udvarmester jegyzője, 1523-ban pedig egykori jegyzője: DL 65600, 65604, 65608., vö. BÓNIS, Jogtudó 408.

³⁷⁸ 1519: Justh 708. sz.

³⁷⁹ 1520: Justh 720–721. sz.

³⁸⁰ Lásd a „Per a Žerotínsky családdal” című alfejezetet.

³⁸¹ Szerbia 355–356.

³⁸² Legalábbis erre lehet következtetni abból, hogy a város irányába Korlátkövi igazolta a kassai gyalogosok kapitányának jó magaviseletét (DF 271089.).

a végzetes 1526. évi hadjárat előtt, június 23-án pontosan milyen hadak mozgosítására kapott parancsot — saját csapatára minden bizonnyal.³⁸³

Felívelőben lévő politikai karrierjét mohácsi halála törte ketté. Ahogyan kortársai, úgy Péter is tisztában lehetett a közelgő török hadsereg túlerejével: útban Tolna felé, még Budán, július közepén ő is végrendeletet tett, amelyet csaknem egy hónappal később a tolnai táborban az uralkodóval is megerősítettett,³⁸⁴ sőt a csata előtt barátjával, Sárkány Ambrussal együtt kincseket is elásott.³⁸⁵ Brodarics István beszámolója szerint a csata alatt Korlátkövi a második csatarendben, az uralkodó közvetlen közelében harcolt, egy lovashadtest élén,³⁸⁶ nem az ő holtteste volt ugyanakkor az, amelyet a király mellett megtaláltak, hanem a másik udvarmesteré, Trepka Andrásé.³⁸⁷

Politikai hatalom — politikai orientáció

1521 januárjában, midőn Pinneyi Antal semptei várnagy tanácsot kért rokonától, Mózes domonkos szerzetestől, hogy az általa elkövetett gaztett következményei alól miképpen mentesülhetne, Mózes, miután jól megdorgálta atyafiát, és óva intette attól, hogy még egyszer hasonlóra vetemedjen, ezt közölte vele: „Isten segedelmével rendelkezünk valakivel a királyi felség mellett, aki képes kis munkával ennél nagyobb dolgokat is elsimítani. A neve nagyságos Korlátkövi Péter úr, aki már sokat tett értünk, és úgy vélem, hogy még sokat is fog.”³⁸⁸ Bár nehéz dolgunk van akkor, amikor Korlátkövi hatalmi súlyának nagyságát kívánjuk megragadni, egy valami biztosan állítható: forrásaink mindvégig olyan politikusként ábrázolják, aki a két Jagelló-uralkodó legszűkebb környezetéhez tartozott. Hatalma egyértelműen a királlyal fennálló mindennapi kapcsolaton, és nem óriási uradalmak birtoklásán, a jelentősebb királyi jövedelmek kisajátításán, vagy nagy létszámú, előkelő familiárisok alkotta kíséreten

³⁸³ ENGEL, Monumenta 227. — Az egyik udvari ifjú ekkor Cobor Gáspárhoz, Korlátkövihez, Sárkány Ambrushoz Lednicére és a Szentgyörgyi és Bazini grófokhoz vitt mozgosítási parancsot.

³⁸⁴ 1526. júl. 15., aug. 12. SML Jankovich 4. (Az oklevélre Kubinyi András professzor úr hívta fel a figyelmet, amit ezúton is köszönök neki, a DF-ben nem található meg. Említi: CSÁNYI, Jankovich 5.)

³⁸⁵ Az ún. kölesdi ezüstkincs az ivóedényekre bekarcolt név rövidítések alapján Sárkány Ambrus és felesége, valamint Korlátkövi Péter tulajdonát képezhette: F. VATTAI, Kölesdi kincs 246. (A cikke Kubinyi András professzor úr hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is köszönök.) — Lehet azonban, hogy a kincs valójában Édről került elő, l. KUBINYI, Sárkány Ambrus 283., 289. (227. jegyzet)

³⁸⁶ Mohács eml. 29., vö. KUBINYI, Udvar 24.

³⁸⁷ BUDAI, Lexicon 486. és BOROVSKY, Komárom 443. (REISZIG Ede) szerint Korlátkövi főudvarmester holttestét a királyé mellett/közelében találták meg; Brodarics azonban Trepka és Acél István holttestét említi (Mohács eml. 29.), míg Sárfy Ferenc győri várparancsnok egyedül Trepkát (uo. 96.).

³⁸⁸ 1521. jan. 30. „Casum tuum periculosum moleste tuli, nec simili te in futurum submittere audeas; molestius tamen habui eum me casum latuisse, me necnon tibi fratrem non ostendisse in eo, habemus namque Deo favente hominem apud regiam maiestatem maiora hoc casu potentem minori labore nomine magnificum dominum Petrum Chorlatkey, qui nobis multa fecit facturumque existimo.” Sopron vármegye 191.

alapult, mint például ez a Szapolyaiak, az Újlakiak vagy a Bátoriak esetében megfigyelhető. Ezt támasztja alá többek között a fenti idézet is: amit az uralkodó jogköre lehetővé tett — például, az előbbi esetnél maradva, egy kegyelemlevél kibocsátása —, annak elérése Korlátkövi számára nem jelenthetett akadályt. A másik biztos észrevétel vele kapcsolatban az az, hogy viszonylag kevés olyan politikai és diplomáciai forrásunk maradt fenn, amelyben Korlátkövit név szerint említik. Ebből természetszerűen következik, hogy még hatalmának csúcán — befolyása 1521-től kezdődően folyamatosan növekedni látszik — sem tartozott az ország első négy-öt legbefolyásosabb politikusa közé; helyét vélhetően a komoly belpolitikai súllyal rendelkező, de másodvonalbeli bárók között kell keresnünk.

Nyilvánvaló, hogy a királyra való utaltság jelentősen korlátozta is az udvarmester hatalmát és politikai lehetőségeit. Bár éppen az ország egyik igazi irányítójának tekintett Szalkai László kancellár híres 1523. évi panasza — miszerint II. Lajos saját gyűrűspecsjével és aláírásával mindenféle oklevelet bocsát ki³⁸⁹ — világít rá arra, hogy még a gyenge kezűnek tartott ifjú uralkodó kezében is jelentős hatalom összpontosult, a korszakban már ritkán adódott alkalom arra, hogy a király jelentős birtokadományokkal ruházza fel kegyeltjeit, és növelje meg ezáltal politikai befolyásukat.³⁹⁰ Amikor viszont erre mégis lehetőség kínálkozott, az uralkodó nem tétozott, de kísérletei csak részleges sikereket hoztak. Erre a legjobb példa a Hédervári-vagyon esete: jóllehet II. Lajos 1521-ben, a Nándorfehérvár felmentésére induló hadjárat idején örömmel adományozta az árulónak tekintett Hédervári Ferenc valamennyi uradalmát két kedvencének, Korlátkövinek és Sárkány Ambrusnak, végül kénytelen volt tanácsosai és az országgyűlés kérésére a birtokok körét jelentősen korlátozni egy különmegállapodás keretében.³⁹¹ Hogy végül egy vár mégis csurrant-cseppent a két bárónak, az jól mutatja, hogy a gazdagodás és ezáltal a politikai hatalom növekedése Korlátkövi esetében csak idő kérdése lehetett. 1523-ban aztán a Pozsony megyei Éleskőt kapta meg a királytól, és bár ismereteink szerint a várat a Coborok teljes joggal birtokolták, a király és bíróságai mindvégig Korlátkövi javára ítélték.³⁹² Ilyen „hátszéllel” támogatva perbeli ellenfelei nem sok jóra számíthattak, és minden bizonnyal szerencsájüknék tartották, hogy az udvarmester nem tért haza Mohácsról. Egy érdekes jelenet a Hédervári-perből jól mutatja Korlátkövi és Sárkány uralkodóhoz közeli pozícióját: a per közepette, midőn az egyik ellenfél, Szekcsői Herceg Miklós bemutatta Zsigmond király egyik oklevelét, a két báró kijelentette: minthogy ezt az

³⁸⁹ KUBINYI, Mohács 73., vö. Szydlowiecki 121., 203.

³⁹⁰ Jó példa erre a Bátoriak esete, akik birtokvagyonukat a középkor végén korántsem királyi adományokkal, hanem kölcsönös örökösödési szerződésekkel gyarapították: HORVÁTH, Bátoriak 325–326.

³⁹¹ Lásd a Lak váráról írott fejezetet.

³⁹² Lásd az Éleskő váráról írott fejezetet.

oklevelet az 1448-ban megégetett Zempléni Gábor hamisította, hamis oklevél bemutatásáért Herceg minden jószágát felkérték öfelségétől.³⁹³

Alig rendelkezünk olyan forrással, amely Korlátkövi politikai kapcsolatairól tudósítana, ráadásul szavahihető módon. A Nándorfehérvár 1521. évi elestéről beszámoló, de a század közepe táján keletkező propagandisztikus mű („Az Lándorfejrjár elveszésének oka e vót és így esött”) a Szapolyai János oldalán álló előkelők — Verböci, Ártándi, Glésán és Mikolai³⁹⁴ — felsorolása után a következőképpen fogalmaz: „és az urak rendiről es az király háta megől titkon Korlátkövi Péter [ti. képviselte Szapolyai érdekeit — N. T.], ki akoron királynak hopenestere vót, kinek Szepesi Gyürggyel, az vajda öccsivel nagy barátság tartása vót mindenkör.”³⁹⁵ Természetesen a megjegyzés hírértéke megkérdőjelezhető; nem lehetetlen ugyan, hogy Korlátkövi jó barátságban állt György szepesi gróffal (erre amúgy más bizonyító adatunk nincs), de ebből nem feltétlenül következik, hogy egyben a vajda politikai szövetségese, netalántán embere lett volna. Fontosabb számunkra annak vizsgálata, hogy mit akart a szerző, Zay Ferenc e szövegrésszel kortársai felé közvetíteni. Meglehetősen feltűnő, hogy a bárók sorából egyedül Korlátkövit emelte ki. Ennek célzatossága egyértelmű: vagy olyan személyt kívánt megnevezni, akiről még Mohács után két-három évtizeddel is köztudott volt, hogy II. Lajos legbelsőbb emberei közé tartozott, vagy, és ezt tartom valószínűbbnek, egyszerűen az akkori udvarmestert — mint a király szükségszerűen egyik legbizalmasabb emberét — nevezte meg, a tisztséget betöltő személytől függetlenül. Bármelyik eset forgott is fenn, mondatával azt kívánta hangsúlyozni, hogy Szapolyai „titokban” még a király közvetlen környezetében is lelkes követőkre talált. Zay e tetten érhető törekvése miatt a forráshelynek nem érdemes túlzott súlyt tulajdonítanunk.

Hasonlóképpen gyanút keltő az az ezzel ellentétes tartalmú leírás, amelyet Szerémi György XVI. század közepén készült visszaemlékezése őrzött meg. Eszerint a mohácsi csata előtt, mikor Szapolyai János hadaival még mindig nem csatlakozott az uralkodó seregéhez, Korlátkövi térdre borulva könyörgött az ifjú uralkodóhoz, hogy adományozza neki a vajda trencsényi várát és uradalmát. Bár ismerte az udvarmester birtokgyarapítási törekvéseit, még akár hitelt is adhatnánk egy ilyen látványos jelenet valódiságának — az adomány alighanem a

³⁹³ „propterea prenominati Petrus de Korlathkew ac Ambrosius Sarkan universa bona et quelibet iura possessionaria antefati Nicolai Herczeg ubilibet habita et existencia, que ex eo, quod ipse prenarratis litteris nomine antefati condam domini Sigismundi regis false et inique per annotatum condam Gabrielem modo antelato fabricatis atque [...]matis in iudicio palam usus fuisset, ad collacionem nostre maiestatis iuxta vetustatem et approbatam huius regni nostri Hungarie consuetudinem rite devoluta extitissent, a maiestate nostra pro se impetrassent.” WENZEL, Hédervári 50–51.

³⁹⁴ Közülük Ártándi és Mikolai mellesleg egyértelműen a királyné szolgálatában állt: KUBINYI, Mohács 93., KUBINYI, Mária 18.

³⁹⁵ Lándorfejrjár 15.

nyugati felvidék leggazdagabb urává tette volna Korlátkövit —, a leírás értékét erősen csökkenti, hogy néhány mondattal odébb az akkor már évek óta halott Újlaki Lőrinc herceg szólal meg.³⁹⁶ Célszerű tehát inkább azokra a kútfőkre összpontosítanunk, amelyek konkrét és főként egykorú információt szolgáltatnak Korlátkövi politikai irányultságáról. Ez a vizsgálat már csak azért is elengedhetetlen, mert noha Korlátkövit a régi szakirodalom az „udvari párt” tagjának tekintette,³⁹⁷ ma már köztudott, hogy a Jagelló-kor nem írható le két-három állandóan jelen lévő párt küzdelmével: a korabeli politikai életben gyakran változó összetételű csoportok küzdöttek a hatalomért.³⁹⁸

Noha kétségtelen, hogy Korlátkövi esetében is csak adott pillanatokban megfigyelhető érdekegyezések, illetve -ellentétek ragadhatók meg, magam jelenleg mégis úgy ítélem meg, hogy az udvarmester politikai kapcsolatrendszerében az állandóságot hárman képviselték: Sárkány Ambrus,³⁹⁹ Bornemissza János,⁴⁰⁰ de legfőképpen maga az uralkodó. A két, szintén *homo novus* báró még Péter édesapjával, Osváttal alakított ki baráti kapcsolatokat, legalábbis erre lehet következtetni abból, hogy a komáromi ispán Bornemisszával együtt királyi adományban is részesült,⁴⁰¹ Sárkánynak pedig átjátszotta a hegyesdi uradalmat.⁴⁰² A két idősebb báró egyben egymással is régóta baráti és üzlettársi kapcsolatban állt,⁴⁰³ és látszólag külpolitikai irányultságuk is hasonló volt: mindketten gyakori levelezésben álltak a bécsi udvarral.⁴⁰⁴ A német kapcsolatok Korlátkövi esetében is jelentősnek tűnnek: diplomáciai küldetést kizárólag német területen teljesített; feladatai aligha voltak eredményesen teljesíthetők komoly helyi ismeretségek nélkül, és talán birodalmi bárói címe is segítette. Láthattuk, hogy az udvarmester mindkét báróval együtt végrehajtott olykor királyi parancsokat; kapcsolata mindazonáltal egyértelműen Sárkánnyal lehetett szorosabb, akivel együtt 1521-ben közösen kapták meg az uralkodótól a Hédervári-vagyont, és a mohácsi csata előtt közösen ásták el kincseiket. Magától értetődő azonban, hogy a politikusok közötti baráti kötelékek nem jelentik azt, hogy törekvéseik minden esetben azonosak voltak. Végül a királlyal kialakított szoros kapcsolatot, valamint a felé irányuló megkérdőjelezhetetlen uralkodói bizalmat már több említett és még alább említendő esemény igazolja.

³⁹⁶ WENZEL, Szerémi 119.

³⁹⁷ BOROVSZKY, Komárom 443. (REISZIG Ede)

³⁹⁸ KUBINYI, Mohács 77–81.

³⁹⁹ Politikai szerepére l. KUBINYI, Sárkány Ambrus 263–289.

⁴⁰⁰ Politikai szerepére l. KUBINYI, Mohács 79–80.

⁴⁰¹ 1507: Sopron II. 603–604.

⁴⁰² Lásd feljebb a Hegyesd vára–Berencs vára című fejezetben.

⁴⁰³ KUBINYI, Mohács 60. (5. jegyzet), 79. (116. jegyzet), KUBINYI, Sárkány Ambrus 266., 274.

⁴⁰⁴ KUBINYI, Mohács 79., KUBINYI, Sárkány Ambrus 272–273. (Bár Bornemissza köztudottan minden külföldi diplomatával el tudta hitetni, hogy az ő embere.)

Ezek egyike 1519 tavaszán történt. Miután a bácsi országgyűlés elrendelte, hogy a főpapok és főurak által birtokolt királyi várakat és jövedelmeket vissza kell szolgáltatni,⁴⁰⁵ egy budai tanácsülésen óriási felháborodást keltett — főként Bakóc bíboros és az esküdt ülnökök körében —, hogy erre Bornemissza János és Korlátkövi Péter nem volt hajlandó. Egy Zsigmond lengyel királynak írott jelentés szerint a jelenlévő királyt tájékoztatták arról, hogy apja, Ulászló király annak idején megígértette Bornemisszával (és vélhetően Korlátkövivel is), hogy nagykorúságáig a várakat nem adják ki a kezükből. Ezt követően egyesek Bornemisszát akarták megválasztani budai udvarbírónak, hogy ezáltal törvényesen őrizhesse meg a kezén lévő királyi várakat. A király egyértelműen a két báró pártját fogta, ami Bakócot első pillanatban egy kendőzetlen fenyegetésre ösztönözte.⁴⁰⁶ Hozzáteszem, hogy Bakóc és Korlátkövi kapcsolata ellenségesnek semmiképpen sem mondható: épp ez év legelején kötöttek egymással egy komoly, de nyilván mindkettőjük számára gyümölcsöző csereszerződést.⁴⁰⁷ A két báróhoz hasonlóan egyébként Sárkány Ambrus sem mutatkozott hajlandónak a kezében lévő pozsonyi harmincad átadására.⁴⁰⁸

Korlátkövi politikai kapcsolatainak a vizsgálatát jelentősen korlátozza, hogy a Mohács előtti években létrejövő főúri szövetségekben, konföderációkban rendszerint nem mutatható ki a jelenléte. A kivételt azon alkalmak jelentik, amikor a bárók különböző csoportosulásai között, főként a nemesség ellenében, átmenetileg teljes egyetértés alakult ki. Így ott találjuk az 1518. évi budai Szent György-napi országgyűlés nemesek nélkül meghozott végzéseinek aláírói között,⁴⁰⁹ amely mellel az udvarmester(ek) állandó királyi tanácsai jelenlétét is újra hangsúlyozta,⁴¹⁰ de ugyancsak megpecsételte a hatvani országgyűlés előtt, 1525 májusában a csaknem valamennyi báró közreműködésével létrehozott „konföderáció” oklevelét is. Minden bizonnyal hatalmának emelkedését jelzi, hogy ekkor a 17 báró közül sorban az ötödik helyen nevezik meg: egyedül Bátori István nádor, Sárkány Ambrus országbíró, a testvérét képviselő Szapolyai György és Thurzó Elek kincstartó előzte meg.⁴¹¹ Hogy milyen okok tartották távol az alkalmi bárói ligáktól, nem tudjuk biztosan, egy esetben azonban lehetnek elképzeléseink. Ismeretes, hogy a király sikeres 1522. évi csehországi útja alatt a Magyarországon maradó Bátori nádor és Szapolyai vajda ellen augusztusban egy konföderáció jött létre Bátori András,

⁴⁰⁵ 1518. évi 7. tc. CIH 1000–1526. 756.

⁴⁰⁶ 1519. ápr. 14. Acta Tom. V. 21–24., vö. SZABÓ, Küzdelmeink 158.

⁴⁰⁷ Bakóc a 2700 forintért kezén lévő lábatlani uradalmát adta át Péternek, aki cserébe Közép-Szolnok és Csongrád megyei birtokait zálogosította el Bakócnak (1519: DL 82510., DL 71825., vö. DF 208670., DL 62648., vö. FRAKNÓI, Bakocs birtokok 123.).

⁴⁰⁸ KUBINYI, Sárkány Ambrus 274.

⁴⁰⁹ SZABÓ, Országgyűlések 232. (A 33 báró, illetve előkelő közül ő a 19., a másik két udvarmester között.)

⁴¹⁰ ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 378. (KUBINYI A.)

⁴¹¹ SZABÓ, Országgyűlések 203., ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 386–387. (KUBINYI A.)

Várdai Ferenc és Drágfi János vezetésével.⁴¹² Korlátkövi ennek sem volt a tagja, de ez aligha jelenti azt, hogy a nádor és a vajda támogatói között kell őt keresnünk. Ha rátekintünk ez évi, sajnos igen hiányos itineráriumára,⁴¹³ akkor láthatjuk, hogy jóllehet a szövetség megkötése idején Berencs várában tartózkodott, az év jelentős részét nem töltötte az országban; igen valószínű, hogy udvarmesterként elkísérte a királyi párt prágai útjára, és augusztusban csak rövid időre kereste fel morva határhoz közeli rezidenciáját. Ezt követően viszont hamarosan visszaindult Prágába, majd onnan Nürnberg felé vette útját. Ha mindez valóban így történt, akkor értelemszerűen egyik frakció oldalán sem kell keresnünk, és távolmaradását sem valamiféle óvatosságnak, hanem sokkal inkább külföldön tartózkodásának, ezáltal a hazai politikai eseményekből való átmeneti kimaradásának kell tulajdonítanunk.

Kiváló információkat őrzött meg a követként Magyarországra és Ausztriába küldött Szydłowiecki lengyel kancellár 1523. évi, a bécsújhelyi és pozsonyi tárgyalások idején vezetett naplója. Talán nem érdektelen annak elősorolása, hogy mikor Korlátkövi Péter tárgyalásokon vett részt, kiknek a társaságában tette ezt. Október 27-én Szydłowiecki szállására az erdélyi vajda (Szapolyai János), az egri püspök (Szalkai László kancellár), Bornemissza János és Sárkány Ambrus társaságában érkezik, hogy megvitassák a moldvai helyzetet. Később csatlakozik hozzájuk Brandenburgi György örgróf is.⁴¹⁴ December 9-én az örgróf, az egri és veszprémi püspökök (Szalkai és Várdai Pál kincstartó), Bornemissza és Korlátkövi vendégeskedtek a lengyel kancellár szállásán, ahol a tanácsulések tartásának módjáról és a végekre kirendelt palotásokról és csapataikról tárgyaltak.⁴¹⁵ Másnap Várdai kivételével ugyanők keresték fel a követet, hogy II. Lajos országainak általános helyzetéről és a lehetséges reformokról közösen fogalmazzák meg álláspontjukat. A magyar urak igen sötét képet festettek a közállapotokról. Szalkai ezért előadta, hogy a királynak célszerű kijelölnie titokban néhány hozzá hű tanácsost, akiknek a tudomása és tanácsa nélkül semmit se tehessen; majd közölte, hogy a király erre az örgrófit mint rokonát, őt, a kancellárt, Bornemisszát mint egykori nevelőjét és Korlátkövi főudvarmestert jelölte ki, „aki minden őfelsége érdekét szolgáló jó ügyet támogat és aki hűen szolgálja őfelségét”.⁴¹⁶ Kérte egyben a lengyel kancellárt, hogy e választást tartsa titokban, hiszen a többi úr egymás között már így is zúgolódik, hogy ők a lengyel követtel

⁴¹² KUBINYI, Mohács 83–84.

⁴¹³ Lásd a függelékben.

⁴¹⁴ Szydłowiecki 148–151.

⁴¹⁵ Szydłowiecki 198.

⁴¹⁶ Szydłowiecki 199–200. — A fordítás a magam értelmezése, de más jelentés is elképzelhető. A szöveg: „...eligit et dominum Carlaczký supremum magistrum curie, qui eciam favet maiestati sue omnia bona et fideliter sue maiestati servit.”

nélkülük tárgyalnak.⁴¹⁷ Függetlenül attól, hogy a tervezet nem valósult meg, ennél jobban aligha állhatna előttünk egy, a hatalmat magának kisajátítani szándékozó főúri klikk, amelybe Szalkai, Brandenburgi, Bornemissza és Korlátkövi mellett nyilvánvalóan az éppen távollévő Sárkány is beletartozott.

Közismert, hogy a mohácsi katasztrófa előtti években a királyi hatalom erősítésén leginkább a kancellár, Szalkai László esztergomi érsek és a korszak egyik legtehetségesebb politikusa, Mária királyné fáradozott — olykor közösen, máskor egymás ellenében.⁴¹⁸ Szalkai látszólag jó kapcsolatokat ápolt korábbi főnökével, illetve üzlettársaival, Bornemisszával és Sárkánnyal, utóbbi 1524-ben az országbírói tisztséget is neki köszönhette.⁴¹⁹ Emellett az 1523. évi pozsonyi tárgyalások során láthattuk, hogy ezidőtájt Korlátkövit is szövetségesének tekintette. Nem tudjuk ugyanakkor, hogy az udvarmester Mária királynéval milyen kapcsolatban állt. Az a tény ugyanis, hogy az 1525. évi bányáslázongások lecsendesítésére az udvar Korlátkövit küldte ki, azt mutatja, hogy ekkoriban a királyné bizalmát is magáénak tudhatta, hiszen Mária aligha egyezett volna bele abba, hogy saját bányavárosai ügyében egy számára nem kívánatos személy járjon el. Korlátkövi kiküldetése mégsem tekinthető perdöntőnek, hiszen éppen ebben az időszakban, a hatvani országgyűlés előtt a királyné és a főkancellár együttműködése egyértelműen kimutatható.⁴²⁰ Azt is csak egy jóval korábbi adat alapján állíthatjuk, hogy a királyné egyik vezető familiárisa, Amadé István és Korlátkövi jó barátságban álltak,⁴²¹ ráadásul ez a régi kapcsolat nyilván semmilyen politikai kérdésben nem lehetett mérvadó. A Szalkai és Mária királyné közötti együttműködésnek köszönhetően a hatvani országgyűlésen nyilván nem forgott valódi veszélyben Korlátkövi udvarmesteri címe, bár az is nyilvánvaló, hogy a nemesség sem követelte eltávolítását oly hévvel, mint barátját, Sárkányt.

Jól mutatja Korlátkövi kiváló politikai kapcsolatrendszerét, hogy 1526 márciusában egy udvari kör majdnem elérte kincstartói kinevezését, amellyel minden bizonnyal az ország egyik tényleges vezetőjévé vált volna. Az erről tudósító Burgio pápai követ szerint a királynak az udvarmester személyében egy olyan személyt ajánlottak „aki semmire sem alkalmas olyan kevéssé, mint a kincstartói hivatalra”.⁴²² A Szalkairól és a királynéről egyaránt rossz

⁴¹⁷ Szydlowieczi 200. — Vö. SZABÓ, *Küzdelmeink 187.*, ZOMBORI, *Udvar 42.* (Megjegyzem, hogy a napló Korlátkövi keresztnévét tévesen Jánosként tartalmazza, amit e cikk szerzője sem javított.)

⁴¹⁸ KUBINYI, Szalkai 158.

⁴¹⁹ ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, *Magyarország tört. 385.* (KUBINYI A.)

⁴²⁰ KUBINYI, Szalkai 159.

⁴²¹ 1514. november 18-án Korlátkövi megparancsolja a komáromi és tatai uradalmak vámosainak, hogy engedjék át Amadé alországbíróként vámfizetés nélkül az általa hazafelé hajtott 110 szarvasmarhával, „cum autem ipse sit nobis omni familiaritate et amicitia iunctus”. DL 48498. — Amadé szerepére l. KUBINYI, Mária 17–18.

⁴²² 1526. márc. 17. Mon. Vat. II/1. 338., fordítása: BARTONIEK, *Követjelentések 46–49.*

véleményt alkotó követ részéről⁴²³ nem csoda, hogy eme udvari csoportosulás választottját nem látta volna szívesen a kincstartói méltóságban. Miként írja, éppen ő volt az, aki figyelmeztette az uralkodót arra, hogy ne siesse el a döntést, és minden bizonnyal meg is tett minden lépést — sikerrel — Korlátkövi kincstartói kinevezésének megakadályozására.

Összefoglalva most már a fentebb elősorolt, meglehetősen töredékes értesüléseket, és elismerve azt, hogy az udvarmester politikai szövetségeseinek meghatározásánál — egy-egy alkalmat leszámítva — valójában a sötétben tapogatózunk, Korlátkövi helyét azon udvari csoportosuláson belül képzelem el, amely látta, hogy az ország védelme szempontjából az elsődleges teendő a királyi hatalom helyreállítása, és amelyet a Mohács előtti években Szalkai főkancellár és Mária királyné neve fémjelzett.⁴²⁴ Természetesen nem lehet kétségünk afelől, hogy a korabeli politikai elit többi tagjához hasonlóan az udvarmester is minden igyekezetével saját gazdagodására törekedett, kormányzati szerepe és megbízatásai során azonban egyértelműen látszik, hogy mindamellett mindvégig az uralkodói érdekek hűnek tekinthető kiszolgálója és képviselője maradt. Korlátkövi átlagon felüli tehetsége mindenesetre nem kérdőjelezhető meg: jóllehet birtokvagyonra messze elmaradt sógorai, a királyi tanácsban szintén gyakran feltűnő Gúti Ország-testvéreké mögött, hatalmi súlyban az 1520-as években látványosan határozottan föléjük kerekedett.⁴²⁵

Lak vára

A Jagelló-kori Magyarország bukásának egyik vészjóslo előjeleként 1521. augusztus 29-én a török megszállta az ország „védőbástyáját”, Nándorfehérvárt. Az árulással megvádolt bánok, köztük Hédervári Ferenc roppant birtokvagyonáért elkeseredett küzdelem támadt a rokonság és a király birtokokra sóvárgó bizalmasai között.⁴²⁶ Korlátkövi és régi atyai barátja, Sárkány Ambrus, akik a Nándorfehérvár felmentésére induló hadjárat idején a király környezetében tartózkodtak,⁴²⁷ azonnal kihasználták a kínálkozó lehetőséget, és adományul kérték Hédervári valamennyi birtokát. Később azonban a király kérésére — amelyet nyilván az or-

⁴²³ KUBINYI, Szalkai 147–148., 158.

⁴²⁴ Ezekre az udvari erőkre: KUBINYI, Szalkai 157–158. — Korlátkövi udvari irányultságát emeli ki legújabbban BOTLIK, Krakkói alku 582. is.

⁴²⁵ Az Ország-testvérek politikai szereplésére ezen években l. KUBINYI, Ernuszt 323–324. — Hasonlóan Péterhez, ők is csak az 1518. és 1525. évi főúri konföderációkban mutathatók ki. Feltűnő azonban, hogy míg az előbbiben Ország Ferenc és Imre jóval megelőzi az udvarmestereket, addig az utóbbiban már Korlátkövi mögött maradnak.

⁴²⁶ A per lefolyására és az ítéletlevélre l. WENZEL, Hédervári 3–82.

⁴²⁷ Szerbia 355., valamint DF 271089.

szágyűlés ez irányú követelése is ösztönzött⁴²⁸ — a birtokok jelentős részéről lemondtak.⁴²⁹ Az 1522 februárjában kelt második adománylevél már „csak” Lak (Öreglak, Somogy m.) és Tamási várakat, valamint az edelényi és móri udvarházakat (Tolna m.) és uradalmaikat sorolta fel.⁴³⁰ Természetesen a két báró megpróbálkozott az iktatással is, de nem érthette őket meglepetésként, hogy Hédervári emberei ellentmondást jelentettek be; a volt bánt ezért megidéztek a legközelebbi országgyűlésre.⁴³¹ Később, Hédervári nyilvános elítélését követően,⁴³² 1523. június 15-én még egy adománylevelet eszközöltek ki a királytól, hogy az adományozás törvényességét biztosítsák.⁴³³ E napon a király egyben nyilvánosan (*per edictum publicum*) kihirdette, hogy akinek a Hédervári-javakkal kapcsolatban bármilyen követelése van, annak jogosságát a személyes jelenlét bírósága előtt augusztus 8-án iratokkal bizonyítsa.⁴³⁴ Az ekkor kezdődő tárgyaláson Korlátköviék és a többi adományos ellen számos jogigényt fogalmaztak meg, a bíróság azonban ezeket nagyrészt elutasította, a női jogok teljesítése alól pedig az udvarmesternek és Sárkánynak adományozott birtokokat kivette — a két báró és a király között létrejött fenti megállapodásra hivatkozva.⁴³⁵

Az uradalmak tényleges megszerzését azonban nem csak az nehezítette, hogy az egykori bán még 1523-ban is szilárdan kezében tartotta javait, familiárisai révén rendszeresen ellentmondva az iktatási kísérleteknek,⁴³⁶ hanem az is, hogy Battyányi Ferenc pohárnokmester, aki kétszáz lovassal vett részt a banság felszabadítására indított sikertelen hadjáratban, ugyanolyan gyorsan reagált a bekövetkező fordulatra, mint Korlátköviék: két nappal Nándorfehérvár eleste után szintén adományul kapta Lakot és Edelényt.⁴³⁷ A király később vele is különmegállapodást köthetett, hiszen az év végén már arról értesülünk, hogy a két uradalmat

⁴²⁸ Az 1522. évi 60. tc. elrendeli, hogy a király az árulással meggyanúsítottak birtokait egyelőre zárolja, és később a valóban elítéltek vagyonát ossza szét a későbbi hadjáratban magukat kitüntetők között (CIH 1000–1526. 806–808.).

⁴²⁹ Az 1523. évi ítéletlevél ugyanis egy helyen említi, hogy „primum universa bona et quelibet iura possessionaria dicti Francisci Hederwary eisdem Petro et Ambrosio exigentibus preclaris eorundem servitorum meritis in perpetuum nos contulisse, et tandem ceteris bonis eiusdem Francisci per eos nobis remissis et resignatis in hiis duntaxat castris et curiis nobilitaribus condicione sub premissa cum eis concordasse recolimus...” WENZEL, Hédervári 56., vö. az 1522. évi adománylevél hasonló utalásával.

⁴³⁰ 1522. febr. 22. WENZEL, Hédervári 10–11., vö. KUBINYI, Sárkány Ambrus 276. — Az adománylevél eredetije: DL 23617. (Az oklevélre Horváth Richárd barátom hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is köszönök neki.)

⁴³¹ 1522. márc. 3. DL 104412.

⁴³² Az 1523. évi 59. tc. bűnösnek mondott ki minden gyanúsítottat, aki addig nem tisztázta magát (CIH 1000–1526. 826.).

⁴³³ 1523. jún. 15. DL 93842.

⁴³⁴ WENZEL, Hédervári 9.

⁴³⁵ WENZEL, Hédervári 55.

⁴³⁶ Pl. 1522: DL 104412., 1523: DL 101572.

⁴³⁷ 1521. aug. 31. DL 101551. Az adománylevélben szerepelt még Török Bálint bán birtoka, a Veszprém megyei Enying is.

tartozásai fejében 12 ezer forint értékben bocsátotta zálogba a bárónak.⁴³⁸ A felek érthető módon nem akarták, hogy a per elhúzódjon, ezért a döntést Szalkai László kancellárra, Szapolyai János erdélyi vajdára, Várdai Pál kincstartóra és Bornemissza János pozsonyi ispánra bízták, akik 1523 szeptemberében igen különös ítéletet hoztak: noha Battyányi zálogjogon csak Lakra és Edelényre támasztott igényt, megkapta Mórít örökjogon, és kötelezték őt, hogy az előző két uradalmat ne követelje többé, amelyeket ennek megfelelően Korlátkövinek és Sárkánynak ítélték. A döntést állítólag a király mellett a felek is elfogadták.⁴³⁹ Nem kizárt, hogy Battyányi nagy port kavart pozsonyi kirohanása, amelyet november végén a király és udvara jelenlétében Szalkai kancellár ellen tett, ez ügy következménye;⁴⁴⁰ az azonban tény, hogy a különös ítéletben foglaltak a felek hangsúlyozott egyetértése ellenére sem valósultak meg.

Korlátkövi és Sárkány végül csak Lakot tudták birtokba venni. 1525 októberében, mikor a vár már várnagyaik ellenőrzése alatt állott, egy előzetes szerződést kötöttek a közösen elnyert vagyon felosztásáról. Ambrus eladta Lakban lévő részét Péternek háromezer forintért, de megállapodtak, hogy ha az idegen kézen lévő Tamási, Edelény és Móri visszaszerzése ügyében sikerrel járnak, Ambrus visszaadja a pénzt és megkapja Tamási várát, amihez Lakéval azonos értékű tartozékokat csatolnak, majd az így megmaradó falvakat és a két udvarházat két egyenlő részre osztják.⁴⁴¹ A többi adománybirtok megszerzésének azonban mohácsi síkon bekövetkezett haláluk gátat vetett. Tamási például egészen 1530. évi haláláig megmaradt Hédervári kezelésében.⁴⁴²

A laki uradalom Mohács után Péter özvegye — egyben gyermekei gyámja — kezére került, de János király hamarosan elfoglalta, és szerb származású kapitányának, Bakić Pálnak, illetve rokonságának adományozta,⁴⁴³ akik előnevüket ezt követően évtizedeken át innen írták. Mikor a család 1527 végén a másik oldalhoz csatlakozott, Ferdinánd király megígérte Pálnak, hogy a várban megvédelmezi, és biztosította arról, hogy ha ezt valamilyen okból mégsem tenné meg, akkor addig nem veszi el tőle Lakot, amíg egy vele azonos értékű várat

⁴³⁸ 1521. dec. 12. DL 101552–101553.

⁴³⁹ 1523. szept. 22. DL 101573. (Korabeli egyszerű másolat)

⁴⁴⁰ Így vélekedik: CZÖVEK, Királyi kincsek 434. (69. jegyzet) — Battyányi pozsonyi kirohanására l. Szydłowiecki 311–313.

⁴⁴¹ 1525. okt. 13. DL 103150., királyi megerősítése egy nappal később: DL 103151. — A 3000 régi jó forint vételárát Péter két részletben kívánta kifizetni, Ambrus az első részletet Esztergomban Sibrik Osvát udvarbírótól, a másodikat Pozsonyban Acél István várnagytól vehette volna át. A második részlet elmaradása esetén Péter Vért és Szentpál birtokokat (Komárom m.) kötötte le zálogképpen. — Úgy tűnik, hogy a második részlet teljes egészében nem sikerült megfizetnie, Szentpál birtokosaiként ugyanis az első olyan komáromi adóösszeírás, amely a település esetében feltünteti a birtokosok nevét, 1545-ben a Sárkány családot jelöli meg. CP 13. kötet 217., 231. (Filmtári jelzet: 1633. doboz.)

⁴⁴² A vár történetének összefoglalását nyújtja javarészt kiadott forrásanyag alapján TORMA, Tamási 281–290. (A Mohács környéki idők: uo. 283.)

⁴⁴³ 1543. febr. 3. SML Jankovich 4., vö. CSÁNYI, Jankovich 5.

nem ad érte cserébe.⁴⁴⁴ Sőt, midőn Bakić 1534-ben értesült Korlátkövi Péter leánya, Erzsébet és a tekintélyes királyi hadvezér, Nyári Ferenc eljegyzéséről, jogai biztosítására gyorsan egy adománylevelet is kieszközölt Ferdinándtól.⁴⁴⁵ 1537-ben aztán a János-párti Török Bálint hosszú ostrommal elfoglalta a várat a Bakićoktól, és két évvel később királyától adományt is kapott rá.⁴⁴⁶ Fogságba kerülése, valamint az 1542. évi beszercebányai határozat azonban lehetőséget teremtett arra, hogy Korlátkövi Péter leányai — apjuk végrendeletére hivatkozva — visszapereljék Török feleségétől, Pemflinger Katalintól, illetve pert nyerjenek a várra szintén igényt tartó Bakić Péter ellen.⁴⁴⁷

Nem volt rest ugyanakkor Battyányi Ferenc sem, aki — amint értesült arról, hogy a laki uradalom gazdát cserélt — a korábban Hédervári ellen folytatott perét felelevenítette, most a Korlátkövi-leányok, Erzsébet és Anna ellenében. Minthogy a bíróságon az alperesek nem jelentek meg, a várat zálogjogon neki ítélték, és a somogyi konvent útján iktatást rendeltek el.⁴⁴⁸ Battyányi embere el is indult Pozsonyból Somogyvárra, de közben a Korlátkövi-leányok képviselője is megjelent a bíróságon, és a szokott bírság lefizetése mellett új tárgyalást kért. Így az eljárást tiltó oklevelet ők is lóhalálában Somogyvárra küldték. Természetesen Battyányi megbízottja ért először célba, aki a királyi és konventi emberekkel pünkösöd napján (május 13.) el is indult Lak felé — néhány órával azelőtt, hogy berobogott a másik fél megbízottja. Korlátkövi Péter vejei, Nyári Ferenc és Kövendi Székely Ferenc ekkorra már láthatóan berendezkedtek új szerzeményükbe, hiszen az eljárás lefolytatóit ágyúkkal és szakállas puskákkal üzték el a vár alól. A nagy lövöldözésben két szomszédként jelenlévő nemest is súlyosan megsebesítettek. Ezt követően ugali (Somogy m.) rezidenciájáról megidéztették Battyányi Ferencet az új tárgyalásra,⁴⁴⁹ amelyen nyilván nekik ítélték a várat, hiszen az ezt követően mindvégig az ő kezükön mutatható ki.⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ 1527. nov. 16. Esztergom. LR I. 17.

⁴⁴⁵ 1534. okt. 16. SML Jankovich 4. (Hogy ezt az eljegyzést hallva tette, az természetesen feltételezés; az eljegyzésre és következményeire l. alább.)

⁴⁴⁶ 1539. febr. 22. „totale castrum Lak appellatum in comitatu Simigiensi habitum, quod ipse Valentinus Thewrewk ante induciarum tempora propriis suis sumptibus longaque obsidione expugnasset, cum de manibus quondam Pauli Bakyth infidelis nostri eripuisset...” MOL P 512. (Nedeczky cs.) 1. csomó, Évrendezett iratok, 1539. — Bakić Pál 1537. május 7-i leveléből tudjuk, hogy a vár már ekkor ostrom alatt állott: BESSENYEI, Török 129–130. (Az adatra Horváth Richárd barátom hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is köszönök neki.)

⁴⁴⁷ 1543. febr. 3. SML Jankovich 4., vö. CSÁNYI, Jankovich 6. — Török felesége és fia ez évben egy tanúvalatást is tartattak, amivel nyilván igazolni kívánták birtoklásuk jogosságát: MOL P 512. (Nedeczky cs.) 1. csomó, Évrendezett iratok, 1543.

⁴⁴⁸ 1543. ápr. 30. MOL P 1313. (Batthyány cs. lt., Acta Antiqua) Arm. 3., Lad. 5. no. 9. (Filmtári jelzet: 1269. doboz.)

⁴⁴⁹ 1543. máj. 27. Uo. no. 10.

⁴⁵⁰ Lásd a fennmaradt Somogy megyei adóösszeírásokat az 1545, 1549, 1552–1553, 1555–1557. évekből: CP Somogy megye (Filmtári jelzet: 1648. doboz). — 1542-ben az uradalom nagyrészt még Török Bálintné kezén volt, 1564-ben pedig már Tahi Ferencében.

Az egyik leány, Erzsébet aztán 1548 januárjában lemondott itteni részéről nővére, Anna javára,⁴⁵¹ aki 1554-ben az uradalmat immáron harmadik férjének, Baracscai Pál trencsényi ispánnak ajándékozta,⁴⁵² majd ennek hamarosan bekövetkezett halála után, 1558-ban Tahi Ferenc főlovászmesternek adta el hatezer forintért, mivel — miként az oklevélben fogalmazott — özvegyasszonyként nem képes megvédeni a török torkában elhelyezkedő várat.⁴⁵³ És bár e szerződést már az Annára kimondott jószágvesztés után kötötték meg, Ferdinánd király az adásvételt úgy erősítette meg, hogy a vagyonekbezárt a laki uradalommal kapcsolatban érvénytelenítette,⁴⁵⁴ így a Tahiak megtarthatták a várat. A vételárból a következő évben már csak ezer forintot tudtak lefoglalni, amit Anna egy nagyszombati polgárnál helyezett letétbe.⁴⁵⁵ Ebben az időben Lak már fontos végvár volt, amelynek védelmére rendszeresen kiutalták a környező terület adóit. A vár végül 1566-ban, Szigetvárral csaknem egyidőben került török megszállás alá.⁴⁵⁶

Éleskő vára

A Kis-Kárpátok Pozsony megyébe eső részén emelkedő vár, Éleskő uradalma délnyugat felől közvetlenül határolta Korlátkőt, ezért a Korlátköviek érthető módon szívesen rátették volna a kezüket.⁴⁵⁷ Megszerzése nem is tűnt lehetetlennek, hiszen XV. század végi birtokosai, a Csernyánszkiak a várat csupán vétel, és nem adomány jogcímén tartották kezükben,⁴⁵⁸ következésképpen fennállt a lehetősége annak, hogy egyszer majd maguk is áruba bocsátják az uradalmat. A várra ugyanakkor Mátyás, majd Ulászló király kedves emberei, a Cobortestvérek is kivetették hálójukat, hiszen Éleskő újvári vagy holicsi uradalmuk (Nyitra m.) területét ugyancsak szerencsésen kerekítette volna ki. A vár birtoklásáért zajló küzdelem a két család között váltakozó eredménnyel zajlott, mindig az éppen nagyobb politikai súllyal rendelkező család sikerével.

⁴⁵¹ 1548. jan. 26. SML Jankovich 5., vö. CSÁNYI, Jankovich 6–7. — Anna 1549-ben pert indított a Szerdahelyi Dersfiek ellen az általuk 1543-ban elfoglalt, Lakhoz tartozó Hetés és Kisújlak birtokok ügyében: BA 5–845. — A lemondás körülményeire l. alább.

⁴⁵² 1554: EKHL Liber Primus 59^r.

⁴⁵³ 1558: EKHL Liber Secundus 45^{r-v}. — A Szerdahelyi Dersfiek tiltakoztak az adásvétel ellen: uo. 45^{r-v}.

⁴⁵⁴ 1559: TAHY, Tahyak 86. — Ferdinánd királynak a királyi könyvekben található kivonatos megerősítése nem tartalmazza a jószágvesztés alóli kivételt: LR III. 623–624.

⁴⁵⁵ 1560: EKHL Liber Secundus 153^{r-v}.

⁴⁵⁶ Lásd Somogy megye adóösszeírásait az 1550-as, 1560-as években. CP Somogy megye (Filmtári jelzet: 1648–1649. doboz).

⁴⁵⁷ A két uradalom közvetlen szomszédsága hozta magával az időnként előforduló hatalmaskodásokat is, l. 1521: DF 282500.

⁴⁵⁸ 1476: DL 17777. — A Trencsén megyei származású Csernyánszkiakra l. FEKETE NAGY 238.

Bár 1496-ban Cobor Imre és Márton — Csernyánszki András magtalan halálára hivatkozva — eszközölt ki adománylevelet Ulászló királytól a várban lévő királyi jogra, birtokba kerülésüket megakadályozta az elhunyt várúr nagybátyjának, Tamásnak az ellentmondása.⁴⁵⁹ Ő viszont 1503-ban — mint az oklevél írja — ifjúkori barátjával, Korlátkövi Osváttal kötött kölcsönös örökösödési szerződést, amelynek hatályát két várukra, Éleskőre és Korlátkőre terjesztették ki. A szerződés kedvezményezettje egyértelműen az ekkor már kilencgyermekes Osvát, és persze nem a gyermektelen Tamás volt, aki nyilván felesége járandóságát kívánta rögzíteni annak hangsúlyozásával, hogy az egyik fél magtalan halála esetén az adott várat az özvegytől csak ezer forint kifizetésével lehet átvenni.⁴⁶⁰ Noha egymást testvérré is fogadták, a szerződéshez pedig a király beleegyezését adta,⁴⁶¹ Osvát — talán éppen hegyesdi és berencsi ügyeivel összefüggésben — nem vásárolta meg a várat, amikor Tamás 1504-ben Éleskő eladására kényszerült.⁴⁶² A Coborok viszont kihasználták a kedvező alkalmat, és Mecssei György szepesi prépostot 2000 forinttal kártalanítva, Tamástól 2500 forintért megvették a várat.⁴⁶³ Minthogy Osvát a következő évi iktatás ellen nem emelte fel szavát, úgy tűnt, hogy a Coborok végleg beleültek Éleskőbe.⁴⁶⁴ A testvérek közötti osztály során a vár Mártonnak jutott,⁴⁶⁵ akitől leánya, Felicitas örökölte meg.⁴⁶⁶

A nagytekintélyű testvérpár halálát követően viszont a mérleg nyelve az akkor báróságot viselő Korlátkövi Péter felé billent, aki 1523-ban úgy látta, hogy végre elérkezett a megfelelő pillanat a vár megszerzésére. Felicitas ugyanis 1522 második felében meghalt, két kiskorú árvát hagyva csak maga után. Az ezt követő események homályosak, de annyi bizonyos, hogy az udvarmester 1523 folyamán adománylevelet kapott a várra, és bár az uradalomba nem tudott bekerülni, érdekes módon a bíróságok rendre az ő javára ítélték. Az első ítéletet (1523 augusztusa) követően, 1524 legelején ismét megkísérelte a várba történő bejutást, de ekkor a Cobor család itteni várnagya az utolsó lehetséges jogi lépéssel élt: kardját kivonva üzte vissza az eljárást lefolytató királyi és káptalani embert.⁴⁶⁷ A per ezt követően többszöri halasztással a király által kijelölt bírói kar elé került, akik 1526 elején Éleskőt újra a királyi

⁴⁵⁹ 1496: DL 88807. — Éleskő vár és a Coborok kapcsolatára néhány mondatban l. VARSIK 126. (1. jegyzet)

⁴⁶⁰ 1503: DL 102872.

⁴⁶¹ 1504: DL 21257.

⁴⁶² Ennek egyik lehetséges okára l. a Hegyesd vára–Berencs vára című fejezetet.

⁴⁶³ 1504: DL 88898.; 1504: DL 88910. — Az eladáshoz Tamás felesége is beleegyezését adta: DF 279998. (Prot. 25. old.)

⁴⁶⁴ 1505: DL 14276.

⁴⁶⁵ 1507: DL 88970.

⁴⁶⁶ A vár 1515-ben Felicitas első férje, Wali Pilsberger Farkas kezén tűnik fel: DF 273387., 1521-ben pedig második férjével, Putnoki Zsigmonddal együtt birtokolja: DF 282500.

⁴⁶⁷ 1524: DF 279998. (Prot. 30-31.)

kincstárra háramlandónak vélték, ennél fogva a király adománya révén Péternek ítélték,⁴⁶⁸ aki a pozsonyi káptalannak Budáról írott levelében örömmel jegyezte meg, hogy „Isten segítségével a jog útján végre megszereztem a várat”.⁴⁶⁹ Mivel az uralkodó ezt követően kiadott utasításában az állt, hogy ne vegyenek figyelembe semmilyen ellentmondást, a Cobor család familiárisai hiába tiltakoztak és próbálták elűzni az eljárás végrehajtóit, csak annyit tudtak elérni, hogy a várat elzárták az iktatás elől és megtartották a Coborok kezén.⁴⁷⁰ Időhúzásként ugyanakkor — egy formai hibára hivatkozva — kijárták a királynál, hogy különös kegyéből fakadóan új tárgyalást engedélyezzen.⁴⁷¹

Hogy a kijelölt májusi időpontban megtartották-e a tárgyalást, nem tudjuk; mindenestre Péter mohácsi halálával mintha a Korlátköviek Éleskő kapcsán táplált reményei is sírba szálltak volna. A vár továbbra is a Cobor (Pilsberger)-árvák kezén maradt, ami hamarosan politikai bonyodalmakat szült. Bár a másik ágból származó Cobor Gáspár azonnal Ferdinánd pártjára állt,⁴⁷² Éleskőt birtokló rokonai — korántsem kizárt, hogy vele egyeztetve — János király felé tájékoztak,⁴⁷³ és várnagyukról is az a hír járta, hogy „János vajda” pártján áll.⁴⁷⁴ A királyi tanács ezért 1528 végén felszólította a várnagyot, hogy adja át a várat a magát ez évben Trencsén ostrománál kitüntető Cobor Gáspárnak, az árvák unokanagybátyjának. Noha erre az éleskői várnagy először nem volt hajlandó,⁴⁷⁵ végül 1530 elején, miután nyolc feltételét Gáspár és öccse elfogadta, átadta nekik Éleskőt.⁴⁷⁶ Később a Cobor családba beházasodó Bakiócok, Pál, Mihály és Péter — akik 1534 és 1540 között a vár zálogbirtokosai is voltak — hatalma és anyagi erőforrásai kellő garanciát jelentettek arra, hogy Éleskőt senki más ne tudja

⁴⁶⁸ 1526: DL 26347.

⁴⁶⁹ 1526: „quod [sc. castrum] pronunc auxilio Dei iure [...] obtinuimus”. DF 227497. — Sajnos az oklevél meglehetősen csonka, így pontosan nem világos, hogy a vár iktatásával kapcsolatban Péter milyen kéréssel fordult a kanonokokhoz.

⁴⁷⁰ Az iktatás: 1526: DF 279998. (Prot. 257–260.), az egyik familiáris külön tiltakozása: HMBK Prot. 5. 185–187. old., újkori másolatai: DL 88807. és DL 24879.

⁴⁷¹ 1526: DL 26347. — A Cobor család képviselői arra hivatkoztak, hogy a király által kijelölt bírák annak ellenére hoztak ítéletet Péter részére, hogy ők további időpontot kértek bizonyító irataik bemutatására. Egy több éve tartó per esetében ez aligha lehetett nyomós érv.

⁴⁷² A király 1527. júl. 15-én védelmébe fogadta őt: MOL P 183. (Esterházy cs. hercegi ága lt., Czobor cs.) 1. cs. A–21.

⁴⁷³ János király 1527. február 5-én védelmébe fogadta Cobor Márton valamennyi unokáját, és utasította Szentgyörgyi és Bazini Farkas grófot, hogy nevében védelmezze őket. AMT Diplomata 296.

⁴⁷⁴ 1529. okt. 31. AMT Missiles ad civitatem 135. (A várnagy, Horvát Mátyás maga cáfolja Nagyszombat városnak írott levelében azt, hogy János vajda pártján áll.)

⁴⁷⁵ 1529. jan. 10. AMT Missiles ad civitatem 65. (DF 279928.). Szalai János pozsonyi ispán levele Horvát Mátyás éleskői várnagyhoz, amelyben felszólítja, hogy adja át a királyi tanács határozata alapján a várat Cobor Gáspárnak. Ígéri, hogy az árvák érdekében mindent meg fog tenni. Ha erre viszont továbbra sem hajlandó, akkor az árvák örökre el fogják veszíteni a várat. (Az adatbázisban téves, 1523. jan. 11-i keltezéssel.) — Horvát Mátyás 1527–1529 között volt éleskői várnagy: VARSIK 126–127., főként 136. (1. jegyzet)

⁴⁷⁶ 1530. jan. 14. AMT Diplomata 314., AMT Missiles ad civitatem 159.

megszerezni.⁴⁷⁷ A néhai udvarmester özvegye és leányai, illetve öccse, Zsigmond erejéből a harmincas években már csak tiltakozásokra tellett.⁴⁷⁸ Végül 1542-ben Bakić Péter és Cobor (Pilsberger) János a Ferdinánd királytól kieszközölt újadománnyal véglegesítették a Cobor-rokonság itteni birtoklását.⁴⁷⁹

Per a Žerotínsky családdal

Szerfelett érdekes, egyben nehezen értelmezhető adománylevelet kapott jutalomképpen Péter az 1515. évi politikai eseményeket követően. Ulászló király ekkor neki adományozta mindazon királyi jogot, amely „Magyar Királyságunk jogsérelmére” hívei, a nagyságos Žerotínsky János és Bertalan kezén lévő falvakban, birtokokban, mezővárosokban és földekben — „azokban tudniillik, amelyek régtől fogva Nyitra megyéhez tartoznak” — rejlik.⁴⁸⁰ Bár az oklevél nem nevezte meg a birtokokat, az éppen az egy éves határidő lejárta előtt, 1516 szeptemberében végrehajtott iktatás során a királyi ember és a nyitrai káptalan kanonokja a morva arisztokrata család határszéli, de egyértelműen a morva őgrófsághoz tartozó birtokaira, a strážnicei uradalom településeire szállt ki, amelyek a Javorina-határhegység túloldalán, illetve — nyugati irányba haladva — Szakolcával szemben, a Moravka túlsópartján terültek el.⁴⁸¹ Az adománylevél különleges megfogalmazása azt sejteti, hogy Péter magánvagyonának gyarapításával egyidőben az ország régi területének helyreállítójaként is fel kívánt lépni — és valóban: bár a Žerotínsky család iktatás idején tett ellentmondásával kibontakozó per lefolyását források híján nem ismerjük, az oklevél kiállításának előzményei a morva-magyar határre-vízió újbóli követeléséig vezetnek el.

Az 1514. évi 54. törvénycikk megismételte a rendek azon régi igényét, hogy az ország határvonalát, ahol az szükséges, igazítsák ki, többek között Morvaország és Szilézia felől.⁴⁸² A kérésnek II. Ulászló király némi késéssel, 1515 szeptemberében tett eleget. Egyik ekkor

⁴⁷⁷ NEUMANN, Éleskő 73–74. (Cobor Gáspár és Pilsberger János 1534 végén bocsátották zálogba a várat a Bakićoknak, akiktől majd részeit János és Gáspár özvegye 1540-ben váltják vissza.)

⁴⁷⁸ 1530: HMBK Prot. 5. 346., 357–358. old.; 1534: uo. 600. old.

⁴⁷⁹ 1542. szept. 6. MOL P 183. (Esterházy cs. hercegi ága lt., Czobor cs.) 1. cs. A-23.

⁴⁸⁰ 1515. nov. 19. Buda. „...totum et omne ius nostrum regium, si quod in universis villis et possessionibus, oppidis et terris, que videlicet nunc apud manus fidelium nostrorum magnificorum Iohannis et Bartholomei Syranthniczky intra veras metas huius regni nostri Hungarie habentur et in preiudicium iuris regni istius nostri Hungarie tenentur et possidentur, que videlicet ab antiquo ad comitatum Nitriensem pertinuerunt, qualitercunque haberemus...” DF 273387.

⁴⁸¹ Az oklevél hátoldalán lévő feljegyzésben Nyitra megyeiként („omnino in comitatu Nitriensi”) felsorolt települések a következők: Javorník, Velká nad Veličou, Lipov, Kněždub, Tvarožná Lhota, Radějov, Strážnice, Petrov, Sodoměřice, Vrátna. Az első települést (*Welkawerska*) nem tudtam azonosítani; vö. az uradalom falvainak felsorolásával: KOZÁK, Vzestup 67. (82. jegyzet)

⁴⁸² CIH 1000–1526. 730.

kibocsátott privilegiálásában elismerte, hogy erre már hatalomra kerülésekor ígéretet tett, majd hivatkozva az országgyűlés ezirányú igényére, közölte, hogy kiválasztott több urat és magyar ítélmestert, akiket ez ügyben teljeskörű felhatalmazással követségbe küld. Egyszersmind az idő rövideje és a küldetés sikeressége érdekében gyorsan előkerestetett a tárnoki házból két Árpád-kori oklevelet, amelyek a morva-magyar határon elhelyezkedő Szokolca királyi város határvonalát tartalmazták.⁴⁸³ Korántsem véletlen, hogy elsőként Szokolcára vonatkozó iratok kerültek elő a királyi levéltárból: a város és környéke már évek óta nyögte a Žerotínskyak terjeszkedési törekvéseit.

Ha szemügyre vesszük az iktatás során felsorolt falvakat, hamar megállapítható, hogy az egyik, Sudoměřice 1392-ben még Holics tartozéka volt,⁴⁸⁴ ezáltal valóban Magyarország részét képezte. Három évvel később viszont már nem említik az uradalom falvai között, ahogyan később sem.⁴⁸⁵ Sokkalta frissebb sebet jelentett az utolsóként felsorolt Vrátna puszta, amelyet 1392–1395 között szintén a holicsi uradalom részeként soroltak fel,⁴⁸⁶ majd 1438-ban mint halastó és elnéptelenedett falu már Szokolca város tartozékaként szerepel.⁴⁸⁷ És itt lépnek be a történetbe a Žerotínskyak: a Poděbrad György, majd Mátyás kíséretében lovagként meggazdagodó Ján zo Žerotína (†1499) nem sokkal a határon elterülő strážnicei uradalom 1486. évi megszerzését⁴⁸⁸ követően elfoglalta Vrátna puszta egy részét Szokolcától, és ott szőlő telepítésébe fogott. Fiai, az adománylevélben említett János és Bertalan később megszállták az országút részét képező átkelőt a Morván, majd a folyam Szokolca felőli oldalán is

⁴⁸³ 1515. szept. 21. „cum nos superioribus temporibus divina volente clementia ad regimen huius incliti regni nostri Hungariae feliciter assumpti fuisset, inter alia gubernamen eiusdem regni nostri concernentia instantibus apud nos regnicolis etiam eiusdem regni nostri et ita nobis supplicantibus promissimus metas quoque inter hoc ipsum regnum ac provincias nostras Slesiae et Moraviae rectificare et illas quidem, que ad hoc regnum nostrum legitime iure pertinent, ad ius et proprietatem eiusdem reducere et recuperare; nunc autem in dieta proxime praeterita pari et unanimi voto nobis per eosdem universos regnicolas nostros denuo supplicatum fuit, ut iuxta praemissam oblationem nostram metas eiuscemodi revidere et rectificare facere dignemur. Volentes itaque in hoc et promissioni, ut par est, et supplicationi ipsorum regnicolarum nostrorum, in quantum de iure admittimur, satisfacere, delegimus et deputavimus exnunc ad revisionem et rectificationem metarum praedictarum certos dominos et Hungaros prothonotarios regni huius nostri, oratores scilicet nostros cum plena autoritate et potestate nostra. Quo igitur res haec per ipsos celerius et commodius peragi et fine debito terminari possit, ob brevitatem termini revisioni huiusmodi prefixi inter alia iura et privilegia regni in domo nostra tharvernica reposita et factum metarum praedictarum concernentia litteras infrascriptas serenissimorum principum dominorum Andreae et Belae regum Hungariae, nostrorum scilicet praedecessorum confectas, perquiri et inveniri fecimus.” A megerősítő záradékban: „Quas quidem binas litteras in domo nostra tavernica, ut praemisimus, citissime perquisitas et inventas ... eisdem oratoribus nostris ad metarum ipsarum iustam et rectam revisionem et rectificationem duximus dandas et concedendas”. DF 277159. (1574. évi átírásban.)

⁴⁸⁴ 1392: „Zudumericha”. DF 266058. — Bár megjegyzem, hogy a falut csak az iktatásnál említik, nevét az adománylevél nem tartalmazza.

⁴⁸⁵ 1395/96: DF 266059., 1438: DL 107526. stb.

⁴⁸⁶ Lásd az előző két jegyzetben szereplő okleveleket. Az 1392. évi adománylevél *Dyoswratna* néven elhagyott településként említi.

⁴⁸⁷ 1438: „piscine et ville desolate Wrathna dicte ad eandem civitatem [sc. Zakolcha] spectantis”. DL 107526.

⁴⁸⁸ Életére és az uradalom megszerzésére l. KOZÁK, Vzstup, különösképpen 67., vö. VARSÍK 118. (2. jegyzet)

megvetették a lábukat.⁴⁸⁹ Egy 1517. évi oklevél úgy fogalmaz, hogy foglalásaikkal már csak-nem a városfalakig terjeszkedtek.⁴⁹⁰

Az időbeli egybeesés nem lehet véletlen: Korlátkövi mint királyi tárnok részt vehetett az oklevelek előkeresésében, majd a király pozsonyi tartózkodása alatt felkereshette berencsi uradalmát, ahol minden gond nélkül tájékozódhatott a szomszédos szakolcaiak által indított határpererről. Nyilvánvalónak tűnik, hogy november 19-én a részletek ismeretében eszközölte ki az idézett adománylevelet. Péter lépése látszólag továbbgyűrűzött és alighanem diplomáciai bonyodalmakat is okozott, hiszen az 1523. évi pozsonyi csúcstalálkozón Szydłowiecki lengyel kancellár fontosnak tartotta november 23-án a naplójába bejegyezni, hogy „ezen a napon választ adtak Žerotínsky Jánosnak, akit, bár megidéztek, elbocsátottak, mivel a felperes, Korlátsky Péter főudvarmester nem jelent meg”.⁴⁹¹ Bár a szakolcai polgárokkal az udvarmesternek 1524 körül még volt egy lezáratlan ügye, ekkor a szintén a városhoz tartozó Vészka birtok kiváltása kapcsán,⁴⁹² a per további részletei nem ismertek. Péter halála, majd I. Ferdinánd király (1526–1564) azon intézkedése, amellyel 1527-ben Szakolcát Žerotínsky Jánosnak (†1532) bocsátotta zálogba,⁴⁹³ alighanem véget vetett a határper Korlátkövieket érintő részének.⁴⁹⁴

A család

Az a tény, hogy Korlátkövi Osvát négy fiúörököst hagyott hátra maga után, akik közül a legidősebb ráadásul a többinek csupán féltestvére volt, fokozottan magában rejtette a később kibontakozó konfliktushelyzetek lehetőségét, noha a négy fiú között az apjuk halálát követő néhány évben látszólag békés egyetértés uralkodott: Péter 1515-ben egy adománylevélbe még

⁴⁸⁹ Mindezt egy évszám nélküli, de bizonyosan 1526 után kelt, Szakolca város által az uralkodóhoz írott supplicatio tartalmazza (Szakolca város levéltára, mikrofilmen: MOL C 1414. doboz.). Vö. PETROVIČ, Hranica 11. (A szerző által 1515. február 24-i keltezésűnek mondott oklevél helyes kelte szeptember 21.)

⁴⁹⁰ 1517. jan. 11. „veras metas eiusdem civitatis nostre et ipsorum civium nostrorum indebite occupassetis, adeo ut iam per huiusmodi occupationes ad propinqua loca eiusdem civitatis nostre pervenissetis”. DF 277163.

⁴⁹¹ „Eodem die data est responsio domino Ioanni Szirczinski, qui tanquam cittatus absolutus est ab instancia actore domino Petro Carlaczki magistro curie supremo non comparente etc.” Szydłowiecki im. 175.

⁴⁹² HMNK Prot. 1. 148^v. — A csonka, évszám nélküli jegyzőkönyv-bejegyzésből mindössze ennyi vehető ki: „[...] circumspectos | [...] necnon totam communitatem civitatis Zakolcha a levacione | [...] pecuniarum, ab m(agnifico) Petro Korlathkewy de Bwchan [...] regie maiestatis, quas idem pro redemptione possessionis Wezka | [...] deponere ac ad levandum eosdem cum litteris regiis ammonuisset.”

⁴⁹³ PETROVIČ, Hranica 11.

⁴⁹⁴ Ján Žerotínsky magyarországi birtoklására l. CP, Nyitra m. 1531. 55. old. („Exitus”), 1532. 99. old. (Szakolca és Radosóc), 1533. 196. old. (Radosóc), 1535. 68. old. (Radosóc zálogbirtokosa), 1539: HMBK 6–1–1. (Özvegyét bevezetik egy szakolcai nemesi telekbe.), 1542: CP, Nyitra megye, 502. old. (Özvegyét a szakolcai nemesek között írják össze) stb. — Itt jegyzem meg, hogy Péter veje, Nyári Ferenc 1545-ben majd ugyanezen családtól vásárolja meg a morvaországi Bzenec várát és uradalmát (1545: MOL P 485. [Majthényi cs.] 4. csomó, K–2–37.).

testvérei nevét is bevétette,⁴⁹⁵ és nyilván az ő közbenjárásának volt köszönhető, hogy három testvére közül kettő, Antal és Zsigmond a királyi udvarba került, ahol hamarosan II. Lajos király kamarásaiként találkozunk velük (érdekes módon egyelőre éppen a krakkói egyetemet megjáró János jelenléte nem mutatható ki a budai udvarban⁴⁹⁶). Itteni működésükről keveset tudunk. Antal mindenestre 1518-ra már komoly, 825 forint összegű adósságot halmozott fel palotástársa, Szerdahelyi Imrefi Mihály allovázmester irányában,⁴⁹⁷ akinek a család talán éppen e tartozás fejében engedett át zálogképpen birtokjogokat,⁴⁹⁸ de láthatóan Szentgyörgyi Farkas gróf pénzére is rászorult.⁴⁹⁹ A két Korlátkövi — sok palotástársukhoz hasonlóan — olykor nyilván részt vállaltak a kormányzati adminisztráció mindennapi feladataiból,⁵⁰⁰ amelyért rendszeres fizetésben részesültek,⁵⁰¹ de nyilván nem tartózkodtak állandó jelleggel uralkodójuk környezetében.⁵⁰² Egészen a király haláláig palotások maradtak, hosszas szolgálatuk emlékeként Zsigmond még 1533-ban is követelte Ferdinánd királytól azt az 1886 forintot, amivel az ifjú Jagelló-uralkodó maradt — talán nem csak az ő, hanem egyben bátyja, Antal — adója.⁵⁰³ Udvari jelenlétük ellenére a forrásokból semmilyen birtokgyarapodásukról nem értesülünk.⁵⁰⁴

Ennek oka részben talán éppen bátyjukra, Péterre vezethető vissza, akivel a három testvér az 1520-as években többször is súlyos összetűzésbe került. Nem akadályozta ezt meg az sem, hogy 1515 körül Berencs vára Péter, míg Korlátkő főltestvérei rezidenciája lett⁵⁰⁵ —

⁴⁹⁵ 1515: DF 273387.

⁴⁹⁶ Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy Jánosról 1524. január után nincsen adat, így vélhetően még az 1525–1526. évi számadáskönyvek — amelyekben a palotások zömét felsorolják — létrejötte előtt elhunyt.

⁴⁹⁷ 1518: DL 106083/III. (Prot. 455.)

⁴⁹⁸ 1519-ben Illésházi Illés György a Pozsony megyei Báhomony ügyében nem csak Korlátkövi Pétert, hanem Szerdahelyi Mihályt is perelte mint birtokost: DL 104525.

⁴⁹⁹ 1519 februárjában Szentgyörgyi Farkas váltott ki iktatólevelet Antal báhomonyi birtokrészére, Antal egy korábbi kötelezvényére hivatkozva: DL 23141. — Nem tudjuk ugyanakkor, hogy megpróbálkozott-e az iktatással, az év nyarán ugyanis a báhomonyi rész már Szerdahelyi Mihály kezében van (l. az előző jegyzetet).

⁵⁰⁰ Antalt például 1522-ben a király Morvaországból Bátor István nádorhoz küldi a déli végekre egy levél, illetve üzenetek átadása végett: Alsó-Szlavóniai okm. 288.

⁵⁰¹ 1525-ben fél év alatt a következő összegeket kapták: március 15-én Antal 10, április 7-én együtt 20, április 13-án 25, július 1-én 20 forintot. FRAKNÓI, Számadási könyv 107, 133, 139, 224.

⁵⁰² Ezt igazolják KUBINYI, Udvar 24. adatai is: 1525 első felében a kincstartói számadáskönyvben 73 kamarásról maradt fenn adat, de egyszerre csak nyolcan teljesítettek szolgálatot.

⁵⁰³ 1533. okt. 23. LR I. 216–217.

⁵⁰⁴ A kivételt talán egy neustifti (Pozsony m.) szőlő jelenti, amely Mohács után Zsigmond kezében tűnik fel, és a nagyszombati apácák egy 1543. évi panasza szerint már II. Lajos király idejétől ő szedte be a tizedeit: Egyháztörténelmi eml. IV. 227. — A szőlőre l. még 1540: HMBK 28–9–19.

⁵⁰⁵ Az alábbi adatok megerősítik annak az 1527/28-ban kelt hátlapi peres feljegyzésnek az információját, miszerint Péter, illetve családja Berencs várát 12 éve birtokolja és embereivel irányítja (BA 4–511.): 1521-ben a korlátkövi várnagyot a három fiatalabb Korlátkövi emberének tekintik (DF 282500.), Cobor Gáspár 1521-ben Berencset Péter várának mondja (DL 102884.), aminek valóságát még az is alátámasztja, hogy Péter csak Berencs várában mutatható ki, l. 1520: DF 226512., 1523: DF 279920. (Magyar-zsidó okl. I. 318–320.) — Vö. NEUMANN, Korlátkő 23. (2. jegyzet)

persze a két uradalmat Verbőci István személynök közbenjárásával⁵⁰⁶ négy egyenlő részre osztották fel.⁵⁰⁷ 1522-ben Péter pert indított testvérei ellen, egy hatalmaskodás ürügyén, és természetesen győzedelmeskedett is: testvérei Nyitra, Komárom és Győr megyei birtokrészeit zálogjogon neki ítélték, amelyeket le is foglaltak a részére.⁵⁰⁸ Ezekben az években Péter nem hogy az adománylevelekben nem tett említést testvéreiről, hanem az 1523. évi pozsonyi csúcstalálkozót követően még azt is elérte, hogy a király Berencs várát és uradalmát csak neki és örököseinek adományozza. Péter azon törekvése, hogy testvéreit kizárja az uradalomból, nyilvánvaló formában jelenik meg az oklevél körülményes, de nagyon is leleményes megfogalmazásában. A szöveg szerint a várát egykor Mátyás király adta zálogba Kropác Miklósnak, majd e zálog jogán Mekcsei György birtokolta, végül Péter apjához, Osváthoz került „a királyi jog egyszerű felkérésével”, „nem kimondva, hanem elhallgatva azt a tulajdonjogot, amelyet a királyi felség egyébként a várban bírt”.⁵⁰⁹ Úgy tűnik, hogy Péter az iktatással is megpróbálkozott,⁵¹⁰ bár az elnyert királyi kegyet talán később kívánta fegyverként testvérei ellen fordítani. Pusztán érdekességként említhető, hogy a testvérek viszálya még a Korlátkőt övező régió folklórában is helyet kapott. Az „Ördög barázdája” című mondában azonban a török fogságból hazatérő és a birtokokból osztályrészét kérő Péter volt a pozitív figura, de figyelmet érdemel, hogy testvérének neve Osvátként hagyományozódott.⁵¹¹

Bármennyire is különösnek tűnik, a források tanúsága szerint a négy testvér közül egyedül Péter házasodott meg. Tíz évig tartó házasságuk alatt Ország Dorottya legalább öt gyermekkel, két fiúval és három leánnyal ajándékozta meg. Előbbieket a két Jagelló- király után Lászlónak és Lajosnak nevezték el, a felnőtt kort azonban egyikük sem érte meg, utóbbi kisgyermekként nem sokkal apja halála után szállt sírba. Halála után a leányoknak, Annának, Erzsébetnek és a fiatalon elhunyt Magdolnának a kortársak alighanem fényes jövőt jósoltak, hiszen az általuk megörökölhető jelentős birtokvagyon mellett nem csak Ország Mihály ná-

⁵⁰⁶ 1527-ben Zsigmond említi, hogy a berencsi uradalmat közte és Péter között (ami nyilván nem fedi a valóságot, csakhogy a másik két testvér már meghalt) Verbőci személynök osztotta fel: BA 4–511.

⁵⁰⁷ 1523-ban például a szenicei bíró Antal jobbágya volt, míg egy másik jobbágy édestestvéréé, Zsigmondé: DF 287760. (Prot. 23–29. old.)

⁵⁰⁸ 1523–1524: DF 227368. (Korlátkövi János megidézeti bátyját, hogy birtokrészeit kiváltaná.) — Az ügyben már 1522-ben ítélet született Péter féltestvérei ellen, de János ekkor még kieszközölt egy perújrafelvételt: 1522–1523: DF 287760. (23–29. old.)

⁵⁰⁹ 1523. december 6. Pozsony. „quod videlicet olim per ... Mathiam regem ... egregio quondam Nicolao Kropach pro certa pecuniarum summa inscriptum et impignorum fuisse et deinde lapsu temporum egregius Georgius de Mekche eodem pignoris titulo possedissee et ab eius manibus per simplicem iuris regii a serenissimo quondam Wladislao rege ... impetracionem (non expressa, sed silencio pretermissa proprietate, quam alioqui sua maiestas in eo castro habere dinoscebatur) ad manus egregii quondam Oswaldi patris eiusdem Petri Korlatkewy magistri curie nostre pervenisse dicitur”. DL 102885.

⁵¹⁰ Egy 1578. évi jegyzékben a következő, mára elkallódott oklevélről is említést tettek: „Litterae statutoriae ad arcem Brench pro Petro Korlatkwy.” BA 2–283.

⁵¹¹ NEŠPOR, Za hradmi 8–11.

dor, hanem többek között Újlaki Miklós boszniai király dédunokái is voltak. Anyjuk és az Ország-fivérek éppen ez utóbbi tényre hivatkozva támasztottak igényt 1524-ben rokonuk, Újlaki Lőrinc herceg óriási birtokvagyonának egy részére.⁵¹² Az Ország-testvérek egyébként különös figyelmet szenteltek nővérük boldogulásának. Az ugyancsak a mohácsi csatásokon elesett Ferenc például — nyilván halála előtt nem sokkal — magához váltotta a Korlátkövi család két idegen kézen lévő birtokát, Karkócot és Bucsányt, és átadta azokat Dorottyának,⁵¹³ amellyel jelentősen megnövelte a majdani özvegy 1526 utáni jövedelmeit és tárgyalási pozícióit. Láthattuk, hogy Péter a mohácsi csata előtt tett végrendeletében szerzeményeit fia halála esetére nem testvéreire, hanem leányaira hagyta, amely tette alapjaiban határozta meg a család Mohács utáni lehetőségeit.

VI. Korlátkövi Zsigmond (†1546)

Nyári Ferenc színrelépése

A mohácsi csatát követő években a család férfitagjai előtt álló lehetőségek jelentősen leszűkültek, köszönhetően annak, hogy az elesett udvarmester birtokvagyonának jelentős része nem tarthattak igényt. Láthattuk, hogy Péter anyja után jóval tekintélyesebb vagyont örökölt, mint féléstvérei, amely most — kiegészülve jelentős zálogjogaival — özvegye és kiskorú gyermekei kezére került. Az udvarmester végrendeletében ráadásul szerzett uradalmaiból (Lak, Lábatlan, Éleskő, Talpas) nem részeltette testvéreit.⁵¹⁴ II. Lajos király egykori kamarásainak, az 1526/1527 fordulóján elhunyt Antalnak⁵¹⁵ és Zsigmondnak így csak a korlátkői és berencsi uradalmak, valamint a dunántúli jóságok egy része maradt meg. És jóllehet utóbbi büszkén utalt bátyjától megörökölt birodalmi bárói címére, a polgárháborús időszakban nem számíthatott Péter hatalmi súlyára, bár neki köszönhetően általában bárói rangúnak tekintették, és csak ritkán előkelő nemesnek.⁵¹⁶ Az eltérő birtokvagyon és rokoni kapcsolatok, il-

⁵¹² 1524: Justh 554. sz., 1525: Balassa 572. sz., 1526: Balassa 574. sz., MÉSZÁROS, Szigliget 343–344.

⁵¹³ Említve egy 1534-es oklevélben: BA 2–219.

⁵¹⁴ 1526. júl. 15., aug. 12. SML Jankovich 4.

⁵¹⁵ Antal 1526. október 1-én még levelet ír Majtényi János özvegyének (SZERÉMI, Emlékek 336.), 1527. február 22-én viszont már biztosan nem élt (BA 4–511.).

⁵¹⁶ Ferdinánd király, illetve a személyes jelenlét mindig *magnificus*-nak címezi, és szintén ő nevezi egy esetben *liber baro in Branch*-nak is (1534: BA 2–219.). — János király oklevelében *egregius* (1527: BA 4–511.). — A pozsonyi káptalan az 1530-as években mindkét megszólítást alkalmazza (*egregius*-ként 1530: HMBK Prot. 5. 357–358., 1534: uo. 665–666. old., 1538: uo. Prot. 4. 77–79. old. [=DF 287760.]). — Thurzó Elek országbíró 1534. évi oklevelében *egregius* (1534: HMBK 17–1–20.), máskor *magnificus*.

letve a különböző törekvések miatt érdemes külön tárgyalni Péter családjának, illetve testvérének, Zsigmondnak a helyzetét az 1526 utáni években.

Az özvegy ezeket az esztendőket minden bizonnal kudarcként élte meg. Egyfelől férje tekintélye híján az uradalmak sorra veszték el: Lakot az a Bakić Pál foglalta el, aki előbb János, majd 1527-től Ferdinánd király nagyhatalmú huszárkapitányaként tevékenykedett.⁵¹⁷ A Zaránd megyében elterülő talpasi uradalmat már csak a nagy távolság miatt sem lehetett megőrizni, Péter halála után azonnal helyi birtokosok szállták meg.⁵¹⁸ Láthattuk, hogy Éleskő várát a Coborok nem engedték ki a kezükből, amiből törvényszerűen következett, hogy a vár tartozékai is az ő kezelésükben maradtak.⁵¹⁹ És bár Lábatlant senki sem foglalta el, lassanként hódoltsági területre jutott, ami a birtokok gyors elnéptelenedésével járt együtt.⁵²⁰ Mindezt tetézte, hogy valamikor 1527–1530 között — legfeljebb nyolc évesen — meghalt fia, Lajos is,⁵²¹ ami lehetőséget teremtett Korlátkövi Zsigmondnak arra, hogy joggal követelje az örökjogú birtokok — Korlátkő és Berencs — eddig Dorottya által kezelt részeit is. Az özvegy a felmerülő gondok egy részén talán felülkerekedhetett volna, ha rokonsága, a Gúti Országok képesek mellette támogatólag fellépni. A Mohácsot követő időszak azonban e bárói családot sem kímélte. Életben maradt tagjai közül — Ferenc elesett Mohácsnál — János váci püspököt és Imre főudvarmestert 1529 őszén lázadónak kiáltották ki János királyhoz történő csatlakozásuk miatt,⁵²² ami együtt járt azzal, hogy Ferdinánd király kapitányai sorra foglalták le birtokaikat, köztük szomolányi (Pozsony m.)⁵²³ és surányi (Nyitra m.)⁵²⁴ váraikat, amelyek vissza-

⁵¹⁷ Rövid életrajzát I. PÁLFFY, Császárváros 42. — Lakra I. a Lak vára című fejezetet.

⁵¹⁸ Egy 1554. évi panasz szerint II. Lajos király halála után Talpas Patócsi Ferenc, Marsai László és Imre, a Csanád megyei Basarág Bánrévi László, míg a Bihar megyei Vekerd Székely Balázs kezére került: BA 4–530.

⁵¹⁹ Dorottya 1530. évi tiltakozása a Coborok ellen (HMBK Prot. 5. 346. old.) természetesen birtokon kívülről történt. Az éleskői vár 1526 után megmaradt a Cobor-árvák kezén, és a király tanács határozata alapján át kellett adni a családfőnek, Cobor Gáspárnak (DF 279928.). Lásd az Éleskő vára című fejezetet.

⁵²⁰ CP 13. kötet, 1532–1546. (Filmtári jelzet: 1633. doboz.) — A lábatlani uradalomból 1559-ben már csak a lábatlani részen éltek jobbágyok, Piszke, Bikol, Csév, Bana és Szák már egyaránt *prediumok*: EKHL Liber secundus 152^{r-v}.

⁵²¹ Egy 1527. évi oklevél hátoldalára írott perfeljegyzés szerint ekkor hat éves volt: BA 4–511. — 1530. június 23-án már nem élt: HMBK Prot. 5. 346. old.

⁵²² 1529. nov. 27. Ferdinánd eladományozza Asszúpataki Henc Máténak Ország Imre és János Nyitra megyei Salgó birtokát (surányi uradalom), Perjés és Belesz birtokokban lévő részeit (tapolcsányi uradalom), mivel ezek ígéretük ellenére Szapolyaihoz csatlakoztak. Károlyi III. 179–180.

⁵²³ Ezt Tallóci Bánfi Boldizsár királyi familiáris szállhatta meg, aki 1533. április 24-én királyi adományt is kapott rá: LR I. 208. — Ezt a király egy újabb adománnyal erősítette meg 1537. február 6-án, amelyben már Ország János és Imre hűtlenségére is utalt: uo. 334. old. — A foglalás 1529. november 5. után történhetett, ezen a napon ugyanis a szomolányi várnagy — hallva, hogy a Nagyszombaton lévő hadsereg készülődik — kérte a várost, hogy segítsenek közbenjárásukkal, nehogy ura (*domini mei graciosi*) jobbágyait károk ériék. Nyilvánvaló, hogy itt még az Ország család várnagyáról van szó. AMT Missiles ad civitatem 139.

⁵²⁴ 1530. április 19-én Nyári már Surányból küld levelet Nagyszombathoz: AMT Missiles ad civitatem 45. (DF 279908., az adatbázisban 1520-as feloldással.) — Az első, 1531. évi nyitrai adóösszeírás idején az uradalom jövedelmeit már Nyári élvezi: CP 27. kötet, 19., 20., 23., 55. old., 1640. doboz. — Ferdinánd király 1533. április 29-én a surányi váruadalmat zálogba is bocsátotta Nyárinak 3000 magyar forint értékben, elmaradt fizetése fejében (*ratione servitiorum*): DL 8928.

szerezése az elkövetkező évtizedben annak ellenére sem járt sikerrel, hogy a polgárháborúk idején szokásos módon unokaöccsük, László asztalnokmester megmaradt a Habsburg király oldalán.⁵²⁵ Mindezek ellenére a család igyekezett gondoskodni leánytestvérük árváiról: tudjuk például, hogy Péter leánya, Anna első esküvőjére az Országok egyik rezidenciáján, Szécsényben került sor, részben Ország Imre költségén.⁵²⁶ A fiatal leány, aki ekkor, 1531 végén alig lehetett tizennégy éves, Csábrági Erdődi István felesége lett.⁵²⁷

Ország László aztán a harmincas években segédkezet nyújtott ahhoz, hogy nagynénje meg tudja védeni magát a hatalmukat nem mindig békés eszközzel kiterjesztő királyi kapitányoktól, leginkább a Szomolányból a régió felett spanyol zsoldosaival és huszáraival ellenőrzést gyakorló és 1533-ban Dorottyaival is összetűzésbe kerülő Tallóci Bánfi Boldizsártól,⁵²⁸ továbbá ahhoz is, hogy végül felülkerekedjen sógora, Zsigmond követelésein. Ehhez a kulcsot egy másik királyi kapitány, Bedegi Nyári Ferenc személyében találták meg, aki korábban az Ország család másik várát, Surányt szállta meg. Mielőtt rátérnék az események ismertetésére, érdemes Zsigmond 1526-ot követő tevékenységéről is néhány szót ejteni.

Valójában semmilyen értesüléssel nem rendelkezünk arról, hogy Korlátkövi Zsigmond 1526-ot követően milyen politikai orientáció mellett foglalt állást. Szomszédjáról, Cobor Gáspárról tudjuk, hogy azonnal Ferdinánd király pártjára állott — nyilvánvalóan mérlegelve uradalmi földrajzi elhelyezkedését —, aki őt védelmébe is fogadta,⁵²⁹ majd később részt vett egy kisebb lovascsapat élén Trencsén 1528. évi ostromában,⁵³⁰ 1537-ben pedig gyalogosokat

⁵²⁵ A család leszármazására és tisztségeikre l. ENGEL, GEN. „Gútked nem 6. Farkas ága, 2. tábla: Ország (gúti)” című tábla.

⁵²⁶ 1540: „nupcie enim sue [sc. Anne Korlathkewy] in Zechen per magnificum condam dominum Emericum Orzag fratrem carnalem dicte condam domine Dorothee genitricis sue celebrate fuissent, ac per eandem genitricem suam nil prorsus rerum aurearum, argenteorum, vestium ac aliorum ornamentorum muliebrium et paraphernalium cum eadem domina actrice datum fuisset, sed quicquid talium eidem domine actrici datum extitisset, id totum per eundem Emericum Orzag ex suis propriis datum foret”. BA 2–225. — Hozzá kell persze tenni, hogy az Anna által 1540-ben előadott fenti mondat azon része, hogy semmilyen arany, ezüst stb. ingóságot nem kapott, nem fedti a valóságot, vö. Anna 1531. évi hozományának jegyzékét (Apponyi II. 9–12.).

⁵²⁷ 1531. nov. 27. Apponyi II. 9–12. — Első férje személyére l. pl. 1532: KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 692–693.

⁵²⁸ 1533. okt. 18. HMBK 17–1–14. — Sajnos az idézőlevél bemutatását elrendelő királyi mandátum nem részletezi, hogy Bánfi pontosan mit követett el Dorottya ellen. Az idézés alkalmával azonban Bánfi kijelentette, hogy Dorottya panasza túlzó, és az elkövetett hatalmaskodás ügyében a bíróság előtt fog felelni. — Bánfi erőszakoskodásaira l. még: 1532. jan. 7. AMT Missiles ad civitatem 216. (Ebben az éleskői várnagy panaszkomodik Nagyszombatnak, hogy Bánfi az éleskői uradalom egy részét megszállta.); rá utalhatott Ország Dorottya azon levelében is, amelyben ezt írta: a jobbágyok hihetetlen károkat szenvednek el a spanyol zsoldosoktól és a husároktól egyaránt („quanta impossibilia et indicibilia damna passi sunt pauperes tam per Hispaniolos et in presens eciam per huzarones dietim molestantur”. 1532. jún. 12. Uo. 212. valamint l. még az 532. jegyzetet).

⁵²⁹ 1527. júl. 15. MOL P 183. (Esterházy cs. hercegi lt., Czobor család) l. csomó, A–21.

⁵³⁰ 1528. júl. 12. NRA 1614–19. (Filmtári jelzet: 6247. doboz. — Katzianer felmenti Cobor jobbágyait az ezévi állami adó alól, mivel uruk részt vett Trencsén ostromában és ott jól viselte magát.); Cobor trencsényi szerepére l. KENYERES, Trencsényi vár 8–10.

küldött Zsámbokrét (Nyitra m.) megvívásához.⁵³¹ Zsigmond esetében azonban a források nem számolnak be hasonló történetekről, holott kettejük élettörténete számos párhuzamot mutat. Mintha Zsigmond a veszélyes időszakot saját várába bezárkózva próbálta volna átvészelni — természetesen alighanem a források pusztulása űz velünk tréfát. Sem Cobor, sem Korlátkövi nem tudta kihasználni kiterjedt uradalmaikból fakadó regionális hatalmukat. Tekintélyük arra sem volt elegendő, hogy megvédjék saját magukat és jobbágyaikat Ferdinánd fentebb már említett kapitányától, Bánfi Boldizsártól. Midőn 1531-ben harmadik szomszédjukkal, Ján zo Žerotínával — Szokolca királyi város és néhány közeli település zálogbirtokásával — együtt nem fizették meg az állami adót, Bánfi spanyol zsoldosaival kíméletlenül behajtották annak talán többszörösét is,⁵³² holott Zsigmond Ferdinánd király iránti hűsége ebben az időben már jól adatható: 1532-ben például arról értesülünk, a király Coborral együtt őt jelölte ki bírónak egy perhez, amely Trencsén város és egy kroměříži (Morvaország) polgár között támadt,⁵³³ 1533 októberében pedig Bécsbe látogatott, ahol kieszközölte, hogy az előző években az ellenségtől és a király híveitől elszenvedett kárai fejében felmentést kapjon Ferdinándtól azon 2000 forint megfizetése alól, amelyért annak idején apja zálogba bocsátotta Kovarcot a most hűtlennek kikiáltott Mekcseieknek. Zsigmondnak viszont ezért cserébe le kellett mondania arról az 1886 forintról, amellyel még II. Lajos király tartozott neki.⁵³⁴ Korlátkövi a király által sajátkezűleg aláírt szerződéssel kockáztatott — és alighanem veszített, hiszen az értékes települést sohasem sikerült birtokba vennie.

Mindezek ellenére Korlátkövi 1534-ig zavartalanul birtokaiban maradt, ami szintén azt sejteti, hogy kezdetektől Ferdinánd mellett foglalt állást. Bátyja halála után, 1527 elején pert indított unokaöccse, Lajos és ennek anyja, Ország Dorottya ellen, arra hivatkozva, hogy bátyja, Péter kizárta őt a berencsi várépületből.⁵³⁵ A per valószínűleg a gyermek Lajos 1528 körül bekövetkezett halálával nyugvópontra jutott. Az 1532. évi portaösszeírás alapján jól látszik, hogy az uradalmak mintegy harmada–negyede Dorottya kezelésében maradt, minden bizony-

⁵³¹ 1537. ápr. 25. NRA 1614–23. (Filmtári jelzet: 6247. doboz. — Ferdinánd király elengedi Cobor jobbágya-
inak az ezévi egyforintos adóját, mivel uruk gyalogosokat küldött Zsámbokrét alá.) — Zsámbokrét előző évben
Podmanicki Rafael által végrehajtott elfoglalására és Cobor fellépésére l. RUDNAY, Zsámbokréti 29–37.

⁵³² 1531: „Preterea dominus Balthasar Banffy cum Hyspanis de bonis Korlathkewi, Czobor et aliorum
dominorum et nobilium, qui solvere nolebant, exegit cum gentibus domini Valentini Thewrek fl. I^m III^c LXXXVI
den. 2 ...” Bár az adó megfizetésére a három nagybirtokost előtte külön figyelmeztették: „In negocio dominorum
camerariorum uni equiti, qui duxit litteras regie maiestatis ad dominos Czobor, Korlatkey et Zerathensky et
rursum relacionem reportavit, pro expensis dati sunt floreni II.” CP 27. kötet, 55. old., 1640. doboz. — 1532
februárjában Cobor azért bocsátotta zálogba sztrázsa kastélyát és uradalmát Ákosházi Sárkány Ferencnek, mert
Tallóci Bánfi az elmúlt időben könnyű fegyverzetű katonáival megszállta birtokait, és addig sanyargatta „sze-
gény jobbágysait”, amíg 800 forintot nem fizetett neki: HMBK Prot. 5. 416–417.

⁵³³ 1532. máj. 17. VARSIK 374–375. (Trencsén város szlovák nyelvű levele Korlátkövihez.)

⁵³⁴ 1533. okt. 23. LR I. 216–217.

⁵³⁵ 1527. febr. 22. Esztergom. BA 4–511.

nyal hitbéri, illetve kiskorú leányai negyedjoga gyanánt.⁵³⁶ Zsigmond talán abba is beleegyezett, hogy az árvák kiházásításáig anyjuk megtarthassa a berencsi várat. Nem kizárt, hogy cserébe Dorottya megígérte: ha sikerül Éleskőt visszaszerezniük, abból Zsigmondot is részesíteni fogja.⁵³⁷ A Korlátköviek utolsó férfitagja számára a gondok Nyári színrelépésével vették kezdetüket.

A korszak egyik legnevesebb huszárkapitánya, Nyári Ferenc Tolna megyei nemesi családban született.⁵³⁸ II. Lajos halála után először János királyhoz csatlakozott,⁵³⁹ de gyorsan áttért Ferdinánd oldalára, akinek hamarosan komáromi,⁵⁴⁰ majd esztergomi kapitánya lett.⁵⁴¹ Feltehetően innen kiindulva foglalta el 1529–30 fordulóján az Ország család surányi várát, amely Érsekújvár kiépüléséig fontos határvárnak minősült, és amely egyben hosszú időre Nyári rezidenciája is lett.⁵⁴² A Berencs körüli események előzményei homályosak, de bizonyosan politikai jellegű tárgyalásokkal kezdődtek. Alighanem igaza van annak a későbbi forrásnak, amely a történetek mögött Ország László kezét látta.⁵⁴³ Az asztalnokmester természetesen szerette volna a rokonai hűtlenségét követően lefoglalt várakat visszakapni, és érdekei ebben szerencsésen egybeestek nagynénje, Ország Dorottya azon törekvésével, hogy megtartsa leányainak Berencs várát. László nyilván felajánlotta a királyi familiárisként szolgáló Nyárinak, hogy vegye feleségül unokatestvérét, Korlátkövi Erzsébetet. A házasság tervét alighanem Ferdinánd király is támogatta.⁵⁴⁴ Minthogy Erzsébet anyjával együtt *de facto* Berencs várának birtokosa volt, a frigy az addig kevésbé tehetős Nyárit várbirtokkal ruházta volna fel. A tekintélyes kapitánytól nyilván azt kívánták, hogy megtartsa kezükön Berencset, visszasze-

⁵³⁶ 1532: CP 25. kötet, 87–117. old., 1640. doboz.

⁵³⁷ 1530. dec. 27-én Zsigmond tiltakozott, hogy az őt „bono iure” megillető Éleskő várából Cobor Gáspár két falut el akar idegeníteni Bazini és Szentgyörgyi Farkas grófnak és feleségének: HMBK Prot. 5. 357–358. (Ez azért érdekes, mert Zsigmondnak Éleskőhöz jogi értelemben semmi köze nem volt.) — Vö. az alább ismertetendő Nyári–Korlátkövi szerződés hasonló pontjaival.

⁵³⁸ A családra legutóbb: NYÁRY, Nyáry 23–34.; Nyári Ferenc személyére: TAKÁTS, Nyáry 7–32., PÁLFFY, Udvar 50., 52.

⁵³⁹ 1528. jan. 3. LR I. 82. old. (Ekkor Nyárinak, mivel Szapolyaihoz csatlakozott és sok kárt okozott az országban, 12 jobbágytelkét adományozza el a király.) — TAKÁTS, Nyáry 11. szerint mindvégig Ferdinánd híve volt; persze ez sem kizárt, hiszen birtokainak a felkérése önmagában nem egyértelmű bizonyíték János-pártiságára.

⁵⁴⁰ 1530. okt. 26. előtt: Egyháztörténeti eml. II. 99.

⁵⁴¹ 1530. okt. 26., 1531. febr. 28. Egyháztörténeti eml. II. 66., 120. — Vö. TAKÁTS, Nyáry 11–12.

⁵⁴² Legtöbb levelét innen keltezi, pl. 1532: TAKÁTS, Nyáry 14. (7. jegyzet), 1534. ápr. 26. Egyháztörténeti eml. II. 346., 1538. júl. 2. (ex arce mea Surány) TAKÁTS, Nyáry 16. (14. jegyzet), 1540. szept. 23. TAKÁTS, Nyáry 18. (19. jegyzet).

⁵⁴³ Egy XVII. századi feljegyzés („De genealogia familiae Nyarianae et Thardianae”) a következőket mondja Nyáriról: „Anno enim 1535 baronatum obtinuit a regia maiestate ac duxit uxorem Elizabetham filiam magnifici condam Petri Korlatkoy de Bucsan, qui ad Mohacs in prelio cum rege Ludovico interierat, opera tamen et studio Ladislai Országh, qui bona Korlathkoiana et Berencsiana sibi obtinuit...” NRA 1613–8. (Filmtári jelzet: 6247. doboz.)

⁵⁴⁴ Midőn 1538-ban Nyári találkozott János királlyal, utóbbi kérdésére, hogy Ferdinánd adott-e neki várakat, többek között azt is kijelentette, hogy „ittthon már kaptam ilyet”. Szapolyai értette is a megjegyzést, mivel rögtön Berencs várának értékéről kezdett beszélni. TAKÁTS, Nyáry 17.

rezze Péter egykori uradalmait, valamint vélhetően azt is, hogy segédkezzen az Ország-féle várak Lászlónak történő átjátszásában. Nyári az ajánlatot elfogadta, és figyelmét hamarosan a Korlátkövi-vagyonra fordította. Az eljegyzés 1534 elején történhetett, hiszen Dorottya április elején — látszólag megnövekedett önbizalommal — két tiltakozást is bejelentett a pozsonyi káptalan színe előtt: egyikben tiltotta Cobor Gáspárt attól az Éleskő vártól,⁵⁴⁵ amelynek birtoklására már jó ideje nem mutatkozott remény — talán itt is Nyári tekintélyében bíztak —, a másikon pedig azt a Tallóci Bánfi Boldizsárt tilalmazta egy báhonyi (Pozsony m.) birtokrész megszerzésétől,⁵⁴⁶ aki a szerződő feleknek már régóta útjában állt. Nyári később teljesítette is a feltételeket: a surányi uradalmat átadta az Ország családnak, de a várat még hosszú ideig megtartotta és a hozzá tartozó településekből befolyó állami adót is ő kezelte.⁵⁴⁷ Bánfi pedig hamarosan továbbadta a szomolányi várat Nyárinak, ami előbb-utóbb szintén a régi birtokosok visszatértéhez vezetett.⁵⁴⁸

Visszatérve Berencshez: az eljegyzés után Dorottya a várat átadta Nyári Ferencnek „mint fiának és védelmezőjének”, aki annak élére saját emberét nevezte ki várnagynak.⁵⁴⁹ A várból kiindulva Nyári 1534 augusztusában megszállta a kiterjedt uradalom Zsigmondot illető részét, lefoglaltatta a településeken felhalmozott gabonakészleteit, szenici udvarházából pedig elvitette és csapra verette borral teli hordóit. Szent Lőrinc nyolcadán (augusztus 17.) kíséretével belovagolt Szenicre, és fejvesztés terhe alatt megparancsolta a polgároknak, hogy csak őt ismerjék el uruknak. A mezőváros esküdei hiába könyörögtek, hogy legalább urukat, Korlátkövi Zsigmondot hadd értesítsék minderről, Nyári közölte: aki ezt megteszi, az ellen

⁵⁴⁵ 1534. ápr. 9. HMBK Prot. 5. 600. old.

⁵⁴⁶ 1534. ápr. 9. HMBK Prot. 5. 599–600. old.

⁵⁴⁷ 1541-ben az uradalom még az ő kezében van (CP 25. kötet, 374–375. old., 1640. doboz), 1545-ben viszont már Ország Kristóf gyámja, Losonci István kezeli, de az állami adót Nyári szedi be (CP 25. kötet, 68–69. old., 1640. doboz) — Az Ország család 1543-ban megpróbálta magát visszaiktatni Surány várába, de Nyári elűzéssel élt (HMNK Prot. 3. 1543.).

⁵⁴⁸ A király 1537. február 6-án kötelezte magát, hogy Bánfitól a várat csak egy másik vár és 300 jobbágytelek átadásával veheti el (LR I. 334.), és noha 1537. november 30-án Ferdinánd utalva az előző oklevélre, Bánfira írta a körmendi várat és uradalmában 300 jobbágytelket (LR I. 350–351.), az 1539. évi adóösszeírás idején még Bánfi állt Szomolány élén (CP 31. kötet, 1643. doboz). 1539. március 16-án és július 20-án a várat és uradalmát előbb zálogba bocsátotta, majd 1540. október 15-én összességében 3000 forintért végleg eladta Nyárinak (DL 8928.). 1540. augusztus 3-án már Nyári emberei állnak a vár élén, sőt őt és feleségét itt („de domo habitacionis eorundem”) idézik meg, bár a vártól távol voltak (HMBK 66–1–12.). — Nyári haláláig Szomolány az ő kezében maradt; később azonban Ország László fia, Kristóf kezén találjuk, aki 1560-ban újadományt is kapott rá, akár-csak Surányra (LR III. 642.).

⁵⁴⁹ 1554. dec. 26. „Item egregii Thomas Tharrody, Laurencius Nagh de Galantha castellanus castri Sempthe iurati examinati fassi fuissent se id temporis servitores prefati Francisci Nyary fuisse, cum generosa condam domina Elyzabeth filia magnifici olim Petri Korlathkewy eidem Francisco Nyary desponsata fuisset, et hoc quoque se revera scire dixissent, quod generosa domina Dorothea Orzagh relicta dicti condam Petri Korlathkewy, genitrix videlicet prefate domine Elyzabeth tempore huiusmodi desponsationis filie sue arcem Branch cum omnibus bonis et pertinentiis, necnon etiam predeclaratiss possessionibus atque rebus mobilibus apud manus suas existentibus prefato Francisco Nyary tanquam filio ac tutori commendasset, manibusque suis possidendam assignasset et in predicta arce Branch dictum testem, videlicet Thomam Tharrody idem Franciscus Nyary tunc temporis castellanum constituisset”. BA 4–556.

nem csak erőszakot alkalmaz, hanem még a fejétől is megszabadítja.⁵⁵⁰ Végül az ügy mégis Korlátkövi fülébe jutott, aki azonnal Semptére küldte egyik emberét, hogy Thurzó Elek helytartóval vizsgálatot rendeltessen el. A hónap utolsó napján a királyi és káptalani emberek Szenicre is érkeztek, ahol Nyári emberei mindenfajta szégyenkezés nélkül, a vizsgálóbiztosok szeme láttára még mindig hordták el Zsigmond gabona- és borkészletét. A tanúvallatásnak alighanem a tervezettnél hamarabb lett vége, mivel egy tanúnak odahívott polgár titkon a várhoz ment és hírül adta a várnagynak megérkezésüket.⁵⁵¹

A foglalás Zsigmondot kész tények elé állította: fegyveres erőben természetesen nem vehette fel a versenyt Nyárral, és abban sem bizakodhatott, hogy a kapitány és Ország László ellenében a jog útján orvosolják majd sérelmeit. Alig két hét múlva így Bécsbe utazott, ahol Nyári Ferencsel egy meglehetősen kétes értékű szerződést kötött. A megállapodás értelmében részére Korlátkőt, míg Nyári jegyese, Erzsébet részére Berencs várát jelölték ki lakóhelyül, és úgy döntöttek, hogy egy kúriából kiküldendő királyi emberrel a két uradalmat egymás között két egyenlő részre osztatják fel, kivéve azokat a birtokjogokat, amelyeket különböző jogcímen Ország Dorottya tartott a kezén, azaz Karkócot és a bucsányi részbirtokot, amelyeket annak idején Ország Ferenc váltott ki és ajándékozott nővérének, valamint három, Cobor Gáspár által korábban Korlátkövi Péternek zálogba bocsátott falut. Zsigmond számára egyedül az az ígéret jelenthetett kárpótlást, hogy az oklevélbe belefoglalták: az elődei, illetve testvére, Péter által korábban megszerzett, de idegen kézen lévő jószágokat visszaszerzésüket követően szintén két egyenlő részre kell osztani. A felek kölcsönös örökösödési szerződést is kötöttek, de mi sem mutatja jobban ennek Nyári számára kedvező mivoltát, hogy ebbe rokonát, Nyári Miklóst is belevétette. A szerződés értelmében Zsigmond egyedül unokahúga, a nála csaknem

⁵⁵⁰ 1534. aug. 26., 31. „Paulus Holyk civis predicti oppidi Zenicz et quidam alii quinque iurati cives eiusdem loci fuissent fassi, quod octavo die festi Beati Laurencii martiris proxime preteriti prenominatus dominus Franciscus Nyary simul cum suis officialibus et familiaribus ad ipsum oppidum Zenicze venisset (quampluribus equidem civibus et inhabitatoribus eiusdem oppidi Zenicze eotunc absentibus) et sibi Paulo Holyk atque ceteris quinque iuratis civibus, contestibus scilicet suis idem dominus Franciscus Nyary sub amissione capitum eorum mandasset, ut neminem alium preter ipsum dominum Franciscum Nyary pro domino recognoscerent, quo per ipsos audito supplicassent iidem testes eidem domino Francisco Nyary in eo, ut sollum admitterent hec intimari prefato domino Sigismundo Korlathkewy domino eorum, quibus ille: quod si quipiam eorum illi hec intimaret vel referret, extunc tales non modo violarentur, sed eciam caput eius amputari faceret”. HMBK 17–1–20.

⁵⁵¹ 1534: „Subdiderunt tandem iidem domini iudicis curie et locumtenentis ac noster homines, quod quidam Georgius Wher inhabitator eiusdem oppidi licet accersitus, sed ad eos non venisset, cui pariter de numero capeciarum bene constituisset, qui et dicas capeciarum penes se habuisset, clam tamen ad castrum Branch vocatum transivisset et castellano eiusdem castri ipsorum dicti domini locumtenentis et nostri hominum presentem execucionem faciencium presenciam retulisset.” Uo. — Sajnos a tanúvallatás ezen a ponton töltötte meg a mandátum hátoldalát, és a nyilván másik lapra írott folytatás nem maradt fenn.

harminc évvel fiatalabb Erzsébet utód nélküli halála esetén járt volna jól, mivel ebben az esetben a két uradalom teljes egészében visszaszállt volna rá.⁵⁵²

Bár a két uradalom felosztásáról nem maradt fenn oklevél, tudjuk, hogy csakhamar végrehajtották az osztályt.⁵⁵³ Egészen Zsigmond tizenkét évvel később bekövetkezett haláláig a két főúr a nyitrai uradalmakat megosztva birtokolta. Más helyzet tárul viszont eléünk a többi, elszórtan Nyitra megyében elterülő birtok, valamint a Komárom, Esztergom és Győr megyei jószágok kapcsán: ezek esetében csak Nyári birtoklása mutatható ki.⁵⁵⁴ Ez minden bizonnyal ellenkezett az 1534. évi szerződés azon kikötésével, hogy a visszaszerzett birtokokat is két egyenlő részre kell felosztani; Zsigmond 1540-ben vélhetően erre hivatkozva kísérelte meg a megállapodás semmissé tételét.⁵⁵⁵ Ekkor azonban megismétlődtek az 1534. évi események: Nyári és emberei lecsaptak Zsigmond minden mozdítható értékére,⁵⁵⁶ sőt a berencsi várúr még Zsigmond ügyvédjét is halálosan megfenyegette.⁵⁵⁷ Nyári a régióban ekkorra már valódi nagyhatalommá vált, aki fizetése gyanánt nem csak a saját, hanem szomszédai, így a Coborok és Korlátkövi Zsigmond birtokairól is rendszeresen beszédhette az állami adót.⁵⁵⁸ Tekintélyét jelentősen megnövelte, hogy 1535-ben — minden bizonnyal előkelő házasságára és az ezáltal szerzett birtokvagyonra is tekintettel⁵⁵⁹ — a király bárói rangra emelte,⁵⁶⁰ majd hamarosan honti ispánná is kinevezte.⁵⁶¹ Zsigmond egy ilyen tekintéllyel nem vehette fel a versenyt, úgyhogy 1540 után is maradt minden a régiben. Természetesen nem csak ő szenvedte meg unokahuga és Nyári házasságát: a király kapitánya látszólag úgy foglalta le 1534-ben a

⁵⁵² 1534. szept. 15. A szerződés eredetije nem maradt fenn. 1534. évi átírása: BA 2–219.; 1540. évi átírása: HMBK 66–1–12.; 1538. évi átírása XVIII. századi másolatban: ML 44–1–1–7.

⁵⁵³ 1535. évi adóösszeírás, CP 27. kötet, 58–80. old. (Filmtári jelzet: 1640. doboz.)

⁵⁵⁴ Lásd a függelékben közölt adóösszeírások adatait.

⁵⁵⁵ 1540. jún. 19. BA 2–225., BA 4–515.

⁵⁵⁶ 1540. nov. 4–5. HMBK 28–9–18., 28–9–19., 28–9–20., 28–9–21., 28–9–23.

⁵⁵⁷ 1540. júl. 24. HMBK 28–9–10.

⁵⁵⁸ 1536-ban Nyári Pozsony megyében a saját és Korlátkövi birtokairól egyaránt beszédte az adót: CP 31. kötet. — 1538. június 25-én Cobor Gáspár elismerte, hogy a birtokairól beszédte a királyi adót, majd mikor elszámolt Nyárral, akinek fizetése gyanánt az adót utalták, 102 forinttal adós maradt: HMBK Prot. 5. 984–985. — 1539. február 26-án Ferdinánd király Nyárinak fizetség gyanánt Nyitra megyében saját, Korlátkövi Zsigmond és a néhai Cobor Gáspár birtokairól 350, Hont megyében 300, Turóc megyében 250, Zólyom megyében 800, Bars megyében 650, Komárom megyében 100, Trencsén megyében pedig 50 forintot, együttesen 2500 forintot utalványoz annak fejében, hogy Nyári 200 lovassal negyedévre Szlavóniába vonul: P 1432. (Nyáry cs.) 4. cs. (R szekcióból kiemelt iratok.)

⁵⁵⁹ Az előkelő házasság kedvező hatásait kiemeli PÁLFFY, 16. század 144. is. (Abban viszont téved, hogy Péter udvarmesterrel kihalt a család: uo. 141.)

⁵⁶⁰ 1535. aug. 16. LR I. 305–307., vö. TAKÁTS, Nyáry 14–15. (Itt tévesen a honti ispáni kinevezést is e napra helyezi.) — Nyári politikai szerepére l. még PÁLFFY, Udvar 50.

⁵⁶¹ 1536. jan. 6. Uo. 311. old.

Korlátkövi-vagyon jelentős részét, hogy nem törődött a szomszédos birtokosok jogaival sem.⁵⁶²

Ha Korlátkövinek az 1534. évi szerződés megkötése során játszott szerepét értékeljük, akkor két szempontot nem lehet figyelmen kívül hagyni: bár az őt illető birtokvagyon feléről lemondott, Nyári tekintélye és hatalma az elkövetkező években biztos védernyőt vont a feje fölé — politikai és gazdasági értelemben egyaránt.⁵⁶³ Némi kárpótlást jelenthetett az is, hogy a szerződés révén több, Péter özvegye által kezelt birtok felét is visszakapta.⁵⁶⁴ Emellett nagy vonzerőt gyakorolhatott rá a megígért részesedés bátyja idegen kézre került uradalmaiból. Ezek visszaszerzése talán nem is tűnt lehetetlennek, amit a legjobban az bizonyít, hogy Bakić Pál a szerződés megkötése után egy hónappal, ugyancsak Bécsett hirtelenjében fontosnak érezte évek óta tartó laki birtoklását egy királyi adománylevéllel megerősíttetni, ráadásul Korlátkövi Péter és fia, Lajos utód nélküli halálára hivatkozva.⁵⁶⁵ Ország Dorottyától és leányaitól nem tartott, Nyári feltűnése ugyanakkor láthatóan aggasztotta, mint utóbb kiderült, nem is véletlenül.

A pozsonyi káptalan panasza

Jóllehet a mohácsi csatát megelőző korszakban sem példa nélkül való az, hogy a hiteleshelyi tanúbizonyságok olykor életük veszélyeztetésével végeztek el egy-egy királyi parancsra vagy nagybírói kérésre végrehajtandó feladatot, az 1526 utáni időszakban az őket ért atrocitások minden bizonnyal gyakoribbá váltak. Ezek elkövetésében, amint azt az alábbiak beszédesen bizonyítják, a Cobor család és Korlátkövi Zsigmond különösen „szép” eredményeket tudtak felmutatni. Ezek a történések ráadásul lehetőséget teremtettek arra, hogy a káptalan jegyzői végre felszabadulhassanak a formulák nyomasztó szorításából, és gyakran drámai éllel, ügyes stílusfogásokkal fogalmazzák meg a káptalan kanonokjai és a melléjük kirendelt királyi emberek kárára elkövetett hatalmaskodásokat. Az alábbiak persze — a kor-szellemen és a látványos életképeken kívül — leginkább abba engednek betekintést, hogy a várbirtokos előkelők mennyire nem tartottak a törvény szigorától és cselekedeteik következményeitől. Az úgynevezett elűzéshez (*repulsio*) — az ítéletlevelek végrehajtásának megaka-

⁵⁶² 1537. szept. 16. Sóki Ferenc tiltakozott, hogy Korlátkövi Erzsébet és férje, Nyári Ferenc három éve elfoglalta 11 jobbágytelkét a Nyitra megyei Felsősök, Felsőatrak, Rátony és Mosóc fálvakban: HMBK Prot. 5. 895–896. old.

⁵⁶³ Lásd még a következő két fejezet adatait. A gazdasági védettséget jól érzékelteti, hogy a szerződés után másfél hónappal, 1534. november 1-én hosszú idő után az uralkodó megerősítette Szenic mezőváros kiváltságait, nyilván Nyári közbenjárására: DF 277138.

⁵⁶⁴ Lásd az adattárban Pozsony megyénél Cífer és Nádas esetét.

⁵⁶⁵ 1534. okt. 16. SML Jankovich 4.

dályozásához — elvileg elegendő lett volna egy hüvelyéből kivont kard felmutatása, tehát nem szükségképpen járt együtt erőszakkal. Azt a felet, aki az elűzéshez folyamodott, még a helyszínen megidézték, hogy ennek okát adja.⁵⁶⁶ Az alábbi esetekben azonban nem erről volt szó: a kiküldöttek kénytelenek voltak fejvesztve menekülni, és így természetesen az ilyenkor szokásos idézést sem tudták végrehajtani. Amellett, hogy az alperes így újabb időt nyerhetett, e tehetős nemesek számára az elkövetésért kiszabott egy márkányi arany (72 forint) bírság sokszor jobb választásnak tűnhetett, mint egy település átmeneti elvesztése, főként ha azt esetleg peren kívüli egyezség követte, és nem újbóli eljárás — ennek során a második *repulsio* már fő- és jószágvesztést vonhatott maga után.

1543 januárjában a kisebbik kancellária egyik jegyzőjét és egy pozsonyi kanonokot azzal bíztak meg, hogy a holicsi uradalom negyedét mérték fel és iktassák Cobor Imre özvegye részére. Pálfordulás napján (január 24.) a két kiküldött reggel nyolc óra körül az uradalom központi településére, Holics mezővárosba érkezett, ahol az összehívott tanúk társaságában az itteni várhoz vonultak. Itt Cobor Gáspár özvegyének, Sárkány Orsolyának a várnagya hosszú ideig várakoztatta őket, majd miután a várból kijőve végighallgatta a bírói parancslevél tartalmát, közölte, hogy menjenek úrnőjéhez, aki jelenleg a sasvári kastélyban tartózkodik, tőle választ kaphatnak, majd kijelentette, hogy amennyiben ezt nem kívánják megtenni, jöjjenek vissza másnap, addig megtudakolja a várúrnő szándékát, de a városban nem tölthetik el az éjszakát. Mivel már estére járt, a társaság pedig éhes és szomjas volt, úgy határoztak, hogy nem törődnek a várnagy szavaival, és a városban látnak vacsorájukhoz. Két polgárháznál szállásolták el magukat, és noha étkezésük alatt a várnagy egy ifjú útján ismét felszólította őket a város elhagyására, nyugovóra tértek. Már aludtak, amikor az éjszaka kellős közepén hirtelen több karddal, kopjával és puskával felfegyverzett katona tört be a házba, ágyaikból kirángatták őket, közben szidalmakkal és fenyegetésekkel illetve őket. A kocsisukat arra kényszerítették, hogy az istállóból már az utcára kirángatott lovakat fogja be a szekerek elé, majd a fegyveres csapat kikergette a két kiküldöttet a városból. A sötétben előbb a várhoz tartozó Péterfalvára értek, hogy itt töltsék el az éjszakát, és reggel visszatérhessenek Holicsba, az itteni lakosok azonban a várnagy utasítása alapján nem adtak nekik szállást, és ugyanezt tapasztalták a többi faluban is. Mint utólag megjegyezték, egész éjszaka, egészen napkeltéig bolyongtak, megkerülve Sasvár mezővárost is, és „a mostani téli időben nagy reszketéssel

⁵⁶⁶ Az elűzésre l. HAJNIK, Bírósági szervezet 428–432.

kellett elviselniük a szörnyű fagyot”. Így akadályoztatva természetesen nem tudták teljesíteni megbízásukat.⁵⁶⁷

Egy hónappal később hasonló eset játszódott le, ismét Sárkány Orsolya jóvoltából. A királyi és a káptalani ember ekkor a Holicshoz tartozó Nagykovallóra szállt ki, hogy egy birtokvisszaiktatást foganatosítson. Február 15-én, délután három órakor értek a faluba, ahol a már oda összehívott szomszédok — köztük tucatnyi Nyári- és Korlátkövi-jobbágy — társaságában hozzáláttak volna megbízatásuk teljesítéséhez, ha a várúrnő helyi gazdatisztje nem tiltja ezt meg. Ők sem számíthattak szívélyes vendéglátásra: a gazdatiszt rögtön közölte, hogy a falu házaiban nem szállhatnak meg. Erre a kanonok azt válaszolta, hogy „ha nem kapunk szállást a házakban, akkor az utcákon és a főtéren maradunk a szabad ég alatt, egészen a harmadik napig, és így hajtjuk végre az eljárást.” Mire a tiszt: „sem a házakban, sem az utcákon, sem a mezőkön, sem az erdőkben, sem más Nagykovalló határain belüli helyen nem tűröm el jelenléteteket, és ha másnap visszatértek, a falu határába megyek elétek, és nem engedlek be a faluba, mert ez az úrnőm utasítása”.⁵⁶⁸ A kiküldöttek ekkor úgy tettek, mintha elhagynák a falut, de az utolsó ház előtt megálltak, a lovakat kifogták a szekérből és kikötötték a kertben, maguk pedig bementek a házba és asztalhoz ültek. A falusiak azonban észrevették a cselt és jelentették a tisztnak, aki egy felfegyverzett emberét küldte el a telekre. Mialatt a kiküldöttek étkeztek, ez eloldotta a kantárokat és elkergette a lovakat. Erre már a vendéglátó is megijedt és felszólította hivatlan vendégeit a távozásra, „különbén rosszul járnak”. Minthogy nem engedelmeskedtek, a háziúr is elszaladt a tiszthez, majd visszatérve ismét távozásra szólította fel a királyi és káptalani embert. Az újabb nemleges válaszra a háziúr „igen robusztus” fiai puskákat ragadtak, abba puskaport és golyókat töltöttek, és közben így szóltak: „ha nem akartok elmenni, azonnal rosszul jártok, mert tudjuk ám, mit kell tennünk”. Közben azt is értésükre adták, hogy az egyik házban igen sok puskás gyülekezik, akik azt a parancsot kapták, hogy amennyiben nem hagyják el a falut, szörnyű halállal öljék meg őket. Így már jobbnak látták dolguk végezetlenül távozni, „hogy a halált elkerüljék”.⁵⁶⁹ Az ügy folytatásaként egy hónap-

⁵⁶⁷ 1543. febr. 1. „per ipsam noctem usque ad ortum solis coerrantes, hoc presenti brumali tempore intensissimum frigus subire et pati fuissent necessitati magnis cum tremoribus”. HMBK 8–10–23.

⁵⁶⁸ 1543. febr. 23. „cui predictum nostrum testimonium dixisset, quod si hospitia in domibus non concederentur, vellent manere in platea et in teatro sub die usque in tercium diem et in exequucione ibi perseverare, hec ipse officialis asseruisset, quod nec in domibus, nec in plateis, nec in campis, nec in silvis, sed neque in aliis locis intra terminos ipsius ville Naghkowalyo existentibus eos tolleraret, sed exire deberent de villa ipsa et quod si crastina die redire vellent, ipse officialis in occursum eis obviaret usque ad limites eiusdem ville et non sineret intrare eos eciam ipsos limites velle et quod hanc instructionem et commissionem haberet a prefata domina sua domina Ursula”. HMBK Prot. 4. 94–97. old. (=DF 287760.)

⁵⁶⁹ „Dicti vestre magnificencie homo et nostrum testimonium atque prenominati vicini et commetanei tandem domum subintrassent equis de curru emancipatis et eos in casis colligassent tandemque ad mensam consedisissent appositisque eis aliquibus cibariis ad edendum et comedere cepissent, incole illius ville Naghkowalyo

pal később a faluban újabb eljárást akartak végrehajtani, de ekkor a kiküldöttek még hamarabb távozni kényszerültek: megjelent ugyanis Bakić Péter királyi kapitány egyik familiárisa, aki előbb egy formai hibára hivatkozott, majd látva ennek eredménytelenségét, megragadta a végrehajtók szekere elé befogott lovakat és kivezette őket a faluból. Minthogy a szekéren ülők látták, hogy a faluban lépten-nyomon puskások állnak lesben, jobbnak látták engedelmeskedni.⁵⁷⁰

E három, kudarcral végződő eljárás betetőzésének azonban az a szintén balul végződő vagyonelefoglalás bizonyult, amelyet Kéméndi Péter — aki a Nádas mellett elterülő Korompa egyik birtokosaként a korlátkői uradalom szomszédja volt — keresetére Korlátkövi Zsigmond és várnagya, Csermendi Viktor ellen próbáltak 1544 májusában végrehajtani.⁵⁷¹ A kiküldöttek ekkor a Nyári és Korlátkövi által közösen birtokolt Nádasra (Pozsony m.) szálltak ki, ahol utóbbi értékeit szerették volna kétharmad részben a bíró, egyharmad részben Kéméndi részére lefoglalni. A gondok ott kezdődtek, hogy „hosszú ideig tartó munkával” sem tudták megállapítani, a faluban melyik Nyári, s melyik Korlátkövi birtokrésze. Végül a lakosokból „nagy nehézségek árán” kicsikarták, hogy a falunak egy bírása és egy esküdtje van, előbbi Nyári, utóbbi Korlátkövi birtokrészén él. A bíró azonban megtagadta azt, hogy megjelenjen a végrehajtók előtt, a lakosok pedig nem voltak hajlandók megmutatni uruk jobbágytelkeit, sőt fenyegetőleg közölték, hogy itt „ne akarjanak semmit összeírni, sem végrehajtani, hanem menjenek el urukhoz, Korlátkövi Zsigmondhoz, és neki adják elő ügyüket.”⁵⁷² A sikertelen próbálkozást követően áthajtottak a szomszédos Korompára, ahol a felperes udvarházában

persencientes asseruissent ad prefatum officialem, qui officialis misso quodam suo servitore armata manu et dictos equos solutis frenis eorum ex ipsa casa et curia domus illius suis armis percussisset divagandos, isto per hospitem domus viso eosdem vestre magnificencie et nostrum homines vicinosque et commetaneos rogasset, ut domum suam egrederentur alias male expedirentur, ipsis autem nolentibus ipse hospes domus festinans ivisset ad prefatum officialem et exinde statim egrediens cursum rogasset eos ut domum suam exirent, adhuc ipsis nolentibus duo filii ipsius hospitis valde robusti arripuissent pixides eorum et pulveres imponere atque globos inter hec dicentes, si nollent exire, ad statim male eis succederet scirentque quid agere deberent fuissetque eis datum intelligi, quod quamplures pixidarii fuissent convocati in una domo, nil aliud pretendentes, nisi ut vestre magnificencie hominem et nostrum testimonium et alios cum eis existentes nisi exirent de ipsa villa Naghkowalyo, miserime necarent et sub istis terroribus eandem villam, ut mortem vitarent, exire fuissent necessitati”. Uo.

⁵⁷⁰ 1543. márc. 24. HMBK Prot. 4. 204–207. old. (DF 287760.) A formai kifogás az volt, hogy Nagykovalló Nyitra megyében fekszik, azaz az eljárásra nem a pozsonyi, hanem a nyitrai káptalannak kellett volna tanút küldenie.

⁵⁷¹ 1544. máj. 27. HMBK Prot. 4. 145–147. (DF 287760.)

⁵⁷² „ad ultimum ab incolis eiusdem ville Nadasd fuisset cum difficultate intellectum, quomodo ipsa villa Nadasd haberet unum iudicem et unum iuratum, iudex resideret in porcione possessionaria prefati domini Francisci Nyary et iuratus in porcione possessionaria prelibati Sigismundi Korlathkewy demoraretur, quo intellecto ipsoque iudice vocato et venire recusante ceterisque incolis eiusdem ville porcione possessionariam et iobagiones sive colonos eiusdem Sigismundi in ipsa villa Nadasd habitam et existentes demonstrare nolentibus iidem coloni eisdem vestre serenitatis et nostro testimonio comminati fuissent, quod ipsi istic in villa nihil describerent nihilque peragerent vellentque adire dominum eorum ipsum scilicet Sigismundum Korlathkewy et illi hanc rem significare”. Uo.

töltötték el az éjszakát. Másnap reggel visszatértek a faluba, hátha a falusiak utasítást kaptak uruktól, és ezáltal végrehajthatják küldetésüket. A nádasiak azonban „megátalkodott lélekkel” nem járultak Korlátkövi elé, sőt megfenyegették őket, hogy „addig háborgattok minket, amíg rosszul nem jártok és úgy el nem kergetünk, hogy egészen Pozsony városáig nem mertek majd hátranézni”.⁵⁷³ A kiküldöttek „a fenyegetést egykedvűen tűrve”, visszaballagtak Korompára. A harmadik napon nem tértek vissza, időt kívánva hagyni a nádasiaknak arra, hogy értesíthessék urukat. A negyedik nap aztán megtörtént a baj. Reggel a falusiak már kopjákkal és bárdokkal felszerelve, „csapatokba tömörülve” vártak rájuk. A kiküldöttek megkérdezték, mit rendelt uruk, mire ezek „dühöngő lélekkel” ordítva közölték, hogy földesuruktól azt kapták parancsba, hogy ha a királyi és káptalani ember a végrehajtástól elállni nem akar, akkor az eljáráson résztvevők egy részét verjék meg, másik részét öljék meg. Majd mikor látták, hogy a kiküldöttek ezzel sem törődve, folytatni akarják munkájukat, dühödtlen elkezdtek őket sértegetni, majd kocsisuk veréséhez láttak, végül a szekér előtt kifogott lovakat fegyvereikkel kezdték ütlegelni. A „lázongó jobbágyok” keltette nagy felfordulás közepette a királyi ember, Bakai Vas István jókor lépett oltalmazólag Mendei Lajos kanonok elé: ha ezt nem teszi, akkor az egyik hajítófegyver éppen keresztüldöfte volna a testét. Ekkor már gyorsan menekülőre fogták és otthagyták a feldühödött csődületet.⁵⁷⁴

Korlátkövi és jobbágiai viselkedése mély nyomot hagyott a kanonokok lelkében. Nem kizárt, hogy történetükben először fenyegették meg a kúriai bíróságokat hiteleshelyi munkájuk felfüggesztésével, amikor jelentésüket a következő mondatokkal zárták: „Továbbá csatoljuk azt a számunkra — a káptalan számára — rendkívül fontos megjegyzést, hogy ha az ilyen akadályoztatások és erőszakos cselekedetek kapcsán az illetékesek nem szolgáltatnak

⁵⁷³ „incole predicti animo perversi ad prefatum Sigismundum Korlathkewy dominum ipsorum accessum facere penitus ommississent et neglexissent, qui incole eisdem vestre serenitatis et nostro hominibus comminantes asseruissent, quod iidem vestre serenitatis et noster homines ab infestatione ipsorum tamdiu non desisterent, donec male expediti ita abigerentur, ut quousque hanc civitatem Poseniensem attingerent, nec a tergum respicerent seu retrospectum facerent”. Uo.

⁵⁷⁴ „Crastino vero die ipsius sabbathi lucente [május 18.] iterum ad prescriptam villam Nadasd ipse vestre serenitatis et noster homines redeuntes, ab eisdem incolis cuspidibus, securibus et aliis id genus offendiculis armatis manibus glomeratim assistentibus iamdictus homo vestre serenitatis quesivisset et interrogasset, si quid apud prenominationem Sigismundum Korlathkewy dominum ipsorum in hac re expeditivissent aut informacionem habuissent; illi animo furibundo ab ipso domino eorum terrestri commisum acceperisse retulissent, ut si ipsi vestre serenitatis et noster homines ab ipsa execucione cessare et abire nollent, ex his, qui in execucionis actu adessent, alios verberibus afficerent, alios interemerent, et hec sediciosi coloni pretacti conclamassent. Et dum ipsi vestre serenitatis et noster homines ab huiusmodi execucione fienda cessare nollent, sed ad effectum perducere conarentur, extunc incole ipsi furibundi ilico eos diversis vituperiis afficientes et primum vectorem currum dirigentem verberassent et exinde equos ipsum currum, quo ipsi vestre serenitatis et noster homines vehebantur, trahentes gravibus ictibus cum armis percussissent, et nisi prefatus homo vestre serenitatis oculissimum presenciens antedictum nostrum testimonium minis advertentem ex abrupto premovere potuisset et premovendo fuisset caute custoditum, per unum illorum incolarum furibundorum cuspidem gestato et vibrato idem nostrum testimonium extitisset transfixum, et si non ad statim ab eo loco celeriori abscessu aufugissent, procul dubio eos morti tradidissent et necassent.” Uo.

kellő jogorvoslatot, és ezeket a tetteket az ország törvényében foglaltak szerint illő büntetéssel nem igazítják ki és a lehető leggyorsabban nem büntetik meg — aminek kapcsán állhatatosan és még állhatatosabban könyörgünk, mindezt saját oltalmunk érdekében kérve — az ország rendes bírái bármilyen leveleinek a végrehajtásával fel fogunk hagyni, minthogy a jog nem kényszeríthet bennünket arra, hogy ezek az eljárások számunkra verésekkel, halállal és jogtalanságokkal járjanak együtt, aminek kapcsán újra és újra tiltakozunk.”⁵⁷⁵

Egy régi vár utolsó gazdája

Zsigmond politikai tevékenységéről 1534 után sem hallunk. A királyi udvar nyilván számon tartotta mint Bécshez közel élő várbirtokost, de Nyári Ferenc árnyékában aligha juthatott komoly szerephez. Mindennapjait Korlátkő várában töltötte, idejét vélhetően a gazdálkodásnak szentelve.⁵⁷⁶ Ebbéli tevékenységét minden bizonnyal kiválóan végezte, hiszen azon kevés korabeli előkelő nemes közé tartozik, aki látszólag sohasem folyamodott jóságai zálogba bocsátásához. Egy adat arra is utal, hogy Nyári Ferencsel együtt kihasználta a tizedbérlet nyújtotta lehetőségeket.⁵⁷⁷ Utazásai csupán vára környékére korlátozódtak: gyakran felkereste mezővárosát, Szenicet, illetve vette igénybe a nagyszombati polgárok vendégszeretetét. Utóbbi esetben számíthatott arra, hogy a polgárok megvendégelik egy kis borral.⁵⁷⁸ A város gyakran küldött hozzá fáért, hiszen régi kiváltságuk értelmében többek között a korlátkői uradalom erdőségeiből is igényt tarthattak épület- és tűzifára.⁵⁷⁹ Zsigmondnak még két utazásáról értesülünk: 1540-ben Pozsonyba látogatott,⁵⁸⁰ 1541-ben pedig kíséretével együtt Semptére utazott, Thurzó Elek helytartó rezidenciájára, mivel Nyári egyik várnagya becsületsértés miatt megidéztette. A helytartó Ferdinánd királyhoz írott leveléből azért hallunk minderről, mert a Kis-Kárpátok erdőségeibe magát befészkelő, cseh vagy morva származású rablóvezér, Zarovec rajtaütött a várába visszatérni szándékozó Korlátkővin, akinek a csetepatéban több

⁵⁷⁵ „Ceterum subiungimus hic appendicaliter nobis capitulo pernecessarium, quod nisi de huiusmodi impedimentis et violentiis remedium opportunum per hos, quorum interest, provideatur et talia contra formam in decreto regni traditam presumpta condigna pena emendentur et celerius puniantur, super quo instantur et instantius supplicamus, pro patrocínio habendo narrantes, ab ampliori executione quarundam litterarum dominorum iudicum ordinariorum huius regni Hungarie cessabimus, quomodo iura non necessitant, nos exequutiones nobis verbera, mortem et iniurias afferentes subire, de quo rursus ac iterum protestamur.” Uo.

⁵⁷⁶ 1541 májusában kelt cseh nyelvű leveléből kiderül, hogy több nagyszombati polgár is vásárolt tőle (illetve szervitorától) gabonát: VARSIK 222.

⁵⁷⁷ 1540. nov. 4. HMBK 28–9–21. (Eszerint állítólag Nyárral közösen bérelte Priters, Szotinafalva, Lopassó, Vrádist és Popugyin falvak tizedeit; e falvakban Zsigmondot nem illették meg részek, mivel Ország Dorottya, majd Nyári Ferenc zálogos jóságai voltak.)

⁵⁷⁸ 1543. máj. 30., jún. 19. AMT Mestské Knihy 1543. 75. old.

⁵⁷⁹ A kiváltságra l. 1436/1453: DF 279647., 1392/1463: DF 279667., 1464: DF 279670., 1525: DF 279849.; Fa kérésére pl. AMT Mestské Knihy 1542–1543. 50. old. — Korlátkő erdei kapcsán ugyanilyen jogosultságot mondhattak a szeniciek is magukénak, l. pl. 1499: DF 277137.

⁵⁸⁰ 1540. május 22-én Pozsonyban idézték meg: HMBK 33–7–11.

familiárisa megsebesült, egy pedig el is esett.⁵⁸¹ A polgárháborús időszak alatt megrendült közbiztonsággal áll összefüggésben, hogy Zsigmond több levelet is írt Nagyszombatnak, hogy adják kölcsön hóhérmesterüket Szenicnek néhány halálos ítélet végrehajtására.⁵⁸² A korlátkői várúr, akit az 1540-es években már kivétel nélkül nagyságosnak címeznek, a régió egyik potentátjaként tűnik fel, aki azonban csak uradalmi közvetlen körzetében fejtette ki — mint fentebb is láthattuk, nem mindig áldásos — tevékenységét.

A források jobbra csak a szomszédaival fennálló, nem éppen békés kapcsolatát példázzák, ami a gyakori „adok-kapok” erőszakoskodásban merült ki. Így Zsigmond birtokain hatalmaskodtak 1537-ben Bakić Péter és Mihály éleskői,⁵⁸³ 1541-ben és 1545-ben Szentgyörgyi Borbála és Krisztina detrekői⁵⁸⁴ emberei; Korlátkövit viszont 1543–1544-ben a Korompán birtokos Kéméndi Péter,⁵⁸⁵ 1545-ben pedig Szentgyörgyi Borbála férje, Jerocki Gáspár⁵⁸⁶ perelte emberei rablótámadásai miatt. Utóbbi esetben, midőn Nyári és Korlátkövi emberei éjszaka rátámadták a Detrekő vára alatt álló majorságra, állítólag úgy megijesztették az ott alvó Szentgyörgyi Krisztina grófnőt, hogy az elájult és hosszú ideig félholtan hevert a földön.⁵⁸⁷ A támadásokat erőszakos jobbágyköltöztetések — más megfogalmazásban engedély nélküli elköltözések — és határviták váltották ki. Zsigmond egy esetben egy nagyszombati polgárral is vitába keveredett hat szarvasmarha Nádason történő lefoglalása miatt; az erőszakra ebben az esetben vélhetően az uradalmi gazdálkodással összefüggő valamely vélt vagy valós tartozás miatt kerülhetett sor.⁵⁸⁸

Soha sem fogjuk megtudni, hogy Zsigmond — mint családjának utolsó tagja — miért nem házasodott meg. Aligha gondolhatjuk, hogy az 1534. évi szerződés létrehozásának egyik szóbeli előfeltétele lett volna az, hogy az utolsó Korlátkövi továbbra se házasodjon meg. Források híján ennek okaként esetleg valamilyen betegséget vagy harctéri sebesülést feltételezhetünk. A korlátkői várúr láthatóan szoros kapcsolatot tartott fenn rokonságával.⁵⁸⁹ Egyik nővére, Borbála, a Bars megyei Hrussó úrnője némely ingóságát testvére várában helyezte el meg-

⁵⁸¹ 1541. máj. 18. Podmaniczky III. 188–190.

⁵⁸² VARSIK 137. (1529), vö. uo. 190–191. (1537), 208. (1539). — Érdekes, hogy ezidőtájt még a jelentős városnak számító Galgóc, valamint Csejte mezőváros is Nagyszombattól kért hóhérmestert: uo. 280., 282–283. (1544)

⁵⁸³ 1540. jún. 11. HMBK 28–9–12.; 1540. jún. 12. HMBK 28–9–14., 28–9–17.

⁵⁸⁴ 1546. aug. 3. EKHL 23–1–9.

⁵⁸⁵ 1543 (csonka): HMBK 8–10–21.; 1544. máj. 27. HMBK Prot. 4. 145–147. (DF 278860., lásd az előző fejezetben.)

⁵⁸⁶ 1545. aug. 7. előtt (csonka): HMBK 33–9–3.

⁵⁸⁷ „ipsam dominam in tantum perterruissent, ut ipsa in terram concidens ibidem aliquandiu quasi semiviva iacuisset”. Uo.

⁵⁸⁸ 1545. júl. 20. VARSIK 303–304.

⁵⁸⁹ Rokonsága olykor ügyvédül is vallotta, l. 1526–1527: DF 206798. (Prot. C. 5., ekkor Korlátkövi Borbála öt és Antalt egyaránt ügyvédjeinek vallja), 1530-as, 1540-es évek: HMNK Prot. 1. 150b. (Ekkor unokaöccse, Apponyi János jelöli ügyvédjének.)

őrzésre,⁵⁹⁰ de ide kerültek másik nővére, a néhai Zsuzsanna ruhái és ékszerei is.⁵⁹¹ Zsigmondot jelölték ki egyik unokatestvére, Kaszai Gergely gyámjává is. Erről onnan értesülünk, hogy Gergely — az egykori királyi palotás, Kaszai György fia — amint törvényes korba lépett, azonnal beperelte unokabátyját, mivel ez állítólag nem akarta visszaadni lábatlani, tagyasi és becseri birtokrészeit és a rájuk vonatkozó okleveleket, értékes ingóságait, illetve nyolc becseri és lábatlani szőlejét.⁵⁹² Nem tudjuk, hogy a benyújtott kereset mennyiben felelt meg a valószínűségnek, az azonban bizonyos, hogy a Zsigmond Komárom és Esztergom megyei birtokaival szomszédos Kaszai-javak a felsorolt tekintélyes mennyiségű ingósággal együtt sok éven át szerencsésen gyarapították a várúr helyi gazdaságának az értékét.

Midőn 1545 augusztusában a pozsonyi káptalan egyik kanonokja azt a megbízást kapta, hogy utazzon Korlátköre és idézze ott meg Zsigmondot, a várúrhoz nem engedték be, mivel — a várnagyok elmondása szerint — betegeskedett.⁵⁹³ Egy évig azonban még életben találjuk. Forrásaink tanúsága szerint 1546 augusztusa–szeptembere fordulóján tért meg őseihez.⁵⁹⁴ Aligha hihetjük, hogy a csehországi Pardubicében temették el,⁵⁹⁵ sokkalta valószínűbb, hogy Szenicen helyezték örök nyugalomra. Benne a nagymúltú család fiágon kihalt, ami több évtizedes pereskedést indított el a leányági leszármazottak, illetve a Nyári-rokonság között. Halála egyben Korlátkő vár történetében is fordulópont, hiszen ő volt az utolsó, aki a várat egyedüli birtokosként lakta.

Korlátkövi Anna és a leányág fellépése

A Nyári Ferenc és Korlátkövi Zsigmond között 1534-ben megkötött szerződés érthető módon nagy ijedtséget váltott ki a leányági rokonságból, annak ellenére, hogy e megállapodás „a leányág jogainak épségben tartása” mellett kötöttet.⁵⁹⁶ Annak idején idősebb Osvát végrendelete a család fiági kihalása esetére biztosította leányai, illetve ezek örökösei részére a

⁵⁹⁰ 1546. szept. 30. SNA Rod Windischgrätz, Pongrácovské písom 1546–1839. No. 55.

⁵⁹¹ 1535. máj. 5. AMT Missiles ad civitatem 297. (Zsigmond igazolja, hogy Apponyi János jelenlétében, Thurzó Elek helytartó tudomásával átvette a darabonként felsorolt értékeket a nagyszombati bírótól, akire azokat korábban rábízta sógorával, Zopčic Gergellyel.)

⁵⁹² 1540. máj. 20. HMBK 33–7–11., máj. 31. HMBK Prot. 6. 488–489. old.

⁵⁹³ 1545. aug. 7. HMBK 33–9–3.

⁵⁹⁴ 1546. augusztus 3-án még a nevében nyújtanak be keresetet Pozsonyban (EKHL 23–1–9.), szeptember 12-én Korlátkövi Anna Nagyszombatban már az ellen tiltakozik, hogy Nyári és felesége „a közeli napokban” lefoglalta Korlátkő várát és a néhai Korlátkövi Zsigmond minden ingó- és ingatlanvagyonát (ML 44–1–1–9.).

⁵⁹⁵ FEDERMAYER 2. rész, 12. szerint ma síremléke (náhrobok) áll Pardubicén, az 1536. évből. (A hivatkozás nélküli értesülést nem tudtam ellenőrizni.)

⁵⁹⁶ 1534. szept. 15. „iuribus tamen sororum et aliorum quorumvis cognatorum et consanguineorum ex genealogia ipsorum Sigismundi et Petri condam Korlathkewy per lineam femineam descendunt salvis semper remanentibus”. HMBK 66–1–12.

birtokokban való részesedést. Hasonló ígéretet tett később ifjabb Osvát is nővérének, Apponyi György feleségének, bár ennek hatálya csak két birtokra terjedt ki.⁵⁹⁷ A leányág méltán gondolta, hogy a berencsi uradalomból, amelyhez ifjabb Osvát vásárlás útján jutott hozzá, részesülnek majd, hasonlóan többi vásárolt jogállású birtokához. Minthogy ezek most Zsigmondra és Korlátkövi Erzsébet kezével Nyári Ferencre szálltak, joggal érezték magukat mellőzve, leginkább persze Erzsébet nővére, Anna, akinek ugyanakkora rész járt volna a néhai udvarmester javaiból, mint hugának. A két uradalomért zajló küzdelem Nyári Ferenc 1551. évi haláláig nem is zárult le megnyugtató módon, bár átmeneti megállapodások látszólag létrejöttek. Az alábbiakban a per történéseit jegyzem le. Az események részletes tárgyalását az indokolja, hogy a tét meglehetősen nagy, tulajdonképpen a teljes Korlátkövi-vagyon volt, lezárása pedig évszázadokra meghatározta az uradalmak birtoklástörténetét.

Anna 1531 novemberében került el Berencs várából, midőn Szécsényben, Ország Imre udvarmester rezidenciáján Csábrági Erdődi Istvánhoz adták nőül. Ez alkalommal összeírták hozományát is, amely tekintélyes vagyonról árulkodott: Anna a számtalan értékes ékszer és ruhanemű mellett például megkapta apja, Péter teljesen bearanyozott, bíbor díszruháját is.⁵⁹⁸ Az alig tizennégy éves leány azonban hamar özvegyiségre jutott: Erdődi 1532 utolsó napjaiban Vácon végrendeletet tett, amelyben fiatal feleségére hagyta a Bars megyei Zseliz mezővárost, hét Bars, öt Hont, egy Esztergom megyei, valamint két Solt széki településsel együtt,⁵⁹⁹ majd hamarosan elhunyt. A zselizi uradalom nemsokára egy hosszúra nyúló per tárgya lett: történt ugyanis, hogy Anna férjének rokona, Erdődi Péter Csábrág várával együtt a zselizi uradalmat is eladta Erdődi Simon zágrábi püspöknek és unokaöccsének, Pálfi Péternek, nem véve figyelembe István ezzel ellentétes tartalmú végrendeletét. Az erőszakos cselekményeket sem nélkülöző perlekedéshez — Simon püspök Annát egy ízben Csábrág várában fogságba ejtette — később a Kisvárdaiak és a Szerdahelyi Dersfiek is csatlakoztak, de az események pontos lefolyása nem tartozik szorosan a dolgozat témájához.⁶⁰⁰ A továbbiak szempontjából csupán an-

⁵⁹⁷ 1488. máj. 5. „item in prefatis possessionibus Karkocz et Zaak, quia dicti arbitri ex predictis parciis litteralibus instrumentis reperissent, ut dictam dominam Veronicam nulla hereditas concerneret preterquam quarta puellaris, ipsaque domina Veronica eandem suam quartam puellarem indulsisset ex eo, ut iuxta consensum regium, quem prelibatus Osvaldus Banffy in litteris regie maiestatis haberet, post defectum seminis sexus masculini in sexum femineum utriusque partis equaliter devolveret et derivaretur”. DL 107083.

⁵⁹⁸ 1531. nov. 27. „Item vestis una purpurea rubei coloris in tota deaurata, subducta pelle hermelina, quae fuit condam domini Petri Korlathkewi patris sui, iuxta formam vestis virilis.” Apponyi II/1. 9–12. — A szécsényi házasság említése: BA 2–225., BA 4–515.

⁵⁹⁹ 1532. dec. 29. KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 692–693., 1533. dec. 31-én kelt megerősítése: uo. 693. — A birtokok a következők: Zseliz, Ágó, Csuda, Kerekudvar, Leánd, Mindszent, Szék, Vezekény (Bars m.), Baka, Kissarló, Peszek, Tergenye (Hont m.), Bény (Esztergom m.), Csabany, Szalkszentmáron (Solt szék)

⁶⁰⁰ Lefolyására l. 1535–1543: KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 693–694., 1536: NRA 757–8. (Filmtári jelzet: 6035. doboz), NRA 943–30. (Filmtári jelzet: 6087. doboz), HMBK Prot. 5. 1024–1025., BA 3–523., 1553: BA 3–525. stb.

nak van jelentősége, hogy a per kezdetén, 1535-ben Anna másodjára is megházasodott, férje a 25 éves Kövendi vagy Ormosdi Székely Ferenc lett, a Jagelló-korban többek között jajcai báni címet is viselő Székely Miklós (†1517) fia.⁶⁰¹ Az ifjú pár a felerészben végül kezükön maradó zselizi uradalomban, egy Vezekényen Ferenc által felépített kastélyban telepedett le,⁶⁰² hiszen a férj szlavóniai vára (Dobrakucs) és birtokai ekkorra már török megszállás alá kerültek. Nem kizárt, hogy a házasság létrejötte mögött az a Thurzó Elek helytartó állt, akinek felesége, Ormosdi Székely Magdolna közeli rokonságban állott Ferencsel. Nyilván ennek tudható be, hogy Annát egy esetben Thurzó várában, Galgócon idézték meg. A fiatal Székely előbb Várdai Pál esztergomi érsek, később pedig Ferdinánd király udvari familiárisa lett,⁶⁰³ amely kellő befolyást és támogatottságot jelentett ahhoz, hogy felesége örökségét megkísérelje visszaperelni. Berencs vára kapcsán ennek első lépéseit 1538-ban tették meg, bár 1536-ban már tiltották Erzsébetet attól, hogy berencsi részeit férjének ajándékozza.⁶⁰⁴

Míg Anna tehát csak négy évvel később lépett fel Nyári és Korlátkövi ellen, addig a főként Nyitra megyében élő és az eseményekről gyorsan értesülést szerző leányág már 1534 októberében másolatot kért a szerződésről,⁶⁰⁵ majd egy hónappal később eltiltotta Zsigmondot a korlátkői uradalom bárminemű elidegenítésétől, Nyári Ferencet és atyafiát pedig annak megszerzésétől.⁶⁰⁶ A leányágot ekkoriban ifjabb Osvát három leánya és negyedik leányának gyermekei képviselték. Előbbiek már mindannyian özvegyasszonyok voltak, Katalin egykor Pongrácz Miklós, Borbála előbb Zábláti Jeromos, utóbb Bossermann János királyi kapitány, Krisztina pedig Majtényi István özvegye. Az ekkor már nem élő Zsuzsanna — előbb Apponyi Péter felesége — gyermekeinek jogai felett második férje, Jajcai Zopčič Gergely, II. Lajos egykori asztalnoka⁶⁰⁷ örködött. Talán érdemes megjegyezni, hogy Osvátnak — Korlátkövi Annával és Erzsébettel együtt — ekkoriban húsz unokája élt, ami előrevetítette azt, hogy amennyiben a leányág érvényesíteni tudja jogait, a Korlátkövi-uradalmak rendkívül apró részekre darabolódnak szét. A leányág 1538 márciusában bejelentett tiltakozásában két dolgot

⁶⁰¹ A családra vonatkozó forrásokat l. a Pongrácz család bashalmi levéltárában. Egy 1518. évi időlátó oklevél szerint Székely Ferenc 1510 körül született: KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 684.

⁶⁰² A vezekényi kastélyt a Kisvárdaiak említik 1543. évi panaszukban: KARÁCSONYI, Pongrácz, 3. közl. 694.

⁶⁰³ KARÁCSONYI, Pongrácz 3. közl. 694. (1537. júl. 10.) szerint Várdai Pál érsek Székelynek és Pálfi Péternek is „ura” volt. Az oklevél eredetije azóta sajnos elpusztult. — 1547-ben Székely „aulae nostrae familiaris” (BA 4–524.), és 1553-ban is már néhaiként ugyanezt a titulust írják neve mellé (BA 4–526.).

⁶⁰⁴ 1536. dec. 20. NRA 171–29. (Filmtári jelzet: 5906. doboz.)

⁶⁰⁵ 1534. okt. 17. BA 2–219.

⁶⁰⁶ 1534. nov. 20. HMBK Prot. 5. 665–666.

⁶⁰⁷ 1525. nov. 19., 1526. jan. 20., ápr. 10. Jajcai Zopčič Gergely „antecessor dapiferorum regalium”: HORVÁTH-NEUMANN, Chernel 128–134., 1525. febr. 4., márc. 18., ápr. 1. stb. „antecessor ferculorum regie maiestatis”: FRAKNÓI, Számadási könyv 71., 111., 126. stb., 1525. júl. 2. „dapifer”: uo. 226., vö. FÖGEL, Lajos 55. — Zopčič Mohács után új felesége hitbéri jogon birtokolt javaira költözött, egy dátum nélküli oklevélben ugyanis a következő módon szerepel: „egregius Gregorius Zopchycz de Gwchowyth alias de Apon”: HMNK Prot. 1. fol. 130b.

nehezményezett: egyfelől jogosan leszögezték, hogy őket a két váruradalomban ugyanolyan jogok illetik meg, mint Nyári feleségét, másfelől felhánytorgatták, hogy Nyári a berencsi és a korlátkői uradalomban a várépületek és a puszták felújítására, malmok és halastavak építésére jelentős és egyben felesleges beruházásokat eszközölt, amellyel semmi más célja nincs, mint hogy őket súlyos költségekkel terhelje meg, ezáltal igyekezve kizárni őket jogaikból.⁶⁰⁸

A pert azonban végül nem ők, hanem Anna indította meg. Kérésére Ferdinánd király 1538 szeptemberében Linzből megparancsolta Révai Ferenc személynöknek, hogy tegyen osztályt Anna és Erzsébet között Berencs várában, valamint Korlátkövi Péter és özvegye, Dorottya minden ingó- és ingatlanvagyonában, amelyek jelenleg Nyári és felesége kezén találhatók.⁶⁰⁹ Révai ennek megfelelően a következő hónapban kíséretével el is indult Berencsre; útjában előreküldte egyik jegyzőjét, hogy értesítse a várbelieket érkezéséről. A berencsi várnagy azonban azt válaszolta, hogy ő a személynököt mint ura jó barátját a várba szívesen beengedi és ott vendégül látja, de ha abból a célból jön, hogy valami osztályt tegyen, nem jöhet be, minthogy nincsen urától erre vonatkozó utasítása.⁶¹⁰ Midőn a személynök kíséretével és az oda összehívott szomszédokkal együtt a várdomb aljához ért, látta, amint a várkapuból számtalan fegyveres sorjázik elő, és az addig nyitott kaput bezárják. Révai ezt figyelmen kívül hagyva folytatta útját, áthaladt a vár első és második védművén, amikor a várnagy puskás és kopjás gyalogosokkal elállta az útját. Miután felolvastatta a király parancslevelét, dolga végetlenül kénytelen volt távozni, mivel Nyári embere továbbra sem engedte át a várkapun. Révai az elűzés okát adandó Korlátkövi Erzsébetet megidézte két héttel későbbre,⁶¹¹ de a per halasztással a következő év márciusára került.⁶¹²

⁶⁰⁸ 1538. márc. 21. „idem Franciscus Nyary post occupationem prescriptarum porcionum in reformatione eorundem Brancz et Korlathkew castrorum ac prediorum, necnon molendinorum et piscinarum preparacione quasdam graves multiplices et superfluas fecisset expensas facereque proposuisset etiam imposterum, volens idem Franciscus Nyary prenotatas dominas protestantes tam gravibus sumptibus et superfluis expensis onerare et agravare per hocque easdem dominas et heredes earundem universos de huiusmodi porcionibus hereditariis alienare, exheredare et penitus excludere”. BA 2–226. — Hasonló tiltakozást tett Borbála és Krisztina a maguk és Zsuzsanna gyermekei nevében 1538. okt. 31-én: „ne super castra Berencz et Korlathkew in Nittriensi comitatu existentia aliqua edificia vel extra castra in quibuscunque possessionibus piscinas vel molendina aut quecunque edificia facerent, quia easdem dominas iure hereditario concernerent”. DF 206798. (Prot. C. 99. old.)

⁶⁰⁹ 1538. szept. 11. „in universis rebus aureis, argenteis, gemmis, lapidibus preciosis, paratis pecuniis, vestibis, tapetis, culcitris ac cunctis supellectilibus domorumque clenodiis, item iumentis, pecoribus et generaliter omnibus rebus et bonis mobilibus tam prefati condam Petri Korlathkewy, quem etiam generose et magnifice quondam domine Dorothee consortis eiusdem”. BA 4–512.

⁶¹⁰ „ipse iamfatum locumtenentem personalis presencie nostre veluti bonum amicum domini sui in arcem ipsam libenter intromittere eumque honeste excipere et tractare paratus esset, nullam tamen divisionem facere et neque in eum finem ipsum locumtenentem in arcem ipsam admittere vellet, cum a domino suo desuper nullam haberet instructionem”. Uo.

⁶¹¹ 1538. nov. 5. BA 4–512.

⁶¹² 1539. márc. 12. BA 4–512. — Közben Anna 1538. december 3-án átíratva magának a Korlátkövi–Nyári szerződést: ML 44–1–1–7.

Közben, 1538 novemberében a leányág többi tagja is hasonló parancslevelet váltott ki. Ebben előadták, hogy őket ugyanakkora rész illeti meg a berencsi és korlátkői uradalmakban, mint Korlátkövi Erzsébetet és Zsigmondot, ezért osztályba szeretnének velük bocsátkozni. A királyi parancsot Mérei Mihály ítélőmesternek címezték,⁶¹³ de végrehajtására vélhetően nem került sor, mivel közben megkezdődtek az Anna és Nyáriék közötti per tárgyalása, és ennek során a leányág bejelentette, hogy ők is belépnek a perbe.⁶¹⁴ A nem teljesen azonos igények ekkor találkoztak össze. Az ítélet egyszerű volt: a berencsi uradalmat ifjabb Osvát összes le- származottja között egyenlő részekre kell feldarabolni, Péter udvarmester és felesége ingósá- gait pedig Anna és Erzsébet között kell két részre felosztani.⁶¹⁵ Bár ekkor Nyári és felesége nem jelentek meg, a következő napokban új tárgyalást kértek, amire május 8-án sor is került. Az alperesek védelmüket arra alapozták, hogy a vár és uradalom jogos férfiörököse Korlátkövi Zsigmond, és Erzsébet nem pusztán női jogon, hanem a férfiörökös jóindulatából és engedélyéből kifolyólag, a vele kötött szerződés értelmében birtokolja a várat, amivel a leányág jogai nem sérülnek. Miután ezt Nyáriék ügyvédje előadta és az elűzésért járó 72 fo- rint bírságot is megfizette, meglepő dolog történt: felállt Zsigmond képviselője, és közölte, hogy bár ügyfele Nyáriékkal valóban szerződést kötött, annak feltételeit az alperesek nem teljesítették, ezért vissza kívánja tőlük venni a várat, ami után kész a nőágnak jogaikat kiadni. A bíróság ekkor Zsigmondot utasította, hogy ez ügyben kezdjen külön pert, most ugyanis más ügyben pereskednek. Ezt követően az ingóságok ügyében Nyáriék ügyvédje előadta, hogy Annát édesanyja saját vagyonából házasította ki, így az ingóságokból neki nem jár rész, hi- szen az a magyar szokásjog értelmében az anyja mellett hajadonként maradt leányt illeti meg. Ezt Anna ügyvédje nem fogadta el, azzal érvelve, hogy Annát teljes egészében Ország Imre vagyonából, Szécsényben házasították ki. A bíróság ekkor úgy ítélte, hogy az ingóságok ügyé- ben tanúvallatást kell tartani, a leányágnak bizonyítania kell azt, hogy Berencshez Osvát vá- sárlással jutott, Nyáriéknak pedig további okleveles bizonyítékokat kell felsorakoztatniuk annak kapcsán, hogy birtoklásuk nem sérti a leányág jogait.⁶¹⁶

Az elkövetkező években a per — a halasztásoknak köszönhetően — alig haladt előre. Mint fentebb láttuk, Nyári Ferenc nem éppen békés eszközökkel gondoskodott arról, hogy Korlátkövi Zsigmond ne tegye semmissé a közöttük létrejött szerződést; jóllehet embereinek hatalmaskodásai miatt Zsigmond 1540. november 4-én és 5-én öt keresetet is benyújtott a

⁶¹³ 1538. nov. 27. BA 2–224.

⁶¹⁴ 1539. márc. 12. BA 4–512.

⁶¹⁵ Uo., illetve BA 5–868.

⁶¹⁶ 1540. jún. 19. BA 2–225., BA 4–515.

bíróságon,⁶¹⁷ a két uradalom birtoklásának módjában nem történt változás. 1543-ban Nyáriék még mindig azt igyekeztek bizonyítani, hogy Berencs a férfiág jussa, így Zsigmond beleegyezésével jogosan vannak a vár birtokában,⁶¹⁸ míg a leányág — leginkább Anna és férje, Székely Ferenc — az ország különböző tájain vizsgálatokat tartattak arról, hogy az uradalom a női ágat is megilleti mint vásárolt jószág.⁶¹⁹

Közben az 1542. évi beszercebányai határozat jogtalannak mondott ki minden, az elmúlt zavaros időszakban végrehajtott foglalást, ami Korlátkövi Péter két leányát is közelről érintette. Egyfelől, mint láttuk, e törvényre hivatkozva a következő évben sikeresen perelték vissza a Somogy megyei laki uradalmat,⁶²⁰ másfelől viszont veszélybe került Nyári Ferenc két vára, a Bánfi Boldizsártól megvásárolt Szomolány és az általa elfoglalt Surány birtoklása, hiszen Losonci István nógrádi ispán — mint Ország László fiának, Kristófnak a gyámja — bejelentette rájuk az igényét. A tárgyalás során a választott bírói kar Nyári birtoklásának törvényességét nem ismerte el, hiába mutatott fel többek között királyi kötelezvényeket is. Azzal tudott csak védekezni, méghozzá sikerrel, hogy követelte Losonciéktól a feleségének járó hitbéri és leánynegyedi jogok kifizetését, valamint a leányágot is illető vagyonból az Erzsébetet illető részeket; bár a bíróság ekkor nem minden Ország-uradalom tekintetében tudta eldönteni, hogy milyen jogok járnak Nyári feleségének, a két vár, valamint a Hont megyei Visk mezőváros Nyári kezén lévő felének visszaadását az Erzsébetnek járó jogok kiadásához kötötte.⁶²¹ A tárgyalás híre napokon belül Korlátkövi Anna fülébe is eljutott, aki rögtön tiltakozott is, nehogy az ő részét is kiadják Nyárinak.⁶²² Az ügy minden bizonnyal peren kívüli egyezséggel zárult: Nyári nyilván elengedte felesége jussát, és így élete tartamára nála maradhatott Szomolány.⁶²³ Az Országok lépése aligha rázhatta meg hatalmi bázisát: még 1545-ben megvásárolta a morvaországi Bzenec várát és uradalmát Pavel ze Žerotína-tól.⁶²⁴

⁶¹⁷ 1540. nov. 4–5. HMBK 28–9–18., 28–9–19., 28–9–20., 28–9–21., 28–9–23.

⁶¹⁸ 1543. jan. 14. DL 102870. (Ekkor bemutatták II. Ulászló 1502. évi adományát a berencsi uradalomról.)

⁶¹⁹ 1543. márc. 15., ápr. 30. BA 4–518.; 1543. máj. 7., máj. 22. BA 4–516., 4–517.; 1543. júl. 21., aug. 3. BA 4–519.

⁶²⁰ Lásd a Lak vára című fejezetet.

⁶²¹ 1545. febr. 21. (a felek az ügyet választott bírói karra bízzák), máj. 2. (ítélet) DL 8928. — 1545. március 22-én Tallóci Bánfi Boldizsár özvegye tiltakozott, hogy Szomolány ügyében Nyári és Ország Kristóf egyezségre lépett. HMBK Prot. 6. 407. old.

⁶²² 1545. máj. 5. HMBK Prot. 6. 401. old. (Megjegyzem, hogy a tiltakozás szövege teljesen értelmetlenné vált egy tévedésből kifolyólag. Anna ugyanis az apja, Péter minden birtokából neki járó leánynegyed kiadásától tiltotta Losoncit és Országot, aminek csak akkor lett volna értelme, ha apja birtokai időközben ezek kezére jutott volna. Helyesen anyja leánynegyedéből és anyai nagyanja hitbéréből követelhetett volna részeket, és a tárgyalás is ezekről szólt.)

⁶²³ 1549-ben az uradalom még az ő kezében van (MAKSAI, Birtokviszonyok II. 599.). Nádasdi Tamás 1551 februárjában állítólag még Szomolányban látogatta meg Nyárit (TAKÁTS, Nyáry 31.).

⁶²⁴ 1545. júl. 15. MOL P 485. (Majthényi cs.) 4. csomó, fasc. K., no. 2. (A vételár papíron 22500 forint volt.)

A Korlátkövi-vagyon ügyében a per akkor lángolt fel ismét, mikor 1546. augusztus–szeptember fordulóján Zsigmond meghalt, és benne a Korlátkövi családnak magva szakadt. Nyári és felesége, Erzsébet azonnal lefoglalták a két teljes uradalmat, hiába jelentett be Anna ez ellen szinte azonnal tiltakozást.⁶²⁵ Az ekkor már a lovászmesteri címet is viselő Nyári októberben, Prágában Ferdinánd királytól szabad végrendekezési jogot eszközölt ki a maga és felesége részére Korlátköre és Berencsre,⁶²⁶ majd a következő év első hónapjában ellentmondás nélküli iktatással pecsételte meg birtoklásuk jogosságát.⁶²⁷ Egy-egy adat amellet szól, hogy ezt követően, a szabad rendelkezési joggal felruházva a két uradalomtól vagy annak egy részétől szabadulni igyekeztek.⁶²⁸ A következő évben az a hír járta, hogy Erzsébet a két várat Ország Kristóf majdani országbírónak, azaz saját unokaöccsének akarta átjátszani.⁶²⁹

A rivális Annát közben az is hátráltatta, hogy a zselizi uradalom ügyében fő- és jószágvesztésre ítélték, és az uralkodó csak nyilván férje, a királyi familiáris Székely Ferenc hathatós közbenjárására részesítette 1547 nyarán kegyelemben.⁶³⁰ Ezt követően viszont újra tiltakozott az uradalmak lefoglalása ellen.⁶³¹ Nyáriék egy ügyes húzással gyorsan kiegyeztek vele: 1548 elején a Somogy megyei laki uradalom felét átadták a másik felerészt igazgató Annának,⁶³² és talán megígérték neki, hogy Korlátkő felét végrendeletileg rá fogják hagyományozni.⁶³³ Ahogy azonban megszűnt az Anna személyében jelentkező fenyegetés, meglepő dolog történt: Korlátkövi id. Osvát két ükunokája vonta perbe Nyárit és feleségét, igényelve minden őket illető arányos részt és/vagy leánynegyedet Berencsből és Korlátkőből. A sok

⁶²⁵ 1546. szept. 12. ML 44–1–1–9.

⁶²⁶ 1546. okt. 16. LR II. 169–170., vö. ML 44–1–1–8.

⁶²⁷ 1547. jan. 5., febr. 21. EKHL 12 saec.–1–5., EKHL 26–2–5. — Az oklevél minden Nyitra és Pozsony megyei, Korlátkő és Berencs várához tartozó birtokot felsorolt, kivéve a különálló kis uradalomként kezelt bucsányi udvarházat és birtokrészt, illetve Zéla és Karkóc településeket, amelyeket egy hónappal később (febr. 25., márc. 27.) iktattattak a maguk részére: EKHL 26–2–5. — A két vár iktatása újkori másolatban: NRA 1094–24. (Filmtári jelzet: 6130. doboz)

⁶²⁸ Cífer és Báhom eladása vagy bárminemű elidegenítése ellen Illésházi Tamás jelentett be tiltakozást 1547 októberében: BI 29–23–8. (Lásd még a következő jegyzetet.) — Két évvel későbbi tiltakozásában már csak a két jószág birtoklása felől tiltotta Nyárit és feleségét: BI 29–23–9. (1549. aug. 27.)

⁶²⁹ 1548. dec. 10. HMBK Prot. 7–8. 239–240. old. (A forrás szerint Székely — felesége nevében — az ellen tiltakozott, hogy Korlátkövi Erzsébet bármilyen módon elidegenítse Anna Korlátkő és Berencs várakban lévő részeit Ország Kristófnak. Elmondása szerint szavahihető módon tudomására jutott, hogy Erzsébet erre készül.) — Nem kizárt, hogy ez a fentebb feltételezett, Szomolánnyal kapcsolatos alkuval kapcsolatos.

⁶³⁰ 1547. jún. 19. BA 4–524.

⁶³¹ 1547. júl. 10. BA 4–520., ML 44–1–1–10. (Ekkor unokatestvérével, Apponyi Dorottyaival, Kálnai Imre egykori királyi titkár, most törvényszéki esküdt ülnök feleségével az ellen tiltakozott, hogy nővére, Erzsébet férjével együtt Ország Dorottya halála után elfoglalta Berencset, majd Korlátkövi Zsigmond halálát követően Korlátkőből semmiszte ki őket.)

⁶³² 1548. jan. 26. SML Jankovich 5., említi: CSÁNYI, Jankovich 6–7.

⁶³³ Nyári 1551. évi végrendeletében valóban sógornőjére hagyta az uradalom felét (l. alább). Ami emellett még egy előzetes megállapodásra utal, az az, hogy egy hónappal Nyári halála után, 1551. április 22-én Anna és férje már parancslevelet állítottak ki a királlyal a végrendeleti végrehajtóknak címezve, hogy azonnal adják át az Annának a végrendelet alapján járó javakat (BA 2–230.) Azaz Anna többi rokonával ellentétben elégedett volt Nyári rendelkezésével.

mondvacsínált jogigényt tartalmazó kereslettel több évtizedekig tartó pereskedés vette kezdetét.⁶³⁴

A helyzet gyökeresen megváltozott 1551 tavaszán, amikor nem sokkal felesége halála után Nyári Ferenc is elhunyt.⁶³⁵ Végrendeletében a maga módján megoldani kívánta a már évek óta tartó viszálykodásokat. Korlátkőt felesége iránti szeretetből felerészt Annának, felerészt a leányág többi tagjának ajándékozta, míg Berencset saját rokonságára írta, de a két vár között a tartozékokat úgy osztotta újra, hogy a korlátkői uradalom sokat veszített az értékéből.⁶³⁶ Anna végül megkapta szülei és nővére ingóságait, és látszólag elégedett volt az események ilyen alakulásával.⁶³⁷ A perlekedésnek azonban ez sem vetett véget: a leányág ezt követően Nyári rokonságát vonta perbe,⁶³⁸ majd a *fiscus* is fellépett a szerinte háramlottnak tekintendő Korlátkövi-vagyonért, szintén kétségbe vonva Nyári Ferenc birtoklásának jogszerűségét,⁶³⁹ ennek ellenére minden a néhai lovászmester rendelkezései szerint alakult. A végrendelet hosszú távon mindkét várat apró részekre szakadt nemesi uradalmakká alakította; Berencs helyzetét tovább rontotta, hogy a kiterjedt uradalom felét Ferencről átvevő Nyári János két évvel később saját részeit másik két Nyárirra, Lőrincre és Lajosra hagyományozta.⁶⁴⁰

Korlátkövi Anna élete hasonlóan kalandosan folytatódott. 1552 tavaszán 42 évesen elhunyt második férje, Székely Ferenc,⁶⁴¹ de talán rá való tekintetből a király a következő évben másodjára is kegyelmében részesítette Zseliz ügyében.⁶⁴² Hamarosan harmadszorra is megházasodott, ura ekkor Baracska Pál trencsényi ispán lett.⁶⁴³ Anna számára a házasságot gyakorlati szempontok sürgették: ahogy meghalt második férje, Varkocs Tamás váradi prefektus elfoglalta talpasi uradalmát,⁶⁴⁴ és az özvegy joggal érezhette úgy, hogy egyedül nem képes megvédeni, illetve visszaszerezni birtokait. Új férjével mintegy házassági szerződésként 1554.

⁶³⁴ Ekkor Asszúpataki Henc Máté leányai, Anna (Gotói Miklós felesége) és Zsófia (Gici Józsa felesége) nyújtottak be keresletet. Leszármazásuk így rekonstruálható: id. Osvát leánya, Zsófia és Hatnai Zsigmond leánya, Margit Oszlányi Andrásához ment nőül; leányuk, Kesula lett Henc Máté felesége. 1548. márc. 3. ML 44-1-1-12., 1549. aug. 28. BA 2-257., 1552. márc. 22. BA 4-522. stb., 1567. jún. 23. EKHL 1 saec.-6-23. stb.

⁶³⁵ Nyári 1551. március 24-én halt meg: NRA 509-15. (Filmtári jelzet: 5982. doboz)

⁶³⁶ 1551. márc. 10. LR II. 430-433. old., NRA 20-88. (Filmtári jelzet: 5869. doboz)

⁶³⁷ 1551. ápr. 22. BA 2-230., BA 2-233., 1553. jún. 3. ML 44-1-1-17.

⁶³⁸ 1551. júl. 8. ML 44-1-1-13., 1552. febr. 8. BA 4-521., 1552. márc. 2., márc. 22. BA 4-522., 1552. márc. 2., márc. 27. BA 4-746., 4-747., 1553. aug. 10., aug. 25. ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 1. doboz, s. n.

⁶³⁹ 1553. júl. 13. NRA 252-20. (Filmtári jelzet: 5924. doboz.), 1553. szept. 7. NRA 71-8. (Filmtári jelzet: 5882. doboz) — 1551. július 8-án a király még saját aláírásával ellátott levélben kérte Révai Ferenc nádori helytartót és Mérei Mihály személynököt, hogy tájékozzódjanak a Korlátkövi-leányág jogait illetően, mivel ezek szupplikáltak „pro bonis et hereditate quondam Korlathkyw”. ML 44-1-1-13.

⁶⁴⁰ 1553. máj. 10. NRA 20-89. (Filmtári jelzet: 5869. doboz)

⁶⁴¹ Halála 1552. február 8. (BA 4-521.) és március 27. (BA 4-746., 4-747.) közé tehető.

⁶⁴² 1553. nov. 8. BA 4-526.

⁶⁴³ A házasságra az előbb említett oklevél 1553. novemberi kelte és 1554. május 22. (BA 4-551.) között került sor, feltehetően 1554 tavaszán.

⁶⁴⁴ 1553. máj. 13. BA 4-530/A., 1553. júl. 3. BA 5-869.

május 26-án több megállapodást is kötött: ráruházta a laki uradalmat, szülei Nyári-rokonságtól követelt zálogbirtokait, amit férje trencsényi házával és gazdaságával, illetve egy Trencsén megyei udvarházzal és birtokrészrel hálált meg.⁶⁴⁵ Baracskai hozzá is látott a pereskedésnek, Talpas ügyében sikerrel is járt, a nyitrai birtokok visszaszerzését viszont megakadályozta 1557-ben bekövetkező halála.⁶⁴⁶ 1559-ben aztán Annát harmadszorra is fej- és jószágvesztésre ítélték, mert még mindig nem egyezett ki Zseliz ügyében a Szerdahelyi Dersfi családdal. Ennek következtében 1559 és 1560 folyamán összeírták és lefoglalták minden vagyonát, Korlátkőt, Talpast és Lábatlant, illetve a közben eladott Lak vételárából megmaradt 1000 forintot is.⁶⁴⁷ Unokatestvérei, Szentmiklósi Pongrác Gáspár és az Apponyi-testvérek, János és István ekkor egyezséget kötöttek Ferdinánd királlyal, aki annak fejében, hogy nekik adományozta Anna birtokainak bírói kétharmad részét, azt követelte tőlük, hogy tegyék semmissé Nyári Ferenc végrendeletét, és ne egyezzenek ki a Nyári-örökösökkel.⁶⁴⁸ A kedvezményezettek ismét kieszközölték, hogy a már súlyos beteg Anna kapjon kegyelmet, aki hálából 1561-ben, halála előtt rájuk hagyta minden vagyonát.⁶⁴⁹ Az utolsó Korlátkövi azonban nem ő, hanem nagynénje, Krisztina volt, Majtényi István özvegye, aki 1570-ben hunyt el.⁶⁵⁰

VII. Birtokok

A Korlátkövi család birtokai és jogigényei 1546-ig (adattár)

Az alábbi adattár megyénkénti, azon belül pedig településenkénti elrendezésben mutatja be a Korlátköviek birtokállományára vonatkozó okleveles adatokat, de hangsúlyozottan csak abból az időszakból, amikor a család birtoklása kimutatható. Ha a családnak csak birtokrésze volt

⁶⁴⁵ 1554. máj. 26. EKHL Liber primus 58^v–59^v, 64^{r-v}. — Birtokai közül ekkor egyedül a Nyitra megyei lakácsi birtokrészét nem férjének adta; ezt unokatestvéreire, Szentmiklósi Pongrác Gáspárra és az Apponyi-testvérekre hagyta.

⁶⁴⁶ 1557: CP Somogy megye. Az ez évi első adószedésnél Pál még élt, a másodikonál már özvegyét említik. 1557. márc. 19-én még él (BA 4–559.), 1558. november 26-án már néhai (EKHL Liber secundus 45^{r-v}). — Az általa indított perekre l. 1554. okt. 21. ZI 25–31 et D–6., 1554. dec. 20., dec. 22. BA 4–530/A–B., 1554. dec. 26. BA 4–556., 1554: NRA 31–31. (Filmtári jelzet: 5873. doboz.), 1555. júl. 27. BA 4–555., 1555. szept. 22. BA 4–599., 1556. márc. 27. BA 4–558., 1557. márc. 2. BA 5–871., márc. 28. BA 4–559.

⁶⁴⁷ 1560. dec. 22. EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

⁶⁴⁸ 1560. okt. 15. BA 2–256. (A király saját kézzel aláírt levelében felszólítja őket, hogy tartsák magukat ilyen ígéretükhöz.)

⁶⁴⁹ 1561. ápr. 29. Korlátkő. BA 2–258., 2–259., BA 4–531., 4–532. (Laki, korlátkői és berencsi birtokait és jogigényeit Pongrácra és az Apponyiakra, talpasi részét viszont csak a másik felerészt birtokló Pongrácra hagyta.)

⁶⁵⁰ Bár SZERÉMI, Emlékek 39. közöl tőle egy 1571-es oklevelet, egy 1570. évi oklevél alapján azonban ez év februárjában hunyt el: BA 2–270.

egy településen, akkor csupán az arra vonatkozó adatokat tüntettem fel. A várakat az adattárba nem vettem fel, mivel történetüket külön alfejezetekben tárgyaltam. Időhatárként a család fiági kihalását jelöltem ki, így az 1546 utáni időszak forrásanyagából csak azokat a XVI. századi összeírás-jellegű kútfőket emelem ki, amelyekből számszerű adatokat kaphatunk az egyes települések értékéről (jobbágytelekszámáról). A Nyitra megyei településeknél felhasználtam az 1452. évi rovásadó-jegyzék portaszámait, de az 1526 utáni adóösszeírásokat csak abban az esetben idéztem, ha az ott feltüntetett birtokos személyének birtoklástörténeti jelentősége van. Nem volt szándékomban sem falutörténeteket, sem történeti földrajzi szócikkeket írni, így csak a legszükségesebb esetben töltöttem ki a források pusztulásából fakadó hiányokat feltételezésekkel: az adattár tulajdonképpen egymondatos regesztákból épül fel. Az alábbi adattár egyben felment az alól, hogy a Korlátköviek birtokpereit részletekbe menően ismer-tessem.

2. táblázat: A Korlátkövi család birtokainak száma⁶⁵¹

	Örökjogon							Zálogjogon		
	Vár	Kastély	Mezőv.	Birtok	Rész	Préd.	Rész	Birtok	Rész	Préd.
I. Osvát birtokai 1456-ban	1			9	1	4		2	4	
II. Osvát birtokai 1511-ben, majd fiai közös birtokai 1526-ig	2		1	21	16	8	4			
Péter birtokai 1526-ban (a testvéreivel közös birtokok nélkül)	1	2	2	16	17	1	2	4	1	1

Bács és Baranya megyék

Monostori László birtokai: 1448-ban Monostori László 2500 forintért zálogba bocsátotta idősebb Osvátnak Monostor birtok, Mitvárc és Halyagszeg puszták, Láz és Árki falvak (Baranya m.), Csereg és Csika falvak felét (Bács m.) az árki vám felével együtt, magának egyedül Mitvárc falut (Bács m.) tartva meg. Osvátot a birtokjogokba be is vezették. Garai László nevében vicsadali várnagya csaknem azonnal tiltakozott az ügylet ellen. Monostori halála után Garai hamarosan pert is kezdeményezett, amely során elpanaszolta, hogy Osvát a rendkívüli adót is beszédette a zálogos birtokokon. Végül a bíróság előtt Garai 2500 forintért visszaváltotta a birtokjogokat.⁶⁵²

⁶⁵¹ Néhány megjegyzés a táblázathoz: A „Birtok” utáni oszlop jelentése birtokrész, míg a „Préd.” (=prédium) utánié prédium-rész. — II. Osvátnál nem szerepel az ekkor még tulajdonában lévő, de általa sohasem birtokolt Hegyesd vár 4 birtokkal és egy prédiummal. — A lábatlani és a talpasi udvarházakat kastélynak vettem, mindkettő szerepel már a középkorban is így. — A négy testvér birtokait, mégha teljesen Péter kezén is voltak az 1520-as években, nem tüntettem fel az egyedül Pétert illető birtokoknál. — A csak a három fiatalabb testvért illető szerény birtokvagyonát a közös birtokoknál tüntettem fel. — Péter esetében a laki uradalmat az 1534. évi tartozék-lista alapján számoltam. — A számértékek az alábbi adattáron alapulnak, a kétes eseteket, valamint a jogigényeket értelemszerűen nem tartalmazzák.

⁶⁵² 1448: DL 83074., 1448–1450: DL 13239., DL 13398.

Bars megye

Ibrányföldsé (Kiscseke): A Bucsányiak Korlátkövi-ága kezén lévő prédiom, amelyet György hűtlensége miatt 1403-ban Berencsi István királyi sáfár familiárisa, Győrödi Pobor István nyert adományul. Többé nem kerül vissza Korlátköviekhöz. Nevét az 1339-ben említett Csekei Ibrahunnól kapta.⁶⁵³

Néved: A település a Bucsányi család egyik ősi birtoka, a Korlátkövi-ágat harmadrésze illetve meg. Ezt 1403-ban az uralkodó Bucsányi György hűtlensége miatt Berencsi István királyi sáfár familiárisának, Győrödi Pobor Istvánnak adományozta. Többé nem kerül vissza a Korlátköviekhöz. 1435. évi adat alapján a Korlátkövi-ág egykori itteni birtokrésze egy nemesi és 18 jobbágytelekből állt.⁶⁵⁴

Ohaj: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt 4 lakott és 12 lakatlan jobbágytelket kap itt a Sóki család birtokrészből. Ugyanebben az évben ifjabb Osvát adományul nyerte sógora, Ohaji Bornemissza Bálint minden vagyonát is. Az iktatást a Nyitra megyei Vendégi pusztába, valamint Bálint ohaji részébe igyekeztek végrehajtani. Utóbbinál a Mezőkeszi Palásti család mondott ellent. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztottnak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükét illető részén. Az Ohajon lévő 12 telek ekkor Osvátnak jut. Többet nem hallunk az itteni részekről. Mohács után Acél Gábor, majd később rajta kívül Nagy Lőrinc kezén találjuk; előbbihez nyilván úgy került, hogy apja, Acél István feleségül vette Bornemissza Bálint özvegyét, aki történetesen ifjabb Osvát sógornője, Becseri Klára volt. A Korlátköviek itteni része akár valamilyen adásvételi vagy csereszerződés útján is az Acélok kezére kerülhetett.⁶⁵⁵

Valkház: 1510-ben Bakai Temesközi Lénárt és Bakai Bessenyei Ilona eladták ifjabb Osvátnak teljes itteni részeit, azaz a birtok felét 20 jobbágytelekkel 400 forintért. Többet nem hallunk az itteni részről. A Mohács utáni adóösszeírások 1531-től kezdődően Nyári Ferenc kezén tüntetik fel — kezére ezek alapján nem későbbi házassága által került.⁶⁵⁶

Bihar megye

Vekerd: Talán Korlátkövi Péter szerzeménye ismeretlen időből. 1554. évi forrás szerint II. Lajos király halála után a Talpashoz (Zaránd m.) tartozó birtok Buda Miklós, majd Székely Balázs kezére került. 1560-ban a talpasi kastély tartozéka, ekkor Pongrácz Gáspár részén 2,5 lakott és 4 elhagyott, Korlátkövi Anna részén 2 lakott, 2 zsellérek lakta elhagyott és 3 teljesen elhagyott, összesen 13,5 jobbágytelket írtak össze. 1561-ben tévesen Csanád megyeinek mondják.⁶⁵⁷

Csanád megye

Basarág: A talpasi (Zaránd m.) uradalom része. 1519-ben Korlátkövi Katalin (Szentmiklósi Pongrácz Miklós felesége) tiltja testvérét, Pétert többek között Basarág birtok elidegenítésétől, Bakóc Tamás bíborost és Balassa Ferencet a megszerzésétől. 1554. évi forrás szerint II. Lajos király halála után a Talpashoz tartozó birtok

⁶⁵³ 1339: GYÖRFFY I. 437., 1403–1406: ZsO II. 2693., 3284., 3415., 3458., 4427.

⁶⁵⁴ 1403: DL 42869., ZsO II. 2693. sz., 1406: HO II. 173–180., 1424: DL 68109., 1435: DL 64762., 1458: DL 15248., vö. GYÖRFFY I. 464.

⁶⁵⁵ 1505: DF 267897., DF 273347., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz, s. n., 1526: HMBK Prot. 5. 10–11., 1531: CP 3. kötet, 316., 1534: uo. 363.

⁶⁵⁶ 1510: DF 279998. (Prot. 254–255.), 1531–1541: CP 3. kötet, 317. (1531), 363. (1534), 551. (1535), 592. (1541)

⁶⁵⁷ 1554: BA 4–530., 1560: EKHL Liber Secundus 138^v–150^v., 1561: BA 4–531., 532.

Bánrévi László kezére került. 1560-ban a talpasi kastély tartozékaként már prédiüm, Korlátkövi Annának csak része volt itt.⁶⁵⁸

Csongrád megye

Sári-féle birtokok: Böd és Héked birtokok fele, Szeg birtokban lévő birtokrész, Sápegyház és Szentmiklós pusztákban lévő részek. Az 1514. évi zálogosítást leszámítva sorsuk megegyezik a Külső-Szolnok megyei Ság birtokkal (az adatokat l. ott).

Esztergom megye

Becser: Az egykor Becseri Kristóf által birtokolt településre 1501-ben ifjabb Osvát újadományt szerzett Kristóf nővérei, Zsófia (saját felesége), Klára (Ohaji Bornemissza Bálint felesége), Erzsébet (Kapi Menyhért felesége) és Anna (Radványi Ferenc özvegye) részére. Az újadomány szövege szerint a falut Kristóf nővéreivel együtt birtokolta. A négy nővért még ez évben be is vezették a birtokba. 1511-ben Becseri János özvegye, Lábatlani Orsolya, leánya, Anna (Kaszai György felesége), valamint Radványi Zsófia tiltják Osvát feleségét és fiait, Jánost és Antalt attól, hogy elidegenítsék Becser és Rákos birtokokat, valamint a tagyasi birtokrészt, amelyek őket teljes joggal megilletnek, valamint a néhai Klárát (Acél István feleségét) attól, hogy ezen településeken lévő részei, valamint az őket hitbér és jegyajándék jogán illető lábatlani birtokrész kapcsán végrendelkezzen. 1513-ban a családi szerződés során Osvát fiai többek között a becseri és száki szőlőket is apjuk özvegyének, Becseri Zsófiának adják élete tartamára. 1540-ben Kaszai György fia, Gáspár tiltakozik és pert kezdeményez, mivel gyámja, Korlátkövi Zsigmond apja halála után lefoglalta becseri, lábatlani és tagyasi birtokrészeit a rájuk vonatkozó oklevelekkel, apja ingóságaival, nyolc becseri és lábatlani szőlővel együtt, és most sem hajlandó visszaadni, holott már érett korba lépett. 1546-ban Korlátkövi Borbála említi, hogy becseri és vérti jószágain Pácai Gáspárral osztozkodik.⁶⁵⁹ — Talán a mai Lábatlan határában terült el.

Bikol: A településen lévő birtokrészre ifjabb Osvát 1501-ben nyer újadományt; ekkor elmondása szerint felesége, Becseri János leánya, Zsófia birtokolta már hosszú ideje. Erre, valamint a vele együtt szereplő Vért birtokra Bajnai Both András is bejelentette igényét (Both Ambrus fia, Gáspár általa birtokolt itteni részei kapcsán), de végül fogott bírák ítélete folytán András elismerte, hogy ezek a részek Zsófiára szálltak, és átadta az ezekre vonatkozó öt hártya és számtalan papír oklevelet.⁶⁶⁰ — Ma Bikol pusztá, Süttő déli határában.⁶⁶¹

Csév: Bakóc Tamás bíboros 1519-ben adta át az általa 2700 forint értékben zálogjogon birtokolt, egykor Lábatlani Gergely és Mihály tulajdonában lévő lábatlani birtokrészt a köházszal, valamint Csév birtokot és Piszke prédiümet Korlátkövi Péternek cserébe utóbbi Külső-Szolnok és Csongrád megyei jószágaiért. 1526-ban Pétert innen idézi meg a budai káptalan.⁶⁶²

Lábatlan: 1511-ben a Bajnai Bot család tiltja a néhai Bot Andrást attól, hogy elidegenítse Siklós várat (Baranya m.), Lábatlan mezővárost az itteni kastéllyal, Bajna birtokot az itteni nemesi telekkel és minden más birtokjogot, valamint Bakóc Tamás bíborost, Perényi Imre nádort, a lábatlani pálosokat és a győri káptalant min-

⁶⁵⁸ 1519: DF 266925., 1554: BA 4–530., 1560: EKHL Liber Secundus 138^v–150^v.

⁶⁵⁹ 1501: DL 102865., DL 102869., 1511: DL 106083. (Prot. 69–70.), 1513: DL 102875., 1540: HMBK 33–7–11., HMBK Prot. 6. 488–489. old., 1546: Függelék II/5.

⁶⁶⁰ 1501: DL 102866–102868.

⁶⁶¹ BOROVSKY, Esztergom 38. (REISZIG Ede) alapján Süttő területén.

⁶⁶² 1519: DL 82510., DL 71825., vö. DF 208670., DL 62648., 1526: DL 26347.— Lásd még a Lábatlannál írottakat.

dezek megszerzésétől. Ugyanezen évben Becseri János özvegye, Lábatlani Orsolya, leánya, Anna (Kaszai György felesége), valamint Radványi Zsófia tiltják Osvát feleségét és fiait, Jánost és Antalt attól, hogy elidegenítsék Becser és Rákos birtokokat, valamint a tagyasi birtokrészt, amelyek őket teljes joggal megilletnek, valamint a néhai (Becseri) Klárát (Acél István feleségét) attól, hogy ugyanezen településeken lévő részei, valamint az őket hitbér és jegyajándék jogán illető lábatlani birtokrész kapcsán végrendelkezzen. 1513-ban Lábatlani László leányai és leszármazottai tiltják a Bajnai Botokat Lábatlan az itteni udvarházzal, [Csév], Piszke és Apáccatelek elidegenítésétől, Bakóc Tamás bíborost és az esztergomi káptalan pedig a megszerzéstől és birtoklástól. Bakóc Tamás bíboros 1519-ben adta át az általa 2700 forint értékben zálogjogon birtokolt, egykor Lábatlani Gergely és Mihály tulajdonában lévő lábatlani birtokrészt a köházzal, valamint Csév birtokot és Piszke prédiomot Korlátkövi Péternek cserébe utóbbi Külső-Szolnok és Csongrád megyei jószágaiért. 1540-ben Kaszai György fia, Gáspár tiltakozik és pert kezdeményez, mivel gyámja, Korlátkövi Zsigmond apja halála után lefoglalta becseri, lábatlani és tagyasi birtokrészeit a rájuk vonatkozó oklevelekkel, apja ingóságaival, a becseri és lábatlani szőlőkkel együtt, és most sem hajlandó visszaadni, holott már érett korba lépett.⁶⁶³

Piszke: Bakóc Tamás bíboros 1519-ben adta át az általa 2700 forint értékben zálogjogon birtokolt, egykor Lábatlani Gergely és Mihály tulajdonában lévő lábatlani birtokrészt a köházzal, valamint Csév birtokot és Piszke prédiomot Korlátkövi Péternek cserébe utóbbi Külső-Szolnok és Csongrád megyei jószágaiért.⁶⁶⁴

Fejér megye

Apostol (Sós): A korábban részben helyi nemesekhez, részben a Rozgonyiak Csókakő várához tartozó birtokot talán utóbbiak 1492. évi kihalása után, adományként szerezte meg ifjabb Osvát (1448-ban a Rozgonyiak már a teljes birtokba iktattatták be magukat). A Korlátköviek kezén először az 1498. évi újadományban szerepel, ekkor is Apostol vagy Sós néven. A birtok szerepel 1546-ban Korlátkövi Borbála végrendeletében, valamint 1561-ben Korlátkövi Anna azon bevallásában, amelyben halála előtt minden vagyonát az Apponyi és Pongrácz családból való rokonaira hagyta.⁶⁶⁵

Rákos lásd *Komárom megye, Rákos*.

Tagyas lásd *Komárom megye, Tagyas*.

Győr megye

Mindszent: Ifjabb Osvát és Némái György 1495-ben nyerik adományul a Mindszenti Belger-vagyont. A birtokba kerülés érdekében pereskedniük kellett a győri káptalan és Pinneyi Tádé ellen, de 1498-ban a birtokokat, köztül Mindszentet, nekik ítélték, majd a következő év elején be is iktatták őket. 1499-ben a győri káptalan tiltakozott, hogy Mindszentet, Szentpált és Dinnye birtok felét, jóllehet a Belgerek végrendelete alapján, valamint az uralkodók kegye alapján őket illeti, Korlátkövi Osvát és Némái György iránti kedvezésből nekik ítélték, akik így be is iktattatták magukat. 1500-ban Osvát és az ekkor veszprémi provizor Némái osztályt tettek a Belger-vagyonban, amelynek során Mindszent nyugati, korábban Belger Benedek által birtokolt fele az itteni

⁶⁶³ 1501: DL 102865., DL 102869., 1511: DL 106083. (Prot. 69–70.), 1513: HMNK Prot. 43. 252. old., 1519: DL 82510., DL 71825., vö. DF 208670., DL 62648., 1540: HMBK 33–7–11., HMBK Prot. 6. 488–489. old.

⁶⁶⁴ 1519: DL 82510., DL 71825., vö. DF 208670., DL 62648.

⁶⁶⁵ 1498: DL 105065., 1500: DL 62634. — A Rozgonyiak birtoklására l. 1440: DL 13466., 1446: DL 13986., 1448: DL 14198., 1453: DL 14600., DL 14617., DL 14621., DL 14623., 1459: DL 15399–15401., DL 15421., 1461: DL 14625., DL 106664., 1546: Függelék II/5., 1561: BA 2–258., 259.

udvarházzal, valamint az *Alsófalw*-ban lévő északi rész, amely Belger Ferencé volt, Osvátnak, míg a birtok keleti, korábban Belger Ferenc által birtokolt fele és az *Alsófalw*-ban lévő déli rész, amely Belger Benedeké volt, Némainak jutott. Egyben megállapodtak arról, hogy az itteni halastavat közösen használják, az itteni nemesi házakhoz és telkekhez tartozó szántókat pedig ugyanúgy osztják fel, ahogyan azt korábban a Belgerek tették. 1509-ben a győri káptalan tiltotta a Korlátkövi családot és Némái György deákot Mindszent, Szentpál birtokok és Ete prédiom elfoglalásától és hasznosításától, a királyt pedig az adományozástól. 1512-ben Asszúvölgyi György tiltakozott felesége, Rajki Borbála nevében, hogy a néhai Osvát és fia, Péter az ő nevükben, de egy ismeretlen személy által bevallást tétetett egy hiteleshely előtt a Győr megyei Mindszent és Nagydinnye [utóbbi helyesen Komárom m.], valamint a Komárom megyei Ete(le) birtokok ügyében; ezt most visszavonják. 1518-ban a Korlátköviak része Fekete Mihály (minden bizonnyal a királyi palotás) kezén volt és 10 portát meg 4 szegényt találtak rajta, míg Némái György részén 14 portát írtak össze. 1523-ban, ha hihetünk Korlátkövi János panaszának, miszerint testvére, Péter lefoglaltatta minden Győr, Komárom és Nyitra megyei birtokrészét, akkor ezidőtájt már ismét a Korlátköviak kezén volt. A Mohács utáni adóösszeírások a család itteni birtokrészét előbb Korlátkövi Zsigmond, majd 1534-től Nyári Ferenc kezén említik, a török támadások miatt jóval kevesebb adózó portával. 1536 után többé nem szerepel az adóösszeírásokban.⁶⁶⁶

Hont megye

Nénye: 1510-ben Korlátkövi Péter és Pelényi Mihály adományt nyertek Perseházi Mocskos Benedek minden jószágára, amelyek közül a teljes Nénye birtokot emelték ki. Az adomány vélhetően nem realizálódott.⁶⁶⁷

Komárom megye

Árpafölde: A korábban a Rozgonyiak kezén lévő, mindig Banával együtt szereplő prédiom felét talán 1492. évi kihalásuk után, adományként szerezte meg ifjabb Osvát. A Korlátköviak kezén először az 1498. évi újadományban szerepel.⁶⁶⁸

Bana: A korábban a Rozgonyiak kezén lévő, vámmal rendelkező birtokot talán 1492. évi kihalásuk után, adományként szerezte meg ifjabb Osvát. A Korlátköviak kezén először az 1498. évi újadományban szerepel, bár feltehetően már 1494-ben is a kezükön volt, amikor Osvátnak Komárom megyében 41 portája adózott. Az 1513. évi családi szerződés alapján ekkor Mindszettel együtt idegen kézen volt; Péter ekkor kötelezte magát, hogy amíg a két birtokot ki nem váltja testvéreivel együtt, addig mostohaanyjának évi 25 forintot fog fizetni. Mohács után hamar hódoltsági területre jut, egyedül az 1541. évi adójegyzékben szerepel, ekkor Nyári Ferenc kezén említik, akinek emberei azonban nem engedték meg az adószedőnek, hogy összeírja az adózó telkeket.⁶⁶⁹

Dinnye (Nagy): Ifjabb Osvát és Némái György 1495-ben nyerik adományul a Mindszenti Belger-féle vagyont, amelybe e falu is beletartozott. A birtokba kerülés érdekében pereskedniük kellett a győri káptalan és

⁶⁶⁶ 1495/1501: DL 101877., 1498–1499/1501: DL 26073., 1499: DF 279998. (Prot. 3. old.), 1500: DL 107123., 1509: DF 279998. (Prot. 169.), 1512: DL 106083. (Prot. 85.), 1518: Győr 145., 1523–1524: DF 227368., 1531–1536: CP 19. kötet, 6b. (1531), 28a. (1532), 33b. (1535), 62a. (1536)

⁶⁶⁷ 1510: DL 90509., vö. Hont 163., 325.

⁶⁶⁸ 1498: DL 105065., 1500: DL 62634. — Rozgonyiak általi birtoklására: 1379: DL 39198. (Árpa birtok), 1453: DL 14606. (Árpafalva prédiom), DL 14610–14611. (Árpafölde), 1459: DL 14521.

⁶⁶⁹ 1494: ENGEL, Geschichte 22., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1513: DL 102875., 1541: CP 13. kötet, 111. — A Rozgonyi család birtoklására: 1439: DL 92894., 1453: DL 14606., DL 14610–14611., 1455: DL 15505., 1457: DL 93280., 1459: DL 15421., 1461: DL 15677., 1462: DL 15677., 1475: DL 17746.

Pinneyi Tádé ellen, de 1498-ban a birtokokat, köztül Nagydinnyét, nekik ítélték, majd a következő év elején be is vezették őket. 1499-ben a győri káptalan tiltakozott, hogy Mindszentet, Szentpált és Dinnye birtok felét, jöllehet a Belgerek végrendelete, valamint az uralkodók kegye alapján őket illetik, Korlátkövi Osvát és Némái György iránti kedvezésből utóbbiaknak ítélték, akik így be is iktattatták magukat. Minthogy az Osvát és Némái között 1500-ban létrehozott osztály során Nagydinnye utóbbinak jutott, a birtok történetében a Korlátköviek többé nem játszottak szerepet, bár 1512-ben Asszúvölgyi György tiltakozott felesége, Rajki Borbála nevében, hogy a néhai Osvát és fia, Péter az ő nevükben, de egy ismeretlen személy által bevallást tétetett egy hiteleshely előtt a Győr megyei Mindszent és Nagydinnye [utóbbi helyesen Komárom m.], valamint a Komárom megyei Ete(le) birtokok ügyében; ezt most visszavonják.⁶⁷⁰

Ete: Ifjabb Osvát és Némái György 1495-ben nyerik adományul a Mindszenti Belger-vagyont. A birtokba kerülés érdekében pereskedniük kellett a győri káptalan és Pinneyi Tádé ellen, de 1498-ban a birtokokat, köztük az Ete birtok határai között lévő prédiomot, nekik ítélték, majd a következő év elején be is iktatták őket. (Elképzelhető, hogy e prédiom azonos az 1500-ban a szomszédos Kisbattyány területén említett Iváncföldével, lásd Ivánkateleke.) 1512-ben Asszúvölgyi György tiltakozott felesége, Rajki Borbála nevében, hogy a néhai Osvát és fia, Péter az ő nevükben, de egy ismeretlen személy által bevallást tétetett egy hiteleshely előtt a Győr megyei Mindszent és Nagydinnye [utóbbi helyesen Komárom m.], valamint a Komárom megyei Ete(le) birtokok ügyében; ezt most visszavonják. A birtok neve többet a Korlátköviek kapcsán nem merül fel.⁶⁷¹

Ivánkateleke: E prédiom felét adományként szerezhette meg ifjabb Osvát. A Korlátköviek kezén először az 1498. évi újadományban szerepel. Az Osvát és Némái György között a Belger-javakon történő 1500. évi osztály során említenek egy Iváncfölde nevű, a Veszprém megyei Aka birtok határain belüli földet, amely ekkor Osvátnak jutott, illetve egy ugyanilyen nevű prédiomot, amely a Komárom megyei Kisbattyány prédiom határain belül terül el, s amely Némáihoz került. Ezeket a szerződés szerint Osvát egyedül kapta a királytól adományul, de a békesség kedvéért a Komárom megyei részt örökbe átengedte Némáinak. Lásd még a Kisbattyánnal szomszédos Ete területén lévő prédiomnál, amely talán ezzel azonos.⁶⁷² Ma Kisbér határában keresendő.⁶⁷³

Kurtakeszi: 1512-ben Radványi Ferenc leánya, Zsófia tiltakozik, hogy Marcelházi Pozsár Gáspár, Menyhért, Domokos és Vitályos rátámadtak a néhai Radványi Ferenc Marcelháza avagy Kurtakeszi birtokon lévő nemesi telkére. Zsófia elsőfokú unokatestvére volt a Korlátkövi-testvéreknek, így vélhetően tőle szerezték meg később gyakran említett itteni birtokrészüket. A Mohács utáni adóösszeírások a Vérti és Sártványi családok, valamint a Korlátkövi-rész tekintetében Nyári Ferenc birtoklását jelzik. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész Korlátkő várával együtt a Korlátkövi-leánynak jut.⁶⁷⁴

Lél: 1520-ban Korlátkövi Péter adományt kap az ekkor Véteszi Farkas és atyafiai, valamint Büki Bekes Pál által birtokolt Lél birtokban lévő királyi jogra; az adománylevelet az ő, felesége és mindkét ági leszármazot-

⁶⁷⁰ 1495/1501: DL 101877., 1498–1499/1501: DL 26073., 1499: DF 279998. (Prot. 3. old.), 1500: DL 107123., 1512: DL 106083. (Prot. 85.)

⁶⁷¹ 1495/1501: DL 101877., 1498–1499/1501: DL 26073.

⁶⁷² 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1501: DL 26073.

⁶⁷³ BOROVSKY, Komárom 75. (VENDE Aladár) Kisbér határában tesz említést Ó- és Újbattyán, valamint Ivánka-pusztákról, utóbbin templommal.

⁶⁷⁴ 1512: DL 73193., 1532–1546: CP 13. kötet, 76. (1532), 103. (1541), 124. (1542), 157. (1543), 165., 171., 196. (1544), 218. (1545), 225. (1546), 1551: LR II. 430–433.

taik részére állították ki, de vélhetően nem realizálódott, mivel a megnevezett birtokosok mindegyike ellentmondott. — Ma Veľký Lél (Nagylél, Szlovákia).⁶⁷⁵

Mák (Nagy-): Ifjabb Osvát szerezhette meg adományként. A Korlátkövek kezén először az 1498. évi újadományban szerepel, bár nem kizárható, hogy már 1494-ben is a kezükön volt, amikor is Osvátnak Komárom megyében 41 portája adózott. 1499-ben az egyik itteni család bepereli ifjabb Osvátot, hogy 1451-ben apja és testvérei szántókat és két legelőt foglaltak Szákhöz. 1513-ban a családi szerződés során az itteni birtokrészt Szákkal, az ottani udvarházzal, gazdasággal és két halastóval, a száki és becseri szőlőkkel együtt Osvát özvegyének, Becseri Zsófiának adják át élete tartamára, ha nem házasodik meg újra (különben csak hitbért kap).⁶⁷⁶

Radvány: 1506-ban Radványi Ferenc leánya, Zsófia tiltotta az uralkodót a teljes Radvány, Ócsa birtokok, a Marcellháza birtokban lévő rész és Aporteleke prédiум eladományozástól, Eszenyi Benedeket az elidegenítéstől, György pécsi püspököt és Eszenyi feleségét, Maráci László leányát, Perpetuát pedig a felkéréstől és megszerzéstől, mivel ezek őt bizonyos jogon megilletik. A Korlátkövi család nyilván éppen közeli rokonuk, Radványi Zsófia itteni birtokrészét szerezték meg, még II. Ulászló uralkodása alatt. A Mohács utáni adóösszeírások egy kivétellel mindig nemesek által birtokolt elhagyott településként említik; a kivételt 1542 képezi, amikor Nyári Ferenc (azaz a Korlátkövi család) itteni birtokrészén 3 portát írtak össze. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész Korlátkő várával együtt a Korlátkövi-leányágnak jut.⁶⁷⁷

Rákos: Részben Komárom, részben Fejér megyei (1501, máskor csak Komárom megyei, 1546-ban Fejér megyei) prédiум, amelyre Becseri Kristóf halála után ifjabb Osvát 1501-ben újadományt szerzett Kristóf nővérei, Zsófia (saját felesége), Klára (Ohaji Bornemissza Bálint felesége), Erzsébet (Kapi Menyhért felesége) és Anna (Radványi Ferenc özvegye) részére. Az újadomány szövege szerint a prédiумot Kristóf nővéreivel együtt birtokolta. A négy nővért még ez évben be is vezetik a prédiumba. 1511-ben Becseri János özvegye, Lábatlani Orsolya, leánya, Anna (Kaszai György felesége), valamint Radványi Zsófia tiltják Osvát feleségét és fiait, Jánost és Antalt attól, hogy elidegenítsék Becser és Rákos birtokokat, valamint a tagyasi birtokrészt, amelyek őket teljes joggal megilletnek, valamint a néhai Klárát (Acél István feleségét) attól, hogy ezen településeken lévő részei, valamint az őket hitbér és jegyajándék jogán illető lábatlani birtokrész kapcsán végrendelkezzen.⁶⁷⁸

Szák: Zálogjogon került idősebb Osvát kezébe, egy 1499. évi oklevél alapján 1451-ben. 1456. évi végrendeletében azon egyik zálogos birtok, amelyet felesége részére köt le arra az esetre, ha fiai nem kívánnák vele együtt kormányozni Korlátkő várát. 1474-ben ifjabb Osvát panaszkodott, hogy mikor királyi szolgálatban volt, Hédervári Imre császári jobbágysai Szákon hatalmaskodtak. 1475-ben Osvát bán leánya, Anna, Osgyáni Bakos Pál felesége panaszkodott, hogy kovarci, karkóci és száki részeit anyja és testvére lefoglalták. 1477-ben Osvát bán felesége, Dorottya itt teszi végrendeletét, amelyben minden vagyonát fiára, Osvátra hagyja; a végrendelkezésnél jelen volt többek között a száki plébános is, Dorottya pedig gondoskodott a plébániatemplom tetőzetének kijavításáról, itteni szolgálóiról és adósságairól is. 1488-ban ifjabb Osvát és testvére, Veronika, Apponyi György felesége között fogott bírák hoznak ítéletet Kovarc, Karkóc és Szák kapcsán. Eszerint utóbbi kettő nem illeti meg a női jogot, Veronika azonban elengedte leánynegyedét annak fejében, hogy Osvát fiági kihalta esetén örökölhessen, amiről Osvát királyi beleegyező oklevelet is kieszközölt. 1494-ben ifjabb Osvát 41 portája mentesült az

⁶⁷⁵ 1520: Justh 720–721. sz.

⁶⁷⁶ 1494: ENGEL, Geschichte 22., 1498: DL 105065., 1499: DL 73166., 1500: DL 62634., 1513: DL 102875.

⁶⁷⁷ 1506: DL 73175., [1490–1516]: Egy Apponyi-elenchus szerint volt egy ilyen oklevél a Korlátkövi-iratok között: „Donationales Wladislai regis super possessione Radvan sub littera HH no. 29.” (BA 2–s. n.), 1551: LR II. 430–433.

⁶⁷⁸ 1501: DL 102865., DL 102869., 1511: DL 106083. (Prot. 69–70.), 1546: Függelék II/5.

adófizetés alól; ebben ugyanakkor minden bizonnyal már Bana és a nagymáki birtokrész is beleértendő. Szerepel ifjabb Osvát 1498. évi újadományában is. 1499-ben Máki Imre fia Krisztián pert indított ifjabb Osvát ellen, aminek okán tanúvallatást tartanak Szák és Mák birtokok szomszédai körében, hogy 1451-ben idősebb Osvát és fiai, István és Mihály valóban elszántottak-e néhány földhatárt Szák és Mák között, a *Meggyesmal* hegy felett, északra a *Thybwrcz* nevű út mellett, miáltal néhai Máki Imre deáktól sok szántót és két rétet elfoglaltak, és föld megemeléssel valóban készítettek-e a két réten halastavat. A tanúk azt vallják, hogy Meggyesmal Császárhoz tartozik, és a mutatott hegy Thybwrcz névre hallgat, és a vitás földdarab mindig Szákhhoz tartozott. 1502-ben ifjabb Osvát elérte, hogy Ulászló király engedélyezze számára egy malom építését és kerítéssel történő körbevétele Újtata mezővárosban, hogy ezt a száki Szűz Mária fogantatásáról címzett, és Osvát által alapjaitól felépített plébániatemplom plébánosai – akiket Osvát mint kegyúr nevez ki – szabadon birtokolhassák. 1513-ban a családi szerződés értelmében Osvát fiai Szákot az itteni udvarházzal, gazdasággal és két halastóval, a száki és becseri szőlőkkel és a nagymáki birtokrészrel együtt apjuk özvegyének, Becseri Zsófiának adják át élete tartamára, ha nem házasodik meg újra (különben csak hitbért kap). A Mohács utáni adóösszeírásokban egyszer, 1541-ben szerepel: ekkor Nyári Ferenc kezén írják össze 6 adózó portával.⁶⁷⁹

Szend: Bucsányi Osvát 1446-ban nyeri adományul a kormányzótól Gordovai Fánecs István és Péter itteni birtokrészeit, amelyekbe be is vezetik. Miután a Fánecsok kegyelmet kaptak, nyilván megegyezést kötöttek idősebb Osváttal, mivel ennek 1456. évi végrendeletében már zálogos birtokként szerepel, amelyet többek között feleségének kötött le arra az esetre, ha fiai nem kívánnák vele együtt kormányozni Korlátkő várát. Többet nem tűnik fel a Korlátkövek kezén, de nem véletlen, hogy Osvát özvegyének gyóntatója még 1477-ben is a szendi plébános. 1489-ben már a teljes falu a Fánecsok birtokában található, így ifjabb Osvát 1498. évi újadományában sem szerepel.⁶⁸⁰

Szentpál: Ifjabb Osvát és Némái György 1495-ben nyerik adományul a Mindszenti Belger-vagyont. A birtokba kerülés érdekében pereskedniük kellett a győri káptalan és Pinnyei Tádé ellen, de 1498-ban a birtokokat, köztül Szentpált, nekik ítélték, majd a következő év elején be is iktatták őket. 1499-ben a győri káptalan tiltakozott, hogy Mindszentet, Szentpált és Dinnye birtok felét, jóllehet a Belgerek végrendelete alapján, valamint az uralkodók kegye alapján őket illeti, Korlátkövi Osvát és Némái György iránti kedvezésből nekik ítélték, akik így be is iktattatták magukat. Ugyanez évben Újörkei Tibaldus tiltja az uralkodót attól, hogy Mindszenti Belger Benedek szentpáli, őt zálogjogon illető birtokát eladományozza, Osvátot és Némait pedig a felkérésről és foglalástól tiltja. Az Osvát és Némái közötti 1500. évi osztály során Szentpál egészben előbbinek jutott. 1511-ben Osvát átadta Mekcsei Györgynek Vérttel együtt 2000 forintos zálogértékben (ebből Vértre egy 1513. évi adat szerint 1600 forint jutott, következésképpen Szentpálra 400), mivel adása maradt Berencs várának kiváltásakor, majd kötelezte magát, hogy a birtokok kiváltásakor további 168 forintot fog fizetni. 1525-ben, mikor Korlátkövi Péter megvásárolja Sárkány Ambrustól ennek a laki uradalomból lévő részét, a második 1500 forintos részlet elmaradása esetére saját Vért és Szentpál birtokait köti le. Úgy tűnik, hogy Szentpál Sárkány kezébe is került, hiszen 1545-ben és 1546-ban a Sárkány család kezén találjuk (a többi Mohács utáni adóösszeírásban elhagyott településként szerepel). 1543-ban Mekcsei Ferenc székesfehérvári éneklőkanonok azt vallja, hogy Mekcsei György Berencs várát 8000 forintért, a helyi gazdaságot pedig 800 forintért eladta Korlátkövi Péternek

⁶⁷⁹ 1456: DL 62593., 1474: Héderváry II. 375–376., 1475: DL 105022., 1477: DL 102848., 1488: DL 107083., 1494: ENGEL, Geschichte 22., 1498: DL 105065., 1499: DL 73166., 1500: DL 62634., 1502: DL 73168., 1541: CP 13. kötet, 109–110.

⁶⁸⁰ 1446: DL 13933., 1456: DL 62593., 1489: DL 19600., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634.

(helyesen Osvátnak), de van nála egy 1511. évi zálogosító levél, miszerint ezt az összeget részint Kovarc, Vért és Szentpál birtokok zálogba bocsátásával fizették ki; ezeket még ekkor sem váltották vissza (utóbbi megállapítás csak Kovarc esetében érvényes).⁶⁸¹

Tagyas (1546-ban Fejér megyei településként): Becseri Kristóf halála után itteni birtokrészére 1501-ben ifjabb Osvát újadományt szerzett Kristóf nővérei, Zsófia (saját felesége), Klára (Ohaji Bornemissza Bálint felesége), Erzsébet (Kapi Menyhért felesége) és Anna (Radványi Ferenc özvegye) részére. Az újadomány szerint a birtokrészt Kristóf nővéreivel együtt birtokolta. A négy nővért még ez évben be is vezetik a birtokrészbe. 1511-ben Becseri János özvegye, Lábatlani Orsolya, leánya, Anna (Kaszai György felesége), valamint Radványi Zsófia tiltják Osvát feleségét és fiait, Jánost és Antalt attól, hogy elidegenítsék Becser és Rákos birtokokat, valamint a tagyasi birtokrészt, amelyek őket teljes joggal megilletnek, valamint a néhai Klárát (Acél István feleségét) attól, hogy ezen településeken lévő részei, valamint az őket hitbér és jegyajándék jogán illető lábatlani birtokrész kapcsán végrendelkezzen. 1540-ben Kaszai György fia, Gáspár tiltakozik és pert kezdeményez, mivel gyámja, Korlátkövi Zsigmond apja halála után lefoglalta becseri, lábatlani és tagyasi birtokrészeit a rájuk vonatkozó oklevelekkel, apja ingóságaival, a becseri és lábatlani szőlőkkel együtt, és most sem hajlandó visszaadni, holott már érett korba lépett. A Mohács utáni adóösszeírásokban nem szerepel. 1546-ban Fejér megyei településként említik Korlátkövi Borbála végrendeletében.⁶⁸²

Vért: A birtokra ifjabb Osvát 1501-ben nyer újadományt; ekkor elmondása szerint felesége, Becseri János leánya, Zsófia birtokolta már hosszú ideje. Erre, valamint a vele együtt szereplő bikoli részre (Esztergom m.) Bajnai Both András is bejelentette igényét (Both Ambrus fia, Gáspár általa elfoglalt itteni részei kapcsán), de végül fogott bírák ítélete folytán András elismerte, hogy ezek a részek jogosan szálltak Zsófiára, és átadta az ezekre vonatkozó öt hártya és több papír oklevelet. 1511-ben Osvát átadta Szentpállal együtt 2000 forintos zálogértékben Mekcsei Györgynek, mivel adósa maradt Berencs kiváltásakor, majd kötelezte magát, hogy a birtokok kiváltásakor még további 168 forintot fog fizetni. Vért zálogosításához Osvát felesége még ez évben beleegyezését adta. 1513-ban a családi szerződés során Péter kötelezte magát, hogy mivel Berencs vár kiváltására Zsófia vérti birtokrésze is zálogba lett bocsátva 1600 forintért, ő a rá eső részt, 400 forintot Zsófiának két részletben kifizeti. 1525-ben, mikor Korlátkövi Péter megvásárolta Sárkány Ambrustól ennek a laki uradalomban lévő részét, a második 1500 forintos részlet elmaradása esetére Vért és Szentpál birtokait köti le, kivéve előbbiből Vérti Kelemen nemesi telkét. 1543-ban Mekcsei Ferenc székesfehérvári éneklőkanonok azt vallja, hogy Mekcsei György Berencs várát 8000 forintért, a helyi gazdaságot pedig 800 forintért eladta Korlátkövi Péternek (helyesen Osvátnak), de van nála egy 1511. évi zálogosító levél, miszerint ezt az összeget részint Kovarc, Vért és Szentpál birtokok zálogba bocsátásával fizették ki; ezeket még ma sem váltották vissza. A Mohács utáni adóösszeírásokban nem szerepel (a Vérti család ellenben igen). 1546-ban Korlátkövi Borbála említi, hogy becseri és vérti jószágain Pácai Gáspárral osztozkodik. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az ekkor lakatlan (*deserta*) birtok Korlátkő várával együtt a Korlátkövi-leányágnak jut.⁶⁸³

⁶⁸¹ 1495/1501: DL 101877., 1498–1499/1501: DL 26073., 1499: DF 279998. (Prot. 3. old., 11. old.), 1500: DL 107123., 1511: DL 104244., DF 260425., 1513: DL 102875., 1525: DL 103150., 1532–1546: CP 13. kötet, 75. (1532), 93. (1533), 170., 194. (1543), 217. (1545), 231. (1546), 1543: BA 4–516., 517.

⁶⁸² 1501: DL 102865., DL 102869., DL 106083. (Prot. 69–70.), 1540: HMBK 33–7–11., HMBK Prot. 6. 488–489. old., 1546: Függelék II/5.

⁶⁸³ 1501: DL 102866–102868., 1511: DL 104244., DF 260425., 1513: DL 102875., 1525: DL 103150., 1543: BA 4–516., 517., 1546: Függelék II/5., 1551: LR II. 430–433.

Külső-Szolnok megye

Ság: Vélhetően a Sári-vagyonból jutott Korlátkövi Péter kezére 1507 körül. 1514-ben Péter zálogba bocsátja Toldi Mihály özvegyének, Gétyei János feleségének, Borbálának 200 forintért. 1519-ben a birtokot a csongrádi birtokrészekkel együtt Péter átadja zálogjogon Bakóc Tamás bíborosnak és rokonságának a 2700 forintos zálogösszegben általuk birtokolt lábatlani uradalomért cserébe. Ugyanebben az évben Pétert testvére, Katalin, Szentmiklósi Pongrácz Miklós felesége tiltja a javak elidegenítésétől, Bakóc bíborost és Balassa Ferencet pedig megszerzésétől. Többet nem tűnik fel a család kezén.⁶⁸⁴

Nyitra megye

Atrak, Alsó-: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 6 lakott és 3 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki család itteni birtokrészének a felosztása során, az itteni hegyvámot pedig egyenlő részekre osztják fel. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükkel szembe eső részén. Az itt lévő telkekből 2,5 Istvánnak, 2 Osvátnak jut. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész Korlátkő vár tartozéka lesz és a Korlátkövi-leányágnak jut.⁶⁸⁵

Atrak, Felső-: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 7 lakott és 3 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki-vagyon felosztása során. A falu tartozéka volt Korlátfölde prédiám is, amelyet az összes Sóki-örökös közös használatára hagytak meg. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükkel szembe eső részén. Az itt lévő 7 telek Istvánnak jut, a korlátföldei résszel együtt. 1537-ben Sóki István fia, Ferenc tiltakozik, hogy Nyári Ferenc és felesége három éve elfoglalta három itteni és 9 máshol fekvő jobbágytelkét.⁶⁸⁶

Bucsány, Kis-: 1307-ben a Bucsányiak közös őse, Miklós és testvére magát Kisbucsányinak nevezi. A település később a Korlátköviek ősei kezébe került, hiszen midőn 1388-ban Bucsányi Bodok fia János adományul kapta, állítása szerint Bucsányi István „*oculte et sub taciturnitatis silentio in preiudicium nostri iuris regalis*” birtokolta. Az István és testvére, Miklós ellentmondása nyomán támadt per végén az ekkor lakatlannak mondott két ekealjnyi területet Bodok Jánosnak ítélték, és ezt követően már nem került vissza a Korlátkövi-ág kezébe.⁶⁸⁷

Bucsány, Nagy-: A Korlátkövi-ágot minden bizonnyal a település harmadrésze illette meg. 1403-ban Bucsányi György hűtlenségére hivatkozva ezt Berencsi István királyi sáfár szerezte meg, aki 1414-ben megosztott rajta rokonával, Özdögei Pál bánnal. Tőlük 1422 után az Újlaki család szerezte meg, majd Újlaki Miklós Karkóccal és Zélával együtt Bucsányi Osvátnak adta, nem kizárt, hogy már 1437 előtt (ekkor ugyanis egy közeli birtok iktatásánál Osvát és testvére is megjelenik szomszédként), de bizonyosan csak 1447 előtt (ekkor Karkóc már Osvát kezén van; Újlaki 1449-ben említi, hogy Karkócot, Zélát és a bucsányi részt a fehérvári káptalan oklevelével adta Osvátnak). 1452-ben Osvát itteni részén 19 porta adózott. 1462-ben fiai zálogba bocsátják teljes birtokrészüket a Gecse-ágból származó Bucsányi Mihálynak 60 forintért. Mikor 1472-ben Újfalui Kis Pál bolondóci várnagynak iktatják Gecse Mihály itteni birtok- és malomrészét meg udvarházát, szomszédként Osvát bán özvegyének, Dorottyának bucsányi offiálisa jelenik meg. Egy nagyszombati polgár 1473. évi panasza

⁶⁸⁴ 1507: DL 94675. (KARÁCSONYI, Pongrácz, 2. közl. 522.), 1514: DF 282938., 1519: DL 71825., DL 82510., DF 208670., DF 266925.

⁶⁸⁵ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz, s. n., 1551: LR II. 430–433.

⁶⁸⁶ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz, s. n., 1537: HMBK Prot. 5. 896–897.

⁶⁸⁷ 1388: ZsO I. 828., 1390: DF 261736., 1406: DF 253098., DF 261737.

szerint Osvát bán fia, Mihály három éve bucsányi birtokrészét zálogba bocsátotta neki, de testvére, néhai István neki különböző károkat okozott; ez évben pedig Dorottyá és két fia, Mihály és Osvát bucsányi officiálisa és hét jobbágya, Kis Miklós bolondóci várnagy tíz felsőbucsányi és Bodok Osvát tizenkét alsóbucsányi jobbágya Zélai Lőrinc és Péter korlátkői várnagy tanácsára rátámadtak és kifosztották. 1485-ben a király a birtokot (helyesen: a Korlátköviek itteni részét) az itteni malommal mint Korlátkő tartozékát Königsbergi Plankner János királyi palotásnak adja el. Az 1492. évi ítéletével szerint az itteni birtokrész az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka. Ismeretlen okból ifjabb Osvát 1498. évi újadományában nem szerepel. 1519-ben említik egy spácai iktatásnál Korlátkői Péter szomszédként megjelent itteni gazdatisztjét. Ugyanezen évben egy spácai és korompai eljárásnál nevezik meg Korlátkői János két itteni jobbágját (az egyik azonos Péter néhány hónappal korábban említett gazdatisztjével). A család itteni részét az 1534. évi Korlátkői–Nyári szerződés kiveszi az osztály hatálya alól, mivel ezt Karkóc birtokkal együtt korábban (a Mohácsnál elesett) Ország Ferenc kiváltotta az idegen kézből és testvérének, Dorottyának ajándékozta; a zálogösszeg felének kifizetésével ugyanakkor Zsigmond megkaphatja a birtokrész felét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom különálló részeként az itteni birtokrész felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁶⁸⁸

Cabaj, Kis– lásd *Ohajföldre*.

Cseszkő: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 21 portája adózott. Az ifjabb Osvát részére kiállított 1502. évi adománylevelével név szerint nem tartalmazza, de az 1501. évi adásvételi szerződések igen. 1503-ban Osvát Mekcsei György szepesi prépost elleni panaszai 12 itteni jobbágynévét őrizték meg. 1534-ben Korlátkői Zsigmond panaszodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi vár tartozékaként a birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt Ferenc többi rokonáé lett.⁶⁸⁹

Csácsó: 1452-ben Elekcsei Katona Miklós birtoka 25 portával. 1493-ban a birtok (Cabaji) Pénzes György özvegyéé és Elekcsei Istváné, de zálogjogon a Csejte mezővárosban lakó Skoda Kelemen és családja kerül be birtokába. 1499-ben Hluboka iktatásánál Málkoveci Miklós egykori korlátkői várnagy itteni bírja és officiálisa jelenik meg szomszédként. Az 1502. évi ropói és oszuszkői iktatásnál megjelenő négy csácsói jobbágysorát sajnos nem írják ki. 1505-ben Ákosházi Sárkány János felesége, a szakolcai néhai Zurinovic Márton leánya, Johanna átadja a néhai Elekcsei István által apjának 500 forintért zálogba bocsátott birtokot Sárkány Ambrusnak ugyanennyiért. Nyilván ő adta tovább Hegyesd megvásárlásával összefüggésben ifjabb Osvátnak 1505–1511 között. 1523-ban egy holicsei eljárásnál Korlátkői János itteni jobbágysorát jelenik meg szomszédként. 1534-ben Korlátkői Zsigmond panaszkodott, Nyári elfoglalta a teljes Csácsó nevű birtokát. 1545-ben Detrekő urai panaszkodnak, hogy két szolosnicai és egy konyhai jobbágysoruk engedély nélkül Nyári és Korlátkői Csácsó birtokára költözködtek. 1546-ban Nyári és Korlátkői arra panaszkodnak, hogy Detrekő urai 1545-ben rátámadtak Csácsó nevű birtokukra, ahonnan a birtok nyájait elhajtották át a hegyeken és a hágókon. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a birtok mint a berencsi uradalom tartozéka felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig

⁶⁸⁸ 1414: ZsO IV. 1885. sz., 1437: DF 225456., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 104994., DL 44649., 1462: DL 15720., 1472: DF 273304., 1473: DF 227252., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1519: DF 287760. (Prot. 2–3., 6–8.), 1534: HMBK 66–1–12., 1551: LR II. 430–433.

⁶⁸⁹ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1534: HMBK 17–1–20., 1551: LR II. 430–433.

Ferenc többi rokonáé lett. 1572-ben egy hatalmaskodás során a Nyári-örökösök 12 itteni jobbágját sorolják fel.⁶⁹⁰

Dojcs: A holicsi uradalom tartozéka, amelynek 1452-ben 20 portája adózott. A birtok 200 forintos zálogösszegben került ismeretlen időpontban Korlátkövi Péter kezére, Cobor Gáspár zálogosításából. Cobor vélhetően még Péter életében visszaváltotta; 1530-ban mindenesetre már újra zálogba bocsátja egy polgárnak, ekkor 300 forintért.⁶⁹¹

Farkasd: A Farkasdi, majd kihalásuk után a Korompai Nehéz család birtoka. Idősebb Osvát 1456. évi végrendelete szerint ekkor az ő kezén volt zálogjogon; többek között e birtokot is lekötötte feleségének arra az esetre, ha fiai nem kívánnák vele együtt kormányozni Korlátkő várát. A Korlátköviek kezén többet nem tűnik fel.⁶⁹²

Hlohek: Prédium, ismeretlen időtől, de legkésőbb 1421-től, amikor újadományt kapnak rá, a Hlubokai család birtokolta. Szerepel ifjabb Osvát 1498. évi újadományában is *Hlosek* formában. Az ifjabb Osvát és Hlubokai Miklós által megkötött ezévi szerződés szerint Hlubokai az általa bírt felerészt és a teljes Hlohek prédiumot Osvátra írta, aki azonban Miklós haláláig ezeket kezén hagyja, és még saját itteni felerészt is átadja neki használatra; Miklós halála után Osvát köteles pénzzel kifizetni az özvegynek az ezekből járó hitbért is. A szerződést a következő évben az uralkodó is megerősítette, és be is iktatták Osvátot. Nem kizárt, hogy az a *Hlohit* nevű hely, amelyet ifjabb Osváttól a szenici polgárok 1499-ben maguknak követeltek, azonos Hlohekkal.⁶⁹³

Hluboka: A birtokot ismeretlen időtől, de legkésőbb 1421-től, amikor újadományt kapnak rá, a Hlubokai család birtokolta. 1451-ben, mikor Hlubokai Miklós Oszuszkó és Hropó felét zálogba bocsátotta Bucsányi Osvátnak, szavatosságot hlubokai részével vállalt. Az 1452. évi adóösszeírásból kimaradt, ennek ellenére nem tekinthető lakatlan településnek. 1485-ben a birtok fele már Korlátkő tartozéka. Birtokrészként az 1492. évi ítéletével szerint az 1480-as, 1490-es években is a vár tartozéka. 1498-ban ifjabb Osvát újadományt kap az általa és Hlubokai Miklós által birtokolt Hluboka birtokra és Hlohek prédiumra, amelyeket részére is iktatnak. Az ifjabb Osvát és Hlubokai Miklós által megkötött ezévi szerződés szerint Hlubokai az általa bírt felerészt és a teljes Oszuszkó prédiumot Osvátra írta, aki azonban Miklós haláláig ezeket kezén hagyja, és még saját itteni felerészt is átadja neki használatra; Miklós halála után özvegye egyszer az itteni halastavat lehalaszthatja, és Osvát köteles pénzzel kifizetni hitbérét is. A szerződést az uralkodó is megerősítette a következő évben, és be is vezették Osvátot. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond és Péter özvegye 2-2 itteni jobbágját említik név szerint. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a korlátkői uradalom része marad és a Korlátkövi-leányágnak jut. 1559-ben a falu Korlátkövi Anna által birtokolt felerészen 11 népes, 3 elhagyott jobbágytelket,

⁶⁹⁰ 1452: DL 44649., 1493: DF 273225., 1499: DF 102863., DL 62633., 1502–1503: DF 273349., DL 105074., DL 62637–62638., 1505: DF 279998. (Prot. 85.), 1523: DF 287760. (Prot. 23–29.), 1534: HMBK 17–1–20., 1545: HMBK 33–9–3., 1546: EKHL 23–1–9., 1551: LR II. 430–433., 1572: NRA 171–28.

⁶⁹¹ 1452: DL 44649., 1578. évi iratjegyzék (BA 2–283.): „Litterae inscriptionales Petro Korlathkewy factae super possessione Doych in florenis ducentis. ... Litterae obligatoriae Casparis Czobor super ducentis florenis ad possessionem Doych.”, 1530: HMBK Prot. 5. 335–337. old.

⁶⁹² 1456: DL 62593.

⁶⁹³ 1421: ZsO VIII. 862, 906. sz., 1498: DL 105065., DL 102862., 1499: DL 102863., DL 62632–62633., DF 277137., 1500: DL 62634.

egy zsellért, három telkes zsellért (hóstatit), vámszedőhelyet, egy háromkerekű malmot és egy kallómalom felét írták össze.⁶⁹⁴

Jablonica: A korlátkői vár tartozéka, 1439-től vámját minden alkalommal említik. 1447-ben az uradalom részeként örökös kamarahaszna-kiváltságban részesül (ezt később nem tudják érvényesíteni). 1452-ben Osvátnak itt 16 portája adózott. 1485-ben Korlátkővel együtt a király eladja Königsbergi Plankner János királyi palotásnak. Az 1492. évi ítéletével szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka. Így szerepel az 1498. évi újadományban is. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a korlátkői uradalom része marad és a Korlátkői-leányágnak jut. 1559-ben a falu Korlátkői Anna által birtokolt felerészén 8 népes jobbágytelket és két zsellért írtak össze.⁶⁹⁵

Karkóc: A korábban a galgóci uradalom részét képező, vámszedési joggal rendelkező települést Újlaki Miklós adományozta 1447 előtt Bucsányi Osvátnak. 1447-ben már a korlátkői vár tartozékaként örökös kamarahaszna-mentességet kap (amit később nem tudnak érvényesíteni). 1452-ben Osvátnak itt 47 portája adózott. 1453–1455 között Karkóc az egyedüli település, amelyet a korlátkői uradalom kapcsán név szerint megemlítenek — nyilván új tartozék mivolta miatt. 1475-ben Osvát bán leánya, Anna, Osgyáni Bakos Pál felesége panaszkodott, hogy karkóci, kovarci és száki részeit anyja és testvére lefoglalták. 1485-ben nem szerepel a király által Plankner Jánosnak eladott Korlátkő tartozékai között, tehát a Korlátkőiek kezében maradt. 1488-ban ifjabb Osvát és testvére, Veronika, Apponyi György felesége között fogott bírák hoznak ítéletet Kovarc, Karkóc és Szák kapcsán. Eszerint utóbbi kettő nem illeti meg a női jogot, de Veronika elengedte leánynegyedét annak fejében, hogy Osvát fiági kihalta esetén örökölhessen, amiről Osvát királyi beleegyezés oklevelet is kieszközölt. Korlátkő tartozékaként szerepel az 1498. évi újadományban. 1506-ban Újlaki Lőrinc herceg panaszkodott, hogy Osvát karkóci vámosa elvett egy két forintot érő tunikát a nagyszombati Miklós-napi sokadalomra menő pásztói jobbágyától, aki a vámot megfizette. 1508-ban Osvát egyik karkóci jobbágya mond ellent Vendégi prédiüm iktatásánál. Az 1534. évi Korlátkői–Nyári szerződés kiveszi az osztály hatálya alól, mivel a birtokot a bucsányi birtokrészsel együtt (a Mohácsnál elesett) Ország Ferenc annak idején kiváltotta az idegen kézből, és testvérének, Dorottyanak ajándékozta; a zálogösszeg felének kifizetésével ugyanakkor Zsigmond megkaphatja a felét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom részeként a birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁶⁹⁶

Kovalló, Kis–: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 15 portája adózott. Az ifjabb Osvát részére kibocsátott 1502. évi adománylevelével név szerint nem tartalmazza, de az 1501. évi adásvételi szerződések igen. 1503-ban Osvát Mekcsei György szepesi prépost elleni panaszai 7 helyi jobbágy nevét őrizték meg. 1515-ben egy vrátnai iktatáson szomszédként bírása és négy esküdtje vesz részt. 1534-ben Korlátkői Zsigmond panaszodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1540-ben Zsigmond panaszodik, hogy 1537-ben a Bakiócok éleskői emberei egy kiskovallói jobbágya ellen hatalmaskodtak. 1551-ben Nyári Ferenc

⁶⁹⁴ 1421: ZsO VIII. 862, 906. sz., 1451: DL 44598., 1452: DL 44649., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 102861., DL 105066., DL 62630., DL 102862., 1499: DL 102863., DL 62632–62633., 1534: NRA 25–4., 1551: LR II. 430–433., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

⁶⁹⁵ 1439: DL 62585., DL 104989., 1445: DL 102827., 1446: DL 62590., DL 102828., 1447: DL 104992., 1448: DL 102831., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 44649., DL 104994., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1551: LR II. 430–433.

⁶⁹⁶ 1447: DL 104992., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 44649., DL 104994., 1453: DL 104995., 1454: DL 102837., 1455: DL 62592., DL 104999., 1475: DL 105022., 1485: DF 273187., 1488: DL 107083., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1506: DF 205216., 1508: DF 273664., 1534: HMBK 66–1–12., 1551: LR II. 430–433.

végrendelete alapján a berencsi uradalom részeként a birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt Ferenc többi rokonáé lett.⁶⁹⁷

Kovalló, Nagy–: A holicsei uradalom része, amelynek 1452-ben 8 portája adózott. 1523-ban Cobor Gáspár és holicsei várnagya hatalmaskodása miatt a bírói felerészt a nádornak, a másik felerészt pedig Korlátkövi Péternek iktatják 400 forint értékben. A település értékét ekkor 500 forintra becsülték, rajta 38 lakott és 20 lakatlan jobbágytelket írtak össze. A Coborok vélhetően még 1526 előtt visszaváltották.⁶⁹⁸

Kovarc: A Nyitra megyében fekvő, egykor Zsigmond király által a Zsámboki családnak zálogba bocsátott birtok, valamint az itteni vám és két malom felét Zsámboki Pál és Anna 1447-ben bocsátja zálogba 1550 forintért Bucsányi Osvátnak — kivéve testvérük itteni részét. 1450-ben Agárdi Töke Péter az eddigi 26 forint zálogösszege túl további 14 forintért zálogba bocsátja a település, a vám és a malom általa birtokolt negyedét Osvátnak. 1456-ban idősebb Osvát több más zálogjogú birtok mellett Kovarcot is leköti feleségének arra az esetre, ha fiai Korlátkő várát nem kívánnák vele együtt kormányozni, újbóli férjhez menetele esetére pedig a kovarci birtokrészeket jelölte ki a vámmal és malommal együtt hitbéreként. 1472-ben a Szerdahelyiek panaszkodnak a kovarci birtokosok, azaz Korlátkövi Osvát özvegye és fiai, az Apponyiak és Majtényi Gergely hatalmaskodásaira. Ekkor 49 kovarci jobbágyot sorolnak fel. 1475-ben Osvát bán leánya, Osgyáni Bakos Pál felesége, Anna panaszkodott, hogy kovarci, karkóci és száki részeit anyja és testvére lefoglalták. A nyitrai káptalan az idézést itt is hajtotta végre. 1477-ben Osvát bán özvegye, Dorottya Kovarc nevű birtokát két malommal és a vámmal együtt fiára, Osvátra hagyja. Osvátot 1478-ban szintén itt idézi meg a nyitrai káptalan. 1483-ban Osvát nevében ellentmondanak a nyitrai káptalan Szulóc birtokának Kovarc felőli határjárásának. Ugyanezen évben a nyitrai káptalan felgyűjtotta Osvát három jobbágyának tíz méhkaptárát, jöllehet ezek a méhek utáni tizedet készek voltak megfizetni. 1484-ben Osvát arra panaszkodott, hogy a nyitrai örkanonok két kovarci jobbágyát Kisappony birtokon ártatlanságuk ellenére megverette, Ludányi Dovorányi Miklós és Péter pedig elfoglalta Osvát Ludány és Kovarc közötti, az *Onytttra* és *Azwawize* által körülfolyt szigetét. 1488-ban ifjabb Osvát és testvére, Veronika, Apponyi György felesége között fogott bírák hoznak ítéletet Kovarc, Karkóc és Szák kapcsán. Eszerint a zálogos Kovarcból 12 dénár híján 212 forint jár Veronikának, amelyet a bírák kérésére 150 forintra mérsékeltek, valamint elengedte leánynegyedét annak fejében, hogy Osvát fiági kihalta esetén a birtokokban örökölhessen, amiről Osvát királyi beleegyező oklevelet is kieszközölt. 1490-ben az Apponyiak panaszkodtak Osvát hatalmaskodásai ellen, miszerint a helyi malomból magához vett 70 köből búzát, amiből az Apponyiak részét nem adta ki, valamint 1481-ben egyik jobbágyukat megverette. Az ezt követően végzett tanúkihallgatás felsorolja Osvát falubíráját és öt másik jobbágyát. 1492-ben Osvát és az Apponyi család megegyezést kötnek a településről: bár előbbi megkapta Mátyás királytól a településben lévő királyi jogot, utóbbiak itteni negyedrészüket miatt ellentmondtak iktatásának. A pert beszüntetik, az iktatást érvényesnek ismerik el, viszont Osvát a település, az itteni vám, valamint a Nyitra folyón lévő egy régi és egy általa épített új malom negyedét átadja az Apponyiaknak az ezekben lévő királyi joggal együtt; a felek megegyeznek kovarci és apponyi jobbágyaik erdőhasználatáról is; a szőlőhegyet és más földeket ugyanilyen arányban osztják el; a birtok tekintetében egymással kölcsönös örökösödési szerződést kötnek. Ugyanez év végén Osvát be is vezetteti magát a település, a vám és a Nyitra folyón lévő két malom háromnegyedébe és a benne lévő királyi jogba. 1498-ban a birtok és a vám háromnegyede szerepel ifjabb Osvát újadományában. 1511-ben Osvát átadta 2000 forintos zálogértékben Mekcsei

⁶⁹⁷ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1515: DF 277156., 1534: HMBK 17–1–20., 1540: HMBK 28–9–12., 1551: LR II. 430–433.

⁶⁹⁸ 1452: DL 44649., 1523: DF 287760. (Prot. 23–29.)

Györgynek, mivel adója maradt Berencs várának kiváltásakor, majd kötelezte magát, hogy a kiváltáskor további 168 forintot fog fizetni. Többet nem kerül vissza a Korlátkövekhez, bár Zsigmondot 1533-ban Ferdinánd király annak fejében, hogy lemondott II. Lajos neki járó 1886 forint adósságáról, felmenti azon 2000 forint alól, amelyért Kovarc a most hűtlennek kikiáltott Mekcseiek kezén volt zálogjogon. Egy 1543-as tanúvallatás során Mekcsei István azt vallja, hogy annak idején Berencs várát Korlátkövi Péter (helyesen Osvát) úgy vette meg Mekcsei Györgytől, hogy 6000 forintot fizetett és 2200 forintért zálogba bocsátotta Kovarc nevű birtokát. Ugyanebben az évben Mekcsei Ferenc székesfehérvári éneklőkanonok azt vallja, hogy Mekcsei György Berencs várát 8000 forintért, a helyi gazdaságot pedig 800 forintért eladta Korlátkövi Péternek (helyesen Osvátnak), de van nála egy 1511. évi zálogosító levél, miszerint ezt az összeget részint Kovarc, Vért és Szentpál birtokok zálogba bocsátásával fizették ki; ezeket még ma sem váltották vissza.⁶⁹⁹

Kropó: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 21 portája adózott. Mikor 1502-ben ifjabb Osvát adományul nyeri az uradalmat, *Hropo* néven szerepel. 1503-ban Osvát Mekcsei György elleni panaszai 13 helyi jobbágy nevét őrizték meg. 1515-ben — talán tévedésből — mezővárosként említik, ekkor egy vrátnai iktatáson szomszédként bírāja és két esküdtje vesz részt. 1520-ban egy radosóci iktatásnál a négy Korlátkövi-testvér Kropó falujából három jobbágy jelenik meg szomszédként. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1540-ben Zsigmond panaszodik, hogy a Bakiócok éleskői emberei 1537-ben egyik itteni jobbágya ellen hatalmaskodtak, egy másiktól pedig elvették szerét négy lóval és holmijával, mikor a radosóci malomhoz ment. Ugyanebben az évben Nyári egyik itteni jobbágyát említik. Szintén 1540-ben Zsigmond előadja, hogy Nyári Ferenc és Erzsébet megverette kropói bíróját. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom tartozékaként a birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt Ferenc többi rokonáé lett.⁷⁰⁰

Kunó: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 18 portája adózott. Az ifjabb Osvát részére kibocsátott 1502. évi adománylevél név szerint nem tartalmazza, de az 1501. évi adásvételi szerződések igen. 1503-ban Osvát Mekcsei György szepesi prépost elleni panaszai 9 itteni jobbágy nevét őrizték meg. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond itteni bíróját és esküdt jobbágyát említik név szerint; ugyanezen évben Zsigmond panaszodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom részeként a birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett. 1572-ben egy hatalmaskodás során a Nyári-örökösök 11 itteni jobbágyát sorolják fel.⁷⁰¹

Lakácsi: Az itteni birtokrész (talán a birtok fele, a másik fele a nyitrai püspökségé) Korlátkövi Péter szerzeménye ismeretlen időből, a Mohács utáni adóösszeírások ugyanis előbb özvegye, majd Nyári Ferenc kezén említik. 1533-ban 2 adózó, 6 szegény és 7 égéskárt szenvedő portát írnak itt össze, az 1540-es években rendszert 6–7 adózó portát. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész Korlátkő vár tartozékává

⁶⁹⁹ 1447: DL 102830., 1450: Apponyi I. 305–306., 1456: DL 62593., 1472: DL 50216., DL 102847., 1475: DL 105022., 1477: DL 102848., 1478: DL 50237., 1483: DL 98206–98207., DL 98211., 1484: DL 45985., DL 98210., 1488: DL 107083., 1490: Apponyi I. 364–369., 1492: Apponyi I. 373–377. (DL 108152.), Apponyi I. 378–381., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1511: DL 104244., DF 260425., 1533: LR I. 216–217., 1543: BA 4–516., 517., 518.

⁷⁰⁰ 1452: DL 44649., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1515: DF 277156., 1520: DF 273403., 1534: HMBK 17–1–20., 1540: HMBK 28–9–12., 28–9–14., 28–9–17., DF 287760. (Prot. 89–90.), HMBK 28–9–20., 1551: LR II. 430–433.

⁷⁰¹ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1503: DF 226900–226901., 1534: NRA 25–4., HMBK 17–1–20., 1551: LR II. 430–433., 1572: NRA 171–28.

válík és a Korlátkövi-leányágnak jut. 1554-ben Korlátkövi Anna itteni birtokrészét Pongrác Gáspárnak ajándékozta.⁷⁰²

Lieszkó (Podhrad): A korlátkői vár alatt elterülő prédiom, először 1445-ben említik. 1485-ben Korlátkő várral együtt Mátyás király Königsbergi Plankner Jánosnak adja el. Megtalálható az 1498. évi újadományban is (*Lezko aliter Podtrady* alakban). 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a korlátkői uradalom része marad, és a Korlátkövi-leányágnak jut.⁷⁰³

Lopassó: A holicsei uradalom része, amelynek 1452-ben 5,5 portája adózott. Cobor Gáspár 1521-ben felvesz 110 forintot Korlátkövit Péteről, és ígéri, hogyha határidőre ezt nem fizeti meg, akkor Lopassó birtokát köti le zálogként. Az 1534. évi Korlátkövi–Nyári szerződés Péter özvegye, Dorottya kezén hagyja azzal a kikötéssel, hogy ha visszaváltják, akkor az összeget Dorottya vagy leánya, illetve Zsigmond között egyenlően kell elosztani. 1540-ben Zsigmond panaszkodik, hogy az ezévi priteresi, szotinafalvi, lopassói, vrádisti és popugyini búza- és bortized felét, ami őt illet, Nyári Ferenc és felesége elfoglalta tőle.⁷⁰⁴

Lucska: 1502-ben, midőn ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, Lucskát is az egyik tartozékként sorolják fel. Szerepel az Osvát részére kiállított 1504. évi iktatóparancsban is. Ismeretlen település, illetve nem tudjuk, hogy melyik település névváltozata lehet.⁷⁰⁵

Miavka: A berencsi uradalom része. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap az uradalomra, többek között Miavkára is. Talán ez lehet az a falu, amelynek négy jobbágyát név szerint Osvát Mekcsei György elleni 1503. évi panaszai tartalmazzák (a településnév az oklevél sérült részein található). 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a *Pwzthamyawa* néven említett prédiom felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷⁰⁶

Mosóc: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 2,5 lakott, 1 pusztát, de épülettel rendelkező, valamint 1 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki család itteni birtokrészének a felosztása során. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejüket illető részén. Az itteni 3 telek Istvánnak jut (rendelkeztek még Mosóccal kapcsolatban valamiről, de az az oklevél sérült részén volt). 1537-ben Sóki István fia, Ferenc tiltakozik, hogy Nyári Ferenc és felesége három éve elfoglalták két itteni és tíz máshol fekvő jobbágytelket.⁷⁰⁷

Ohajföldre (Kiscabaj): 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt részesül az összes Sóki-leszármazott között egyenlően szétosztott Ohajföldre vagy Kiscabaj prédiomból. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejüket illető részén. Az itteni rész Osvátnak jut.⁷⁰⁸

Ondrohó: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 1 lakott és 3 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki család itteni birtokrészének a felosztása során. 1506-ban Osvát és Sóki István

⁷⁰² CP 25. kötet, 161. (1533), 310., 321. (1539), 373. (1541), 45. (1545), 1551: LR II. 430–433., 1554: EKHL Liber primus 58^v.

⁷⁰³ 1445: DL 102827., 1446: DL 62590., DL 102828., 1447: DL 104992., 1448: DL 102831., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 104994., 1485: DF 273187., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1551: LR II. 430–433.

⁷⁰⁴ 1452: DL 44649., 1521: DL 102884., 1534: HMBK 66–1–12., 1540: HMBK 28–9–21.

⁷⁰⁵ 1502: DF 273642., DL 102870., 1504: DF 273629.

⁷⁰⁶ 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1551: LR II. 430–433.

⁷⁰⁷ 1505: DF 267897., 1537: HMBK Prot. 5. 896–897.

⁷⁰⁸ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz s. n.

megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükét illető részén. Az itteni 1 telek Osvátnak jut.⁷⁰⁹

Oszuszkó: A Hlubokai család birtoka. 1451-ben a birtok felét Hlubokai Miklós zálogba bocsátja Bucsányi Osvátnak, Hropó felével együtt, 24 forintért. A következő évben Osvátnak e részen 4 portája adózott (másik fele 7 portával Szentmiklósi Pongrácz kezén volt ekkor). 1485-ben a birtok fele Korlátkő tartozékaként kerül Mátyás királytól Plankner János királyi palotáshoz. Az 1492. évi ítéletével szerint birtokrészként az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka. 1498-ban ifjabb Osvát újadományt kap az általa és Hlubokai Miklós által birtokolt Hluboka birtokra és Oszuszkó prédiúmrá, amelyeket részére is iktatnak. Hlubokai 1502. évi halála után az általa birtokolt ropói és oszuszkói részekre Osvát adományt kap, amelyekbe be is vezetik. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az ekkor alighanem tévedésből birtoknak nevezett prédiúm a korlátkői uradalom része marad, és a Korlátkői-leányágnak jut. — Oszuszkó másik fele Szentmiklósi Pongrácz után talán már a XV. század második felében az Ország család jókői uradalma részévé vált; 1507-ben nyilván az ő zálogosításukból a Tolna megyei Kéthelyi Bernát kezén van, aki tovább zálogosítja Bori Imre özvegyének, Katalinnak. A jókői részen 1568-ban 11 egésztelkes jobbágyot (az egyik soltész) és 13 zsellért írnak össze.⁷¹⁰

Pacolaj: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracska Jakabbal együtt itt 3 lakott és egy lakatlan jobbágytelket kap a Sóki család itteni birtokrészének felosztása során. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükét illető részén. Az itteni 2 telek Istvánnak jut.⁷¹¹

Páruca: A Nyitra városa melletti birtok a Párucai család tulajdona volt. Párucai Kristóf és fia, Imre 1524-ben Párucai Sártványi Zsigmond özvegyét és fiát, Boldizsárt a néhai Zsigmond itteni birtokrészének eladásától vagy becsértéken felüli elzálogosításától, Korlátkői Pétert pedig ugyanennek megvételétől tiltották el. Korlátkői itteni birtoklására nem ismert adat.⁷¹²

Popugyin: A holicsei uradalom része. 1452-ben Kobilánnal és Szurovinnal együtt 12 portája adózott. 1520-ban a Cobor Gáspártól 100 forintért zálogként birtokló Pruzinócki Miklós továbbadja Korlátkői Péternek ugyanennyiért. Péter még novemberben levélben kérte a pozsonyi káptalant, hogy az előző zálogosításról kibocsátott oklevelet javítsák ki, mert abban az szerepel, hogy Cobor Popugyint is a budai káptalan oklevelével bocsátotta zálogba, holott ezt saját levelével tette. Péter 1521-ben még egy, a település lakosságának szóló parancslevelet is kieszközölt a királytól (azaz a tulajdonostól, hiszen a Coborok zálogbirtokosok voltak), hogy engedelmeskedjenek neki. Az 1534. évi Korlátkői–Nyári szerződés Péter özvegye, Dorottya kezén hagyja azzal a kikötéssel, hogy ha visszaváltják, akkor az összeget Dorottya vagy leánya, illetve Zsigmond között egyenlően kell elosztani. 1538-ban Cobor Gáspár felvesz Szokolca várostól 400 forint kölcsönt, és ígéri, hogy ha ezt határidőre nem fizeti meg, akkor a jelenleg Nyári Ferenc kezén lévő Popugyin és Vrádist birtokokat adja át, szavatosságul Nagykovalló nevű birtokát kötve le. 1540-ben Zsigmond panaszkodik, hogy az ezévi pritersi, szotinafalvi, lopassói, vrádisti és popugyini búza- és bortized felét, ami őt illet, Nyári Ferenc és felesége elfoglalta tőle.⁷¹³

⁷⁰⁹ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz s. n.

⁷¹⁰ 1451: DL 44598., 1452: DL 44649., 1485: DF 273187., 1492: DL 102861., DL 105066., DL 62630., DF 273349., 1507: DF 278410. (Prot. 35a.), 1551: LR II. 430–433., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v., 1568: U et C 28–81.

⁷¹¹ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz s. n.

⁷¹² 1524: DF 273671.

⁷¹³ 1452: DL 44649., 1520: DF 226514. (Az adatot Nógrády Árpádnak köszönöm) = BA 4–555., DF 226512. = BA 4–558., 1521: 1748. évi Apponyi-elenchus (BA 5–s. n.): „Fasc. 18. No. 28. Commissio Ludovici regis ad

Priters: Az egykor a Diósi család kezén lévő, 1452-ben 20 adózó portát számláló birtok felét 1514-ben Diósi István Horváth György nagyszombati polgárnak és családjának adja el, és feltételezhetően az ezt követő esztendőben a másik felét Korlátkövi Péterre írta. 1515-ben egy vrátnai iktatáson szomszédként bírja és három esküdte vesz részt, sajnos földesuruk megjelölése nélkül. Előbbi birtokrészre 1533-ban Sibrik Osvát alországbíró kap adományt, de az iktatásnak György rokona, Horváth Lénárt berencsi várnagy, valamint Korlátkövi Péter özvegye ellentmond. 1534-ben Péter özvegyének birtokrészéről hét jobbágyot említenek név szerint. Az 1536. évi bírósági tárgyaláson Nyári visszavonja anyósa ellentmondását. 1540-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy az ezévi pritersi, szotinafalvi, lopassói, vrádisti és popugyini búza- és bortized felét, ami őt illet, Nyári Ferenc és felesége elfoglalta tőle. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész mint a berencsi uradalom tartozéka felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷¹⁴

Rátöny: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt 1 lakott és 4 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki család itteni birtokrészének osztálya során. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztanak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejüket illető részén. Az itteni 5 telek Istvánnak jut. 1537-ben Sóki István fia, Ferenc tiltakozik, hogy Nyári Ferenc és felesége három éve elfoglalták három itteni és kilenc máshol fekvő jobbágytelkét.⁷¹⁵

Ribka: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 17 portája adózott. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, többek között Ribkára is. 1503-ban Osvát Mekcei György szepesi prépost elleni panaszai 13 itteni jobbágy nevét őrizték meg. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1543-ban Nyári Ferenc egy itteni jobbágyát, majd itteni bíróját említik két nagykovallói iktatáson szomszédként. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷¹⁶

Ropó: A Hlubokai család birtoka volt. 1451-ben Hlubokai Miklós e birtok felét zálogba bocsátotta Bucsányi Osvátnak, Oszuszkó felével együtt, 24 forintért. A következő évben Osvátnak itteni részén 2 portája adózott (a másik felerész ekkor Szentmiklósi Pongrác kezén volt 3 portával). 1485-ban a birtok fele már Korlátkő tartozéka. Az 1492. évi ítélettel szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka, ekkor *Rapolczko* néven szerepel mint prédiom. (Megjegyzendő azonban, hogy az ekkor átírt 1487. évi iktatás során emellett *Roppow* predium-ot is említenek, ami vélhetően tévedés, ha viszont nem, akkor előbbi nem azonosítható Ropóként.) Prédiomként szerepel ifjabb Osvát 1498. évi újadományában is. Midőn 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, a tartozékok között *Rohow* prédiom formában említik, ami minden bizonnyal az 1452-ben Szentmiklósi Pongrác kezén feltűnő felerészt jelentette – így a birtok újra egy kézben egyesült. Hlubokai Miklós 1502. évi halálát követően Osvát adományt kapott ropói és oszuszkói részeire, amelyekbe be is

incolas duarum possessionum suarum Vraczysche et Pobugin ad castrum suum Holych spectantium ut Petro Korláthkőy in iisdem hypothecario obediant. 1521.”, 1534: HMBK 66–1–12., 1538: HMBK Prot. 5. 978–980. = MOL P 183. (Esterházy cs. hercegi lt., Czobor cs. 1. csomó, A–22.), 1540: HMBK 28–9–21.

⁷¹⁴ 1452: DL 44649., 1514: NRA 183–2., 1515: DF 277156., 1533–1534: NRA 14–35., NRA 25–3., 1534: NRA 25–4., 1536: NRA 183–2., 1540: HMBK 28–9–21.

⁷¹⁵ 1505: DF 267897., 1537: HMBK Prot. 5. 896–897.

⁷¹⁶ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1534: HMBK 17–1–20., 1543: DF 287760. (Prot. 94–97., 204–207.), 1551: LR II. 430–433.

vezették őt. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a Hropó nevű prédiom Korlátkő vár tartozéka marad, és a Korlátkövi-leányágnak jut.⁷¹⁷

Rovenszkó: Korlátkő várához tartozó falu. 1447-ben az uradalom részeként örökös kamarahaszná-kiváltságot kap (amit később nem tudnak érvényesíteni). 1452-ben Osvátnak itt 16 portája adózott. 1485-ben Korlátkővel együtt a király Königsbergi Plankner János királyi palotásnak adja el. Az 1492. évi ítéletével szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka. Így szerepel az 1498. évi újadományban is. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a birtok a berencsi uradalom részévé vált, felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷¹⁸

Sók, Alsó-: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 2 lakott és 7 lakatlan jobbágytelket kap, valamint Sóki István nemesi telekhelyének felét a Sóki-vagyon felosztása során. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kette-jüket illető részén. Az itt lévő 5 telek Osvátnak jut a fél nemesi telekkel együtt.⁷¹⁹

Sók, Felső-: 1505-ben Osvát két rokonával, Sóki Istvánnal és Baracskaai Jakabbal együtt itt 9 lakott és 2 lakatlan jobbágytelket kap a Sóki-vagyon felosztása során. 1506-ban Osvát és Sóki István megosztóznak a már korábban nyilván Baracskaival is megosztott vagyon kettejükét illető részén. Az itt lévő 6 telek Istvánnak jut. 1537-ben Sóki István fia, Ferenc tiltakozik, hogy Nyári Ferenc és felesége három éve elfoglalták három lakott és egy elhagyott itteni, valamint további 7 máshol fekvő telkét.⁷²⁰

Szenic: A berencsi uradalom része, mezőváros, vámmal és harmincad-filiával. Bucsányi Osvát 1450-ben Pozsony városához írott panaszában ezt írta: „a mi piacainkon, Szakolcán és Szenicen...”. Szenic a következő évben Osvát közbenjárását kérte Pozsony irányába, hogy a város ne sértse meg kiváltságait. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak 97 portája adózott itt. 1499-ben a szeniciek panaszkodtak ifjabb Osvát ellen, hogy nem tartja tiszteletben vámkiváltságukat, erdőit nem hagyja használni, és a Hlohít nevű helyet, amelyhez joguk van, elfoglalta. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, többek között Szenicre is. 1503-ban Osvát Mekcei György szepesi prépost elleni panaszai 50 itteni jobbágy nevét örízték meg. 1513-ban a családi szerződés során Osvát fiai egyszeri alkalommal Szenic Szent György-napi jövedelmeiből 50 forint megfizetését ígérk az özvegynek. 1515-ben egy vrátnai iktatáson bírāja és két esküdtje vesz részt. 1523-ban egy holicai eljá-rásnál szomszédként Korlátkövi Antal itteni bírāja és egy jobbágya, illetve Zsigmond egy familiárisa és három jobbágya jelenik meg. Az 1523. évi, Péter részére a berencsi uradalomban lévő királyi jogról szóló adománylevelél a tartozékok közül egyedül Szenic és Szobotist mezővárosokat sorolja fel. 1526 októberében innen keltezi levelét Antal, 1529. júniusában Zsigmond. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét, és nemesi udvarháza pincéjéből több hordó bort vitetett el; a tanúvallatás alkalmából a város hat esküdt polgárát kérdezik ki, de név szerint csak két lakost említenek. 1534-ben Ferdinánd király megerősíti Szenic kiváltságait. 1540-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy 1537-ben a Bakićok éleskői emberei Szenic határában felgyújtották a szénát, radosóci emberei pedig elvettek egy szekeret és négy lóvak Radosócon

⁷¹⁷ 1451: DL 44598., 1485: DF 273187., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1502–1503: DF 273349., DL 105074., DL 62637–62638., 1551: LR II. 430–433., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

⁷¹⁸ 1439: DL 62585., DL 104989., 1445: DL 102827., 1446: DL 62590., DL 102828., 1447: DL 104992., 1448: DL 102831., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 44649., DL 104994., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1551: LR II. 430–433.

⁷¹⁹ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz, s. n.

⁷²⁰ 1505: DF 267897., 1506: ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 4. doboz, s. n., 1537: HMBK Prot. 5. 896–897.

az egyik szenici lakostól. Ugyanebben az évben előadja, hogy Nyári Ferenc és felesége lefoglaltatta és elszállította Szenicről egy-egy asztag búzáját és zabját. 1540-ben Zsigmond arról panaszkodik, hogy Nyárinak és feleségének 47 megnevezett szenici jobbágya (közülük egy a bíró, egy a vámos) a berencsi várnaggyal, szervitorokkal és gyalogosokkal együtt rátámadtak az ő szenici nemesi udvarházára, borát kihozták a pincéből és helyére Nyáriék borát tették. 1543-ben Nyári és Korlátkövi egy-egy jobbágját említik egy nagykovallói iktatáson szomszédként. Ugyanebben az évben szintén egy nagykovallói iktatáson Korlátkövi két, illetve Nyári egy itteni esküdt jobbágját említik. 1545-ben Nyári négy itteni jobbágját említik, mint akik részt vettek egy detrekői hatalmaskodásban. 1546-ban Nyári Ferenc és Korlátkövi Zsigmond arra panaszkodik, hogy Detrekő urai 1541-ben hatalmaskodva rátámadtak Szentgyörgy birtokukra, ahol Ferenc egyik itteni jobbágjának házában megölték Zsigmond egy szenici jobbágját; 1545-ben pedig egyik szenici jobbágját, akit Nyári berencsi várnagya egy levéllel Detrekőre küldött, bebörtönözték. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom részeként a mezőváros fele Nyári Jánosé, másik fele pedig többi rokonáé lett – a lovászmester végrendelete alapján korábban Szenicen ispotályt alapított, és most a helyi templomba rendelte el temetését. 1572-ben egy hatalmaskodás során a Nyári-örökösök 121 itteni jobbágját sorolják fel.⁷²¹

Szentgyörgy (Swanzisdorf): A korlátkői vár tartozéka, 1445-től vámmal rendelkező faluként említik (1439-ben tévedésből Nádist említik vámmal). Az uradalom részeként 1447-ben örökös kamarahasznakiváltságot kap (amit később nem tudnak érvényesíteni). 1450-ben a szentgyörgyi jobbágyság Bécsből hozott árukat (só, posztó, bors) a pozsonyiak harmincadosai Zohornál lefoglalták, amiért uruk, Bucsányi Osvát több levelet is intézett Pozsony városához. Ugyanebben az évben sztrázssai és brodszki tolvajok elrabolták Osvát nyájait saját szentgyörgyi gazdaságáról. 1452-ben Osvátnak itt 12 portája adózott. 1453-ban az éleskői uradalom iktatásánál Osvát bánt Szentgyörgyinek írják. 1456-ban Osvát végrendelkezésénél jelen van a szentgyörgyi plébános is. 1485-ben Korlátkövel együtt az uralkodó Köngisbergi Plankner Jánosnak adja el. Az 1492. évi ítéletlevelé szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka. Így szerepel az 1498. évi újadományban is, ekkor halljuk először német nevét *Swanczardorffh* formában. 1505-ben az éleskői uradalom iktatásánál ifjabb Osvát egyik itteni jobbágyság jelent meg szomszédként. Nyilván innen indult ki 1521-ben a három fiatalabb Korlátkövi-testvér korlátkői várnagyának és embereiknek hatalmaskodása az éleskői uradalomhoz tartozó Szentmikulós ellen. 1546-ban Nyári Ferenc és Korlátkövi Zsigmond arra panaszkodik, hogy Detrekő urai 1541-ben hatalmaskodva rátámadtak Szentgyörgy birtokukra, ahol Ferenc egyik itteni jobbágjának házában megölték Zsigmond egy szenici jobbágját. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján — ekkor *Swanczydorff* néven — a korlátkői uradalom része marad, és a Korlátkövi-leányágnak jut. A falu Korlátkövi Anna által birtokolt fele 1559-ben 18 jobbágytelket és 6 zsellért tett ki, területén vámszedőhelyről, viváriumról és malomról tettek említést.⁷²²

Szmerdak: A berencsi uradalom része. 1452-ben Szentmikulósi Pongrácnak itt 5 portája adózott. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap az uradalomra, többek között Szmerdakra is. 1503-ban Osvát Mekcei György

⁷²¹ 1450: DF 243070., 1451: DF 243069., 1452: DL 44649., 1499: DF 277137., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1513: DL 102875., 1515: DF 277156., 1523: DF 287760. (Prot. 23–29.), 1523: DL 102885., 1526: SZERÉMI, Emlékek 336., 1534: HMBK 17–1–20., 1534: DF 277138., 1540: HMBK 28–9–12., 28–9–14., 28–9–17., 28–9–18., 28–9–23., 1543: DF 287760. (Prot. 94–97., 204–207.), 1545: HMBK 33–9–3., 1546: EKHL 23–1–9., 1551: LR II. 430–433., 1572: NRA 171–28.

⁷²² 1439: DL 62585., DL 104989., 1445: DL 102827., 1446: DL 62590., DL 102828., 1447: DL 104992., 1448: DL 102831., 1449: DL 102832., DL 102833., 1450: DL 48273., DF 242326., DF 243070., 1451: DL 102835., 1452: DL 44649., DL 104994., 1453: DL 14635., 1456: DL 62594., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1505: DL 14276., 1521: DF 282500., 1546: EKHL 23–1–9., 1551: LR II. 430–433., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

elleni panaszai 11 helyi jobbágynévét őrizték meg. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1543-ban Zsigmond két, illetve Nyári egy itteni jobbágynévét említik két nagykovallói iktatáson szomszédként. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷²³

Szobotist: A berencsi uradalomhoz tartozó falu, illetve egyszer, 1523-ban mezőváros, vámmal. 1452-ben Szentmiklósi Pongrácnak itt 20 portája adózott. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, többek között Szobotistra is. 1503-ban Osvát Mekcsei György szepesi prépost elleni panaszai 25 itteni jobbágynévét és két jobbágynévét familiáris névét őrizték meg. 1515-ben egy vrátnai iktatáson szomszédként bírálja vesz részt. Az 1523. évi, Péter részére a berencsi uradalomban lévő királyi jogról szóló adománylevél a berencsi tartozékok közül egyedül Szenic és Szobotist mezővárosokat nevezi meg. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján felerészt Nyári Jánosé, felerészt Ferenc többi rokonáé lett. 1572-ben egy hatalmaskodás során a Nyári-örökösök 15 itteni jobbágynévét sorolják fel.⁷²⁴

Szurovin: A Szurovini család birtoka, akinek utolsó tagját, Antalt 1455-ben említik utoljára. 1452-ben Kobilánnal és Popugyinnal együtt 12 portája adózott. 1485-ben már Korlátkő tartozékaaként prédium. Az 1492. évi ítéletével szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka, majd így, prédiumként szerepel az 1498. évi újadományban is. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a prédium a berencsi uradalom része lett, ezáltal felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé.⁷²⁵

Vendégi: A lakatlan királyi birtokot Zsigmond adományozta Ország Mihály familiárisának, a Berektői (később Újfalui) családnak. Ennek utolsó tagja Ohaji Bornemissza Bálint volt, ifjabb Osvát sógora, akinek halála után Osvát 1505-ben adományt kapott birtokaira. Az iktatás során Vendégi prédiumra és a Bars megyei ohaji részre szálltak ki, de Vendeginél Újfalui Kis Pál özvegye és leánya ellentmondott. 1508-ban a király Vendégit és Kálnici Osvát minden más jószágát Majtényi Györgynek és Újfalui Kis Pál özvegyének és leányának adományozta. Az iktatás csak Vendégibe történt, és Osvát egyik karkóci jobbágynévét mondott ellent. 1520-ban Újfalui Kis Pál özvegye tiltakozására, miszerint az előző évi Mihály-napi nyolcadon Vendégi prédium ügyében Korlátkövi Péter parancslevelet váltott ki az ő meg nem jelenése miatt, amely által Nyitra megye hatósága Pétert kiküldte a prédium elfoglalására, ahol viszont neki emiatt elűzést kellett foganatosítania, a király új tárgyalást rendel el. Később a szomszédos Zsúkon birtokos Majtényi család kezén mutatható ki.⁷²⁶

Verbovce: A berencsi uradalom tartozéka, vámmal. 1502-ben ifjabb Osvát adományt kap a berencsi uradalomra, többek között Verbovcére is. 1503-ban Osvát Mekcsei György szepesi prépost elleni panaszai 13 itteni jobbágynévét őrizték meg. 1534-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy Nyári Ferenc elfoglalta itteni birtokrészét. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalom tartozékaaként felerészt Nyári

⁷²³ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1534: HMBK 17–1–20., 1543: DF 287760. (Prot. 94–97., 204–207.), 1551: LR II. 430–433.

⁷²⁴ 1452: DL 44649., 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1515: DF 277156., 1523: DL 102885., 1534: HMBK 17–1–20., 1551: LR II. 430–433., 1572: NRA 171–28.

⁷²⁵ 1452: DL 44649., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1551: LR II. 430–433.

⁷²⁶ 1437: Zichy IX. 610–611., 1505: DF 273347., 1508: DF 273664., 1520: DL 82550., 1539–1540: ŠObA v Nitre, 489. (Uzsovcics cs.) 57. doboz, Évrendezett iratok 1540.

ri Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett. 1572-ben egy hatalmaskodás során a Nyári-örökösök 21 itteni jobbágyát sorolják fel.⁷²⁷

Vrádist: A holicsi uradalomhoz tartozó falut, amelynek 1452-ben 14 portája adózott, 1520 júliusában Cobor Gáspár bocsátja zálogba 250 forintért Pruzinócki Miklós királyi kamarásnak, aki ugyanez év októberében tovább adja Korlátkövi Péternek ugyanannyiért. Péter 1521-ben még egy, a település lakosságának szóló parancslevelet is kieszközt a királytól (azaz a tulajdonostól, hiszen a Coborok zálogbirtokosok voltak), hogy engedelmeskedjenek neki. Az 1534. évi Korlátkövi–Nyári szerződés Péter özvegye, Dorottya kezén hagyja azzal a kikötéssel, hogy ha visszaváltják, akkor az összeget Dorottya vagy leánya, illetve Zsigmond között egyenlően kell elosztani. 1538-ben Cobor Gáspár felvesz Szokolca várostól 400 forint kölcsönt, és ígéri, hogy ha ezt határidőre nem fizeti meg, akkor a jelenleg Nyári Ferenc kezén lévő Popugyin és Vrádist birtokokat adja át, szavatosságul Nagykovalló nevű birtokát kötve le; a határban folyó *Chwoynycza* vizét a város saját halastavába vezetheti. 1540-ben Korlátkövi Zsigmond panaszkodik, hogy az ezévi prtersi, szotinafalvi, lopassói, vrádisti és popugyini búza- és bortized felét, ami őt illet, Nyári Ferenc és felesége elfoglalta tőle.⁷²⁸

Zéla, Felső–: Bucsányi István és testvére, Miklós 1373-ban adományul kapta a Fáciánfölde nevű egy ekealjnyi földdarabot, amely Zéla és Kezlyen között terült el. Az iktatáskor azonban a zélai nemesek ellentmondtak, mondván, hogy az iktatott földet Zélának hívják, és őket illeti. A per végéről nincsen tudomásunk. 1395-ben, Zsigmond király adománya folytán István és fia, György bekerült egy zélai telekhelybe. Mindazonáltal nem lehetetlen, hogy a később Felsőzélának nevezett falut már korábban is birtokolták: Bucsányi István 1383-ban például egy zélai nemes okleveleit rabolta el és vágatta ki erdejét. Az 1403-as lázadást követően Berencsi István királyi sáfár kapta adományba a bucsányi birtokrészrel együtt; 1414-ben ugyanis megosztozik rajta rokonával, Özdögei Pál bánnal. 1422-ben már a galgóci uradalom része az Újlaki család kezén. Újlaki Miklós 1447 előtt Karkóccal és a bucsányi résszel együtt Bucsányi Osvátnak adományozza. 1452-ben Osvátnak itt 7,5 portája adózott. 1469-ben, mikor Zélai Lőrinc zálogjogon be kívánta magát vezettetni a teljes Zéla birtokba, kivéve saját nemesi telkét, itteni birtokrészeik kapcsán Korlátkövi István és Osvát mondott ellent. 1484-ben Osvát arra panaszkodott, hogy Románfalvi Jób ura, Újlaki Lőrinc herceg utasítására a Zéla birtok határain belüli *Naghdanach*, *Kysdanach* és *Sykrethe* nevű réteket elfoglalta. 1485-ben szlovák névváltozatban (*Zelenycze*), Pozsony megyei településként szerepel a király által Plankner Jánosnak eladott vár tartozékai között. Érdekes, 1481–1492 között az ifjabb Osvát által visszakövetelt birtokok között nem szerepel, ami amellet szólhat, hogy a család kezén maradt. 1498-ban Korlátkő tartozékaként szerepel ifjabb Osvát újadományában. 1530-ban a komáromi várkapitány kéri Nagyszombatot, hogy szólítsa fel Korlátkövi Péter (!) egyik jobbágyát, *Zylyche*-i (Zélai?) Ádámot, hogy fizesse meg a komáromi uradalom néhány jobbágya irányában, ménésvásárlás ügyében fennálló 40 forintos tartozását. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a birtok a berencsi uradalom részeként felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷²⁹

⁷²⁷ 1501/1502: DL 73169., 1502: DF 273642., DL 102870., 1503: DF 226900–226901., 1504: DF 273629., 1534: HMBK 17–1–20., 1551: LR II. 430–433., 1572: NRA 171–28.

⁷²⁸ 1452: DL 44649., 1520: DL 106083. (Prot. 524–525.), DF 226514. (Az adatot Nógrády Árpádnak köszönöm) = BA 4–555., DF 226512. = BA 4–558., 1521: 1748. évi Apponyi-elenchus, szövegét lásd Pobugyinnál, 1534: HMBK 66–1–12., 1538: HMBK Prot. 5. 978–980. = MOL P 183. (Esterházy cs. hercegi lt., Czobor cs. 1. csomó, A–22.), 1540: HMBK 28–9–21.

⁷²⁹ 1373: DL 73085., 1383: DL 75555., 1414: ZsO IV. 1885., 1422: ZsO IX. 900. sz., 1449: DL 102832., DL 102833., 1451: DL 102835., 1452: DL 44649., DL 104994., 1469: DF 273208., 1484: DL 45985., DL 98210., 1485: DF 273187., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1530: AMT Missiles ad civitatem 160., 1551: LR II. 430–433.

Pozsony megye

Báhony: Mikor 1503-ban Illésházi Györgyöt zálogjogon vissza akarták iktatni Pratniker János özvegye, Katalin itteni birtokrészébe, akkor az eljárás lefolytatóinak ezt ifjabb Osvát familiárisai megtiltották. 1504-ben Osvát tiltotta Pratniker özvegyét, hogy Báhony felét elidegenítse, illetve Illésházit, hogy ezt megszerezze, mivel ez őt a (Cífer felőli) közvetlen szomszédság okán illeti meg. Az ennek folytán kialakuló per még Osvát halála után is folytatódott: 1513-ban Illésházi részére, Korlátkövi Péter ellenében újabb bírói parancsot bocsátottak ki, és zálogjogon részére is iktatták a per alatt álló, egykor Hideghéti Gergely által birtokolt részt, de a következő évben Illésházi arra panaszkodott, hogy az iktatás után Péter és három testvére azonnal visszafoglalta és azóta birtokolja azt. 1516-ban Illésházi ugyanezzel a panasszal újra pert kezdett; az 1517-ben kezdődő tárgyalások valamelyikén (lásd a hátoldali perfeljegyzést) a három fiatalabb testvér részeit illetően a per átszállt a nyilván zálogbirtokos Szerdahelyi Imrefi Mihályra. Ezt talán 1518-ban történhetett, hiszen Korlátkövi Antal ekkor nem fizette meg Szerdahelyi allovázmesternek 825 forint tartozását. 1519-ben Szentgyörgyi Farkas gróf váltott ki iktatóparancsot Korlátkövi Antal itteni birtokrészére, amely őt zálogjogon, Antal korábbi kötelezvénye alapján illet meg; az iktatás azonban ebben az esetben talán nem történt meg, mivel az 1519. évi tárgyaláson Illésházi még mindig Péter és Szerdahelyi ellen pereskedik. Ekkor az az ítélet született, hogy utóbbiak idéztessék meg azokat, akik vállalták, hogy megvédik őket a birtokban. Az első Mohács utáni adóösszeírás (1532-ben) Báhonyt tévesen Bánfi Boldizsár birtokának tekinti (fele az övé, fele a Korlátkövié volt), 11 adózó, 1 bíró és 4 szegények által lakott, 8 elhagyott, 8 égéskár miatt felmentett, azaz összesen 32 portával és egy pásztorral. A következő évben a birtok felét már Korlátkövi Zsigmond részeként írják össze, jóval szerényebb számértékekkel. 1534-ben Péter özvegye Báhonyi Bruckner János özvegyét, Borjú János leányát, néhai Katalint, illetve leányát és vejét, továbbá a tőlük báhonyi részüket megvásárló Tallóci Bánfi Boldizsárt a Borjú-féle itteni birtokrész elidegenítésétől, Sbardelatis János Andrást pedig ennek megvételétől tiltotta. 1538-ban egy báhonyi, Sbardelatis János András itteni részét érintő eljárás során említik Korlátkövi Zsigmond és Nyári Ferenc egy-egy itteni jobbágyát, utóbbi volt a bíró. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján az itteni birtokrész a berencsi uradalom részeként felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷³⁰

Cífer: Vélhetően Korlátkövi idősebb Osvát szerezhette meg 1447–1456 között az azt 1397 óta birtokló Fedémesi Szobonya családtól (1447-ben ugyanis — vélhetően Páty ügyében — pert folytat a Szobonyákkal, akiket ekkor még Cíferen idéznek meg.) 1462-ben már biztosan fiai kezében van. 1465-ben az itteni malomba Temesközi Bálintot vezetik be zálogjogon; a zálogosítást talán Korlátkövi István tehette. 1469-ben zálogjogon Windperger Pál pozsonyi kapitány kerül be az egyik itteni részbe; minthogy az iktatásnál Korlátkövi (Bánfi) István és Mihály jobbágysai és familiárisai jelentek meg, a zálogosító a harmadik testvér, Osvát lehetett. 1481-ben Temesközi Bálint özvegye és második férje, Zapusko Mihály többek között a néhai Korlátkövi István itteni malmába is be kíván kerülni zálogjogon. Az iktatásnak a korlátkői várúr, Jörg von Stein itteni officiális mond ellent. 1485-ben a király Korlátkövel együtt Königsbergi Plankner János királyi palotásnak adja el. Az 1492. évi ítélettel szerint az 1480-as, 1490-es években is mindvégig Korlátkő tartozéka. Így szerepel — vámmal együtt — ifjabb Osvát 1498. évi újadományában is. 1511 májusában — Berencs várának kiváltásával összefüggésben

⁷³⁰ 1503: DL 103058., 1504: DF 279998. (Prot. 36.), 1513: DL 106912., DF 227474., 1514: DL 103102., DF 227328., 1516–1517: DL 108115., DF 227393., 1518: DL 103066. (Prot. 461.), 1519: DL 23141., DL 104525., 1532: CP 30. kötet, 23. old., 1533: CP 30. kötet, 1533. év, 1534: HMBK Prot. 5. 599–600., 1551: LR II. 430–433.

— Osvát és fiai felvettek 500 forint készpénzt Podmanicki János kamarásmestertől és pozsonyi ispántól, és ígérték, hogy ha Mihály-napig (szept. 29.) nem fizetnék ezt vissza, akkor János elfoglalhatja Cífer birtokukat az ottani vámmal és a négykerekű malommal, de csak rendes adókat szedhet, rendkívülieket nem. Podmanicki ugyanez év novemberében a birtokot ugyanilyen feltételekkel továbbadta pozsonyi várnagyának és alispánjának, Illésházi Györgynek. 1513-ban Péter három itteni esküdt jobbágya jelent meg egy báhonyi rész iktatásánál. 1514 végén Illésházinak elszámolási vitája támadt urával, így kénytelen volt a Korlátköviek zálogosító levelét visszaadni Podmanickinek. 1514–1515-ben nyilván e vita kapcsán Illésházi bevezettette magát zálogjogon Péter itteni birtokrészébe, ellentmondás nélkül. 1515-ben Illésházi tiltotta a négy Korlátkövi-testvért Cífer eladásától vagy zálogba bocsátásától, Podmanicki Mihályt pedig a megvételtől vagy megváltástól. 1516-ban Illésházi arról panaszkodott, hogy ez év húsvétja körül a négy testvér elfoglalta tőle itteni zálogos részét (az oklevélen lévő per-feljegyzés szerint a per 1517-ben és 1519-ben is zajlott). 1519-ben Budán Illésházi részére tanúvallatást tartottak, amelyből kiderült, hogy amikor Illésházi letette a pozsonyi várnagyságot, urának, Podmanicki Jánosnak adósa maradt, aki be is börtönözte őt; ekkor Illésházi megígérte, hogy a cíferi záloglevelet visszaadja urának, és később így is tett. Mások szerint viszont kényszerítették arra, hogy a levelet visszaadja. Ezt követően néhány nappal később Illésházi újabb iktatóparancsot váltott ki a négy testvér teljes Cífer birtokára, az itteni vámról és a határban lévő négykerekű malomra, de a Korlátköviek ismét ellentmondtak (a helyi bíró elűzést is fogatosított). Az ezévi újabb tárgyaláson az alperesek kötelezték magukat, hogy a Cífer ügyében kelt nyugtalevelet bemutatják, de ezt 1520-ban elmulasztották, úgyhogy elrendelték a birtok Illésházinak történő visszaiktatását. A Mohács utáni első adóösszeírás (1532.) szerint a birtok Péter özvegyéé, rajta 10 adózó, 1 bíró által lakott, 7 szegény és 16 elhagyott, azaz összesen 34 portát írtak össze. Ugyanezt az állapotot tükrözi, hogy ugyanebben az évben Péter özvegye egy „Cífer nevű birtokunkról” való jobbágya érdekében intéz levelet Nagyszombathoz. Nyilvánvalóan az 1534. évi Nyári–Korlátkövi-szerződés juttatta vissza a birtok felét Korlátkövi Zsigmondnak: az 1536. évi adóösszeírással kezdődően a birtokot fele-fele arányban birtokolták. Legkésőbb 1548-tól a birtok a berencsi uradalom része. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalomhoz tartozó birtok felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷³¹

Kosód: 1508-ban ifjabb Osvát tiltakozott, hogy noha Hideghéti Gergely vele egy szerződést kötött Kosód birtok ügyében, Gergely leánya, Hideghéti Korlát János felesége, Anna a birtokot Hegyi István fiainak adta el, és ezt Gergely is megerősítette. A későbbiekben sem mutatható ki a család kezén.⁷³²

Nádas: A korlátkői vár tartozéka, 1439-ben — minden bizonnyal Szentgyörgy helyett — vámmal rendelkező faluként említik (1445-ben és utána nem). Az uradalom részeként 1447-ben örökös kamarahaszna kiváltságot kap (e kiváltság a későbbiekben nem érvényesül). 1447-ben tizedbora, amit Szentmiklósi Pongrác hajtattott be, négy hordót tett ki. 1485-ben Korlátkővel együtt Mátyás király Plankner János királyi palotásnak adja el. Az 1492. évi ítéletlevél szerint az 1480-as, 1490-es években is mindvégig Korlátkő tartozéka. Így szerepel ifjabb Osvát 1498. évi újadományában is. 1514-ben, 1516-ban és 1517-ben Osvát négy fiát Báhony, illetve

⁷³¹ 1397: ZsO I. 4691., 5041., vö. 1398: uo. 5166., 1399: uo. 5935. stb. 1427. DL 104984., 1447: DF 226289., 1462: DL 15720., 1465: DF 225545., 1469: DF 225535., 1481: DF 225461., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1511: DL 103127., 1513: DL 106912., DF 227474., 1514–1515: DL 103103., DL 103127., 1515: DL 103106., DL 106083. (Prot. 319.), 1516: DL 103110., DF 227331., DL 103126., DL 106914., DF 225536., 1519–1520: DL 103127., 1532: CP 30. kötet, 25. old., AMT Missiles ad civitatem 212., 1536: CP 30. kötet, 1536. év, 1548: CP 30. kötet, 1548. év („ad arcem Branch pertinens”), 1551: LR II. 430–433.

⁷³² 1508: DF 279998. (Prot. 160–161.)

Cífer ügyében innen idézik meg. 1522-ben Péter levelet ír a nagyszombati bíróhoz, hogy ne engedje a nagyszombati zsidókat jobbágyaival bármilyen kölcsönügyletet kötni, mert nem engedélyezi nekik a törlesztést; a zsidók követelése miatt jobbágyai nem mernek Nagyszombatba és környékére menni, hanem inkább Morvaországba vagy Ausztriába szöknek, egy nádas jobbágyától pedig hihetetlen kamatot szedtek. 1524 első napjaiban Korlátkövi Pétert itt idézik meg testvére, János ellen; figyelmet érdemel, hogy az oklevél szerint Nádas nevű birtokán, és nem itteni birtokrészen. 1527-ben a berencsi várnagy Nádasról kéri Nagyszombat városát, hogy küldje el hóhérmesterét néhány úrnője jobbágyait kifosztó, Jókó várában fogságban tartott rabló megbüntetésére; a levél alján kezesként hét nádas jobbágy neve szerepel. A Mohács utáni első adóösszeírás szerint egészében Péter özvegyéé, rajta 17 adózó, 1 bíró és 8 szegények által lakott, 8 elhagyott, azaz összesen 34 portát írtak össze. Nyilvánvalóan az 1534. évi Nyári–Korlátkövi-szerződés juttatta vissza a birtok felét Korlátkövi Zsigmondnak: az 1536. évi adóösszeírással kezdődően a települést fele-fele arányban birtokolták. 1544-ben Kémendi Péter felperes részére eljárást folytatnak Nádason Korlátkövi Zsigmond és várnagya ellen; a helyi jobbágyok a királyi és káptalani embert erőszakkal üzik el. A falu bírása ekkor Nyári, esküdt jobbágya Korlátkövi jobbágya. Feljegyzik ekkor Zsigmond hét itteni jobbágyát, akik uruk ingóságait rejtegették. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a birtok a korlátkői uradalom része marad és a Korlátkövi-leányágnak jut. 1559-ben a település Korlátkövi Anna által birtokolt felerészen 18 népes és 3 elhagyott jobbágytelket, 10 zsellértelket (hóstátit) írnak össze, de említik még a helyi szőlőhegyen lévő szőlőket és más tartozékokat; úgy tűnik, hogy ekkor a helyi plébánosnak is volt legalább egy jobbágya a faluban.⁷³³

Neustift (Újfalu): A birtok földesurai a nagyszombati apácák voltak, akik 1543-ban panaszkodtak, hogy Korlátkövi Zsigmond II. Lajos király halála óta beszedi a helyi szőlők tizedét. Az 1536. évi adóösszeírásban az apácák birtokán feltüntetik Korlátkövi Zsigmond „*domus nobilitaris*”-át, amely nyilván a szőlőhöz tartozó ház volt. 1540-ben Zsigmond tiltakozott az ellen, hogy Nyári Ferenc és felesége lefoglalta az itteni saját szőlőjében termett 16 hordó borát. Zsigmond itteni szőlőjét az korlátkői uradalom részleges 1559. évi összeírása alapján a Korlátkövi-leányág örökölte meg.⁷³⁴

Páty, Kis-, Finta-: A birtokot, amely egyik névváltozatát a Károly király idejében élt Fintáról kapta, 1401-ben már idősebb Osvát apja tartotta kezén, de ekkor a Fedémesi Szobonyáknak bocsátja zálogba, akik 1403-ban György hűtlenségére hivatkozva adományul is nyerhették, hiszen 1427-ben már örökjogú birtokuk. Minden bizonnyal idősebb Osvát szerezhette vissza, aki 1447-ben ismeretlen ügyben (véltetően éppen Páty kacspán) pert folytat a Szobonyákkal. Bár a Korlátkő 1485. évi eladásáról szóló oklevélben nem szerepel a tartozékok között, 1473-ban ezt is lefoglalhatták a várral együtt, ugyanis az 1492. évi ítéletlevél szerint az 1480-as, 1490-es években is Korlátkő tartozéka; ekkor birtokként említik, míg 1498-ban prédiumpként, *Kyspathy alio nomine Fynthapathy* formában szerepel ifjabb Osvát újadományában. 1551-ben Nyári Ferenc végrendelete alapján a berencsi uradalomhoz tartozó prédiump felerészt Nyári Jánosé, felerészt pedig Ferenc többi rokonáé lett.⁷³⁵

⁷³³ 1439: DL 62585., DL 104989., 1445: DL 102827., 1446: DL 62590., DL 102828., 1447: DL 104992., DF 248500., 1448: DL 102831., 1449: DL 102833., DL 102834., DF 225890., 1451: DL 102835., 1452: DL 104994., 1485: DF 273187., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1514: DL 103102., DF 227328., 1515: DL 103110., DF 227331., 1517: DL 108115., DF 227393., 1522: Magyar-zsidó oklt. I. 318–320., DF 227368., 1529: AMT Missiles ad civitatem 124., 1532: CP 30. kötet, 26. old., 1536: CP 30. kötet, 1536. év, 1543: DF 287760. (Prot. 145–147.), 1551: LR II. 430–433., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

⁷³⁴ 1536: CP 30. kötet, 1536. év, 1540: HMBK 28–9–19., 1543: Egyháztörténeti eml. IV. 227., 1559: EKHL Liber secundus 124^v–155^v.

⁷³⁵ 1324: DL 73080., 1401: DL 39203., 1427: DL 104984., 1447: DF 226289., 1485: DF 273187., 1492: DL 73161., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1551: LR II. 430–433.

Szilincs, Ó-, Agglincs. A Nagyszombat közvetlen szomszédságában fekvő települést 1370-ben már idősebb Osvát nagyapja birtokolhatta, hiszen nyilván innen követte el a pozsonyi káptalan Szilincs nevű faluja elleni támadását. 1403-ban a Forgács Péter nyitrai ispán szolgálatában álló Harabori Miklós kapta adományba, akinek fiai 1429-ben az akkor már prédiumpként említett területet tíz évre zálogba bocsátották egy nagyszombati ötvösnek. 1435-ben az egyik Harabori, András huszitákhoz való csatlakozása miatt a király visszaadta Bucsányi Osvátnak és testvérének, Lászlónak, akik birtokba is kerülnek — holott a Haraboriak a következő években igyekeztek tőlük visszaperelni. 1444-ben Szilincset a Korlátkőt birtokló Jan z Moravan emberei pusztították. 1450-ben a nagyszombatiak egy Nagyszombat mellett lévő földdarabra jelentették be igényüket, amit szerintük Bucsányi Osvát törvénytelenül foglalt Szilincs nevű birtokához; a kormányzó azonban a vitás földet Osvátnak ítélte. 1455-ben Osvát újadományt kap Ószilincs birtokra és a hozzá régtől fogva tartozó, Gerencsér és Újszilincs településekkel határos Ószilincsfölde nevű földdarabra. Ekkor a nagyszombati polgárok ismét tiltakoztak, szerintük Osvát egy nagy szántóföld-darabot foglalt Ószilincshez az ő Gerencsér falujuk területéből. 1469-ben a három Korlátkövi-testvér „ésszerű okokból” lemond a teljes birtokról a szomszédos Nagyszombat város részére. Úgy tűnik azonban, hogy Ószilincsfölde a kezükön maradt, hiszen ifjabb Osvát 1498. évi újadományában prédiumpként szerepel Kislincs (a név lerövidülésével kapcsolatban vö. Ószilincs 1510-ben adatolható Agglincs vagy Sztaralincs alakjával).⁷³⁶

Szomolány: Az egykor Korlátkőhöz tartozó birtokot a később rajta álló várkastéllyal együtt az 1430-as évektől a Gúti Ország család birtokolta — bár a Bazini grófok is kaptak rá adományt. Ország Mihály későbbi nádor 1455-ben a településen egy birtokrészt zálogba bocsátott idősebb Osvátnak, aki be is vezettette magát. Halála után viszont a nádor visszafoglalta a részt; Osvát özvegyének és gyermekeinek 1458. évi tiltakozása szerint a birtokrész a település felső felerészét jelentette, és 272 forintért volt zálogban Osvátnál. Nyilván a zálogösszeg kifizetésének elmulasztása miatt ifjabb Osvát és testvére, Veronika, Apponyi György felesége 1489-ben megkíséreltek egy iktatást Szomolány felébe zálogjogon. A helyi várnagy azonban félrevert a harangokat, az összegyűlt jobbággyokkal együtt elkergette az eljárás lefolytatóit. Később a településhez a családnak csak annyiban lesz köze, hogy Korlátkövi Erzsébet férjével, Nyári Ferencsel együtt az itteni várban alakította ki rezidenciáját 1540–1545 között, miután Nyárinak Tallóci Bánfi Boldizsár — aki az uradalmat az Országoktól foglalással szerezte meg 1529/30 körül, majd Ferdinánd királytól adományt is kapott rá — 1539–1540-ben többszöri alkalmakkal zálogba bocsátotta a teljes uradalmat.⁷³⁷

Újfalu: Korlátkövi Péter itteni jogigényének alapja nem ismert. 1525-ben tiltja Bakai Bessenyei Gergelyt és testvérét, Ilonát (Kakasházi Kakas András özvegyét), valamint a néhai Bakai Temesközi Lénártot a teljes Újfalu elidegenítésétől és végrendeleti hagyományozásától, míg Kereki Acél Istvánt és Kismagyari Földes Jánost a birtok megvételétől vagy zálogba vételétől.⁷³⁸

Éleskői uradalom: A várhoz a Korlátköviek itteni jogigényei idején a következő települések tartoztak: 1505-ben Bikszárd, Binóc, Kukló, Szentgyörgy, Szentjános, Szentmiklós, Szentpéter, Szilágy birtokok, Bogdanóc birtokrész, Podhajcsán prédiump. 1526-ban Bikszárd, Binóc, Kukló, Szentgyörgy, Szentjános, Szentmiklós, Szentpéter birtokok, Malacka, „Lakewzkezedlysche” és Kuti prédiumpok, utóbbi Nyitra megyében.

⁷³⁶ 1370: DF 227005., 1429: DL 59143., DF 279598–599., 1435: DF 279602., 226201., 279604., 1439: DL 59246., DL 59251–254., DL 59259., 1444: DF 239843., 1450: DF 279635–636., 1455: DF 279652–653., 1469: DF 279692., 1485: DF 273187., 1498: DL 105065., 1500: DL 62634., 1510: DF 279809.

⁷³⁷ 1455: DF 226124., 1458: DL 62596., 1489: DL 98214. — A Mohács utáni adatokra l. a „Nyári Ferenc színrelépése”, valamint a „Rezidencia” című fejezetet.

⁷³⁸ 1525: HMBK Prot. 5. 167–168.

1534-ben Bikszárd, Binóc, Kukló, Szekula, Szentgyörgy, Szentjános, Szentmiklós, Szentpéter birtokok és Bogdanóc birtok fele Pozsony, Maniga teljes birtok Nyitra megyében.⁷³⁹

Szerhás házi Szerhás László birtokai: 1508-ban ifjabb Osvát Csegei Mátéval, Szerhás Benedekkel és Illésházi Illés Györggyel együtt kapják adományul Szerhás László Szerhás háza birtokát, Tankháza, Bévata, Lóc birtokokban és Salamon prédiumban lévő részeit; az iktatásnak azonban Verbőci István országbírói ítélőmester és Nagymagyari Csorba András nevében ellentmondanak. 1512-ben Korlátkövi Péter újabb adományt eszközöl ki ugyanazok részére és ugyanazon jószágokra, most Szerhás házi Szerhás Márton hűtlenségére hivatkozva. Az iktatásnak azonban Alsóborsai Csorba András nevében ismét ellentmondanak. A későbbiekben a Korlátköviék nem mutathatók ki e birtokokon.⁷⁴⁰

Somogy megye

Laki uradalom: A várhoz a Korlátköviék idejében következő települések tartoztak: 1534-ben Akcs, Bő, Fiad, Gyugy, Hidas, Horpács, Kak, Kiskölked, Lak, Nagyberény, Petend, Szövécs, Nagyvitya birtokokban lévő birtokrészek, Rengösár és Sörnye puszták, Hetes mezőváros, Léta, Szöcsény és Újlak egész birtokok. 1539-ben Akcs, Gyugy, Horpács, Lak, Nagyberény, Petend, Vitya birtokokban lévő részek, Hetes mezőváros, Szöcsény és Léta egész birtokok, valamint a Bakić család Szövécs, Hidas és Kiskölked birtokokban lévő részei. 1558-ban Hetes mezőváros, Akcs, Berény, Bő, Denna, Gyugy, Hidas, Horpács, Léta, Petend, Rengösár, Szöcsény, Szövécs, Szentkereszt, Újlak birtokok, birtokrészek és prédiумok.⁷⁴¹

Sopron megye

Mindszenti György birtokait lásd Zala megye.

Trencsén megye

Hatnai György birtokai (a budetini uradalom): Ifjabb Osvát 1510-ben, lengyelországi útja után kapta adományul a magvaszakadt Hatnai György Budetin kastélyát a hozzá tartozó uradalommal. A birtokok egy része azonban 1466-tól a Podmanickiak kezén volt zálogban, a budetini kastélyt pedig Jeszenicei Szunyog Gáspár birtokolta különböző jogcímenek. Osvát még 1510-ben szerződést kötött Podmanicki Jánossal, és megállapodtak, hogy ha Osvát megszerzi a Podmanickiaknak zálogba bocsátott birtokok tulajdonjogát, akkor pénzbeli kárpótlás esetén rájuk ruházza azt. Ez 1511-ben meg is történt. A budetini uradalmat azonban nem sikerült megszereznie a Szunyog családtól. Érdekes azonban, hogy veje, Szentmiklósi Pongrác Miklós később, még II. Ulászló életében szintén adományt kapott a kastélyra, ami felveti, hogy Osvát fiai lemondtak számára itteni jogigényeiről.⁷⁴²

Vas megye

Váti János birtokai: 1495-ben ifjabb Osvát adományt kap a magvaszakadt Váti János Szécsény, Császd, Halastó birtokaira és más javaira; az adományba Gorbai Márk deák nevét is bevétette. Az iktatás alkalmával

⁷³⁹ 1505: DL 14276., 1526: DF 261979., 1534: HMBK Prot. 5. 674–675.

⁷⁴⁰ 1508: Eszterházy I. 149–152., 1512: Eszterházy I. 152–155.

⁷⁴¹ 1534: SML Jankovich 4., 1539: MOL P 512. (Nedeczky család), 1. csomó, Időrendi sorozat, 1539., 1558: EKHL Liber Secundus 45^{r-v}.

⁷⁴² 1466: Podmaniczky I. 55., 1510: Podmaniczky I. 603–607., 1511: Podmaniczky II. 40–41., 1516: DF 274521. (HMTK Prot. 23b–24a.), vö. FEKETE NAGY 66–67., 284., 339. stb.

Polányi Vince Szécsény és Császd teljes birtokok, Váti Fülöp és Gergely Hermány, Tótfalu és Kölked birtokrészek, Bebesi Péter pedig Halastó teljes birtok és Váti János minden más jószágá ügyében mondott ellent. 1499-ben Osvát a teljes Halastó birtokot, amely ügyében Bebesi Péterrel perben áll, illetve családja abban lévő jogait eladta 200 aranyforintért Petróci Hencelfi István vasi alispánnak és testvérének, Lászlónak, akik szintén jogokkal rendelkeztek a birtokhoz. Ugyanezen évben Bebesi visszavonta ellentmondását és elállt a pertől. 1501-ben Osvát a Halastót is tartalmazó adománylevelet eredetiben nem, csak másolatban adta át Hencelfinek, akinek részére Gorbai Márk is lemondott Halastóban lévő jogairól. 1503-ban ennek alapján Halastót a bíróságon is Hencelfinek ítélték.⁷⁴³

Mindszenti György birtokait lásd Zala megye.

Veszprém megye

Iváncföldre. Prédium Aka birtok határain belül, amelyre valamikor 1500 előtt (1495 körül) ifjabb Osvát nyert királyi adományt. Az adománylevélbe ugyan Némái György nevét nem vettette be, de a vele 1500-ban, a Belger-féle vagyon kapcsán kötött szerződésben e prédiumot is az osztály részévé teszi: ekkor közlik elhelyezkedését, valamint a királyi adomány és az erre következő iktatás tényét; az osztály során Osvátnak jut.⁷⁴⁴

Zala megye

Hegyesdi uradalom. A Korlátköviek idején az uradalmat Felsőalmád, Györök (vámval), Vállus, Bécs birtokok, valamint Alsóalmád prédium alkotta. (Az uradalom történetét l. a Hegyesd vára–Berencs vára című alfejezetben.)⁷⁴⁵

Mindszenti György birtokai: Valamikor 1507 előtt ifjabb Osvát Bornemissza János budai várnaggyal együtt adományt kaptak a magvaszakadt Mindszenti György birtokaira: Zala megyében (Kis)gyűrűs és Mindszent, Vas megyében Bucsú, Sopron megyében pedig (Közép)Bük, Tivadar (*Thyhonffalwa*), Felsőlőcs és Alsólőcs birtokokban lévő részekre. Az iktatásnál azonban Dálkai György, Bocskai Mihály özvegye, Dömölki Márton özvegye, Ivánci László özvegye és Gosztonyi Sárfi Gáspár felesége ellentmondott, miáltal a per az 1507. évi Mihály-napi nyolcadra került, de még ekkor is halasztották. A továbbiakról nincs adatunk, mindenesetre jelzésértékű, hogy Bük Mohács után részben az ekkor ellentmondó Gosztonyi család kezén található.⁷⁴⁶

⁷⁴³ 1495: DL 58211., DL 58217., DL 46323., 1499: DL 58201., DL 58202., 1501: DL 58211., DL 46563., DL 58217., 1503: DL 58217.

⁷⁴⁴ 1500: DL 107123.

⁷⁴⁵ A tartozékok felsorolásait l. 1504: DL 88916., 1512: DL 89014., BA 4–509.

⁷⁴⁶ 1507: Sopron II. 603–604. — Mohács után: ENGEL, Helységnévtár: Bük (Egyházas-).

Zaránd megye⁷⁴⁷

Barakony: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott), vámmal. 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 6,5 lakott, 4 egész elhagyott jobbágytelket és 4 egész zsellértelket, Porkoláb Dénes özvegye és Toldi Tamás itteni „negyedrészeként” 2 egész zsellértelket, Korlátkövi Anna részén 6,5 egész lakott, 5 egész elhagyott és 1 zsellértelket, összesen 22 jobbágy- és 7 zsellértelket írtak össze.⁷⁴⁸

Csunyakeszi: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 16 egész lakott és 8 egész elhagyott, Korlátkövi Anna részén 15 egész lakott és 9 elhagyott, összesen 48 jobbágytelket írtak össze.⁷⁴⁹

Gyulavarsány: 1514-ben a talpasi uradalom részeként említik. 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 3 lakott és 2 elhagyott, Korlátkövi Anna részén 3 lakott és 2 elhagyott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵⁰

Kalocsa: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott), birtokrész. 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 4 egész lakott és 2 elhagyott, Korlátkövi Anna részén 3 egész lakott és 1 elhagyott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵¹

Lépestolmács: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 5 egész lakott, Korlátkövi Anna részén 6 egész lakott és 1 egész elhagyott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵²

Monyorós: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 10 egész, Korlátkövi Anna részén 10 egész és 1 fél lakott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵³

Ökerítő: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészen 6 egész lakott és 1 elhagyott, Korlátkövi Anna részén 4 egész lakott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵⁴

Sződi: A talpasi uradalom része, prédiium (az adatokat l. ott). 1519-ben Sződitelek névalakkal tűnik fel. 1560-ban a talpasi lerombolt kastély tartozéka, fele-fele arányban Pongrác Gáspáré és Korlátkövi Annáé.⁷⁵⁵

Talpas: 1508-ban Korlátkövi Péter, Lépes Tamás özvegye, Krisztina és leánya, Toldi János felesége, Borbála ki akarják váltani a néhai Lépes Tamás Talpas, Csunyakeszi, Barakony, Tótfalu, Kalocsa, Ökerítő és Tolmács birtokokban, Sződi pusztában és a talpasi vámban lévő részeit Erdőhegyi Balázs és fia, Gáspár zálogából. Az eljárás alkalmával Erdőhegyi Balázs (fia, Gáspár már meghalt) kijelentette, hogy hajlandó átvenni a

⁷⁴⁷ A talpasi kastély uradalmának 1565-ös urbáriumába később számtalan — mára elpusztult — középkori oklevél kivonatát másolták be, sajnos évszám nélkül: MOL P 1698. (Pongrácz cs. szentmiklósi és óvári) 1. cs. 1. tétel. Jelzet nélkül. A kivonatokat az alábbi adattárba nem veszem fel, a Korlátkövi Péter birtokba kerülésére vonatkozóak a következők: 1. Litterae expeditoriae capituli Orodienensis super resignatione Talpas per Blasium Erdőhegy Petro Korlatkői facta; 2. Litterae Ladislai regis consensuales ad fassionem Bernhardi Lepes super adoptione in facto Talpas factae; 3. Litterae statutoriae ad easdem litteras consensuales; 4. Litterae Emerici Pereni palatini inquisitoriae super pacifica possessione Talpas per Petrum Korlatkői continuata; 5. Litterae capituli Waradiensis compositionales inter filias Thomae Lepes et Petrum Korlatkői; 6. Litterae fassionales Emerici de Peren palatini super expeditoria cautione certorum actuum potentiiorum atque pro ratificatione divisionis Talpas inter Petrum Korlatkői ab una ac Blasium Erdőhegyi et Balthazar filium eiusdem ac Nicolaum Hodos de Silind; 7. Item capituli Orodienensis ad fassionem Blasii Erdőhegy super Talpass; 8. Item capituli Sancti Stephani Waradiensis super impignoratione Talpass per Thomam Lepes familiari Erdőhegyi. — Az oklevelek 1509 körül, illetve megelőzőleg keletkezettek, ismert ugyanis az említett, a két Erdőhegyi és Zeléndi Hodos által elkövetett hatalmaskodásról szóló idézőlevél 1509-ből: DF 282935.

⁷⁴⁸ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁴⁹ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁰ 1514: DF 282937.

⁷⁵¹ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵² 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵³ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁴ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁵ 1519: DF 266925., 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

Péter által a váradi káptalanban elhelyezett zálogösszeget. 1514-ben a Zaránd megyei nemesek tanúsítják, hogy Lépes Bernát Korlátkövi Pétert fiává fogadta és beengedte a Váraskeszi, Csunyakeszi, Varsány, Tótfalu, Talpas, Tolmács, Ökerítő, Kalocsa, Tomány és Barakony birtokokban lévő részekbe, valamint a teljes Monyorós birtokba és Szödi prédiumba, a talpasi udvarházat pedig ettől kezdve együtt birtokolták; ahogy azonban Bernát meghalt, Telegdi István elfoglalta minden vagyonát, de Zaránd megye végül visszahelyezte Pétert a birtokokba. 1515-ben Korlátkövi Péter a Lépes Bernát halálának első évfordulója előtt bevezeteti magát Lépes Bernát és Tamás Váraskeszi, Csunyakeszi, Talpas, Tótfalu, Monyorós, Ökerítő, Kalocsa, Tolmács, Barakony, Tomány birtokokban és Szödi prédiumban lévő részeibe, a talpasi és tományi udvarházba. 1519-ben Korlátkövi Katalin (Szentmiklósi Pongrác Miklós felesége) tiltja testvérét, Pétert többek között Talpas, Monyorós, Ökerítő, Tolmács, Csunyakeszi, Barakony, Váraskeszi, Tomány birtokok és Szöditelek prédiom elidegenítésétől, Bakóc Tamás bíborost és Balassa Ferencet a megszerzésétől. 1522-ben Péter panaszkodik, hogy Toldi László hatalmaskodott Talpas határában és kárt tett helyi jobbágysági vetésében, Péternek a Bihar megyei Bátor mezővárosba menő jobbágyságait a vásáron kifosztotta és fogságba ejtette. 1560-ban újonnan lerombolt, házépületek nélküli kastélyról (*noviter diruti castelli Thalpas vocati aedificiis domorum omnino carentis*), valamint egy régebbi kastély helyéről tesznek itt említést – mindkettő telekhelyén már jobbágyok éltek. A Feketekörös melletti mezővárosban avagy birtokon ekkor — nyilván zálogjogon — Porkoláb Dénes özvegye és Toldi Tamás is rendelkezett részekkel, a mezőváros fele Pongrác Gáspárt, másik fele Korlátkövi Annát illette: Gáspár részén 20 egész és 11 fél lakott, 2 egész elhagyott, míg Anna részén 18 egész és 12 fél lakott, 3 egész elhagyott jobbágytelket írtak össze. A mezőváros határában jelentős gazdaság állt.⁷⁵⁶

Tomány: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1509-ben Korlátkövi Péter panaszkodik, hogy Erdőhegyi Balázs és fia, Boldizsár, valamint több társa az ő tományi birtokrészén álló nemesi udvarházára támadtak, ahol helyi gazdatisztjét gyalázkodó szavakkal illették, majd karddal elüldözték; más alkalommal jobbágyaikkal ugyanerre az udvarházra támadtak, és a ház melletti, részben Pétert illető halastavat lehalászták. 1515-ben említik az itteni nemesi udvarházat. 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészén 10 egész, 1 fél lakott és 9 egész, 1 fél elhagyott jobbágytelket, Korlátkövi Anna részén pedig 12 egész lakott és 8 egész, 1 fél elhagyott, összesen 40,5 jobbágytelket írtak össze, az itteni nemesi telekhez komoly gazdaság is csatlakozott, de a telek helyen már jobbágy lakott.⁷⁵⁷

Tótfalu: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott), 1560-ban birtokrész. Korlátkövi Katalin 1519. évi tiltakozásában nem szerepel. 1560-ban Pongrác Gáspár itteni birtokrészén 5 egész lakott és 1 elhagyott, Porkoláb Dénes özvegyének itteni negyedrészen 1 elhagyott, Korlátkövi Anna részén pedig 6 egész lakott és 1 elhagyott jobbágytelket és 2 zsellért írtak össze.⁷⁵⁸

Váraskeszi: A talpasi uradalom része (az adatokat l. ott). 1560-ban Pongác Gáspár itteni birtokrészén 7 egész lakott, Korlátkövi Anna részén 7 egész lakott és 1 elhagyott jobbágytelket írtak össze.⁷⁵⁹

⁷⁵⁶ 1508: DL 94693. vö. 1509: DL 94705., 1514: DF 282937., 1515: DL 30270., 1519: DF 266925., 1522: DF 282939., 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁷ 1509: DF 282935., 1515: DL 30270., 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁸ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

⁷⁵⁹ 1560: EKHL Liber secundus 138^v–150^v.

VIII. Társadalomtörténeti vizsgálatok

Rezidencia

Mielőtt áttekintenénk azt, hogy a Korlátköviek hol tartották állandó lakhelyüket, érdemes egy rövid kitérőt tenni. Egyfelől célszerű meghatározni, hogy mit tekinthetünk állandó lakhelynek, másfelől a vizsgált családra vonatkozó adatok helyes értelmezését okvetlenül megkönnyíti, ha előbb röviden áttekintjük a többi Nyitra megyei előkelő család lakhelyére vonatkozó egykorú — azaz 1450–1550 közötti — forrásokat is.⁷⁶⁰ *Kubinyi András*, midőn egy tanulmányában a bárói rezidenciákat vizsgálta, a mai értelemben vett állandó lakhely egyik legfőbb ismervének azt tekintette, hogy hol lakik a családfő felesége és gyermekei.⁷⁶¹ Magam is ebből indultam ki, hiszen a bárókhoz hasonlóan az előkelő család férfitagjait is gyakran elszólította otthonukból az udvari (esetleg a familiárisi) szolgálat. De mivel ilyen adatok ritkán kerülnek elő, általában kénytelenek vagyunk olyan szempontok alapján dönteni, hogy a családfő hol keltezi leveleit, honnan hívják perbe, vagy például hol tesz végrendeletet, azaz: hol mutatható ki tartózkodása a leggyakrabban. Ezek természetesen nem bizonyítják, legfeljebb valószínűsítik a rezidencia színhelyét. Hasonlóképpen érdemes bevonni a vizsgálatba az előneveket (prédikátumokat) is, hiszen ezek e korszakban általában még nem rögzültek, hanem gyakran az aktuális lakóhelyre utaltak. Magam korábban — a romantikus közvélekedéssel összhangban — úgy gondoltam, hogy az egy várral rendelkező nemesi családok lakhelyüket értelemszerűen abban a várban tartották, amely kiemelkedő társadalmi rangjukat biztosította, sőt szimbolizálta. Nyitra megye esetében azonban ez a feltevés maradéktalanul nem tartható.

A Majtényi család az 1440-es években jutott hozzá az Északkelet-Nyitra megyében emelkedő Keselőkő várához.⁷⁶² A várat megszerző és feltehetően lakhelyként hasznosító Gergelynek öt fia élte meg a felnőtt kort, miáltal a család hamar terebélyessé vált.⁷⁶³ Midőn 1510-ben az akkor élő három családfő az uradalom felosztását határozta el, a birtokosztály hatálya alól kivették az általuk épített udvarházakat: ekkor a vár már aligha tölthette be a rezidencia szerepét.⁷⁶⁴ Hol voltak ezek az udvarházak? Figyelemre méltó, hogy a Mohácsot követő időszakban a család két elkülönülő ágra oszlott, az egyik a nováki, a másik a zavari előnevet vi-

⁷⁶⁰ Csak a várral rendelkező nemesi családokat vizsgálom, a kizárólag kastélyokat birtoklókat — a megyében ilyen a Ludányi család, majd örökösei, valamint a Szerdahelyi-rokonság — nem.

⁷⁶¹ KUBINYI, Rezidencia 217.

⁷⁶² ENGEL, Arch. I. 340.

⁷⁶³ ENGEL, Gen. „Divék nem I. Mikó ága” című tábla.

⁷⁶⁴ 1510: „excepta dumtaxat curia nobilitari in quavis villa sive possessione predictis existenti habita, quam parti illi, que eam suis sumptibus et laboribus fecit et edificavit, reliquant...” DF 260424.

selte.⁷⁶⁵ Úgy tűnik, hogy e két Nyitra, illetve Pozsony megyei mezőváros — az előbbi a vártól csupán hét, utóbbi viszont nyolcvannál is több km-re, Nagyszombat mellett terült el — valós lakhelyükre utalt. A történeti szakirodalomban ismert forráscsoportot jelent Majtényi Mártonné 1517. évi végrendelete, illetve az annak kapcsán kezdeményezett vizsgálat.⁷⁶⁶ Az előkelő hölgy férje nováki, kőből épült udvarházában végrendelkezett, amelyet egyben ura lakhelyéként (*domus habitationis*) mutattak be. Az udvarházban cselédek tucatja élt, és az asszony felsorolt ingóságai alapján a családot nagy pompa vette körül. Az 1540-es években szintén Novákban állhatott Márton öccsének, Bertalannak — Ferdinánd király egyik felvidéki kapitányának⁷⁶⁷ — az a kastélya (*castellum*) is, amelyet Podmanicki Rafael és János sikertelenül ostromolt.⁷⁶⁸

Milyen kapcsolat mutatható ki ez alapján a Majtényi család és egyetlen vára között? Két tanulságos forrás is említhető: 1536-ban a várban találkozott az akkor élő négy családfő, hogy a várépülettel kapcsolatban támadt vitáikban megegyezésre jussanak. Megállapodtak arról, hogy ezentúl egy várnagyot választanak, aki mindannyiuknak köteles engedelmeskedni, és akit fizetni is együtt fognak.⁷⁶⁹ Ez alapján a vár egyfajta senki földje lett, amely csupán a család egészének tekintélyét reprezentálta. Másik forrásunk is megerősíti azt, hogy a család a várban ült össze, ha valamennyiüket érintő ügyekben kellett tárgyalniuk. 1553-ban meghalt az említett Bertalan, aminek okán a családfők a várban gyűltek össze annak eldöntésére, hogy kihez kerüljenek a család birtokjogi oklevelei, amelyeket addig rangidősként Bertalan tartott magánál.⁷⁷⁰

A Zobor-vidéken elterülő Gimes urai, a Forgácsok esetében szintén nem mutatható ki rendszeres tartózkodásuk a nehezen megközelíthető hegyivárban. A XV. század negyvenes éveitől a Gimestől légvonalban 30 km-re, Nyitra városától délre fekvő Komjáti mezővárosban laktak,⁷⁷¹ ahol a családnak ekkor egy, később több kastélya is állt.⁷⁷² Ezek valójában erősített

⁷⁶⁵ Olykor már a középkor végén is: 1518: Maytheny de Nowak. DL 73208. — Koraltkövi Krisztina 1559-ben férje nevét így írja: „manzelka vroczeneho pana Ssteppana Maytheniho s Nowak”. MOL P 485. Majthényi cs. 4–K–36.; 1569-ben Nováki Majtényi Lászlóról hallunk: uo. 4–K–12. stb. — 1552-ben a Maytheny de Zawar formára találunk példát (EKHL Liber primus 7^v.), a következő évben viszont az egyik családtag egyszerűen Zavari (ŠObA v Nitre, 485. Soóky cs. 1. doboz, sn.) stb. — Itt jegyzem meg, hogy Zavar mezővárost 1435-ben Majtényi Gergely a Divékújfalusi családdal együtt szerezte meg, és ez utóbbi család egyik ága is ideköltözött, magukat egyszerűen Zavarinak nevezve.

⁷⁶⁶ A teljesség igénye nélkül: SZERÉMI-ÉRNYEY, Majthényiek 629–630., KUBINYI, Nemzetiség 133., LUKAČKA, Podoby žen 49–50.

⁷⁶⁷ Pl. 1528: MOL P 485. Majthényi család, 29. csomó, fasc. 27., no. 1–2. (*consiliarius*), 1531: HMBK Prot. 5. 370. (*aulicus*)

⁷⁶⁸ 1550: MOL P 485. Majthényi család, 1. csomó, Fasc. A. No. 39.

⁷⁶⁹ 1536: uo. 35.

⁷⁷⁰ 1553: uo. 40.

⁷⁷¹ Leveleiket rendszerint innen keltezik, l. pl. 1441: BARTFAI SZABÓ, Forgách 685–686., 1443: uo. 687., 1529. febr. 12. AMT Missiles ad civitatem 133., 1537. jan. 27. uo. 280. stb, de itt végrendelkezik 1491-ben For-

mezővárosi udvarházak lehettek, amit nem csak egyes oklevelek ilyen szóhasználata, hanem az is igazol, hogy nem várnagy, hanem egy *provisor curie (nobilitaris)* nevű tisztségviselő állt az élükön.⁷⁷³ A kastélyok birtoklása a több ágra szakadt család tagjai között állandó feszültség forrást jelentett: 1491-ben például Forgács Péter sikerrel érte el, hogy a király utasítsa a nyitrai ispánt Forgács Félix engedély nélkül emelt komjáti erősségének a lerombolására; Péter kérését azzal indokolta, hogy neki is áll itt egy erősített udvarháza.⁷⁷⁴ A XVI. század elejére egy demográfiai véletlennek köszönhetően a családból csak egy testvérpár, Gergely és Péter maradt életben. Midőn 1504-ben birtokosztályt tettek Gimes várában és uradalmában, lakhelyül ugyancsak a két komjáti kastélyt (*duo castella sew loca residentia*) jelölték ki.⁷⁷⁵ Bár a család tagjai igazolhatóan itt éltek, érdekes, hogy a Majtényiekkel ellentétben szinte kizárólagosan az állandósult gimesi prédikátumot használták.⁷⁷⁶ Komjáti Buda 1541-es elvesztésével a török hódoltság határvidékére került, ami a család ekkor élő négy felnőtt férfitagját meglepő lépésre ösztönözte: 1544-ben az egyik testvérpár itteni kastélyát lerombolták, hogy annak építőanyagából erősítsék meg a másik testvérpár kastélyát. Utóbbiak kötelezték magukat arra, hogy Esztergom és Buda visszavételéig befogadják kastélyukba unokatestvéreiket, az újonnan felszerelt erősséget pedig együtt tartják fenn és védik meg, persze minden lehetőséget — például egymás kizárását, a lerombolt kastély későbbi újraépítését — jogilag szankcionálva.⁷⁷⁷

Alighanem az Appony várát birtokló Apponyiak esete a legérdekesebb. A család a XVI. század elejére két ágra szakadt, és jöllehet mindkettő a vár és uradalma felét mondhatta a magáénak, vagyoni helyzetük teljesen eltérő volt: egyik vagyona felaprózódott a számos

gács Albert felesége is: BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 694., Forgács Gergelynek pedig 1483-ban itt van „saját háza és telke” (*propria domus et curia*): DL 59711.

⁷⁷² 1444: BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 687.

⁷⁷³ A *provisor curie*-ra l. pl. 1482: DL 59691., 1544: MOL P 288. (Forgách cs.) 21. csomó, Fasc. N. no. 108., a tekintélyes, Szlavóniában is birtokos Récsényi János récsényi birtokközpontját is *provisor curie nobilitaris* irányítja, l. NEUMANN, Esküdek 276. — Komjátit olykor különálló uradalomnak is számították, l. pl. 1493: DF 273223.

⁷⁷⁴ 1491: BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 694. — Úgy látszik, hogy időközben a felek kiegyeztek egymással, mivel a lerombolást nem hajtották végre, vö. a következő jegyzetben idézett forrással.

⁷⁷⁵ 1504: BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 695–697. (DL 59946.) Az egyik kastély a néhai Forgács Félixé, a másik a testvérpár apjái, Jánosé volt. — A forrás szerint Péter egyben engedélyt kapott arra, hogy egy másik kastélyt is építhet *in loco residenti*, sőt azt is rögzítették, hogy ez négy szobából (*domus*), az alattuk lévő pincéből, egy-egy konyhából és sütőházból, egy portából a felette lévő helyiséggel, és a kastély körüli sáncból, valamint istállóból és csürből állhat (ipse Petrus Forgach habebit erigere in loco suo residenti quatuor domos et sub illis unum cellarium similiter unam coquinam, unam domum ad piscandum, unam domum victualium, unam portam cum sua parte superiori et vallum in circuitu, unum stabulum equorum et aput allodium unum horreum). — A következő évben Péter szerzett is királyi engedélyt egy kőből vagy fából építendő kastély vagy erősség építésére (1505: DL 59954.), mindazonáltal később is csak két kastély állt a településen, l. alább.

⁷⁷⁶ Kivéve pl. 1506: „Forgach de Komyathy”. DF 289415. 366. old., 1548: „Forgach de Komyathy alias de Gymes”. BÁRTFAI SZABÓ, Forgách 704. stb.

⁷⁷⁷ 1544: „ipsi hiis disturbiorum temporibus pari consensu et voluntate castellum dictorum dominorum Sigismundi Forgach in oppido Komyathy in comitatu Nittriensi habitum distraxissent et castellum alterum dicti Ladislai Forgach reformare ac firmiter municionibus aggeribusque reformarent et repleturis”. HMNK Prot. 9. 72–74. old.

fiúgyermek között, míg a generációként általában egy felnőtt férfi által képviselt másik ágat — vélhetően a jelentősebb birtokvagyon és az ebből adódó tekintély következményeként — ott találjuk a középkorvégi királyi udvarban.⁷⁷⁸ A jelentős vagyoni különbségek ellenére lakhelyük megválasztása terén nem figyelhetünk meg közöttük különbséget. Több nemesi udvarházuk is állt az uradalom falvaiban, leginkább a vár alatt fekvő Nagyapponyban, kisebb részt az onnan 21 km-re lévő Nadlányban, és általában előnevüket is e két településről írták.⁷⁷⁹ Több olyan szerződést is ismerünk a XVI. századból, amelyben a család egy-egy tagja egyezkedik annak érdekében, hogy legalább a lakóhelyeül szolgáló nemesi udvarházat ne megosztva, hanem egyedül birtokolhassa,⁷⁸⁰ de olyat is ismerünk, aki a várban őt megillető részről mond le hasonló okokból. Utóbbi forrás 1542-ben kelt, és fontos szempont, hogy az egyik családtag a várban lévő közös részeket, míg a másik a nadlányi udvarházat kapja meg „*pro residentia solita*”.⁷⁸¹ Ennél beszédesebb példa aligha hozható fel arra, hogy egyes családtagok számára egyáltalán nem jelentett vonzerőt a többi atyafival történő osztozkodás a várépületen, sőt még a vár fenntartására fordítandó összegektől is szabadulni igyekeztek. Bár a család az Apponyi prédikátumot viselte, ez nem a várra, hanem Nagyapponyra utalt.⁷⁸²

A Bodrog megyéből származó, de már az 1440-es évektől a felvidéken is birtokkal rendelkező⁷⁸³ Coborszentmihályi Coborok esetében nehéz feladat annak meghatározása, hogy mit tekintettek rezidenciájuknak. A család Mátyás király uralkodásának elejétől folyamatosan kimutatható a királyi udvarban,⁷⁸⁴ az igazi felemelkedés azonban ahhoz a Cobor Imréhez és Mártonhoz köthető, akik Mátyás ausztriai hadjárataiban történő tevékeny részvételükért 1488-

⁷⁷⁸ Az Apponyiak középkorvégi társadalmi pozíciójára l. NEUMANN, Esküdtek 273., 280–281., a középkori családtagok legpontosabb leszármazását l. ENGEL, Gen. „Péc nem 5. tábla: Apponyi (Őri, Vecsei)” című tábla, egy-két családtag szempontjából viszont az Apponyi I. XIV–XV. oldalak közötti táblázat többletet tartalmaz. — Apponyi István az 1480-as években volt *aulicus* (Apponyi I. 350–351.), fia, Péter a Jagelló-kor végén (Apponyi I. 448–449.).

⁷⁷⁹ Az 1480-as években például az egyik családtag rendszerint Nadlányi Péterként jelenik meg a forrásokban, pl. 1483: DL 98206–98208., DF 273612., DF 273619., 1487: DF 281928., Apponyi I. 361–363., vö. pl. 1407: ZsO II. 5440. sz. — Az 1483-as források szerint Apponyi Gáspárt, Györgyöt és Istvánt Nagyapponyban, míg az említett Pétert természetesen Nadlányban idézték meg. — 1493-ban a család négy felnőtt férfitagját egyaránt nagyapponyi házaikból idézik meg: Apponyi I. 383–384., ugyanebben az évben említik a palotás István itteni „saját házát” is: Apponyi I. 384. (a kiadásban a *proprie curie* helyett az értelmetlen *prope curie* szerepel.) — 1525-ben egy családtagot nadlányi, hármat pedig nagyapponyi udvarházából idéznek meg. Köztük van a többiekénél jóval tehetősebb Péter királyi palotás özvegye, Korlátkövi Zsuzsanna is: Apponyi I. 493–497.

⁷⁸⁰ 1512-ben egy testvérpár, Apponyi Móric és Ferenc úgy egyeznek meg, hogy az előbbie legyen a nadlányi, utóbbié pedig a nagyapponyi nemesi udvarház használati joga, a várban lévő részük kapcsán felmerülő költségekről viszont továbbra is közösen kell gondoskodniuk: DF 272036., kiadása: Apponyi I. 418–419.

⁷⁸¹ Apponyi II. 40–43. — A megegyezésre azt követően került sor, hogy a család három férfitagja örökös nélkül halt meg. E szerződéssel Apponyi Ambrus fia, Benedek számításaim szerint a vár negyedét szerezte meg.

⁷⁸² A család tagjait a középkorban rendszerint csak akkor írták Nagyapponyinak, ha a szövegben a kismemes Kisapponyiak is előfordultak, l. pl. Apponyi I. 430.

⁷⁸³ 1440–1443: DL 88164., DL 88169., DL 88183. (Maniga birtok, Nyitra megye); 1446: DL 50295. (Modori malom és rét, Pozsony megye), 1452: DL 44649. (Botfalva, Nyitra megye) stb.

⁷⁸⁴ A Cobor családra l. DUDÁS, Czobor 23–34., Cobor Mihályra: KUBINYI, Budai vár 93., leszármazásukra: ENGEL, Gen. „Cobor (Czobor, Coborszentmihályi)” című tábla.

ban hozzájutottak zálogjogon a morva-magyar határon fekvő Holics (Újvár) királyi várhoz és annak kiterjedt uradalmához, amihez még egy kastély, Sztrázsa (Sasvár mellett) is tartozott.⁷⁸⁵ 1504-ben vagyonukat a Kis-Kárpátok Pozsony megyei részén emelkedő Éleskő megvételével gyarapították.⁷⁸⁶ A Coborok leggyakrabban minden bizonnyal — aktuális tisztségeiknek megfelelően — budai, pozsonyi és nagyszombati kőházaikban tartózkodtak.⁷⁸⁷ Segítségünkre van azonban a két testvér között 1507-ben létrejött megállapodás szövege, aminek értelmében Márton számára — bár Éleskő vára is az ő jussa lett — rezidenciának azt a coborszentmihályi (Bodrog m.) kastélyt jelölték ki, amelyen már amúgy is felújításokat végzett.⁷⁸⁸ Halála után egyedüli örököse, Felicitas nevű leánya is látszólag itt élt.⁷⁸⁹ Jóllehet a rezidencia szót Imre esetében az 1507-es szerződés nem tartalmazza, egészen bizonyos, hogy állandó lakhelyül ő a holicsi várat kapta.⁷⁹⁰ Mohács után a délvidéki Coborszentmihály természetesen elveszett, és a várak — mint zálog- és vásárolt jogállású ingatlanok — elaprózódtak a fi- és leányági örökösök között. Bár a romos Éleskőt 1536-ban lakhatóvá tették,⁷⁹¹ figyelemre méltó, hogy Felicitas fia, Cobor (Pilsberger) János az 1540-es években a várhoz tartozó Szentmiklóson felépített egy Palota nevű erődített udvarházat,⁷⁹² azaz vélhetően nem kívánt állandó jelleggel egyre kiterjedtebbé váló rokonságával egy fedél alatt élni. A holicsi uradalom 1554-es felosztásakor három családtagnak a holicsi várépületet, hatnak pedig a sasvári kastély épületét jelölték ki.⁷⁹³

⁷⁸⁵ 1489: DF 266064–266065.

⁷⁸⁶ Részletesen l. az Éleskő című fejezetet.

⁷⁸⁷ A budai és nagyszombati kőháza l. az alább tárgyalandó 1507. évi osztálylevelet (DL 88970.), a pozsonyi kőháza l. 1509: DF 241035.

⁷⁸⁸ 1507: „pretactum castellum Czoborzenthmyhal in de Bodrog cum suis pertinenciis ad inhabitandum et pro loco quidem mansionis dicti Martini Czobor ... reliquissent”. A kastély felét Imre örökösei 2500 forintért és „omnium expensarum per iamfatum Martinum ad reparacionem edificacionemque et restauracionem dicti castelli Czoborzenthmyhal iam factarum vel eciam per eum aut suos heredes in futurum faciendarum” feléért válthatják meg. DL 88970.

⁷⁸⁹ 1521-ben például Felicitas innen keltez (ex Czoborzenthmyhal): DF 260452.

⁷⁹⁰ Jellemző Holics rezidencia-szerepére, hogy Cobor Imre 1500-ban felesége számára hitbéri jog gyanánt Holics várának zálogösszegéből kötött le 1500 forintot, és kikötötte, hogy halála után ezen összeg kifizetése nélkül felesége nem zárható ki a várból: HMBK Prot. 1. 18. old. (DF 279998.) — Ő és fia, Gáspár egyaránt egyszer-egyszer a holicsi prédikátumot is használja, pl. 1504: „panu Emerichowy a panu Martinowy bratrzim Czoborom od Swateho Michala a na Holiczi” (DL 26153, DL 21346.), 1525: „egregii Gasparis Czobor de Czoborzenthmyhal alias de Holycz” (DL 24172., DL 21346.). Gáspár általában a holicsi várból vagy a sztrázssai kastélyból keltez. Holics: 1532: VARSÍK 159., Sztrázsa vagy Sasvár: 1530. aug. 14. AMT Missiles ad civitatem 163., 1530. aug. 5. uo. 164., 1535: VARSÍK 171–172., Éleskő: 1530. máj. 14. AMT Missiles ad civitatem 178. — Gáspár halála után az özvegyét feleségül vevő Bakić Péter magát cseh nyelvű leveleiben így nevezte: Peter Bakyth z Laku a na Holiči, és szintén vagy Holicsból, vagy Sztrázsuból keltezte leveleit (VARSÍK 333., 336–337., 343–344.) stb.

⁷⁹¹ NEUMANN, Éleskő 73–80.

⁷⁹² 1558: „abinde ad facies domus et curie nobilitaris seu fortalitii palotha vocati in fine predictae possessionis Zentmyklos in loco prefatis partibus communi per dictum condam Ioannem Czobor alias Pyelsperger erecti et edificati accessissent”. NRA 1619–22. (Filmtári jelzet: 6249. doboz), vö. NEUMANN, Éleskő 76.

⁷⁹³ 1554: HMBK 10–4–1.

A fentiekből két egyértelműnek tűnő tendencia bontakozik ki: egyfelől az előkelő családok állandó lakhelyüknek nem régen épült hegyiváraikat, hanem a mezővárosaikban, vagy — ezek hiányában — a falvaikban felépített kastélyaikat és udvarházaikat választották. A Coborok esetében Holics nem tekinthető kivételnek, hiszen itt a vár síkvidéken, a mezővárosban állt. Jóllehet ebbéli döntésükben nyilvánvalóan a kastély/udvarház nagyobb „komfortfokozata”, illetve a kor divatszokásai is szerepet játszottak,⁷⁹⁴ e lépésüket ösztönözte az is, hogy nem kívántak atyafiaik közvetlen közelségében élni, inkább a kiscsaládos formát (családfő a feleségével és gyermekeivel, vagy testvérek) részesítették előnyben. Ez úgy is megfogalmazható, hogy minél kiterjedtebbé vált egy rokonság, annál inkább megszűnt a vár lakhelyként funkcionálni, még akkor is, ha a várépületet helyiségenként felosztották egymás között. A vár a rokonság hatalmának szimbolizálásán túl persze fontos gyakorlati funkciókat is ellátott: a fenti családok forrásanyagából egyértelmű, hogy okleveleiket és értékeiket (pénz, ékszerek, értékesebb ruházat és fegyverzet) itt őrizték,⁷⁹⁵ és természetesen itt élt az uradalmi személyzet egy része is. Az a tény, hogy a jelentős családi események a várépületben zajlottak le, jól mutatja, hogy bármelyik családtag is érkezett a várba, a körülmények adottak voltak arra, hogy hosszabb-rövidebb időre itt szálljon meg. A korabeli családi levéltárak kialakulását illetően fontos adalék, hogy a várban nem az éppen élő családtagok, illetve a kiscsaládok iratanyagát helyezték el, hanem értelemszerűen a család egyetemét érintő iratokat. Jól mutatja ezt a Majtényiek három családfőjének szerződése, akik a vár háromfelé osztása előtt kívántak kijelölni egy közös helyiséget, ahová majd az okleveleiket elhelyezik. A „levéltár” ajtaját mindhármuknak pecsétjükkel kellett ellátniuk, és az egyik fél csak a másik kettő engedélyével vehetett magához iratokat.⁷⁹⁶ A Forgácsok várbéli levéltára ugyan osztály alá esett, de hangsúlyozták, hogy ezt a funkciót már a régi időktől fogva ugyanaz a bolthajtás látja el.⁷⁹⁷

Most már a Korlátköviekre térve: Korlátkő megszerzését követően az idősebb Osvát bizonyosan a várban telepedett le, innen írta leveleit, majd később a végrendeletét is itt vetették papírra.⁷⁹⁸ Ugyanez feltételezhető özvegye és fiai esetében is: a siroki várnagyságot viselő

⁷⁹⁴ Hasonló tendenciát mutatott ki *Kubinyi András* a bárói réteg kapcsán. Bár a bárók általában várban alakították ki rezidenciájukat, ezek a középkor végén nagyrészt már nem hegyivarak voltak: KUBINYI, Rezidencia 219.

⁷⁹⁵ 1450: Apponyi I. 301., 1504: BARTFAI SZABÓ, Forgách 695–697.; 1510: DF 260424.; 1515: Apponyi I. 420–422., 1519: Apponyi I. 464. stb.

⁷⁹⁶ 1510: DF 260424.

⁷⁹⁷ 1504: BARTFAI SZABÓ, Forgách 695–697. (DL 59946.)

⁷⁹⁸ Megjegyzendő, hogy Éleskö vár 1453. évi iktatásakor Osvát is megjelent szomszédként, és ekkor Szentgyörgyi Osvát banként jegyezték fel a nevét (DL 14635.). Noha tudjuk, hogy 1450-ben szentgyörgyi saját telkéről („propria de nostra curia”) loptak el nyájukat (DL 48273.), itt minden bizonnyal csak egy majorság állott. Az 1453. évi oklevél szóhasználata mögött az gyanítható, hogy az élesköi uradalom iktatásánál Osvát a szomszédos Szentgyörgyről érkezett.

István is innen küldte levelét Pozsony városához.⁷⁹⁹ Az 1446–1473 közötti időszakban így a vár tekinthető a család rezidenciájának, és ezáltal vélelmezhető, hogy a várépület kibővítésére is ebben az időszakban került sor.⁸⁰⁰ Ez az emberöltőnyi idő eredményezte, hogy a családtagok névhasználatában a Bucsányi mellett megjelenik a korlátkői előnév, keselőkői Majtényi Gergely esetéhez hasonlóan.⁸⁰¹ A vár ostromát követően ifjabb Osvát és édesanyja a Komárom megyei Szákra költözött, ahol itteni udvarházukban alakították ki háztartásukat. És jóllehet Osvát 1498 előtt visszaszerzi atyja várát, majd a halála előtti hónapokban már Berencs várát is magáénak mondhatta, rezidenciája mindvégig a száki udvarház maradt: innen hívták perbe,⁸⁰² de gyakran még előnévében is e települést tüntette fel; aligha véletlen, hogy még évtizedekkel halála után is előfordult, hogy Száki Osvátként tettek róla említést.⁸⁰³ Választásában nyilvánvalóan közrejátszott tisztsége, a komáromi ispánság, valamint a Budához való közelség is a helyben maradásra ösztönözte. 1502-ben a királynál még azt is kijárta, hogy a száki Szűz Mária fogantatásáról címzett plébániaegyház számára újonnan építhessen egy malmot Újtata mezőváros határában, azt kerítéssel vehesse körül, és ezt követően jövedelmeit az általa — mint kegyúr által — választott plébánosok szabadon élvezhessék. Az oklevél hangsúlyozta, hogy a templomot serény fáradsággal alapjaitól ő építtette fel.⁸⁰⁴ Érthető ennél fogva, hogy halála után a családi szerződés az udvarházat özvegyének utalta ki élete tartamára.⁸⁰⁵

A következő generációból Péter udvarmester, mivel az Ulászló király által neki szánt zsámbéki udvarházat nem tudta megszerezni, Berencs várát építtette ki rezidenciának,⁸⁰⁶ gyak-

⁷⁹⁹ A leveleket és a végrendeletet l. az ezekről szóló fejezetekben.

⁸⁰⁰ PIŠOŇ, Hradý 276. szerint a várát a XV. század közepén jelentősen kibővítették a felsővártól nyugatra lévő udvarral és a délkeletre lévő lőréses erődítéssel.

⁸⁰¹ Természetesen nem beszélhetünk következetes névhasználatról. Jó példa, hogy idősebb Osvát leveleit általában Bucsányi Osvát bánként írta alá, de olykor a *de Buchan* mellé odaírta az *alias de Korlathkew*-t is. Fia ugyanezt a kettős névformát használja. Lásd az alábbiakban közölt missilis-eket. A Mátyás-kor végéig sokkal gyakoribb a „Bucsányi” prédikátum használata, mint a „Korlátkői”-é.

⁸⁰² 1498. aug. 27. EKHL 18–7–9. (A DF-ben nem található meg.)

⁸⁰³ Pl. 1499: „de Korlathkew alias de Zaak”, 1504, 1510: DF 279998. (Prot. 11, 36, 258. old.), 1505: DL 14276. (Korlátkői Száki), 1511: „Korlathkewy de Zaak”, DL 106083/I. (Prot. 69–70.), 1512: „Osvaldi Zaky alio cognomine Bwchany de Korlathkew”, DL 89014., 1538: „filie olim Osvaldi Zaky de Korlathkew”, DF 206798. (Prot. C. 99. old.), 1545: „Osvaldo Zaky, patri videlicet domini Petri Korlathkewy”, BA 4–519.

⁸⁰⁴ 1502: DL 73168. — Mint fentebb láthattuk, már Osvát anyja is gondoskodott a száki templom tetőzetének a kijavításáról. Mindezek fényében a „quam [sc. ecclesiam] ... celebri opere ex fundamento construxit” megfogalmazás némi gyanút kelt, persze nem kizárt, hogy Osvát költségén a templomot átépítették. — A nemesi telek mintájára kőkerítéssel történő körbevételre hivatkozik: KOPPÁNY, Udvarházak 298., bár a szöveg sem a nemesi, sem a kő jelzőt nem tartalmazza. Az idézet („molendinum ... sepibus instar curie circumdatum”) véleményem szerint csupán annyit jelent, hogy a malmot a többi tatai telekhez hasonlóan kerítéssel szabad körbevenni.

⁸⁰⁵ 1513: DL 102875.

⁸⁰⁶ Egy 1527/28. évi hátlapi peres feljegyzésben szerepel, hogy Péter és családja „castrum ipse I(n causam attractus) [sc. Péter családja] a duodecim annis servasset, castrum cum hominibus re[...] et castrum ipsum edificasset”. BA 4–511. – Vö. a Péter családja című alfejezetben írottakkal.

ran itt is tartózkodott.⁸⁰⁷ Birodalmi bárói címét is e várra kapta, hiszen később öccse, Zsigmond annak ellenére a berencsi szabad báró (*liber baro in Branch*) vagy úr (*slobodný pán na Branč*) címet viselte, hogy Korlátkőn lakott. Péter halála után családja is itt élt, háztartásuk élére egy *senescalus* ('udvarmester') tisztséggel említett familiárisukat állították.⁸⁰⁸ Péter három fêltestvérének lakhelye így az 1510-es évektől Korlátkő lett. Ezt az állapotot rögzítette a Nyári Ferenc és Korlátkövi Zsigmond között 1534-ben létrejött szerződés is, amelyben előbbi feleségével együtt Berencset, utóbbi Korlátkőt kapta rezidenciául (*pro loco residencie*).⁸⁰⁹

Felmerül azonban a kérdés: milyen szerepet töltött be a család életében az ősi bucsányi udvarház, valamint egyedüli mezővárosuk, Szenic? Láthattuk, hogy ifjabb Osvát magát rendszerint Korlátkövinek, Korlátkövi Bucsányinak vagy Szákinak nevezte, a következő generációban viszont állandósult a „Bucsányi Korlátkövi” névhasználat. Vajon — mint több más család esetében — a prédikátum itt is a valós lakhelyre utal? Egyelőre Bucsány rezidenciaszerepét csak Nyári Ferenc és felesége életében tudom igazolni; mielőtt erre rátérnék, érdeemesnek tűnik Nyári rezidenciáit is sorra venni. 1530-tól láthatóan az Ország családtól elfoglalt és komoly stratégiai szerepet betöltő Surány várában lakott, amit Berencs 1534. évi megszerzése után sem hagyott el, nyilván azért, mert az utóbbi várban anyósa, Ország Dorottya rendezte be udvarát. 1540–1545 között ugyanakkor a Mohács előtti időszakban még kastélynak,⁸¹⁰ ekkor viszont már várnak nevezett Szomolányban (Pozsony m.) tartotta rezidenciáját, amelyet a hadvezér–politikus szemében nyilván Pozsonyhoz való közelsége és talán magasabb komfortfokozata — Nyári előtt Tallóci Bánfi Boldizsár is itt élt — tehetett értékké.⁸¹¹ Végül 1547-től egyértelműen a bucsányi udvarház szolgált a súlyos köszvénytől szenvedő házaspár állandó lakhelyeül.⁸¹² Talán azért is választották a települést, mert — miként Nyári írta barátjának, Nádasdi Tamásnak — nagyon jó volt itt a levegő, „itt — úgymond — még a

⁸⁰⁷ Lásd a függelékben közölt itinerárium adatait.

⁸⁰⁸ 1527: BA 4–511.

⁸⁰⁹ 1534: HMBK 66–1–12., BA 2–219.

⁸¹⁰ 1505-ben ugyan várként említik (DL 14276.), a Mohács előtti időszakban rendszerint kastélynak nevezik.

⁸¹¹ 1540. augusztus 3-án (HMBK 66–1–12.) és november 9-én (HMBK 28–9–18., 28–9–19., 28–9–20., 28–9–21., 28–9–23.) a vár élén már Nyári emberei állnak, sőt Nyarit itt próbálják megidézni „szokott lakhelyéről”, akárcsak 1545. augusztus 7-én is (HMBK 33–9–3.). — 1540. augusztus 3-án Nyarit „de domo habitacionis sue residentie Somolia vocatum(!)” idézik meg (HMBK 28–9–10.). Vö. még Nyári innen keltezett leveleivel: 1543. márc. TAKÁTS, Nyáry 20. (24. jegyzet: Ex arce nostra Zomolyán.), 1543. jún. 9. TAKÁTS, Nyáry 21. (26. jegyzet), amelyek egyszersmind jól mutatják, hogy Szomolányból ment Pozsonyba, és innen ugyanoda tért vissza. — 1544-ben azonban Surányból indul Léva felé, hogy Szalkánál megverje a törököt: TAKÁTS, Nyáry 22–23.

⁸¹² Több levelét innen keltezte: 1548. jún. 5. TAKÁTS, Nyáry 28. (39. jegyzet), 1550. ápr. 4., 1550. máj. 24. uo. 29. (42–43. jegyzet), 1550. okt. 26. uo. 30. (44. jegyzet) — 1548-ban a szokott lakhelyről történő idézés során Nyarit és feleségét Bucsányról próbálták megidézni, de ekkor nem tartózkodtak itt (ML 44–1–1–12.) — A házaspár köszvényére l. TAKÁTS, Nyáry 20–32.; 1548 januárjában az esztergomi káptalan tanúbizonyságait ki kellett hívni a bucsányi udvarházhoz, mivel a házaspár betegeskedett: SML Jankovich 5.

betegek is meggyógyulnak.”⁸¹³ Ezen évek alatt több esemény igazolja Bucsány rezidencia-szerepét: itt rendezte meg például Nyári 1547 őszén két rokona, Nyári Anna és Török Kristóf kettős lakodalmát (aligha véletlen, hogy a kiválasztott házastársak, Apponyi István és Majtényi Katalin egyaránt a Korlátkövi-rokonságba tartoztak),⁸¹⁴ de itt látogatta meg többször Nádasdi is a betegeskedő lovászmestert.⁸¹⁵ 1551 tavaszán élete utolsó heteit is itteni udvarházában töltötte: az erről beszámoló forrás érzékletesen szemlélteti, hogy a nagyhatalmú báró a szélütés okozta lebénelését követően napjait azzal töltötte, hogy hordszékén levitette magát a ház mögött csörgedező patakhöz, ahol a halak ugrándozásában gyönyörködött.⁸¹⁶ Végrendelete keletkezésében is ezt olvashatjuk: „*in Buchan, in domo mea*”.⁸¹⁷ A rezidencia-funkció azt is eredményezte, hogy Nyári és felesége Bucsány központtal egy különálló kis uradalmat is kialakított, amelybe az itteni birtokrész mellett a Korlátkövi-vagyron környező települései tartoztak,⁸¹⁸ és amelyet különböző úton-módon gyarapítani is törekedtek.⁸¹⁹ A régi udvarházat nyilván jelentősen átalakították és kibővítették, hiszen az 1550-es évek elején a Korlátkövi-leányág egy tiltakozásában riválisait nem csak Korlátkő és Berencs várak, hanem hangsúlyozottan a bucsányi udvarház megszerzésétől is eltiltotta,⁸²⁰ ami mindenképpen az épület jelentőségét igazolja. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy a Nagyszombathoz közel eső Bucsány 1446 és 1547 között nem töltött be rezidencia-szerepet, a család által használt prédikátum látszólag csak származásukra volt hivatott utalni.

A többi Nyitra megyei előkelő családnál láthattuk, hogy mezővárosaikban különösen szerették lakhelyüket kialakítani. Kérdés ezek után, hogy a Korlátköviek miért nem a berencsi uradalomhoz tartozó Szenicen laktak? E kérdés annak fényében méginkább indokoltnak tűnik, hogy Nyári Ferencet — aki Szenicen ispotályt is alapított — 1551-ben végrendelete alapján itt

⁸¹³ Az 1550. máj. 24-én kelt levelet ismerteti: TAKÁTS, Nyáry 29.

⁸¹⁴ 1547. okt. 29. TAKÁTS, Nyáry, 27. (Esküvői meghívó Nádasdi Tamásnak.)

⁸¹⁵ TAKÁTS, Nyáry 27., 29.

⁸¹⁶ 1551. máj. 25. Bécs. NRA 509–15. (Filmtári jelzet: 5982. doboz.) — A forrás szerint 1551. március 24-én halt meg Bucsányban. Nádasdi 1551 februárjában állítólag még Szomolányban látogatta meg: TAKÁTS, Nyáry 31.

⁸¹⁷ 1551. márc. 10. NRA 20–88. (Filmtári jelzet: 5869. doboz)

⁸¹⁸ 1547: EKHL 26–2–5., vö. a 627. jegyzettel. A bucsányi udvarházhoz a helyi birtokrész mellett Karkóc és Felsőzéla birtokok tartoztak. — Megjegyzendő azonban, hogy Nyári Ferenc, majd rokona, Nyári János halála után örököseik szintén külön iktatásról gondoskodtak Berencs, és külön Bucsány ügyében. Ekkor már egy uradalomhoz tartozott a Nyitra megyei Karkóc, Zéla birtokok és a bucsányi birtokrész, valamint a Pozsony megyei Cífer birtok, a báhonyi birtokrész meg Kis- vagy Pusztapáty prédium is. Ekkor már nem emelték ki Bucsáynak az uradalomban betöltött központi szerepét. 1553. aug. 10., aug. 25. ŠObA v Nitre, 485. (Soóky cs.) 1. doboz, s. n.

⁸¹⁹ 1549. ápr. 5. HMBK Prot. 7–8. 433. old. (A Bucsányi Bodok család egyik ágának tiltakozása, hogy Nyári és felesége a királytól felkérte az ő nagybucsányi részüket és tudtuk nélkül a maguk részére iktattatták. Egyben tiltották őket Kisbucsány birtokuk felkérésétől is.)

⁸²⁰ Az oklevél eredetijét nem ismerem, de jelzete HMNK Prot. 5. fol. 33. lehet ama megbízható tartalmi ki-vonat szerint, amely az Apponyi család egyik, 1802. évi elenchusában található: SNA Rod Apponyi, Oponice a Jablonice, Elenchy, no. 125. — A bucsányi udvarházra l. még: Héderváry II. 188. (1566)

temették el,⁸²¹ márpedig a temetkezési hely gyakran egybeesett a rezidenciával.⁸²² Korlátkövi Antal és Zsigmond, akik egy-egy levelüket innen is keltezték,⁸²³ minden bizonnyal gyakran látogathatták meg mezővárosukat, itteni tartózkodásuk alatt nyilván abban az 1534-ben és 1540-ben említett udvarházban laktak, amelynek pincéjéből mindkét alkalommal nagy mennyiségű bort raboltak el.⁸²⁴ Vélelmezhető ugyanakkor, hogy a fiatalabb Korlátkövi-testvérek számára Szenic csak a mellékrezidencia szerepét tölthette be. A fent feltett kérdésre magam a választ a következőkben vélem megtalálni: Péter udvarmester saját társadalmi pozíciójával összhangban, bárói rangját reprezentálva költözött fel abba az impozáns, várkapolnával is rendelkező hegyivárba,⁸²⁵ amely hosszú időn át a XV. század egyik legnagyobb kalandorának, Szentmiklósi Pongrácnak is állandó lakhelyéül szolgált. Féltestvérei számára nyilvánvalóan méltóságon aluli lett volna, ha ezek után egy mezővárosban építik ki lakhelyüket, ráadásul éppen abban, amely a testvérük által lakott várhoz tartozott. A vagyona alapján inkább nemesi előkelőnek tűnő család ezzel okvetlenül a bárói réteghez tartózkodónak mutatta magát, egyedülként Nyitra megye hasonló családai közül.⁸²⁶

1534 után egyértelműen Korlátkő tekinthető Zsigmond állandó lakhelyének. Amellett, hogy leveleit innen keltezi, tudjuk, hogy 1545 végén a „szokott rezidencián” történő megidézésére kiküldött hiteleshelyi ember is a várban találta, noha színe elé nem engedték, mert már betegeskedett.⁸²⁷ A várban őrizte természetesen a családi ingóságokat is, gyakran nem is csak sajátját, hanem leánytestvéreiét is.⁸²⁸ Halála után a vár Nyári Ferencre és feleségére, majd 1551 után — Nyári végrendelete alapján — a Korlátkövi-leányágra szállt, oly módon, hogy felét Korlátkövi Anna, a másik felét pedig együttesen az Apponyi, Hrussói, Majtényi és Pongrác családok tagjai kapták. A vár ekkor még lakható állapotban volt, és bár elképzelhető, hogy Anna itt is rendezte be rezidenciáját, a sokfelé osztott állapot — a Bossányi család egyik tagja a XVIII. század végén az uradalom 43/72-ed részét birtokolta⁸²⁹ — hamarosan oda vezetett,

⁸²¹ 1551. márc. 10. NRA 20–88. (Filmtári jelzet: 5869. doboz)

⁸²² KUBINYI, Rezidencia 217.

⁸²³ 1526. okt. 1. SZERÉMI, Emlékek 336., 1529. jún. 24. VARSIK 137., jún. 27. AMT Missiles ad civitatem 117. (Zsigmond ugyanakkor hat nappal az előbbi levele előtt Korlátkőről keltez: uo. 152.)

⁸²⁴ 1534: HMBK 17–1–20., 1540: HMBK 28–9–23.

⁸²⁵ PIŠOŇ, Hradý 265–266.

⁸²⁶ *Kubinyi András* kutatásaiból tudjuk, hogy a középkor végi bárói réteg általában várakban tartotta rezidenciáját, bár ritkán hegyivárakban: KUBINYI, Rezidencia 219.

⁸²⁷ 1545: HMBK 33–9–3.

⁸²⁸ 1546: SNA Rod Windischgrätz, Pongracovske písom 1546–1839. No. 55. (Korlátkövi Borbála végrendelete, amelyben rendelkezik bizonyos ingóságokról, amelyeket „domino Sigismundo Korlathkewi tanquam ad manus fideles gratia tutoris conservationis dederat”).

⁸²⁹ SZIKLAY–BOROVSKY, Nyitra 688. (REISZIG Ede) — Vö. egy 1693-as levelet, amely kisebb csúsztatásokkal kiszámítja, hogy az uradalomból az Apponyi családot 8/18, a Pongrácokat 10/18 rész illeti meg az uradalomból, miután mindkét fél vásárlásokkal gyarapította itteni vagyonát. MOL P 1934. Motesiczky cs., Lajstromozatlan iratok. 10. csomó, 64. old.

hogy a vár már csak uradalmi épületként funkcionált (gazdasági épületek, börtön, uradalmi személyzet lakhelye), de természetesen még a XVII. században is találunk benne olyan fűthető szobákat, amelyeket a *compossessorok* igénybe vehettek itteni tartózkodásuk idejére. Noha ekkor már kastélyok épültek az uradalom két falvában (Jablánc és Leszko), a várak egyik régi funkciójának megfelelően a felsővárban „kincstár” (*thesaurarium* vagy *aerarium*) is működött.⁸³⁰

Műveltség és anyanyelv

Igen valószínű, hogy a családtagok körében megfigyelhető, és a korabeli átlagnál mindenképp magasabb fokú tanultság is közrejátszott a család felemelkedésében. Az idősebb Osvát abban a korban hitelesítette végrendeletét gyakorlottnak tűnő kézírással,⁸³¹ amikor az írni és olvasni tudás még igen ritkának számított a főurak és a nemesség körében.⁸³² Bár végrendeletében felesége kötelességévé tette, hogy gyermekeit „becsületes életre és erkölcsökre” nevelje, ebbe vélhetően nem értette bele fiai taníttatását; ennek ellenére hátrahagyott családjá kapva kapott az alkalmon, hogy a várak viszonylagos közelségében megnyílt pozsonyi egyetemre beírássák az egyik fiút, feltehetően Osvátot, aki — ha valóban 1469-ben kezdte meg tanulmányait⁸³³ — legfeljebb 16 éves volt akkor, amikor megérkezett az *Academia Istropolitana*.⁸³⁴

A későbbi komáromi ispán, noha fokozatot vélhetően nem szerzett, minden bizonnyal felvérteződött a diplomáciai küldetésekhez szükséges latin műveltséggel, és már magától értetődőleg küldte 1506-ban második fiát, Jánost a krakkói egyetemre. Az egyetem kiválasztásában bizonyára fontos szempontot jelentettek Osvát kiváló lengyel kapcsolatai és gyakori követségei: 18–20 éves fia beiratkozásakor nem is mulasztották el az egyetem anyakönyvébe bejegyezni, hogy a jelenleg Lengyelországban tartózkodó magyar követ fiáról van szó.⁸³⁵ Osvát láthatóan jó kapcsolatot tartott fenn a helyi magyar diákokkal: 1507 elején a magyar közösség szeniora arra kérte Osvátot, hogy az új lengyel királytól eszközöljön ki számukra egy évjáradékot; a feladatot a követ — akiről a hálás diákok *egregius et humanissimus*, egy évvel később pedig *summe sapientie vir*-ként tettek említést — jó feltételek mellett végre is

⁸³⁰ NEUMANN, Korlátkő 23–30.

⁸³¹ 1456. máj. 27. „Osvaldus Banus de Buczan manu propria meam voluntatem bonam pro testamento meliori subaravi.” DL 62594. (Az oklevelet l. Függelék II/2.)

⁸³² ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 188. (ENGEL P.)

⁸³³ Lásd a 186. jegyzetben írottakat.

⁸³⁴ 1465–1471 között: Függelék I/5., az életkorra l. Függelék IV/2.

⁸³⁵ Krakkó 72–73., vö. uo. 12. (Utóbbi listán ő az egyedüli, aki *egregius dominus*-ként szerepel.) — János életkorára l. Függelék IV/2.

hajtotta, sőt három évvel később Bélai Barnabással együtt az évjáradék örökössé tételét és mértékének megnövelését is elérték.⁸³⁶

Jóllehet az egyetemet megjárta János további pályafutásáról szinte semmit sem tudunk, úgy tűnik, hogy Osvát nem csak az ő taníttatására fordított figyelmet. Feltételezhetjük, hogy a két kamarás, Antal és Zsigmond is írástudó volt, hiszen a XVI. század elején az írás-olvasás képessége már a nemesség körében is igen gyakori jelenségnek számított.⁸³⁷ Nem kizárt, hogy ifjabb Osvát házitanítót fogadott fia mellé,⁸³⁸ bár erre forrásadat nem maradt fenn. Külön kiemelendő a negyedik testvér, Péter udvarmester esete: noha egyetemre nem járt, egy osztrák forrás kiemeli műveltségét, és megjegyzi, hogy szabad idejében szívesen foglalkozott irodalommal.⁸³⁹ Mindannyiukra jellemző ugyanakkor az, hogy levelezésüket nem saját kezűleg, hanem e feladattal megbízott jegyzőik útján bonyolították.

Igen feltűnő, hogy a XVI. században azon címzeteknek, akikkel csehül (szlovákul) is érintkezhetek — leginkább a közeli Nagyszombat város —, felváltva írták leveleiket latin és cseh nyelven.⁸⁴⁰ Hozzászámítva ehhez a családtagok által még az udvarban is gyakran használt *Korlátsky* névalakot, egyértelműnek tűnik, hogy a család eredendően két-, azaz szlovák és magyar anyanyelvű volt.⁸⁴¹ Ez persze törvényszerűen következett birtokaik elhelyezkedéséből, illetve az ezeken élő lakosság etnikai megoszlásából: a fennmaradt jobbágynév-adatok alapján a korlátkői és berencsi uradalom szintiszta szlovák, Bucsány és Kovarc vegyesen szlovák és magyar, a Komárom megyei birtokok pedig teljesen magyar jobbágynépességgel rendelkeztek.⁸⁴² A család nem a középkor végére „szlovákosodott el”; a névalakban megfigyelhető változás csupán annak a középkorvégi tendenciának a kifejeződése, amely magával hozta azt, hogy az iratokban megjelennek a párhuzamos, már régóta közszájon forgó szlovák településnevek is a magyar névváltozatok mellett.⁸⁴³ A család szlovák anyanyelvűségét az is erősíthette, hogy ifjabb Osvát édesanyja, Sóki Dorottya is nagyrészt szlovák lakosságú telepü-

⁸³⁶ Krakkó 1–3., 44.

⁸³⁷ ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 396. (KUBINYI A.)

⁸³⁸ Ez az előkelőknél ebben a korszakban már gyakori volt, l. ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI, Magyarország tört. 396. (KUBINYI A.)

⁸³⁹ FÖGEL, Lajos 54. (Az általa hivatkozott forrást — KuK HHStA Hungarica 1530. (1525) jelzet — sajnos nem állt módomban ellenőrizni.)

⁸⁴⁰ Lásd a 887. jegyzet adatait.

⁸⁴¹ KUBINYI, Nemzetiség 132–133. (A szlovákok által lakott területeken az előkelőbb nemesség esetében két-nyelvűséget, a kismemesség esetében szlovák egynyelvűséget feltételez, amit a magam ilyen irányú, Nyitra megyére koncentrált vizsgálataim is igazolnak.)

⁸⁴² Egy-egy tanulságos példa: DL 102847. (Kovarc, 49 jobbágys, szlovák többség, magyar kisebbség 1472-ben, vö. FÜGEDI, Betelepülés 67.), DF 227252. (Bucsány, 30 jobbágys, vegyes lakosság), DF 226900–901. (Berencsi uradalom 157 szlovák jobbágys 1503-ban), EKHL Liber secundus 124^v–155^v. (Korlátkői uradalom felének összeírása, csak szlovák nevek) stb.

⁸⁴³ Erre több példát hoztam egy másik tanulmányomban: NEUMANN, Helynévváltozások 52–55.

lésről (a későbbi Tótsókról, ma Šalgovce) származott.⁸⁴⁴ Nyilvánvaló, hogy a jó latin tudás mellett a szlovák anyanyelvi készség is közrejátszott ifjabb Osvát lengyelországi küldetéseiben. Tanulságos, hogy a család utolsó élő tagja, Korlátkövi Krisztina (†1570) olykor magyarul, máskor szlovákul írta leveleit, noha férje, Majtényi István birtokai ugyancsak teljesen szlovák területen helyezkedtek el.⁸⁴⁵

Familiárisok

Ha összehasonlítanánk azt, hogy a késő középkori Nyitra megye bárói, illetve nemesi kézen lévő várai esetében hány uradalmi tisztségviselőt (várnagy, provizor, alvárnagy, gazdatiszt) ismerünk név szerint, az eredmény aligha okozna meglepetést: a bárói várak személyzetére többször annyi információval rendelkezünk, mint az előkelő nemesek kíséretére. Sajnos ez alól a Korlátköviek esete sem kivétel. Ez alighanem országos jelenség, hiszen az okok teljesen világosak. Az előkelő nemes familiárisának kisebb fizetséget tudott biztosítani, nem beszélve arról, hogy vagyoni gyarapodásáról — például adománylevelek kieszközlésével — sem tudott olyan egyszerűen gondoskodni, mint egy báró *dominus*. A szerényebb fizetés következtében a familiárisok ritkábban tűnnek fel „tőkeerős” birtokszerzőként, így az alapvetően birtokjogi forrásanyag is kevesebb alkalommal őrizte meg nevüket. A korlátozottabb lehetőségek együtt jártak az illetén szolgálatvállalás szerényebb presztízsével, ez pedig magától értetődően a várbirtokos nemes familiárisainak alacsonyabb társadalmi hovatartozását eredményezte. Amit *Engel Pál* kimutatott Ung megye Zsigmond-kori társadalmának a vizsgálatával, hogy tudniillik az előkelő nemesek — nála nagybirtokosok — szolgálatába inkább a kisbirtokos nemesség képviselői álltak,⁸⁴⁶ az nagy vonalakban a Korlátköviek esetében is érvényesnek bizonyul. Ennek ellenére nem tűnik indokolatlannak, hogy röviden elidőzzünk a család familiárisainál. A források kicsiny számát igen jól példázza a korlátkői, de méginkább a berencsi várnagyok listájának a rövideége (3–4. táblázatok).

⁸⁴⁴ 1505: DF 267897.

⁸⁴⁵ Pl. magyarul: SZERÉMI, Emlékek 39. (1571 — a dátum alighanem téves), szlovákul: MOL P 485. (Majthényi cs.) 4. csomó, fasc. K. no. 36. (1559) — A Majtényiek birtokainak szlovák lakosságára I. Majtényi Mártonné híres végrendeletét, vö. KUBINYI, Nemzetiség 133.

⁸⁴⁶ ENGEL, Ung 109.

3. táblázat: Korlátkői birtokosai és várnagyaik (1446–1562)

Korlátkői család (1446–1473)

Lengyel (<i>Polonus</i>) András	1456. V. 27. (DL 62594.)
Péter	1473. V. 15. (DF 227252.)

Jörg von Stein (1473? 1481–1484)

Königsbergi Plankner János, majd fiai (1484–1492/98)

Málkoveci Miklós ⁸⁴⁷	1493. VIII. 14. (DF 273 225.)
	1494. XII. 18. (DF 266073.)

Korlátkői család (1492/98–1546)

Rétei Máté	1501. VII. 17. (DF 273345.)
Benedek ⁸⁴⁸	[1520. IX. 29.] 1521. IV. 2. (Jánosé, Antalé, Zsigmondé, DF 282500.)
Dolyztha Pál	1523. I. 22. (Antalé, DF 287760. 23–29.)
Csermendi Viktor	1540. VI. 14. (Zsigmondé, DF 287760. 88–89.)
	1543. V. 20. (DF 287760. 145–147.)
Csernócki György és Polyák Máté	1545. VIII. 7. (Zsigmondé, HMBK 33–9–3.)

Nyári Ferenc és Korlátkői Erzsébet (1546–1551)

Korlátkői Anna és rokonai (Pongrác, Apponyi, Majtényi, Hrussói cs. 1551–)

Maróti Mihály 1554. IX. 30. (Annáé, ZI 25–31 et D–6.)

Idősebb Osvát familiárisairól sajnos csak végrendeletéből alkothatunk szerény képet.⁸⁴⁹ A várúr halálos ágyánál 1456 májusában nem csak a várához tartozó Szentgyörgy falu plébánosa és a levelezését bonyolító, egyben nyilván a végrendeletet is papírra vető jegyzője jelent meg, hanem ismeretlen kilétű korlátkői várnagya, Lengyel (*Polonus*) András, valamint négy további familiárisa is — Osvát valamennyiüket híveinek (*fidelibus nostris*) nevezi. Közülük az első, Dvoreci András Trencsén megyei kisnemes,⁸⁵⁰ aki így beleillik a fent vázolt képbe. A másik három nyitrai nemes viszont már nem egyértelműen: (Kis)dovorányi Péter és Miklós a Ludány nemzetségből származott; ekkor még fiatalok lehettek, hiszen még az 1480-as években is tetterős résztvevői annak a pernek, amely a távoli rokonuk, Ludányi Péter halálát követően gazdátlanra váló ludányi kastély és uradalma ügyében zajlott.⁸⁵¹ Pázmány Péter jelenléte — ő a Malom- vagy Egyházzségi Pázmány családból való — még érdekesebb: címe-

⁸⁴⁷ 1499-ben említik csáscsói officiálisát (DL 102863.).

⁸⁴⁸ Nemes lehetett, mivel uraival együtt megidézték.

⁸⁴⁹ Bár kétségtelen tény, hogy a kijelölt királyi emberek gyakran a kedvezményezett familiárisai is egyben (ENGEL, Királyi ember 590–596.), mivel ezt idősebb Osvát egyik királyi emberénél sem tudom kimutatni, több esetben pedig a familiárisi kapcsolat egészen valószínűtlen, ezért a királyi ember felsorolásokat nem veszem figyelembe.

⁸⁵⁰ FEKETE NAGY 247–248.

⁸⁵¹ VÉGHÉLYI, Ludányi 223–228., vö. KOPPÁNY, Kastélyok 174.

re csaknem azonos lehetett uráéval, hiszen ő is a Hontpázmány nemzetség Szegi-ágából származott, birtokai több faluban terültek el.⁸⁵² Bár a Korlátkövi-törzsbirtokoktól távol éltek, kapcsolatba kerülésük körülményeire könnyedén következtethetünk: a Kisdovorányiak birtokai Osvát egyetlen Nyitra-medencébe eső birtoka, Kovarc közvetlen szomszédságába estek,⁸⁵³ Pázmányt pedig nyilván nem az egy nemzetségből való származás, hanem a várúr feleségéhez, Sóki Dorottya-hoz fűződő rokoni kapcsolata juttatta a familiába.⁸⁵⁴ E familiárisok feltűnése Osvát oldalán még akkor is meglepő, ha felidézzük: ekkor a nyitrai ispáni címet is betöltötte. Úgy tűnik, hogy egy vezető Újlaki-familiárisnál szolgálatot vállalni e „zavaros” időszakban még a tekintélyesebbnek számító megyei nemesek számára sem volt méltóságon aluli. E megállapítást azonban tovább pontosíthatjuk, Majtényi Gergely és Csermendi Péter esete ugyanis tökéletes párhuzamnak tűnik: előbbi főúri familiárisként jutott hozzá az 1440-es években Keselőkő várához,⁸⁵⁵ és az 1460-as évek elején kíséretébe tartozott az ekkor még fiatal Csermendi is.⁸⁵⁶ Mindketten a Divék nemzetségből származtak, birtokaik is egymás közelségében terültek el.⁸⁵⁷ Az egyébként vagyonos familiáris később Kinizsi Pál szolgálatában lett nyitrai alispán (1482–1483),⁸⁵⁸ ami azt mutatja, hogy e tekintélyesebb megyei nemeseket nem csak származásuk érdekesítette arra, hogy egy báró familiájába kerüljenek, hanem korral járó élettapasztalataik is, azaz szolgálataikat karrierjük legelején olykor kisebb uraknál kezdték meg.

Osvát halálával családja jövedelmi forrásai kizárólag a birtokok bevételeire korlátozódtak, ami eleve oda vezetett, hogy csak kisnemeseket, sőt olykor csupán saját jobbágyaikat tudták szolgálatukba fogadni. Korlátkői várnagyuk és bucsányi gazdatisztjük 1473-ban bizonyosan nem rendelkezett nemességgel.⁸⁵⁹ Érdekes egyik kisnemesi származású gazdatisztjük,

⁸⁵² Malomszegi Pázmány Péter fia Péterként szerepel 1453-ban (DL 75646.). 1483-ban már néhai, ekkor pere Gáspár nevű fiára szállnak (DL 75723.). 1503-ban a már néhai Gáspár malomszegi, egyházszei és torozméri részeibe vezeteti be magát egyik rokona zálogjogon (DF 273352.) — Személyére l. még: 1463: DL 75651–75652. — A család minden bizonnyal Szegi Gergely fia Pázmánytól származik, vö. ENGEL, Gen. „Hontpázmány nem 7. Szegi-ág 1. tábla”.

⁸⁵³ Erre egy jó adat: 1484-ben — a Ludányi Dovorányiként szereplő — Miklós és testvére, Péter Ludányhoz foglaltak ifjabb Korlátkövi Osváttól egy kovarci szigetet. DL 45985., DL 98210.

⁸⁵⁴ Leányágon ő is rokonságban állott az Ohaji családdal, hiszen ugyanazon birtokokban rendelkezett részekkel, mint a Sókiak (l. pl. 1524: DF 205184.). Aligha véletlen, hogy 1448-ban Sóki Dorottya nővére és sógora iktatásánál kijelölt királyi ember Pázmány Bálinttal együtt. Ekkor Malomszeginek és Egyházszeinek egyaránt nevezik őket (DF 273214.).

⁸⁵⁵ ENGEL, Arch. I. 340. — Előbb ifjabb Stibor, majd a király (1434–1435: ENGEL, Arch. I. 292.), végül Ország Mihály (1438: DF 227172.) csejtei, később Szécsi Dénes bíboros nyitrai várnagya (1446–1447: ENGEL, Arch. I. 378.) volt.

⁸⁵⁶ 1461: DL 73123.

⁸⁵⁷ Leszármazásukra l. ENGEL, Gen. „Divék nem 3. Akor ága” című táblát.

⁸⁵⁸ NOVÁK, Nyitra 53. — Kinizsi-familiárisára l. 1489: DL 95425. (1483-as esetre vonatkozik)

⁸⁵⁹ Dorottya és fiai familiárisai: Buda Pál (1458: DL 62596.), Kis László (1469: DF 273208.), Bucsányi (Dienes) Péter bucsányi officiális (1472: DF 273304., 1473: DF 227252.), Zélai Lőrinc officiális és Péter korlátkői várnagy (1473: DF 227252.) — Mihály cíferi familiárisa, Miklós (1469: DF 225535.), István famulusa, Lő-

Zélai Lőrinc későbbi pályafutása: miután a Korlátkövi családot 1473-ban megfosztották a korlátkői uradalomtól, Zélai nem követte urait Komárom megyébe, hanem zsoldosként a közeli Nagyszombat város szolgálatába állt, ahol hamarosan polgárjogot is nyert.⁸⁶⁰

Bár ifjabb Osvát esetében meg kellene különböztetnünk pályafutásának 1498 előtti és utáni időszakát, az első korszakból azonban szinte egyáltalán nem ismerjük familiárisait — csupán gyaníthatjuk, hogy két nemesi faluból, a Kovarc melletti Kisapponyból és a Nyitrától délre eső Kisköröskényből is familiájába fogadott egy-két kismest.⁸⁶¹ Komáromi ispáni, illetve várnagyi kinevezését követően már nyilvánvalóan nagyobb familiárisi hálózattal rendelkezett. Első komáromi alvárnagyának és alispánjának, Nagy Pálnak az azonosítása egyelőre nem járt sikerrel,⁸⁶² másik ismert helyettese, Kék János alvárnagy a nagymegyeri (Komárom m.) kismemesek közül származott, de hivatalviselése alatt már komáromi nemesi házában élt. 1510 márciusában nyilván azért kapott kiváltságlevelet a Komáromban tartózkodó uralkodótól, mert diplomáciai szolgálatot teljesítő urát hosszú ideig helyettesíthette az uradalom és a megye élén.⁸⁶³ Feltehetően Osvát familiájához tartoztak a szintén kismemesnek számító Gyallai Sándor-tesvérek is.⁸⁶⁴ Egyetlen ismert korlátkői várnagyát Osvát a Pozsony megyei Cíferhez közel eső kismemesi faluból, Rétéről hozta magával. Nyilván őt akarta megjutalmazni azzal, hogy 1501-ben felkérte a királytól azon helyi kismemesek birtokait, akik várnagyát megsebesítették.⁸⁶⁵

A familia kismemesi összetétele valójában báróvá előlépő fia idején sem változott meg. A Komárom megyei királyi uradalmakat éppúgy kismemesi származású embereivel igazgat-

rinc (talán Zélaival azonos, 1460-as évek, DF 240916.) — Dorottya száki cselédei (1477: DL 102848.). — Bucsányi Péter официális és Péter korlátkői várnagy jobbágyok voltak, hiszen Zélaival ellentétben 1473-ban nem idézték meg őket.

⁸⁶⁰ Egy 1480-as kifizetési listán szerepel Zeleniczky — Zéla szlovák alakja már ekkor Zelenice — Lőrinc, aki ekkor katonai szolgálataiért 20 forintot kapott. AMT Rationes camerae 1394–1530, fol. 66^a. — 1481-ben Nagyszombat képviselőjében, polgárként szerepel Zélai Lőrinc néven: DF 279710.

⁸⁶¹ Kisköröskényi Mihály (Kovarcnál, 1483: DL 98206–98207., ugyanitt királyi emberként: 1492: Apponyi I. 378–381.), Kisapponyi Nagy János (Korlátkónél, 1485: DF 273187.), Kisapponyi Skratkó György (királyi ember Kovarcnál, 1484: DL 73161.) — Megjegyzendő azonban, hogy egyik esetben sem szerepel az a kitétel, hogy az említett személyek „uruk nevében” mondanának ellent; Nagy János ráadásul nem csak Osvát, hanem nővérei, Apponyi Györgyné és Szilva Albertné nevében is eljár. — Bár Kisköröskényi nagyon gyakran egyben kijelölt királyi ember is Osvát eljárásainál, éppen 1483-ban Nyitra megye vicealispánja, majd később választott esküdtségi tag is, így nem valószínű, hogy Osvát familiárisa volt (NEUMANN, Esküdtek 277.).

⁸⁶² 1499: DL 20861. (Az adatot Dreska Gábornak köszönöm.)

⁸⁶³ Nagymegyeri Kék János nemes: 1508–1511: ALAPI, Komárom 116–122. (Komáromi alvárnagyként 1510. márc. 29. és 1511. aug. 12. között említik: uo. 118–120.)

⁸⁶⁴ Sándor Zsigmond gyakran, Gergely és Osvát ritkábban királyi ember Osvát iktatásainál (1498: DL 105066., 1501: DF 273347., 1503: DF 226900–901., 1505: DF 273347.). Sándor Osvát utóbb Péter familiárisa lesz, lásd alább.

⁸⁶⁵ 1501: DF 273345.

ta,⁸⁶⁶ mint saját jószágait.⁸⁶⁷ Talán még apjától örökölte meg Gyallai Sándor Osvátot, aki komáromi alispánként és provizorként szolgálta.⁸⁶⁸ Esztergomi birtokai szomszédságából származott az a Piszkei Benedek, aki ura halála után az özvegy berencsi háztartását felügyelte udvarmesteri (*senescalus*) címmel.⁸⁶⁹ Jegyzője személyében, akit az oklevelek érdekes módon *egregius* tiszteleti címmel illettek, neve alapján egy budai polgár került kíséretébe, akinek az uralkodó 1519-ben minden bizonnyal a *dominus* közbenjárására adományozott egy Sopron megyei pusztát.⁸⁷⁰ A Nyitra megyei kismemes, Rédeki András talán urával együtt esett el a mohácsi csatában.⁸⁷¹ Határozottan megmutatkozik, hogy a Korlátköviek esetében az úr és a familiáris egymásra találásában mindvégig a földrajzi szempont játszik főszerepet: a *dominus*nak nyilvánvalóan hasznára vált a birtoka közvetlen szomszédságából — esetleg egy-két faluval odébből — származó, ezáltal jó helyismerettel rendelkező familiáris, aki viszont saját lakhelyéhez közel szolgálhatta urát, megkímélve magát a gyakori utazástól. A Mohács előtti időszakban láthatóan nem számolhatunk azzal, hogy e kismemesek uraikat más vidékekre kísérik és ott szolgálnak nekik: bár adataink igen szerények, feltűnő, hogy a család Komárom megyei familiárisai között nem találunk nyitrai nemeseket.

A XVI. század első harmadától két újdonság érdemel figyelmet. Egyfelől hirtelen sűrűvé válnak a vidéken a horvát és szlavóniai származású, hazájukból e békésebb tájakon letelepedni szándékozó nemesek, akik értelemszerűen az itteni hatalmasságok szolgálatába állnak és gyakran a helyi nemesség és polgárság soraiból választanak a maguk számára házas-
társat. Az erősebb délvidéki kötelékekkel rendelkező Coboroknál különösen sok Horvát csa-

⁸⁶⁶ Gallai Mátyás csicsói officialis (1519: DF 208192–208194.), *Palczay* György nemes, komáromi familiáris (1519: DF 208194.)

⁸⁶⁷ Tományi (Zaránd m.) gazdatisztje Kisfajdasi (Zaránd m.) Erdélyi Benedek nemes volt (1509: DF 282935.) — A négy Korlátkövi-testvér familiárisai közül az alábbiak ismertek: Balázsházi (Pozsony m.) János fia Egyed, aki a saját birtokához közeli Cíferen mond ellent urai nevében (1519: DL 106914., DF 225536.). 1516-ból ismerjük a berencsi uradalom egyik, nem azonosítható gazdatisztjét (*nobilibus viris ... Iohanne Ian Valasta dicto officiali pertinenciarum castris Berench*): DF 277156.

⁸⁶⁸ Gyallai Sándor Osvátra l. a 373. jegyzetét. — 1520-ban kijelölt királyi ember Péter Komárom megyei iktatásánál: Justh 720–721. sz. — Érdekes, hogy 1524-ben egy éleskői iktatáson is megjelenik szomszédként: DF 287760. (Prot. 30–31.) Talán itteni birtoklásával függ össze, hogy 1526-ban Péter kijelölt királyi embere Éleskő iktatásánál: DF 261979.

⁸⁶⁹ Piszkei Benedek. 1520: Justh 720–721. sz. (Királyi ember Péter iktatásánál). A rá vonatkozó másik adatot l. a 4. táblázatban.

⁸⁷⁰ Budai Gergely. 1519–1520: DL 65600., DL 65604., 1523-ban már Péter egykori jegyzőjeként tűnik fel: DL 65608.

⁸⁷¹ Rédeki András. 1525. nov. 25. „familiaris magnifici domini Petri Korlathkewy de Bwchan supremi magistri curie regie maiestatis” (Egy Pozsony megyei birtok elidegenítését tiltja ura nevében.) — 1526. júl. 18. Bevallást tesz felesége, Rédeki Katalin részére a nyitrai káptalan előtt arra az esetre, ha a hadjáratból nem térne vissza. HMNK Prot. 1. 118a. (A Mohács utáni időből nem rendelkezem adattal róla, így elképzelhető, hogy urával együtt a csatában esett el.) — Két testvérével ismereteim szerint rédeki és kisjáci birtokrészekben osztozkodott. Apjának, Ádámnak volt két vicsápapáti lakott jobbágytelke is (TÓTH, Palásthyak 294. sz.). Anyja az előkelőbb, de igen népes Simonyi családból származott (1499: DF 278410. Prot. 45a.), amely által András és testvérei Hont megyében is rendelkeztek kicsiny jogokkal (vö. 1531: DF 206798. Prot. C. 63.). Nem azonos a későbbi szolgabíróval, Rédeki Hruska Andrásal.

ládnevű familiárist találunk.⁸⁷² Péter özvegyének berencsi várnagya, Horvát Lénárt és családja jól példázza ezt a jelenséget. Közeli rokona, György a Szapolyaiak familiárisaként nyert nagyszombati polgárjogot,⁸⁷³ beházasodott a tekintélyes Pozsony megyei nemes Spácai családba, és 1514-ben megvásárolta annak a Nyitra megyei Priters falunak a felét, amelynek másik részét hamarosan Korlátkövi Péter szerezte meg. György idős korára hivatkozva az 1520-as évek második felében átadta eme birtokjogát használatra Lénártnak,⁸⁷⁴ aki nyilván ezt követően állt szomszédja, a gazdag bárói özvegy szolgálatába.⁸⁷⁵ A másik jelenség Korlátkövi Zsigmondnál figyelhető meg. Thurzó Elek helytartó egyik 1541. évi jelentésében szerepel, hogy a korlátkői várurat Semptére egy morva származású Hynek nevű familiáris kísérte el „*officii causa*”.⁸⁷⁶ A gyakran cseh nyelven levelező, és a szlovákot anyanyelvként használó családnál természetesen nem meglepő, hogy a közeli határ túloldaláról is előszeretettel fogadtak nemeseket a szolgálatukba. Mellesleg Zsigmond egyik várnagya, a Divék nemzetségből származó Csermendi Viktor tekintélyesebb Nyitra megyei nemes volt, aki úgy került Korlátköre, hogy szintén a közeli Spácára házasodott, ahol birtokrészt is szerzett.⁸⁷⁷ Meglepő, hogy míg apja és bátyja esetében ilyen familiárisokat nem tudunk kimutatni, addig éppen a család e „fekete báránynál” igen.⁸⁷⁸

⁸⁷² Pl. éleskői várnagyukra, Horvát Mátyásra l. a 474–476. jegyzeteket, Tinini (Knini) Horvát Gergely holicisi várnagyukra pl. 1530–1531: HMBK Prot. 5. 356–357., 402–404. stb.

⁸⁷³ Valószínűleg ő az a Horvát György, aki Szapolyai budai házában tesz vallomást 1525-ben: DL 24172. (Nagyszombat ezidőtájt a Szapolyaiak zálogbirtoka volt.)

⁸⁷⁴ 1534: NRA 25–4. (Filmtári jelzet: 5871. doboz.), 1514, 1536: NRA 183–2. (Filmtári jelzet: 5924. doboz.)

⁸⁷⁵ Az adatokat l. a 4. táblázatban. — Vö. még a Korlátkövi-leányág nevében 1534-ben ellentmondást bejelentő nemes Horvát Lőrinc bazini lakossal: HMBK Prot. 5. 665–666. — Ország Dorottya familiárisai: Csépi (Komárom m.) vagy Börcházai (Veszprém m.) Máté Gergely nemes (1530: HMBK Prot. 5. 346. old.), akinek fia, Tamás is a berencsi várúrnőnél szolgált (1534: HMBK Prot. 5. 599–600.).

⁸⁷⁶ 1541: Podmaniczky III. 188–190.

⁸⁷⁷ Felesége Spácai György leánya, Anna volt, l. pl. 1520: DF 227360., 1530: Apponyi II/1. 7–8. (Ekkor János királytól kap adománylevelet), 1534: NRA 14–35. (Filmtári jelzet: 5868. doboz.). — A Csermendi család leszármazására l. a 857. jegyzetben idézett munkát. — A várnagyságára vonatkozó adatokat l. a 3. táblázatban.

⁸⁷⁸ Zsigmond familiárisai: Geszti Tamás nemes (1530: HMBK Prot. 5. 357–358. old.), Pohradzky Mihály nemes (1540: HMBK 66–1–12.), valamint l. a 3. táblázatot.

4. táblázat: Berencs birtokosai és várnagyaik (1502–1551)

Mekcsei György (1502–1511)

Peterdi János 1503. IV. 19. (DF 226900–226901.)
Boza Mátyás 1511. (BA 4–517. – 1543-as oklevél)

Korlátkövi család (1511–1534)

Piszkei Benedek 1527. II. 17. (Péter özvegyéé és fiáé, BA 4–511.)⁸⁷⁹
Kürti Miklós (Péter özvegyéé) 1529. VIII. 19. (AMT Missiles ad civitatem 124.)
Horvát Lénárt (Péter özvegyéé) 1534. I. 30. (NRA 25–3.) – 1534. III. 15. (NRA 25–4.)⁸⁸⁰

Nyári Ferenc és Korlátkövi Erzsébet (1534–1551)

Tarródi Tamás 1534. (BA 4–556. – 1555-ös oklevél)
János deák 1538. X. 29. (BA 4–512.)⁸⁸¹
Bogáti János 1540. XI. 4. (HMBK 28–9–18., 28–9–20., 28–9–21., 28–9–23.)⁸⁸²
Pap Kelemen 1546. VIII. 3. (EKHL 23–1–9.)

Nyári család és rokonságuk (1551–)

Vasdinnyei Tamás 1553. VII. 2. (NRA 252–20.)⁸⁸³

Összefoglalás

Kétség sem férhet ahhoz, hogy a Korlátköviek mindhárom nemzedékében egy-egy kimagasló tehetségű családfőt figyelhattunk meg: a két Osvát és Péter tevékenységének köszönhetően a család története 1526-ig látszólag valóban töretlen fejlődést mutat: a névadó várat megszerző főúri familiáris, a királyi udvarba bejutó, majd királyi várnagyi és megyésispáni címet elnyerő diplomata, végül az ország politikai életében is meghatározó szerepet játszó báró életútja — három, láthatóan egymás eredményeire építeni tudó karrierként jelenik meg. Ennek ellenére e benyomás okvetlenül árnyalendő a fenti észrevételekkel: a polgárháborús időszakban Újlaki szolgálatába álló idősebb Osvát vagyonát nem hogy a Jagelló-uralkodó környezetében élő fia, de még báróvá előlépő unokája is alig tudta utolérni. Mindez persze teljesen érthető, hiszen a zavarosnak nevezett idők nem csak a gyors bukás, hanem a szokottnál gyorsabb felemelkedés és meggazdagodás lehetőségét is biztosították. Az is bizonyos, hogy bár politikai hatalma,

⁸⁷⁹ Ország Dorottya és fia, Korlátkövi Lajos „senasculus”-a.

⁸⁸⁰ 1534. március 15-én „nobilis Leonardus Horwath de Drasthya” néven: NRA 25–4. (Filmtári jelzet: 5871. doboz.) — 1536. március 24-én „alias castellanus castri Berench”: NRA 183–2. (Filmtári jelzet: 5924. doboz.)

⁸⁸¹ A vár praefectus-a, illetve officialis-a.

⁸⁸² „Berencs várába állított officialis”. — Bogátit Nyári Ferenc 1551. évi végrendelete mint „veterano meo servitori” említi, akire 1000 forintot hagy: LR II. 430–433. old.

⁸⁸³ „castellano et officiale eiusdem castri”.

házassága, valamint az a tény, hogy egy komoly, reprezentációra is alkalmas hegyivárban építette ki rezidenciáját, Péter esetében a bárói életmód és státusz kétségtelen jeleit mutatják, familiárisainak alacsony társadalmi hovatartozása és 1525 előtti birtokvagyonra helyét inkább a nemesi előkelők és a bárók közötti átmeneti rétegben jelölik ki.

Talán érdemes megvizsgálni azt, hogy mennyire tekinthető tipikusnak a társadalmi emelkedésnek az a fent vázolt folyamata, amely a harmadik nemzedékben a bárói tisztségben csúcsosodott ki. A kérdésre természetesen csak a többi Nyitra megyei előkelő család példáját felhasználva tudok válaszolni (5. táblázat).⁸⁸⁴ A táblázatban első nemzedékként az 1440-es években, idősebb Osváttal egy időben élő családtagokat tüntettem fel, a társadalmi státusz egyszerűsített megjelölésével természetesen minden esetben a nemzedék legeredményesebb tagjainak a pozícióit kívántam megadni.

5. táblázat: Nyitra megye előkelő családainak társadalmi státusza (vázlat)

Család	1. nemzedék	2. nemzedék	3. nemzedék	4. nemzedék
Apponyi (Péter-ága)	Várbirtokos	Palotás	Palotás	Főúri familiáris
Cobor	Főúri familiáris, budai udvarbíró	Palotás, megyésispán, diplomata, váarak	Palotás	Báró
Forgách (János-ága)	Várbirtokos (apja báró)	Palotás, megyésispán	Palotás (majd Mohács után báró)	Báró
Korlátkövi	Főúri familiáris, vár megszerzése	Palotás, megyésispán, diplomata, vár	Báró, váarak	–
Majtényi	Főúri familiáris, vár megszerzése	Főúri familiáris, palotás, turóci prépost	Palotás, turóci prépost	megyésispán

A táblázat valójában csak azt az egyértelmű tendenciát igazolja, hogy a vár birtoklása a Jagelló-korban is törvényszerűen elvezet az udvari szolgálathoz — vagy az azzal csaknem egyenértékű Szapolyai-familiaritáshoz (Majtényi Rafael). Mielőtt azonban levonnánk azt az egyébként helytálló következtetést, hogy a felsorolt rokonságok közül egyedül a Korlátkövek jutottak a Mohács előtti Magyarországon bárói tisztséghez, sőt birodalmi bárósághoz, le kell szögeznünk, hogy az egyes családok között jelentős eltéréseket is megfigyelhetünk. Így például kiemelendő, hogy egyedül a Korlátkövek esetében alkotja a második generációt egy

⁸⁸⁴ Nem véve figyelembe természetesen sem az 1490 előtt kihalt családokat (Bajmóci Nofri), sem a kizárólag kastélyt birtokló rokonságokat (Ludányi és Szerdahelyi).

felnőtt férfi, amely megakadályozta a Majtényiak és az Apponyiak esetében jól megfigyelhető birtokfelaprózódást. A Forgács-testvérek, Péter és Gergely ugyan báróságot viselt családból származtak, de csak 1498 után, a család másik ágától megörökölt vagyonnal jutottak hozzá jelentősebb vagyonhoz, és így is csak fiaik szereznek a XVI. század második felében bárói tisztséget. A szintén *decempersonatus*-i jogot elnyerő Coborok esetében kirívó, hogy váraikat zálog-, illetve adásvételi szerződésekkel szerezték meg, így a harmadik generáció — amúgy is állandó anyagi gondokkal küszködő — férfitagja, Gáspár királyi kamarás kénytelen volt a birtokokon megosztzkodni a leányággal; a család fia, Imre személyében jut bárói (nádori helytartói) méltósághoz. Mindez azt mutatja, hogy a Korlátköviek bárói rangjának eredetét egyszerre kell idősebb Osvát várszerzésében, a „kedvező” demográfiai véletlenben, az uradalmak jogi helyzetében, a komoly presztízst jelentő *decempersonatus*-i jogban, a minden nemzedéknél kimutatható műveltségben, de mindenek előtt: az átlagon felüli tehetségben megjelölnünk — utóbbi nélkül a család által élvezett tekintély és hatalom láthatóan azonnal szertefoszlott, amint azt Korlátkövi Zsigmond esetében tapasztalhattuk. Péter halálával a családi birtokvagyon így alapozta meg két kora újkori bárói család (Bakić és Nyári) hatalmát.

A Korlátköviek történeti, főként regionális szerepének megítéléséhez hozzátartozik az utókor megítélése is. Korlátkövi idősebb Osvát több tucatnyi arisztokrata és előkelő család ősapja lett, akinek nevét a tőle származtatott birtokjogok miatt megszámlálhatatlan családfa élére helyezték. Idővel természetesen az utódok emlékezete a családot a valóságosnál még nagyobb hatalommal és tekintéllyel ruházta fel: Osvát így kaphatta meg leszármazottaitól a birodalmi bárói címet, de a legtanulságosabb esetet minden bizonnyal Labsi Labsánszki János 1688-ban benyújtott írásos kérvénye képezi. A Korlátkövi Péter udvarmester hugának, Katalinnak egyik kései utódját nőül vevő nemes úr a következőket írta az uralkodónak: „Hogy mekkora alázattal és hűséggel szolgálta Magyarország egykori királyait ... a híres Korlátkői család, azt az évkönyvek kellőképpen bizonyítják, midőn részletesen elbeszéljük, hogy e család kiemelkedő tettei és igen bőséges érdemei folytán nem csak országos köztisztségeket viselt, hanem számtalan alkalommal vérét is bőséggel ontotta hazájáért és királyáért, közülük többen pedig a mohácsi síkon estek el a Szulejmán török császárral összeeső Lajos király oldalán. És mivel a kiváló férfiakban rejlő virtus még halálukat követően is élni szokott, ebből következik, hogy noha a Korlátkői család fiágon idestova százharminc esztendeje kihalt, és csak leányági leszármazottakat hagyott hátra, nehogy mégis eme emlékezetre méltó név továbbra is eltemetve maradjon, ... engedélyezni méltóztasson felséged, hogy két fiam, György és László ... a labsi Korlátkői nevet használhassa, továbbá nemesi címeremet kibővíthessék a

Korlátkői család címerpajzsában lévő fordított holdsarlóval és csilaggal, hogy ilyenképpen mindkét szülőjük címerének az erejét egyesítve még buzgóbban ... szolgálhassák felségedet és utódait.”⁸⁸⁵

⁸⁸⁵ 1688: „quanta pietate et fidelitatis zelo ducebatur erga divos regni huius Hungariae reges, maiestatis utpote vestre sacratissimae gloriosae reminscentiae praedecessores, illustris olim familia Korlatkőiana, ipsae annales abunde declarant, dum ob tam praeclara gesta et amplissima merita non solum in publicis regni officiis eandem familiam extitisse, verum etiam pro diversis occasionibus copiosum pro patria et rege suo sanguinem profudisse, nonnullos autem in campo Mohác penes Ludovicum regem cum Solimanno Turcarum imperatore confligentem occubuisse, seriatim recensent. Et quia in viris illustribus virtus etiam post funera vivere solet, hinc licet suprafata familia Korlatkőy in sexu masculino adhuc ante centum et triginta annos [*helyesen: 142 – N. T.*] vivere desierit, et nonnisi in sexu foemineo posteros suos reliquerit, ne tamen per hoc nomen eius memorabile sepultum maneat, praesento maiestati vestrae ... duos filios meos, Georgium et Ladislaum ex generosa ac magnificia olim Catharina filia magnifici quondam Osvaldi Korlatkőy consorte vero egregii quondam Casparis [*helyesen: Nicolai – N. T.*] Pongracz de Szent Miklos et Ovár descendentes supplicans de genu humillime, siquidem in actuali usu et dominio bonorum Korlatkőianorum suprafati filii mei de praesenti etiam persisterent, dignetur maiestas vestra sacratissima ... clementer annuere et concedere, quatenus memorati filii mei iam nati et in futurum Dei beneficio nascituri cognomento Korlatkőiano cum additamento de Labs, unde videlicet suam traherent originem, libere uti, frui et gaudere valeant ac insuper armis meis nobilitaribus ex scuto seu armis Korlatkőianis lunam inversum cum stella superaddere, ut taliter utriusque parentelae armorum virtutibus ad invicem coadunatis tanto alacrius et eminentius in aeternam fidelitatem maiestati vestrae sacratissimae eiusdemque successoribus debitam iidem filii mei se suosque posteros in omne tempus devovere et obligare una mecum adnitantur.” ML 63–3–21–9., vö. ML 63–3–21–10.

Bibliográfia

1. Levéltárak, levéltári állagok és jelzetek rövidítései

AMT = Archív Mesta Trnavy (Nagyszombat város levéltára), Trnava (Nagyszombat).

BA = MOL P 1339. Batthyány család levéltára, Apponyi család (Csomó–numerus).

BI = MOL P 1341. Batthyány család levéltára, Illésházy család (Csomó–fasciculus–numerus).

CP = MOL E 158. Magyar Kamara Archívuma, Conscriptiones portarum (kötetszám–oldalszám–MOL mikrofilmtári jelzet).

DF = MOL, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

DL = MOL, Diplomatikai Levéltár.

EKHL = Prímási Levéltár, Esztergom. Esztergomi káptalan hiteleshelyi levéltára. (Capsa–fasciculus–numerus).

HMBK = SNA, Hodnoverné Miesto Bratislavskej Kapituly (Pozsonyi káptalan hiteleshelyi levéltára, Capsa–fasciculus–numerus).

HMNK = Archív Nitrianského Biskupstva v Nitre (Nyitrai Püspöki Levéltár, Nyitra). Hodnoverné Miesto Nitrianskej Kapituly (Nyitrai káptalan hiteleshelyi levéltára). — Mikrofilmen: SNA, Zbierka mikrofilmov.

HMTK = SNA, Hodnoverné Miesto Turčiansky Konvent (Turóci konvent hiteleshelyi levéltára).

LR = MOL A 57. Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii (Kötet–oldal).

ML = MOL P 506. Motesiczky család, Lajstromozott iratok (Csomó–tomus–fasciculus–numerus).

MOL = Magyar Országos Levéltár, Budapest.

NRA = MOL E 148., Magyar Kamara Archívuma, Neo-regestrata acta (Fasciculus–numerus).

Prot. = Protocollum.

SML Jankovich = Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár. XIII. 14. Szőlősgyöröki Jankovich család levéltára (Numerus).

SNA = Slovenský Národný Archív, Bratislava (Pozsony).

ŠObA v Nitre = Štátny Oblastný Archív v Nitre, Ivanka pri Nitre (Nyitraivánka).

ZI = MOL P 707. Zichy család zsélyi levéltára (Csomó–fasciculus–numerus).

2. Kézíkönyvek, forráskiadványok, cikkek, tanulmányok

Acta Tom. I. = Acta Tomiciana. Epistole, legationes, responsa, actiones, res geste serenissimi principis Sigismundi, eius nominis primi, regis Polonie, magni ducis Lithvanie, Russie, Prussie, Masovie domini. Tomus I. 1852.

Alapi, Komárom = Komáromvármegye levéltárának középkori oklevelei. Kiadja Alapi Gyula. Komárom, 1917.

Áldásy, Követség = *Áldásy Antal*: A magyar országgyűlés követsége V. Lászlóhoz 1452 október havában. Századok 44. (1910) 554–562.

Alsó-Szlavóniai okm. = Alsó-Szlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék) 1244–1710. Szerk. Thallóczy Lajos és Horváth Sándor. Budapest, 1912. (Magyar Történelmi Emlékek 36. köt.)

AOkl. = Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia I–XVII, XIX–XXI, XXIII–XXV. kötet. Szerk. Almási Tibor, Blazovich László, Géczi Lajos, Kőfalvi Tamás, Kristó Gyula, Makk Ferenc, Piti Ferenc, Sebők Ferenc, Tóth Ildikó. Budapest–Szeged, 1990–2002.

Apponyi = A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei I. 1241–1526. Budapest, 1906.; II/1. 1527–1564. július. Budapest, 1930.

Balassa = A Balassa család levéltára 1193–1526. Fekete Nagy Antal kézírata alapján sajtó alá rendezte és szerkesztette Borsa Iván. Budapest, 1990.

Bártfai Szabó, Forgách = *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. Esztergom, 1910.

Benža–Mind’aš, Senica = *Mojmír Benža–Miroslav Mind’aš*: Senica: dejiny mesta. Senica, 1996.

Bereg = *Neumann Tibor*: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza, 2006.

Bónis, Jogtudó = *Bónis György*: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest, 1971.

Borovszky, Bars = Bars vármegye (Magyarország vármegyéi és városai). Szerk. Borovszky Samu. Budapest, én.

Borovszky, Esztergom = Esztergom vármegye (Magyarország vármegyéi és városai). Szerk. Borovszky Samu. Budapest, én.

Borovszky, Komárom = Komárom vármegye és Komárom sz. kir. város (Magyarország vármegyéi és városai). Szerk. Borovszky Samu. Budapest, én.

Botlik, Krakkói alku = *Botlik Richárd*: Az 1531. évi krakkói alku. Titkos megállapodás az I. Ferdinánd párti erdélyi területek katonai utánpótlásának kérdéséről. Századok 137. (2003) 579–601.

Budai, Lexicon = *Budai Ferentz*: Magyarország polgári históriájára való Lexicon a XVI. század végéig. II. kötet. Nagyvárad, 1805.

Chaloupecký = *Středověké listy ze Slovenska*. Vydal Václav Chaloupecký. Bratislava–Praha, 1937.

CIH 1000–1526. = *Corpus Iuris Hungarici*. Magyar Törvénytár. 1000–1526. évi törvénycikkek. Fordították és jegyzetekkel ellátták Nagy Gyula, Kolosvári Sándor, Óvári Kelemen, Márkus Dezső. Budapest, 1899.

C. Tóth, Gordovai = *C. Tóth Norbert*: A Gordovai család vagyoni helyzete 1424-ben. In: Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról (*Analecta Mediaevalia* II.). Szerk. Neumann Tibor. Budapest–Piliscsaba, 2004. 271–290.

Csánki = *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. kötet. Budapest, 1890–1913.

Csánki, Mátyás udvara = *Csánki Dezső*: I. Mátyás udvara. Századok 17. (1883) 515–581., 617–667., 750–785.

Csányi, Jankovich = *Csányi Ferencz*: Adatok a pribérdi és vuchini Jankovich-család történetéhez. Öreglak, 1894.

Csoma, Nemzetségi címerek = *Csoma József*: Magyar nemzetségi címerek. Budapest, 1904.

Csoma, Vajday = *Csoma József*: Vajday György címerlevele és a Hunt-Pázmán nemzetség címere. (Színes címermelléklettel és hét címerrajzzal.) Turul 8. (1890) 112–120.

Csukovits, Római kíséret = *Csukovits Enikő*: Egy nagy utazás résztvevői (Zsigmond király római kísérete). In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 1998. 11–35.

Daróczy, Lépes = *Daróczy Zoltán*: Adatok a Lépes és Treutel családok leszármazásához. Turul 24. (1906) 88–89.

Dingová–Drahošová, Jablonica = *Anna Dingová–Viera Drahošová*: Jablonica. Jablonica–Skalica, 2002.

Divéky, Zsigmond = Zsigmond lengyel herceg budai számadásai (1500–1502, 1505). Közzéteszi Divéky Adorján. Magyar Történelmi Tár XXVI. Budapest, 1914.

DRH 1301–1457 = *Dőry, Franciscus–Bónis, Georgius–Bácskai, Vera*: Decreta Regni Hungariae 1301–1457. Budapest, 1976.

Dudás, Czobor = *Dudás Gyula*: A Czobor család és birtokviszonyai Bács-Bodrogh vármegyében. Turul 12. (1894) 23–34.

Dvořáková, Lengyelek = *Daniela Dvořáková*: Lengyelek Luxemburgi Zsigmond udvarában. Századok 136. (2002) 391–415.

Dvořáková, Stibor = *Daniela Dvořáková*: Rytier a jeho král'. Stibor zo Stiboric a Žigmund Luxemburský. Budmerice, 2003.

Egyháztörténelmi eml. = Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. Szerk. Bunyitay V.–Rapaics R.–Karácsonyi J. I–V. kötet. Budapest, 1902–1912.

Engel, Geschichte = *Johann Christian von Engel*: Geschichte des ungrischen Reiches und seiner Nebenländer. I. kötet. Halle, 1797. (A számadáskönyv: 17–181.)

Engel, Helységnévtár = *Engel Pál*: Magyarország későközépkori helységnévtára. Kézirat, 1995.

Engel, Honor = *Engel Pál*: Honor, vár, ispánság (Tanulmányok az Anjou-kor kormányzati rendszeréről). Századok 116. (1982) 880–921.

Engel, Hunyadi itinerárium = *Engel Pál*: Hunyadi János kormányzó itineráriuma (1446–1452). Századok 118. (1984) 974–997.

Engel, Királyi ember = *Engel Pál*: Királyi emberek Valkó megyében. In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Budapest, 2003. 578–599.

Engel, Királyi hatalom = *Engel Pál*: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 83.) Budapest, 1977.

Engel, Liskóiak = *Engel, Pál*: Egy előkelő család az Anjou- és Zsigmond-korból: a Szentemágocs nembeli Liskóiak. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 1998. 63–76

Engel, Monumenta = *Johann Christian von Engel*: Monumenta Ungrica. Vienna, 1809. (A számadáskönyv: 187–236.)

Engel, Nagy Lajos bárói = *Engel Pál*: Nagy Lajos bárói. Történelmi Szemle 28. (1985) 393–413.

Engel, Ung megye = *Engel Pál*: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 25.) Budapest, 1998.

Engel, Világi nagybirtok I–II. = *Engel Pál*: A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században. 1. közlemény. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyve 4. Budapest, 1968. 337–357. — 2. (befejező) közlemény. In: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyve 5. Budapest, 1970. 291–314.

Engel, Arch. = *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. kötet. (História Könyvtár – Kronológiák, adattárak 5.) Budapest, 1996.

Engel, Gen. = *Engel Pál*: Magyar középkori adattár, Középkori magyar genealógia. CD-ROM, 2001.

Engel–C. Tóth, Itineraria = *Engel Pál–C. Tóth Norbert*: Itineraria regum et reginarum (1382–1438). (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1.) Budapestini, 2005.

Engel–Kristó–Kubinyi, Magyarország tört. = *Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András*: Magyarország története 1301–1526. Budapest, 1998.

Eszterházy = Az Eszterházy család és oldalágainak leírásához tartozó oklevéltár. Összeállította Eszterházy János. Budapest, 1901.

Fallenbüchl. Arch. = *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Budapest, 1988.

Federmayer, Erby pánov = *Frederik Federmayer*: Erby pánov Korlátskeho hradu (15.–16. storočie). Záhorie 10. (2001) 1. szám, 10–13.; Erby pánov Korlátskeho hradu (II. časť, 16. storočie). Uo. 2. szám, 7–10.; Erby pánov Korlátskeho hradu (III. časť, 16–18. storočie). Uo. 3. szám, 6–10.; Erby pánov Korlátskeho hradu (IV. časť, 16–18. storočie). Uo. 4. szám, 2–5.; Erby pánov Korlátskeho hradu (V. časť, 17–18. storočie). Uo. 5. szám, 2–5.

Fekete Nagy = *Fekete Nagy Antal*: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában IV. (Trencsén megye) Budapest, 1941.

Fógel, Lajos = *Fógel József*: II. Lajos udvartartása 1516–1526. Budapest, 1917.

Fógel, Ulászló = *Fógel József*: II. Ulászló udvartartása (1490–1516). Budapest, 1913.

Fraknói, Bakocs birtokok = *Fraknói Vilmos*: Bakocs Tamás prímás birtokszerzeményei. Századok 22. (1888) 97–128.

Fraknói, Bakócz = *Fraknói Vilmos*: Bakócz Tamás élete (Magyar történeti életrajz-

ok). Budapest, 1889.

Fraknói, Számadási könyv = *Fraknói Vilmos*: II. Lajos király számadási könyve 1525. január 12–július 16. Magyar Történelmi Tár 22., Új folyam 10. köt. Budapest, 1877. 45–236.

Fraknói, Werbőczy = *Fraknói Vilmos*: Werbőczy István a mohácsi vész előtt. Második közlemény. Századok 10. (1876) 437–469., 597–639.

Fügedi, Betelepülés = *Fügedi Erich*: Nyitra megye betelepülése. (Település- és népi-ségtörténeti értekezések 1.) Budapest, 1938.

Fügedi, Castle and Society = *Erik Fügedi*: Castle and society in medieval Hungary (1000–1437). Budapest, 1986.

Fügedi, Elefánthyak = Az Elefánthyak. A középkori nemes és klánja. Budapest, 1999.

Fügedi, Vár és társadalom = *Fügedi Erik*: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 82.) Budapest, 1977.

F. Vattai, Kölesdi kincs = *F. Vattai Erzsébet*: A kölesdi ezüstkincs. Folia Archaeologia XII. Budapest, 1960. 243–248.

Gašpárek, Rovensko = *Jozef Gašpárek*: Z historie našich obcí Rovensko. Záhorie 3. (1994) 6. sz. 14–16.

Győr megye = *Horváth Richárd*: Győr megye hatóságának oklevelei (1318–1525). (A győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 1. – Publikationen des Diözesanarchivs von Raab. Quellen, studien 1.) Győr–Raab, 2005.

Györffy = *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I–IV. Budapest, 1963–1998.

Házi, Sopron = *Házi Jenő*: Sopron szabad királyi város története. I. rész 1–7. kötet, II. rész 1–6. kötet. Sopron 1921–1943.

Héderváry = A Héderváry-család oklevéltára I–II. Közlik Radvánszky Béla és Závodszy Levente. Budapest, 1909–1922.

Hermann, Habsburg-Jagelló = *Hermann Zsuzsanna*: Az 1515. évi Habsburg-Jagelló szerződés. Adalék a Habsburgok magyarországi uralmának előtörténetéhez. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 21. Szerk. Barta István. Budapest, 1961.

HO = Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. Kiadják: Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly és Véghely Dezső. I–V. Győrött, 1865–183., Ipolyi Arnold, Nagy Imre és Véghely Dezső. VI–VIII. Budapest, 1876–1891.

- Hont megye** = *Bakács István*: Hont vármegye Mohács előtt. Budapest, 1971.
- Hormayr, Taschenbuch** = Taschenbuch für die Vaterländische Geschichte. Hg. v. Joseph Freiherrn von Hormayr. V. kötet. München, 1834.
- Horváth, Bátoriak** = *Horváth Richárd*: Az ecsedi Bátoriak várbirtokai a kései középkorban. Szabolcs–szatmár–bereg Szemle 41. (2006) 305–326.
- Horváth, Felső Részek kapitánysága** = *Horváth Richárd*: A Felső Részek kapitánysága a Mátyás-korban. Századok 137. (2003) 929–954.
- Horváth, Veszprém megye** = Várak és politika a középkori Veszprém megyében. PhD–disszertáció kézírata. Debrecen, 2002.
- Horváth–Neumann, Chernel** = *Horváth Richárd–Neumann Tibor*: Ismeretlen középkori oklevelek a Chernel család levéltárából. Vasi Szemle 54. (2000) 1. szám, 123–136.
- Iván, Visegrád** = *Iván László*: A visegrádi vár története a kezdetektől 1685-ig. Visegrád, 2004.
- Iványi, Adalékok** = *Iványi Béla*: Adalékok nemzetközi érintkezéseink történetéhez. Történelmi Tár, Új folyam 7. (1906) 139–151., 161–197, 321–367.
- Jandová–Kosková, Vesnice** = *Nad'a Jandová–Renata Kosková*: Vesnice na Hranicku. Hn. 2001.
- Janota** = *L'ubomir Janota*: Slovenské hrady II. Bratislava, 1938. (Reprint: 1996.)
- Jedlicska, Kiskárpáti emlékek** = *Jedlicska Pál*: Kiskárpáti emlékek. Éleskőtől–Vágújhelyig. Hely- és művelődéstörténeti tanulmány. Eger, 1891.
- Justh** = A Justh család levéltára 1274–1525. Közzéteszi Borsa Iván. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 20.) Budapest, 1991.
- Karácsonyi** = *Karácsonyi János*: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I–III. Budapest, 1900–1901.
- Karácsonyi, Pongrácz** = *Karácsonyi János*: Oklevélkivonatok a szentmiklóssi és óvári gróf Pongrácz család levéltárából. Első közlemény. Történelmi Tár 1896. 505–528.; Második közlemény. Történelmi Tár 1897. 513–528.; Harmadik közlemény. Történelmi Tár 1897. 680–708.
- Károlyi** = A Nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. A család megbízásából kiadja Gróf Károlyi Tibor, sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. I–V. kötet. Budapest, 1882–1897.
- Katona, Historia Crit.** = *Stephanus Katona*: Historia critica regum Hungariae. Tom. I–XLII. Pestini, Posonii, Cassoviae etc., 1779–1817.
- Kenyeres, Trencsén** = *Kenyeres István*: A trencsényi vár a XVI. században. Fons 2.

(1995) 5–72.

KMTL = Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század). Főszerk. Kristó Gyula, szerk. Engel Pál és Makk Ferenc. Budapest, 1994.

Kollányi = *Kollányi Ferencz*: Esztergomi kanonokok 1100–1900. Esztergom, 1900.

Komárom megye = Komárom megye története I. kötet. Főszerk. Gombkötő Gábor. Komárom, én.

Konkoly-Thege = Konkoly-Thege család oklevelei. Közli: Nagy Iván. Győri Történelmi és Régészeti Füzetek II. Győr, 1863. 1. közl. 14–27., 2. közl. 124–135., 3. közl. 240–250.

Koppány, Kastélyok = *Koppány Tibor*: A középkori Magyarország kastélyai. (Művészettörténeti füzetek 26.) Budapest, 1999.

Koppány, Udvarházak = *Koppány Tibor*: Erődített nemesi udvarházak a késő középkori–kora újkori Magyarországon. In: „Quasi liber et pictura”. Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára. Szerk. Kovács Gyöngyi. Budapest, 2004. 297–299.

Kosáry = *Kosáry Domokos*: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I. kötet. Budapest, 1970.

Kozák, Vzestup = *Petr Kozák*: Vzestup rodu Žerotínu. Život a odkaz Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka. Časopis Matice Moravské 124. (2005) 47–81.

Krakkó = Regestrum Bursae Hungarorum Cracoviensis. A krakói magyar tanulók háza lakóinak jegyzéke (1493–1558). Az eredeti kéziratból közli és magyarázza Schrauf Károly. Budapest, 1893.

Kronológia = Magyarország történeti kronológiája. Főszerk. Benda Kálmán. I. kötet. A kezdetektől 1526-ig. Szerk. Solymosi László. Budapest, 1981.

Kubinyi, Államszervezet = *Kubinyi András*: A Mátyás-kori államszervezet. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Budapest, 1990. 53–147.

Kubinyi, Bárók = *Kubinyi András*: Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében. Századok 122. (1988) 147–213.

Kubinyi, Budai vár = *Kubinyi András*: A budai vár udvarbírói hivatala (1458–1541) (Kísérlet az országos és a királyi magánjövedelmek szétválasztására). Levéltári Közlemények 35. (1964) 67–98.

Kubinyi, Buzlaiak = *Kubinyi András*: A Gergelylaki Buzlaiak a középkor végén. In: Horler Mátyás hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. Lövei Pál. (Művészettörté-

net–Műemlékvédelem IV.) Budapest, 1993. 269–286.

Kubinyi, Diplomáciai érintkezések = *Kubinyi András*: Diplomáciai érintkezések a Jagelló kori magyar állam és a pápaság között (1490–1526). In: Magyarország és a szentszék kapcsolatának 1000 éve. Szerk. Zombori István. Budapest, 1996. (METEM Könyvek) 119–134.

Kubinyi, Ernuszt = *Kubinyi András*: Ernuszt Zsigmond pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa (A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén). Századok 135. (2001) 301–358.

Kubinyi, Jagelló-kor = *Kubinyi András*: A Jagelló-kori Magyarország történetének vázlata. Századok 128. (1994) 288–310.

Kubinyi, Kakas János = *Kubinyi András*: Budai Kakas János és történeti feljegyzései. In: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. (METEM Könyvek 22.) Budapest, 1999. 193–211.

Kubinyi, Kaposújvár = *Kubinyi András*: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. Somogy megye múltjából. Levéltári Évkönyv 4. (1973) 3–44.

Kubinyi, Királyi udvar = *Kubinyi András*: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk. Koszta László. Szeged, 1995. 309–335.

Kubinyi, Középbirtokos nemesség = *Kubinyi András*: A középbirtokos nemesség Mohács előestéjén. In: Magyarország társadalma a török kiűzésének idején. Discussiones Neogradienses 1. Szerk. Szvircsek Ferenc. Salgótarján, 1984. 5–24.

Kubinyi, Köznemesi ülnökök = *Kubinyi András*: A királyi tanács köznemesi ülnökei a Jagelló-korban. In: Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. Mályusz Elemér emlékkönyv. Szerk. H. Balázs Éva–Fügedi Erik–Maksay Ferenc. Budapest, 1984. 257–268.

Kubinyi, Mária = *Kubinyi András*: Habsburg Mária királyné udvartartása és a politika 1521–1526. In: Habsburg Mária, Mohács özvegye. A királyné és udvara 1521–1531. Budapest, 2005. 13–24.

Kubinyi, Mohács = *Kubinyi András*: A magyar állam belpolitikai helyzete Mohács előtt. In: Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk. Rúzsás Lajos–Szakály Ferenc. Budapest, 1986. 59–99.

Kubinyi, Nemzetiség = *Kubinyi András*: Nemzetiségi és vallási tolerancia a középkori Magyarországon. In: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyaror-

szágon. (METEM Könyvek 22.) Budapest, 1999. 123–138.

Kubinyi, Sárkány Ambrus = *Kubinyi András*: Egy üzletelő és diplomata várúr Mohács előtt: Ákosházi Sárkány Ambrus. In: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok. Hn. 1994. 263–289.

Kubinyi, Szalkai = *Kubinyi András*: Szalkai László esztergomi érsek politikai szereplése. In: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. (METEM Könyvek 22.) Budapest, 1999. 147–160.

Kubinyi, Szapolyaiak = *Kubinyi András*: A Szapolyaiak és familiárisaik (szervitoraik). In: Tanulmányok Szapolyai Jánosról és a kora újkori Erdélyről. (Studia Miskolcensis 5.) Miskolc, 2004. 169–194.

Kubinyi, Udvar = *Kubinyi András*: A királyi udvar a késő középkori Magyarországon. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk. G. Etényi Nóra–Horn Ildikó. Budapest, 2005. 13–32.

Kubinyi, Változások = *Kubinyi András*: Változások a középkor végi Magyarországon. (História Könyvtár. Előadások a Történettudomány Műhelyeiből 2.) Budapest, 1993.

Lándorfejlírvar = *Zay Ferenc*: Az Lándorfejlírvar elvesztésének oka e vót és így esött. Sajtó alá rendezte Kovács István, az utószót Szakály Ferenc írta. Budapest, 1980.

Lovcsányi, Adalékok = *Lovcsányi Gyula*: Adalékok a magyar-lengyel érintkezés történetéhez a mohácsi vész előtt. Századok 20 (1886) 330–344., 425–440., 501–522., 590–610., 692–715., 788–800.

Lukačka, Formovanie = *Ján Lukačka*: Formovanie vyššej šľachty na západnom Slovensku. Bratislava, 2002.

Lukačka, Matúš Čák = *Ján Lukačka*: Matúš Čák Trenčiansky a jeho familiarita. Historický Časopis 51. (2003) 589–604.

Lukačka, Podoby ženy = *Ján Lukačka*: Podoby ženy v neskorostredovekej spoločnosti (na príklade štyroch šľachtičien z územia Nitrianskej župy). In: Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti. Editorka: Tünde Lengyelová. Bratislava, 2004.

Magyarországi művészet = Magyarországi művészet 1300–1470 körül. I. kötet. Szerk. Marosi Ernő. Budapest, 1987.

Magyar-zsidó okl. = Magyar-zsidó oklevéltár I. kötet. Szerk. Friss Ármin. Budapest, 1903.

Majláth, Maylád = *Majláth Béla*: Maylád István 1502–1550 (Magyar történeti élet-

rajzok). Budapest, 1889.

Mályusz, Magyar társadalom = *Mályusz Elemér*: A magyar társadalom a Hunyadiak korában. In: Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves évfordulójára. Budapest, én. [1940.] 309–433.

Mályusz, Rendi állam = *Mályusz Elemér*: A magyar rendi állam Hunyadi korában. Századok 91. (1957) 46–123., 529–602.

Mályusz, Zsigmond király = *Mályusz Elemér*: Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest, 1984.

Maksay, Birtokviszonyok = *Maksay Ferenc*: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. kötet. Budapest, 1990.

Mészáros, Szigliget = *Mészáros Orsolya*: Szigliget várának története a középkorban. Fons 12. (2005) 299–377.

Mikóczi–Solymosi, Nagybajom = *Mikóczi Alajos–Solymosi László*: Nagybajom története. Kaposvár, 1979.

Mohács eml. = Mohács emlékezete. A mohácsi csatára vonatkozó legfontosabb magyar, nyugati és török források. A csatahely régészeti feltárásának eredményei. Szerk. Kiss Károly–Katona Tamás. Budapest, 1976.

Mon. Vat. = Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia II/1. Relationes Oratorum Pontificiorum. Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526. Budapestini, 2001.

Nagy Iván = *Nagy Iván*: Magyarország családai. Címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I–XII kötet és Pótlékkötet. Pest, 1857–1868.

Nešpor, Za hradmi = *Jaroslav Nešpor*: Za hradmi Malých Karpát. 2. Kde vraj čert na babe oral. Krásy Slovenska 67. (1990/2) 8–11.

Neumann, Éleskő = *Neumann Tibor*: Éleskő várának felújítása 1536-ban. In: Castrum. A Castrum Bene Egyesület Hírlevele 3. szám. Budapest, 2006. 73–80.

Neumann, Esküdtek = *Neumann Tibor*: Választott nemesi esküdtek Nyitra megyében (Az 1486. évi 8. tc. végrehajtása). Századok 139. (2005) 261–289.

Neumann, Helynévváltozások = *Neumann Tibor*: Helynévváltozások a késő középkori Nyitra megyében. In: A Duna vallomása. Tanulmányok Käfer István hetvenedik születésnapjára. Szerk. Ábrahám Barna–Pilecky Marcell. Piliscsaba, 2006. 48–56.

Neumann, Korlátkő = *Neumann Tibor*: XVI–XVII. századi várleírások Korlátkőről. Castrum. A Castrum Bene Egyesület Hírlevele. 2005/1. szám. 23–30.

Neumann, Vízköz = *Neumann Tibor*: A Vízköz kismemesi társadalma a középkorban. Századok 136. (2002) 417–450.

Nyáry, Nyáry = *Nyáry Zsigmond*: Adatok a bedeghi és berencsi Nyáry család történetéhez. A kezdetek (1329–1535). Turul 67. (1994) 12–23.

Pálffy, 16. század = *Pálffy Géza*: A tizenhatodik század története. (Magyar Századok) Budapest, 2000.

Pálffy, Császárváros = *Pálffy Géza*: A császárváros védelmében. A győri kapitányság története 1526–1598. Győr, 1999.

Pálffy, Udvar = *Pálffy Géza*: Mi maradt az önálló magyar királyi udvarból Mohács után? In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Budapest, 2005. 45–59.

Pálosfalvi, Cilleiek = *Pálosfalvi Tamás*: Cilleiek és Tallóciak: küzdelem Szlavóniáért (1440–1448). Századok 134. (2000) 45–98.

Pálosfalvi, Pozsony = *Pálosfalvi Tamás*: A pozsonyi vár elfoglalása 1450-ben. In: Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról. (Analecta Mediaevalia II.) Szerk. Neumann Tibor. [Budapest–Piliscsaba], 2004. 197–219.

Pest megye = *Bártfai Szabó László*: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Budapest, 1938.

Petrovič, Hranica = *Vladimír Petrovič*: Hranica a hraničné spory medzi Skalickou a strážnickým panstvom. Záhorie 5. (1996) 1. szám, 11–12.

Pišoň, Hrady = *Štefan Pišoň*: Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku. Osveta, 1977.

Podmaniczky = A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára I–V. Közzétette, családtörténeti bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Lukinich Imre. Budapest, 1937–1943. (*Lukinich Imre*: A podmanini és aszódi báró Podmaniczky család története IV–V., VII–IX. kötet.)

PRT = A Pannonhalmi Szent Benedek Rend Története I–XII/b. Szerk. Erdélyi László–Sörös Pongrácz. Budapest, 1902–1916. (Digitális formában: Collectio Diplomatica Benedictina. A Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár középkori oklevelei. Szerk. és a szöveget gondozta: Dreska Gábor. Pannonhalma, CD-ROM, 2001.)

Ratkoš = Dokumenty k baníckemu povstaniu na Slovensku (1525–1526). Na vydanie pripravil Peter Ratkoš. Bratislava, 1957.

Ratkoš, Povstanie = *Peter Ratkoš*: Povstanie baníkov na Slovensku v roku 1525–1526. Bratislava, 1963.

Rudnay, Zsámbokréti = *Rudnay Béla*: A Zsámbokréthyak. Családtörténelmi tanul-

mány. Budapest, 1908.

Soós, Várak = *Soós Elemér*: Magyarország várai (Anyaggyűjtés és tanulmányrészletek) XXVIII. kötet. Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Fol. Hung. 3105.

Sopron = Sopron vármegye története. Oklevéltár I–II. Szerk. Nagy Imre. Sopron 1889–1891.

Sopron vármegye = Sopron vármegye levéltárának oklevél-gyűjteménye I. rész: Középkori oklevelek (1236–1526). Szerk. Sümeghy Dezső. Sopron, 1928.

Stibor = *Wenzel Gusztáv*: Stibor vajda. Életrajzi tanulmány. Értekezések a történelmi tudományok köréből IV/2. Budapest, 1874.

Szabó, Királyi könyvek = *Szabó Dezső*: Adalékok a királyi könyvek történetéhez. Turul 24. (1906) 86–88.

Szentszéki reg. = *Bónis György*: Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bíraskodás történetéhez a középkori Magyarországon. A szerző hátrahagyott kéziratát gondozta és szerkesztette Balogh Elemér. Budapest, 1997.

Szerbia = A Magyarország és Szerbia közti összeköttetések oklevéltára 1198–1526. Szerk. Thallóczy Lajos és Áldásy Antal. Budapest, 1907. (Magyar Történelmi Emlékek 33. kötet)

Szerémi, Emlékek = *Szerémi*: Emlékek a majthényi, kesselleőkeői és berencsi Majthényi bárók és urak családi levéltárából 1451–1728. Történelmi Tár 1897. 1–338.

Szerémi–Ernyey, Majthényiek = *Szerémi és Ernyey József*: A Majthényiek és a Felvidék. I. kötet. Budapest, 1912.

Sziklay–Borovszky, Nyitra = Nyitravármegye (Magyarország vármegyéi és városai IV.). Szerk. Sziklay János–Borovszky Samu. Budapest, én.

Szydlowiecki = Krzysztof Szydlowiecki kancellár naplója 1523-ból. Sajtó alá rendezte Zombori István. Budapest, 2004. (METEM-Könyvek)

Tahy, Tahyak = *Tahy István*: Tahyak és azokkal rokon családok. Budapest, 1904.

Takáts, Nyáry = *Takáts Sándor*: Bedeghi Nyáry Ferenc. In: *Takáts Sándor*: Emlékezünk eleinkről. Hn., én. 7–32.

Teleki = *Teleki József*: Hunyadiak kora Magyarországon. I–XII. kötet. Pest, 1852–1863.

Teleki oklt. = A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára Szerk. Barabás Samu. I–II. kötet. Budapest, 1895.

Torma, Tamási = *Torma István*: A tamási vár története. In: „Gondolják, látják az vár-

nak nagy voltát...” Tanulmányok a 80 éves Nováki Gyula tiszteletére. Szerk. Kovács Gyöngyi–Miklós Zsuzsa. Budapest, 2006.

Tóth, Palásthyak = *Tóth Krisztina*: A Palásthy család levéltára 1256–1847. Kutatási segédlet. Esztergom, 2001.

Tóth-Szabó, Cseh-huszita = *Tóth-Szabó Pál*: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917.

Tringli, Levelesítő jegyzék = *Tringli István*: Jagelló-kori levelesítő jegyzék Zalából. Levéltári Közlemények 69. (1998) 3–31.

Tringli, Pest megye = *Tringli István*: Pest megye a késő középkorban. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Torma István közreműködésével szerk. Zsoldos Attila. Budapest, 2001. 75–194.

Varsik = Slovenské listy a listiny z XV–XVI. storočia. Na vydanie pripravil: Branislav Varšík. Bratislava, 1956.

Varsik, Osídlenie = *Branislav Varsik*: Osídlenie Myjavy a Myjavskej pahorkatiny do začiatku 17. stor. In: Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského, Historica 23. (1972) 91–163.

Vasvár = *Kóta Péter*: Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526. (Vas megyei levéltári füzetek 8.) Szombathely, 1997.

Vég helyi, Ludányi = *Vég helyi Dezső*: A Ludányi nemzetség okmányai. 1. közlemény: Győri Történelmi és Régészeti Füzetek III. Győr 1864. 20–30., 2. közlemény: uo. 223–230.

Wenzel, Hédervári = *Wenzel Gusztáv*: A Hédervári Ferenc jószágai fölötti per és ítélet 1523-ban. Adalékul Magyarország azonkori köz- és jogtörténetéhez. Magyar Történelmi Társ. 6. (1859) 3–82.

Wenzel, Nyitrai vámok = *Wenzel Gusztáv*: Nyitra vármegyének XV. századbeli vámhelyei. Értekezések a történelmi tudományok köréből. Második kötet 1872–1873. Budapest, 1873. 4–14.

Wenzel, Szerémi = *Wenzel Gusztáv*: Szerémi György Emlékiratai Magyarország romlásáról 1484–1543. (Monumenta Hungariae Historica II. Oszt. Írók I.) Pest, 1857.

Wenzel, Ulászló házaselete = *Wenzel Gusztáv*: II. Ulászló magyar és cseh királynak házaselete. 1501–1506. Harmadik közlemény. Századok 11. (1877) 816–840.

Wertner, Diplomatarium = *Moritz Wertner*: Diplomatarium Apponyi. Hn. [Wien], 1861.

Zichy = Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkeő. A

zichi és vásonközi gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XII. kötet. Szerk. Nagy Imre, Nagy Iván, Véghegy Dezső, Kammerer Ernő, Döry Ferenc, Lukács Pál. Budapest, 1871–1931.

Zombori, Udvar = *Zombori István: A magyar királyi udvar 1523-ban.* Krzysztof Szydłowiecki lengyel követ beszámolója. In: *Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században.* Budapest, 2005. 33–44.

ZsO = Zsigmondkori oklevéltár I–IX. kötet. Szerk. Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert. Budapest, 1951–2004.

Függelék

I. A családtagok missilisei

Az alábbi összeállítás a Korlátkövi család tagjainak eddig kiadásban meg nem jelent leveleit adja közre,⁸⁸⁶ illetve egy esetben egy olyan magánlevelet közöl, amelynek a címzettje volt Korlátkövi Péter (10. sz.). Ha összegyűjtjük ezek mellé azokat a leveleket, amelyek akár teljes szövegű kiadásban, akár regeszta-formában már megjelentek, akkor idősebb Osváttól 4, fiától, Istvántól egy, Péter udvarmestertől 6, özvegyétől és Antaltól egy-egy, Zsigmondtól pedig 5, összesen tehát 18 missilis ismeretes.⁸⁸⁷ Sajnos a pecsétkép egyik oklevélen sem kivehető.

1. [1450.] december 16. Korlátkő.

Bucsányi Osvát visegrádi várnagy levele Pozsony városhoz, amelyben kéri, hogy adják vissza szentgyörgyi jobbágynak a Bécsből hozott és a pozsonyi harmincadosok által elvett áruikat.
Papíron, zárópecsét nyomával. DF 243070. (Pozsony város 5004.)

Serviciorum quorumlibet prestanciis premissis. Solertes providique viri, vicini ac amici nostri carissimi! Vestre eidem solertie presentibus duximus insinuandum, quod nostri iobagiones de Sancto Georgio nostri venientes in presenciam nobis dolenter significare curaverunt, quomodo vestri tricesimatores ipsis sigillum suum dederunt, ut libere Wiennam pro mercibus possent pergere, ipsos assecurantes, tandemque cum de Wienna cum mercimoniis suis domum properassent, eos circa Zoher villam reperientes tricesimatores vestri ad civitatem vestram cum curru salium et duobus staminibus panni et II libra piperis pepulerunt, et sigillum ipsorum, quo ipsos assecuraverunt, negaverunt. Vestraque solercia nobis amica studuerat intimare, quod universis et singulis tricesimatoribus vestris seriose mandastis et precepistis, ut nullus ipsorum quicquam sinistri aut iniusti sub sue vite dispendio presumat attemptare, quod minime compleverunt, cum in vera et recta via ipsis videlicet nostris iobagionibus ipsorum bona abstulerunt nullis demeritis ipsorum exigentibus seu culpis, quod si fortasse prout nobis insonuit, propter cameram salium erga solertias vestras habitum ista facitis, scire velitis, quod in partibus nostris nichil scitur de illo, nec est in foris nostris, videlicet Galicz et Senicz proclamatum, nec divulgatum, quod sales cuparum non debeant vendi, destinetisque sales et faciatis proclamare et publicetis, nos mox sales alienos

⁸⁸⁶ Megjegyzem, hogy a 6. számú oklevél inkább parancs-, mint magánlevél, ennek ellenére közlése mellett döntöttem, a Korlátkövi Zsigmond neve és pecsétje alatt kelt vagyonleltár és nyugta (AMT Missiles ad civitatem 297., 1535. máj. 5.) közlésétől viszont értelemszerűen eltekintettem. Mivel magam Nagyszombat város levéltárából a *Missiles* fondot csak 1535-ig tudtam átnézni, az alábbi összeállítás vélhetően nem teljes.

⁸⁸⁷ A kiadott levelek a következők: 1522. aug. 5. Berencs. Magyar-zsidó oklt. I. 318–320. (DF 279920.), 1522. aug. 22. Berencs. VARSIK 119–120., 1525. jún. 23. Zólyom. RATKOŠ 42. (DL 47616.), 1526. okt. 1. Szenic. SZERÉMI, Emlékek 336., 1529. jún. 24. Szenic. VARSIK 137., 1537. aug. 9. Korlátkő. VARSIK 190., 1541. máj. 11. Korlátkő. VARSIK 222–223. — Trencsén város Korlátkövi Zsigmondnak írott nyelvű levele: 1532. máj. 17. Trencsén. VARSIK 374–375. — Az első oklevelet leszámítva valamennyi cseh nyelven íródott.

non permittemus portare, et si quos reperiemus, auferimus, scitis etenim peroptime, quod salibus provincia nostra carere non potest. Rogamus itaque solertias vestras prece per immensa, quatenus nostris iobagionibus sales videlicet LXIII cupas et duo stamina panni alteramque dimidiam libram piperis restituere velit, serviciorum nostrorum ob respectum, scientes nos erga vos in maioribus promereri quolibet temporis vita auspice in processu, et dum sales vestri ad fora nostra pertribuntur, mox a comparacione salium alienorum resipiscerit. Datum in Kurlathkw, proxima feria IIII post festum Sancte Lucie virginis.

Osvaldus Banus de Budczan Vissegrad castrorum castellanus.

[*Külzetén címzés:*] Solertibus viris magistro civium, iudici, scabinisque de Pozonio amicis et vicinis nostris honorandis.

2. [1450.] december 1[6]. Korlátkő.

Bucsányi Osvát visegrádi várnagy levele Pozsony városához, amelyben hírül adja, hogy Cillei Ulrik csapatai Szakolca ostroma idején egyik birtokát felégették, Ausztriából jelentős károkat okoztak neki, szentgyörgyi gazdaságát pedig rablók fosztották ki.

Szakadt papíron, zárópecsét töredékeivel. DL 48273. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag, Nagy István-gyűjtemény.)

[Sapi]entes ac providi viri, domini amicique ac vicini nobis plurimum honorandi! Vestre eidem solercie ac dominacioni presentibus studiose duximus notificandum conquerendo, quod dum magnificus vir dominus Ulricus comes Cilie etc. belliductor Theutonicorum ad Galicz nobis unam possessionem nostram pociozem pertinentem ad castrum nostrum ad unguem devastando incremavit et alias possessiones nostras est depredatus, et quamplurima nobis sunt dampna ex parte Australium illata, quia eciam anno presenti circa festum Sancti Georgii martiris nostris pauperibus iobagionibus de⁸⁸⁸ Wienna properantibus domum quidam capitaneus de Wmgisdorff eosdem captivavit taxando, tamdiu in diris vinculis tenuit, quousque nummum reddiderunt quadrantem et alios non habentibus unde reddere diem diris in vinculis detinet in hodiernum nullis meis, nec ipsorum urgentibus culpis, quia a die illo, quo castrum Kurlathkw redemimus, nulli nec in nummo quadrante Australium intulimus nocumentum, nec inferimus hucusque. Novissimeque cum de partibus inferioribus iam duabus septimanis transactis venissemus, illico ea nocte fures de Straz et de Brodske peccora de Sancto Georgio de tenutis nostris propria de nostra curia sunt furata eosdemque cum agitare iussimus familiaribus nostris ipsique eosdem sunt secuti per vestigia et gressus peccorum prenotatorum⁸⁸⁹ usque Straz et Brodske propugnacula prefata et eos pecierunt, ut vestigia ulterius ab ipsis demonstrarent,⁸⁹⁰ quod minime fecerunt, nec ulterius demonstrare voluerunt, sed ibidem peccora nostra sunt annihilata. Ista solercie vestre protestamur et notificamus. Speramus et confidimus solercie et dominacioni vestre, quod sales LXIII et stamina ac II libram piperis restituetis pauperibus iobagionibus nostris. Datum in Kurlathkw, proxima feria IIII post festum Sancte Lucie virginis.

Osvaldus de Budczan banus castrorum Wissegrad capitaneus.

⁸⁸⁸ *de*: sor fölött.

⁸⁸⁹ Ehelyett: prenotarum.

⁸⁹⁰ Előtte kihúzza: demonstrarunt.

[*Külzetén címzés:*] Prudentibus ac providis viris magistro civium, iudici iuratisque de Pozonio dominis amicis et vicinis nostris honorandis.

3. 1450. december 19. Korlátkő.

Bucsányi Osvát visegrádi várnagy levele Pozsony városához, amelyben közli, hogy a kormányzó csak Pozsony megyébe tiltotta meg az idegen só behozatalát, de a pozsonyi harmincadosok által lefoglalt német sót jobbágysai Nyitra megyébe szállították.

Papíron, zárópecsét nyomával. DF 242326. (Pozsony város tanácsa, középkori oklevelek és levelek 4254.)

Solertes viri, domini amici nostri honorandi! Scribitis in litteris vestris relatoriis nobis remissis, quod homines vestri tricesimatoris a iamfato yobagione nostro ipsos sales in sinistra via comprehenso et iura tricesimalia asportanti, nullo circa se sigillo tricesimali habito ac sales teutonicos kwff vocatos contra inhibitionem magnifici domini gubernatoris proclamatum ad comitatum Posoniensem importante et inducente recepissent, ad quid eciam respondendo dicimus, quod idem yobagio noster per iustam et rectam viam de Vienna huc ad nos ostendentem et portantem ipsos sales portavit, sigillum eciam tricesimatoris vestri pridem ibidem per vos constituti uni homini de Zoher assignavit et idem yobagionem nostrum assecuravit sigillum dando, quod sigillum homo [...] ⁸⁹¹ habuisse existit repertus, quorum per fidedignos homines, prout idem asserit, valet efficacissimam probare veritatem, sed eundem, uti ex declaratione eiusdem intelleximus, penes litteram nostram rectificare non admisistis, nec eundem exaudire voluistis, et hoc, quod scribitis, quo ad comitatum Posoniensem contra ipsam domini gubernatoris inhibitionem proclamatum inportasse, dolo vos informari: idem homo non est de comitatu Posoniensi, ⁸⁹² sed nec ad comitatum Posoniensem portavit venales, sed ad comitatum Nitriensem, in cuius ambitu existimus et idem existit, ceterum licet homines nostri ipsos sales de comitatu Posoniensi, ut iam intelligere potestis, recipere non tenentur, et nec, si aliunde portaverint, contra prefatam inhibitionem domini gubernatoris excedere seu peccare viderentur, tamen ad voluntatem domini gubernatoris et eius propter specialem honorem dummodo homines nostros securos promittetis et facietis ibidem ambulare de eodem comitatu et non aliunde portari faciemus. Rogamus ergo vestras amicitias multum diligenter et studiose, quatenus prelibato homini nostros pretactos salos et universa eiusdem bona et res tunc ablatas, per quos interest, restituere, restitui facere velitis ⁸⁹³, nam quod homo noster ab ipsis salibus et rebus eiusdem minus iuste existit privatus, clare potestis intelligere. Scitis eciam, quod vestris amicitias semper libenter complacuius et temporibus oportunis nos ⁸⁹⁴ sciveritis vos conservare, cordialiter deservire et complacere non postponemus. Et quam vultis cetera facere vel dimittere, hoc nobis per hunc hominem rescribatis. Datum in castro nostro Korlathkw, sabato ante festum Beati Thome apostoli, anno etc. quinquagesimo.

Oswaldus Banus de Buczan alias de Korlathkw castrorum Wysegrad capitaneus.

⁸⁹¹ Ez a rész (*uni homini ... homo [...]*) sor fölötti apróbetűs betoldás.

⁸⁹² Ezután sor fölött feleslegesen: *non est*.

⁸⁹³ Ehelyett: *welitis*.

⁸⁹⁴ Előtte kihúzza: *cordialiter ser*.

[*Külzetén címzés:*] Solertibus viris et dominis iudici et iuratis civibus civitatis Posoniensis dominis et amicis nostris honorandis dd.

4. 1451. május 1. Korlátkő.

Bucsányi Osvát visegrádi várnagy levele Pozsony városához, amelyben kéri, hogy a város tartsa tiszteletben Szenic mezőváros kiváltságait.

Papíron, zárópecsét nyomával. DF 243069. (Pozsony város 5003.) – Az évszám a napi keletből következik, május 1-ére Osvát visegrádi várnagysága idejére csak 1451 esik.

Solertes ac circumspecti viri nobis plurimum adamandi! Noveritis, quia cives et incole de opido Senicz nobis conquesti sunt, quod vos et tricesimatores vestri iura et privilegia eorum a regibus collata infringetis contra iusticiam, cum ipsi nulli in regno Hungarie cum tricesima et theloneo⁸⁹⁵ obligantur et vos permittitis eos angariare tricesimam et theloneum⁸⁹⁶ ab eis recipiendo, cum peroptime vobis constat, qualiter cum domino gubernatore convenistis, quod eo tricesimam ad vos recepistis, ut iusticiam cuilibet faciatis propter bonum pacis, ne controversie exinde oriantur quamplures. Quapropter amici et vicini mihi predilecti, si consonum vestre amicie videtur, apparet mihi, quod privilegia regni infringere non deberetis, et iusticiam hominibus iuxta iura ipsorum faceretis, quam angariaretis eosdem, quicquid vero amicie vestre melius videretur, id faciatis. Datum in Kurlathkw, sabbato in die Philippi et Iacobi apostolorum.

Oswaldus Banus de Budchan capitaneus castrorum Wissegrad.

[*Külzetén címzés:*] Prudentibus ac providis viris iudici iuratisque civibus civitatis Pozoniensis amicis ac vicinis nostris honorandis.

5. 1465–1471 között, Korlátkő

Bucsányi István kéri Pozsony városát, hogy a szabad tudományok tanulására hozzájuk küldött testvérét szívélyesen fogadják, és apjájánál is nagyobb szolgáltatokat ígér.

Papíron, rendkívül nehezen olvasható írással, zárópecsét halvány nyomával. DF 240916. (Pozsony város, 2293.)

Serviciorum promcione sincerius preinserta, circumspecti ac providi domini et amici nostri plurimum dilecti! Vestre latere nequeat amicie, quomodo genitor noster pie memorie Oswaldus Banus etc. suis cunctis diebus non modicam complacenciam⁸⁹⁷ exhibens vestris dominacionibus libenter servivit, nos itaque cum universis germanis nostris dum [...]rint⁸⁹⁸, favente Deo vestris dominacionibus secundum omnem facultatem nostram servire volumus et multo magis, quam genitor noster, servire intendimus; intendimusque unum germanum nostrum pro informacione studii arcium liberalium vestras ad dominaciones transmittere, unde vestras intime

⁸⁹⁵ *et theloneo*: sor fölött.

⁸⁹⁶ *et theloneum*: sor fölött.

⁸⁹⁷ Ehelyett: *coplacenciam*.

⁸⁹⁸ Olvashatatlan szó.

requirimus, ymmo petimus dominaciones, quatenus eundem in medio vestri favorose amicabiliterve tractare velitis et dignemur, et si idem⁸⁹⁹ vestras ad dominaciones secure pervenire ac ibidem in medio vestri sibi⁹⁰⁰ percunctari valeat nos⁹⁰¹ litteris vestris mediantibus informare dignemini, pro quo nos una secum vestris cupimus deservire dominacionibus, et quicquid famulus noster Laurencius exhibitor presencium nostri ex parte retulerit, eidem fidem creditivam adhibere dignemini. Datum in Karlatkw, f(eria) II post Invencionem Sancte Crucis.

Stephanus de Buczan alias de Karlatkw etc.

[*Külzetén címzés:*] Circumspectis ac providis dominis magistro civium, iudici iuratisque civitatis Poseniensis, dominis et amicis nostris plurimum dilectis.

6. 1514. november 18. Buda.

Korlátkövi Péter komáromi ispán megparancsolja minden komáromi és tatai uradalomhoz tartozó vámosának és gazdatisztjének, hogy szolgálati helyükön vámfizetés nélkül engedjék át barátját, a 110 szarvasmarhát hazafelé hajtó Várkonyi Amadé István alországbíró.

Papíron, szöveg alatt felzetes gyűrűspeccsével. DL 48498. (Üchtritz-Amadé cs. lt. 4–1–155.)

Petrus de Korlathkew comes Comaroniensis eiusdemque et Thatha castrorum regalium castellanus universis et singulis theolonatoribus aliisque cuiusvis status et condicionis officialibus nostris ubique in pertinentiis dictorum castrorum regalium constitutis et existentibus salutem cum favore. Quoniam egregius Stephanus Amade de Warkon viceiudex curie regie maiestatis exhinc usque domum suam centum et decem boves sew tauros abigi et depelli facere habet, cum autem ipse sit nobis omni familiaritate et amicitia iunctus, volumus igitur et nichilominus vobis harum serie firmiter committimus et mandamus, quatinus acceptis presentibus dum et quando homines et familiares ipsius Stephani Amade, presencium scilicet ostensores ad loca officiolatum vestrorum pervenerint, prescriptos centum et decem boves et tauros abigi et depelli fecerint, quiete et pacifice ac absque ulla solucione tributi et vadi in fluvio Danubii iuxta castrum Comaron exigi soliti et alia loca tributorum regalium abigi permittere et permitti facere debeatis et teneamini, secus non facturi presentibus tandem perlectis exhibentibus restitutis. Datum Bude, sabatho proximo ante festum Beate Elizabeth vidue, anno Domini millesimo quingentesimo quartodecimo.

7. 1520. november 17. Berencs.

Korlátkövi Péter udvarmester kéri a pozsonyi káptalant, hogy a Pruzinócki Miklós által részére tett bevallást a benne lévő hiba miatt javítsák ki és állítsák ki újra.

Papíron, papírfelzetes zárópeccsével. HMBK 10–2–8. (DF 226512.) — Átírta a pozsonyi káptalan 1544. november 17-én kelt oklevelében, amelyet átírt Bátori András országbíró 1556. március 27-én kelt oklevelében. BA 4–558.

⁸⁹⁹ Előtte kihúzza: *eundem*.

⁹⁰⁰ Kihúzott vagy javított szó.

⁹⁰¹ *nobis*-ből javítva.

Venerabiles domini et amici nobis honorandi post salutem et nostram commendacionem. Constat d(ominacionibus) vestris peroptime, quod cum nuper regia maiestas Posonio constituta erat, egregius dominus Nicolaus Prwzynowczky de Wyczkow pro parte quarundam duarum possessionum Wrasysche et Popwgyn vocatarum tunc manibus ipsius Nicolai Prwzynowczky ab egregio domino Caspare Czobor pignori⁹⁰² habitatum quendam nobis coram vestris d(ominacionibus) fecerat fassionem, super qua quidem fassione ipsius Nicolai Prwzynowczky licet⁹⁰³ littere eciam fassionales et impignoraticie sub sigillo capituli vestri emanate sint nobis et extradate, tamen in emanacione et extradacione ipsarum litterarumstrarum fassionalium impignoraticiarum forsitan per inadvertenciam notarii vestri error quedam commissus est, ex eo ut littere vestre fassionales continent dictas ambas possessiones per prefatum dominum Czobor dicto Nicolao Prwzynowczky vigore litterarum capituli Budensis impignoratas fuisse, tamen una dumtaxat possessio Wrasysche vigore litterarum dicti capituli Budensis, altera vero Popwgyn vigore propriarum litterarum ipsius Casparis Czobor impignoraticiarum superinde confectarum diversis temporibus dicto Nicolao Prwzynowczky erant impignoratae, prout ex litteris quoque ipsius Nicolai Prwzynowczky cum subscripcione manus sue proprie vestris d(ominacionibus) missis dominaciones vestre clarius intelligere possunt, nunc autem nos ipsam fassionem, quomodo et prius scribi debuisset, prout et nunc quoque emanari et per vestras d(ominaciones) extradari nobis debet per proprium notarium nostrum vestris d(ominacionibus) reformare fecimus, et cum presentibus simul cum prioribus litteris fassionalibus d(ominacionibus) vestris misimus, quare rogamus vestras d(ominacionum) amicitias, velint eedem easdem litteras fassionales impignoraticias iam reformatas sigillo capituli vestri sigillare et nobis remittere prioresque litteras fassionales dilacerare, ut valeamus d(ominacionibus) vestris maiori amicitia complacere, quas et felicissime valere optamus. Ex arce nostra Branch, sabbato proximo ante festum Beate Elizabeth vidue, anno Domini 1520.

Petrus Korlathkewy de Buchan magister curie regie maiestatis et comes Comaroniensis etc.

[*Hátoldalán ugyanez a kéz:*] Ceterum vestre dominaciones intelligere possunt, quod littere vestre fassionales debent saltem ad illas litteras impignoraticias, quibus ipse Nicolaus Prwzynowczky ipsas possessiones tenuit et conservavit, ostendere et non aliter emanari debere.

[*Külzetén címzés:*] Venerabilibus dominis capitularibus de capitulo ecclesie Posoniensis, dominis et amicis nobis honorandis.

8. 1521. október 21. Pécs.

Korlátkövi Péter udvarmester tanúsítja Kassa városának, hogy a királyi táborban nála szolgáló gyalogskapitányuk magát jól viselte, és nem igazak a róla szóló híresztelések.

Papíron, záró gyűrűspecstet nyomával. DF 271089. (AM Kosic, Kassa város, Schwarzenbach 1031.)

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis observandi! Ex verbis nobilis Andree de Dopza capitanei peditum vestrorum intelleximus, qualiter dictum fuerit vobis eundem in castris his regiis non pro honore vestro servivisse et ob id nos ipsi capitaneo vestro discrimen et dedecus fieri voluissemus. Quod vicium ipsi coram vobis nullis

⁹⁰² *pignori*: sor fölött.

⁹⁰³ *licet*: sor fölött.

suis demeritis exigentibus est intitulatum, nam idem capitaneus peditum vestrorum se hic bonum et satis integrum virum se gessit, quod feliciter valere optamus. Datum Quinqueecclesiis, feria secunda in festo undecim milium virginum, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

Petrus Korlathkewy de Buchan magister curie regie maiestatis, comes comitatus Comaroniensis etc.

[*Külzetén címzés:*] Prudentibus et circumspectis dominis iudici et iuratis civibus civitatis Cassoviensis, amicis nobis observandis.

9. 1526. március 3. Buda.

Korlátkövi Péter udvarmester kéri a pozsonyi káptalant, hogy mivel Éleskő várát a jog útján megszerezte, olyat küldjenek ki az eljárás elvégzésére, aki érti a módját, és úgy adjanak majd ki erről oklevelet, hogy ő ne szenvedjen kárt.

Bal szélén elhalványodott papíron, zárlatán papírfelzetes gyűrűspecséttel. HMBK 33–5–10. (DF 227497.)

Honorabiles domini amici nobis honorandi post salutem. Notum esse scimus, d(ominaciones) v(estre), nos a longo tempore pretextu castri Eleskew vocati in Posoniensi comitatu existentis in lite stetisse. Quod pronunc auxilio Dei iure [...] obtinuimus, quoniam autem d(ominaciones) vestras, uti sese nobis commendarunt, [...] reputamus confisi in eisdem et amicia vestra litteras [occu]patorias [si]ve statutorias desuper ad hoc capitulum earundem emanari fec[imus], quas et presentibus d(ominacionibus) vestris misimus, rogamus d(ominaciones) vestras, ut [...] vel de medio earundem ad huius[modi] execuc[ionem vel] statucionem peragendam hominem sive testimonium [...] transmittere, eum, qui in exequucionibus faciendis [...] suo modo procedere sciat, volumus etenim id d(ominaciones) [...] peracta demum exequucione d(ominaciones) vestre litteras superinde [...] eo pacto, ut ne quem exinde defectum paciamur, rursus [...]ens d(ominacionibus) vestris poterimus eisdem pro voto esse non dubitabimus. [...] valere eciam feliciter exoptamus. Datum Bude, sabato proximo ante dominicam Oculi, anno Domini 1526. Ceterum quicquid lator presencium nomine nostro eisdem dixerit, indubie credere velitis.

Petrus Korlathkewy de Bwchan sumpmus magister curie regie maiestatis.

[*Külzetén címzés:*] Venerabilibus dominis, dominis capituli ecclesie Posoniensis etc. amicis nobis honorandis.

10. 1516–1526 között

Cobor Gáspár levele Korlátkövi Péter udvarmesternek, amelyben kéri, hogy írja meg neki, milyen feltételekkel juthat hozzá a már megbeszélt pénzkölcsönhöz.

Papíron, zárlatán gyűrűspecset nyomával. DL 48310. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag, Vég hely Dezső gyűjteménye, Levélt. Növ. 1899. 35. sz.)

Magnifice domine! De qua re odie⁹⁰⁴ tractavimus, rogo v(estram) d(ominacionem), vellet mihi significare, ad quid me deberem tenere, quia sciat v(estra) m(agnifica) d(ominacio), quod mox summam necessitatem abeo⁹⁰⁵ de illis pecuniis. Si me v(estra) m(agnifica) d(ominacio) nunc in necessitate non derelinquerit, certo inmemor esse nollo. Abeat⁹⁰⁶ diligenciam v(estra) m(agnifica) d(ominacio), cui reserviam, quia oportet me disponere ubycunque poterro, me commendo.

Kaspar Czobor.

[*Külzetén címzés:*] Magnifico domino, domino Petro Korlathky.

11. 1529. június 18. Korlátkő.

Korlátkövi Zsigmond berencsi báró kéri Nagyszombat városát, hogy küldjék el hóhérukat, hogy néhány halálra ítélt rablón végrehajthassák az ítéletet.

Papíron, papírfelzetes zárópecséttel (a pecsétkép nem látszódik). AMT Missiles ad civitatem no. 152.

Circumspecti ac providi domini, amici nobis plurimum honorandi! Noveritis nos pronunc quosdam de latronibus malefactoribus habere, qui iam morte secundum eorum merita adiudicata sunt. Ideo rogamus tanquam dominos vicinos nostros, vellit nobis ad nostram modernamque necessitatem magistrum sew tortorem mutuare, nam audimus apud eosdem ipsum esse. Si autem esset, extunc nos certum faciant, quo die et tempore homines nostros pro illo mittere deberemus. Nos autem simili modo aut multo maiorem complacenciam in d(ominaciones) vestras facere omnibus modis volumus, de cuius scriptis relacionem perfectam a vobis tanquam amicis vicinisque expectamus. Ex castro nostro Korllathkewy, ff VI^a post festa Beatorum Viti et sociorum eius, anno 1529.

Sigismundus Korllathkewy de Bwchan ac in Brench barro liber.

[*Külzetén címzés:*] Circumspectis ac providis viris iudici iuratisque civitatis Thrnaviensis etc. dominis amicis vicinisque nostris honorandis.

12. 1529. június 27. Szenic.

Korlátkövi Zsigmond berencsi báró kéri Nagyszombat várost, hogy fontos ügyekben hozzájuk küldött embere szavának adjanak hitelt.

Papíron, zárópecsét darabjaival. AMT Missiles ad civitatem no. 117.

Circumspecti ac providi domini, amici vicinique nobis honorandi post salutem. Nunc pro quibusdam negociis nostris arduis ad d(ominaciones) vestras hunc egregium Thomam Bezthny mittimus, qui d(ominaconibus) vestris negocia nostra aperte enarrabit. Quare rogamus tanquam amicos vicinosque nostros, vellit suis dictis, quiquam nomine nostro d(ominaconibus) v(estris) narraverit, plenariam fidem adhibere. Ex oppido nostro Senicze, die dominico proximo post festa Iohannis Baptiste, anno 1529.

⁹⁰⁴ Helyesen: hodie.

⁹⁰⁵ Helyesen: habeo.

⁹⁰⁶ Helyesen: habeat.

Sigismundus Korllathkewy de Bwchan ac in castro Brench liber baro etc.

[*Külzetén címzés:*] Circumspectis ac providis viris, iudici iuratisque civitatis Thirnaviensis, dominis amicis vicinisque honorandis.

13. 1532. június 12. Berencs.

Korlátkövi Péter özvegye, Gúti Ország Dorottya kéri Nagyszombat városát, hogy ártatlan cíferi jobbágyát ne büntessék, hiszen tudják, hogy a jobbágyokat mennyi kár éri a spanyolok és a huszárok erőszakoskodásai miatt.

Papíron, zárópecsét nyomával. AMT Missiles ad civitatem 212.

Circumspecti et providi domini nobis honorandi post salutem etc. Datum nobis intelligere, qualiter cuidam iobagioni nostro de possessione nostra Cifer vocata eidem homini Krcho appellato contigisset eventum aliquod in civitate vestrarum dominacionum in medio, unde eo mediante eventu per vestras dominaciones solucione aliquali agravare velitis. Quemadmodum enim intelligimus non esse eundem hominem in modum culpabilem. Eapropter rogamus vestras dominaciones nostri ob intuitum aut future cuiusvis erga easdem a nobis proficuitatis, velitis huic homini nostro exhibere aliquod allevamen in tali solucione ac eidem indulgere, quod possibile fuerit. Quod si feceritis, in similibus aut multo maioribus rependere volumus eisdem, quia constare credimus, quanta impossibilia et indicibilia damna passi sunt pauperes tam per Hispaniolos et in presens eciam per huzarones dietim molestanter, in quibus confidimus propter nos id facturos etc. Ex castro Brench, feria quarta ante festum Viti, anno Domini 1532.

Dorothea Orzagh de Gwth condam magnifici Petri Korlathkewi relictæ.

[*Külzetén címzés:*] Circumspectis et providis dominis iudici et iuratis civibus civitatis Tirnaviensis etc. dominis et vicinis nobis honorandis.

II. A családtagok végrendeletei

1. 1456. április 30.

A nyitrai káptalan előtt Bucsányi Osvát végrendeletet tesz.

Ép hártján, függőpecsét selyemsodratával, díszes N kezdőbetűvel. Mellette XVIII. századi egyszerű másolat is. DL 62593. (Motesiczky cs. lt.)

Nos, capitulum ecclesie Nitriensis memorie commendantes tenore presencium significamus, quibus expedit, universis, quod egregius Osvaldus Banus de Buchan alias de Korlathkw ad nostram personaliter veniendo presenciam retulit et confessus est in hunc modum, quod ex quo divina id permittente clemencia Crucis Christi emuli ac sacre katholice fidei crudeles et sevissimi inimici Thurchi cetereque barbare et gentiles naciones partes infimas huius incliti regni Hungarie rabida hostilitate invadentes ovile castris morsibus sue ferocitatis lacerandi, proh dolor, sunt aggressi, contra quorum seviciem ipse egregius Osvaldus simul cum ceteris proceribus regnicolisque dimicaturus ob amorem Salvatoris et populi sanguine eius mercati militibus sumptis armis pretactis hostibus in occursum duce Deo foret in itinere sua cum familia more exercituancium constitutus, et quia belli incommoda de suo reddito nulli solent prebere certitudinis fiduciam, ne – quod Deus avertat – mora certaminis in talis modi conflictu durante vocacione divina prepeditus ipse egregius Osvaldus ab hac luce decederet intestatus heredesque sui in errore et tristitia turbati res et bona per ipsum adquisita inter se queant distrahere indisposite et inordinate, volens itaque ipsis suis heredibus in futurum tranquilla de quiete paterno more providere, de omnibus et singulis bonis ac rebus tam mobilibus, quam immobilibus a Deo sibi collatis mente compos ex plena animi sui deliberacione tale condidisse fecisset et ordinasse finale testamentum, imo condidit, fecitque et ordinavit ipse egregius Osvaldus suoque proprio ore pernunciavit hoc ordine coram nobis, quod si, uti premissum est, Deo non precavente ipse Osvaldus de premissis exercitu sanus et incolumis redire non posset, extunc primo nobilis egregia domina Dorothea consors sua castrum eius Korlathkew predictum unacum pertinentiis et utilitatibus suis universis, possessionibus videlicet et earum usibus ubivis habitis et in quibuscunque comitatibus et huius regni partibus habitis et situatis simulque cum omnibus singulis bonis et rebus mobilibus et immobilibus quovis nominis vocabulo vocitatis per ipsum Osvaldum hucusque quibusvis modis adquisitis et aggregatis tamdiu, quousque omnes et singule filie ipsorum ad provectam etatem et maritali thoro aptam pervenerint singuleque maritis tradite⁹⁰⁷ fuerant secundum voluntatem et dispositionem matris earum, plene et integraliter tenere possidereque et regere ipsa domina debeat et valeat, uti domina et eisdem perfruatur, tamque filii, quam universe filie ipsorum prenotati, prout nunc, sic et in posterum quacunque in etate constituti et in futurum constituendi in omnibus factis et agendis eidem domine Dorothee matri ipsorum obedientes et subditi esse debeant uti domine eorum cum timore et reverencia filiali, ipsaque domina eosdem ad vite et morum honestatem educare et inducere debeat more materno cunctis vite eorum temporibus. Quantumcunque autem adulti sint et fiant semper tamen regimini et conservacioni eiusdem domine matris ipsorum subditi et subnecti fore debent sineque consilio eiusdem domine ipsis nichil facere liceat modo aliquali. Item omnia bona et universa clenodia tam in cisis et cingulis, quam in gemmis pro educacione desponsacioneque ac maritacione

⁹⁰⁷ Ehelyett: *tradit*he.

filiarum suarum predictarum eidem domine Dorothee commendasse et assignasse, iuxta dispositionem limitationemque et arbitrium eiusdem domine singulis filiabus predictis et ipsarum nupciis reliquisse, quas singulas filias suas ipsa domina prout maluerit et quibus voluerit, nuptui tradendi plenam habeat facultatem. Item si temporis in processu Stephanus et Michael ac Osvaldus filii sui postquam ad altam provectam pervenerint etatem, si ex aliquibus rationabilibus causis eidem domine matri eorum vel alter eorum cohabitare nollent aut non possent, extunc pretaxatum castrum Kolathkw demptis infrascriptis possessionibus et bonis ipsi Stephanus et Michael ac Osvaldus velud heredes iure ipsis incumbenti possidendum cum universis suis iuribus possessionibusque et pertinentiis ubivis habitis pro se ipsis occupandi liberam et omnimodam habeant facultatem. Memorate vero domine matri eorum possessiones Zaak, Zend, Kowarcz et Farkasd cum eorum utilitatibus et signanter cum universis pecoribus in eisdem habitis resignato prius pretacto castro suis dictis heredibus possidendo et tenendo ipsi domine Dorothee mox et incontinenti resignare debeant pariter et assignare vite sue dumtaxat temporibus possidendas. Si vero medio tempore predictae possessiones per ipsorum impignoratrices redimerentur, extunc huiusmodi redemptionis earum precium ipsa domina Dorothea pro se ipsa tollendi ac pro suis usibus convertendi omnimodam habeant facultatem. Preterea si ipsam dominam ante huiusmodi redemptionem ab hac luce decedere contingeret, extunc premissae possessiones et porciones possessionarie ad pretactos suos heredes revolvi debeant et converti cum ceteris bonis premissis. Ceterum processu in temporis postquam prenotatae filiae ipsorum et ipsarum heredes a pretactis earum fratribus divise et separate fuerint, protunc nullum penitus ius domini aut proprietatis de bonis et pertinentiis annotati castri Korlathkw et universarum possessionum tam hereditarum, quam impignoratricum ubivis habitarum querere valeant, preter hoc, quod si Deo sic ordinante prefati Stephanus et Michael ac Osvaldus absque masculini sexus sobole vitam finirent presentem, extunc omne ius et dominium eiusdem castri Korlathkw sicut in ipsas filias dicti Osvaldi, sic etiam in filios et filias filiarum eorundem Stephani et Michaelis ac Osvaldi equaliter⁹⁰⁸ cedere possidendum debeant et devolvi, hoc non pretermisso, quod si sepefata domina Dorothea nolens expectare dictarum suarum filiarum maritacionem et extradacionem earundem, se ipsam ad alia vota transferre alterique marito nubere et copulare voluerit, extunc pro dote et rebus parafernalis ipsa domina Dorothea totales porciones possessionarias impignoratricas in possessione Kowarcz vocata cum thelonio et molendino ibidem habitis pro se occupandi habeat facultatem, quibus pro se occupatis prenomatos heredes et filios suos pretextu eorundem dotis et rerum suarum parafernaliu per amplius et ulterius requirere et impedire non debeat modo aliquali, curam vero educacionis maritacionisque et extradacionis memoratarum nobilium puellarum simul cum universis bonis et clenodiis premissis modo eisdem deputatis annotatus Stephanus veluti primogenitus patris sui et earundem puellarum senior frater per omnia in se ipsum assumere debeat et more fraterno cum eisdem teneatur dispensare. In cuius rei memoriam presentes litteras nostras pendentes sigilli nostri munimine roborandas ipso egregio Osvaldo supplicanti duximus pariter et assignandas. Datum in vigilia festi Beatorum Philippi et Iacobi apostolorum, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto.

2. 1456. május 27. Korlátkő

Bucsányi Osvát nyitrai ispán megerősíti a nyitrai káptalan előtt tett végrendeletét.

⁹⁰⁸ Ehelyett: *equaviter*.

Ép papíron, szöveg alatt pecsét nyomával. Mellette XVIII. századi egyszerű másolat is. DL 62594. (Motesiczky cs. lt.)

Ego Oswaldus Banus de Bwczan et de Korlathkew comes Nitriensis memorie recommendo tenore presencium, quibus incumbit, universis significans, quod quemadmodum pridem perfidorum Theucrorum crucis Christi persecutorum adversus seviciam penes et unacum regni Hungarie regnicolis⁹⁰⁹ – hinc annus puto labitur tercius – exercitui me adaptando cum fuerim mortalis et sic maiora eciam oculis meis imminencia via in eadem preponendo pericula, ne per decessum meum, a quo me tamen omnipotens Deus dignatus est hucusque conservare, cui laus et gloria in secula, posteritates et heredes meos, videlicet conthoralem, filios atque filias, necnon cognatos meos in errore sew mala dispositione reliqui contigisset, formidando et ne, quod Deus avertat, fortasse aliquis eorum de bonis et rebus meis sic relictis inordinatum, necnon litigiosam acceptarent petere divisionem, quid conthoralem pariter et filios atque filias, necnon cognatos meos de universis bonis meis et rebus tam mobilibus, quam immobilibus sic relictis de voluntate et affectu meis propriis consequi affectaverim⁹¹⁰ et voluerim, singulos adipisci cogitatione sew dispositione racionabili prehabita in presenciam capituli Nitriensis accedere curavi personaliter, ibique animo deliberato de certa voluntate et sciencia meis viva voce professus eiusdem capituli literis universa et singula optima me de hoc seculo decedente fieri debenda inseri feci atque conscribi modo testamentario in memoriam heredum et posteritatum mearum dictarum eternam, quas litteras videlicet capituli Nitriensis hucusque conservavi et feci conservari, quod iterum quomodocumque ex promissione divina egritudinis orbato multum gravi decumbens⁹¹¹ posicionem atque statum meam instabiles et periculosa considerando animadverti, in presenciam mei nonnullis probis viris, scilicet honorabili et discreto viro domino Wenceslao plebano de Zenthgewrd, Andrea Polono castellano, Andrea de Odwarcz, Petro ac Nicolao de Dovoran, necnon Petro Pazman ac Wenceslao notario fidelibus meis per vocacionem meam astantibus de retroactis litteris capituli Nitriensis super premissis meo confectis testamento in memoriam reduxi et recitavi, taliter videlicet, quod easdem litteras super eo testamento confectas me tam vivente, quam decedente nichil minoris, sed omnia equalis cum omnibus et singulis articulis inclusis robustatis, valoris et firmitatis habituras et permansuras ac res et certa bona mobilia et immobilia secundum tenorem earundem dimissura heredibus, conthorali, dicte posteritati meis pro regimine die hodierna, nichilominus hora mea postrema relinquendo commendavi harumstrarum litterarum vigore et testamento mediante cum insignio manu propria presentibus exarato et sub aperso. Data in Korlathkew, ipso die Corporis Christi, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto.

Oswaldus Banus de Buczan manu propria meam voluntatem bonam pro testamento meliori subaravi.

3. 1477. június 21. Szák.

Korlátkövi Osvát bán özvegye, Dorottya végrendelete.

Papíron, alján gyűrűs pecsét nyomával. DL 102848. (Batthyány-Apponyi lt.)

⁹⁰⁹ Ehelyett: *regniculis*.

⁹¹⁰ Ehelyett: *affectaverim*.

⁹¹¹ Ehelyett: *decombens*.

In nomine Domini amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo, sabbato videlicet proximo ante festum Nativitatis Beati Iohannis Baptiste ego Dorothea relicta condam Oswaldi Ban dicti de Korlathkew licet egra corpore, mente tamen per omnia sana coram honorabilibus ac discretis viris Francisco plebano nostro de Zak ac Gregorio plebano de Chazar, confessore videlicet nostro, necnon Benedicto plebano de Zend ac nobili Paulo de Pornak de rebus et bonis meis a Deo michi collatis condo et facio tale testamentum: item primo lego, ut testamentariam dispositionem, quam feceram in capitulo Albensi filio meo Oswaldo, videlicet quod possessionem meam Kowarcz vocatam cum duobus molendinis et uno theloneo fassa fueram eidem prefato Oswaldo filio meo, ita videlicet, quod nullus heredum aut filiarum mearum aliquam partem in ipsa predicta possessione et molendinis vel theloneo habere possit, nisi solus filius meus predictus Oswaldus, ita et nunc in articulo mortis mee eodem modo lego eidem prefato Oswaldo filio meo. Item omnia bona mea mobilia et immobilia, videlicet peccora, oves et alia animalia similiter et clenodia domus lego prenominato Oswaldo filio meo. Item lego, ut omnia bona mea, que fecerant asportare magnifici viri videlicet Iohannes et Raynoldus ac Oswaldus de Rozgon de possessione nostra Zaak vocata, nullus filiorum ac filiarum nostrarum legitime rehabere valeat nisi solus Oswaldus filius meus. Item lego, ut de frugibus meis specialibus, videlicet de puro tritico, quem seminare feci, tecturam ecclesie Beate Marie virginis in Zaak fundate prenominatus Oswaldus filius meus ordinare et renovare faciat, circa cuius operis laborem asseres iam duobus florenis aureis comparare feci, quas reperient in Wgrod. Item lego honorabili Francisco plebano meo de Zaak tres florenos auri et unum pulvinar cum linteamine ac unam dwhnam. Item lego honorabilibus viris videlicet Gregorio plebano de Chazar et Benedicto plebano de Zend duos florenos auri. Item lego, ut Dorothee ancille mee, marito videlicet copulate in ventura congregacione festi Nativitatis Beati Iohannis Baptiste emant unam tunicam duobus florenis aureis. Alia autem vestimenta et pulvinaria habet in promptu et tandem postmodum matrimonialiter tradant marito suo. Item alie ancille mee Dorothee lego, ut emant unam tunicam uno et medio florenis. Item Dorothee Cheh lego unum florenum auri, ex quo procuravit mecum in infirmitatibus meis. Item Dorothee videlicet uxori Alberti Chando lego, ut emant unam tunicam uno floreno. Item Philippo vectori meo lego unum florenum auri, et item lego pro Rictar familiari nostro pro suis serviciis duos florenos auri. Item lego, ut eisdem predictis Philippo et Rictar familiaribus meis dent duas tunicas de griseo. Item lego, ut prenominatus filius meus Oswaldus parvulum meum nomine Mycam foveat et nutriet ad maturam etatem et eidem, in quacunque possessione nostra voluerit, libertatem unius sessionis usque vitam suam tribuat eidemque tanta bona de meis bonis tribuat, quibus mediantibus idem se fovere valeat et possit. Item lego, ut filius meus predictus Oswaldus Andream de Zaak iobagionem meum usque suam vitam in eadem libertate teneat, in qua tenuit eundem dominus et maritus meus, videlicet Oswaldus vicebanus Machoviensis. Item palium meum nigrum et subam meam lego domine Sophie, uxori Andree de Uyfalw. Item lego, ut quibuscunque et cuiuscunque condicionis hominibus ego obligarer, illis omnibus filius meus Oswaldus satisfaciat, unicuique tamen illorum iuxta suam aprobatam iusticiam. Item lego, ut quicunque ex iobagionibus meis propter me fuissent fideiussores pro aliquibus debitis meis, lego, ut prefatus Oswaldus filius meus omnibus modis eosdem eliberet. Item lego, ut Symoni iudeo de Thata obligor decem florenis auri usque ad Parancza anni preteriti. Item Martinus Chethke recepit unum florenum de Symone iudeo ad rationem nostram. Item lego, ut uxori Iacobi iudei obligor tribus florenis auri. Item ad festum Nativitatis Marie obligor Iacobo iudeo parvo de Thata cum octo weka pabulis. Item eidem Iacobo iudeo obligor uno floreno auri. Item Martinus Chethke cum Petro Bery et Alberto Magno ab eodem Iacobo iudeo parvo receperunt ad

racionem meam ad emendum fenum unum florenum auri. Item Anthonio Vyda de Thata obligor uno floreno auri etc. Datum in possessione Zaak anno et die quibus supra etc.

4. 1526. július 15. Buda. / 1526. augusztus 12. Tolna melletti tábor

Részlet Korlátkövi Péter udvarmester végrendeletéből és királyi megerősítéséből.

Átírta Várdai Pál esztergomi érsek, főkancellár és helytartó 1543. február 3-án kelt bírói intézkedésében. SML Szőlősgyörögyi Jankovich cs. 4.

... Quod autem predictum castrum Lak simul cum cunctis suis pertinenciis ad ipsas dominas Annam et Elizabeth iure pertineant, quasdam litteras serenissimi principis condam domini Ludovici regis pie memorie consensuales in castris suis regiis apud oppidum Tholna positus dominica proxima ante festum Assumpcionis Beatissime [virgin]is Marie in anno gracie millesimo quingentesimo vigesimo sexto preteritum [1526. aug. 12.] in [papiro pat]enter exaratas tenorem quarundam litterarum prefati condam d[omini Petri] Korlathkewy testamentalium Bude, in festo Divisionis apostolorum in eodem anno salutis millesimo quingentesimo vigesimo sexto preterito [1526. júl. 15.] emannatarum verbaliter in s[e] habencium nostro iudiciario conspectui producendas curavit, in quibus quidem litteris testamentalibus inter alios articulos testamenti hec clausula continebatur: „Item si Dei nutu filius meus Ludovicus ex hac luce decederet ante etatem virilem vel eundem in semine deficere contingeret, extunc volo, ut omnia bona mea possessionaria per me acquisita, puta castrum Lak in Simigiensi, castellum Thalpas in de Zarand, castrum Elewskew in Posoniensi, curia cum oppido Labathlan cum eorundem pertinenciis et alia quelibet ubicunque habita in sexum femineum, videlicet filias meas, Annam, Elizabeth et Magdalenam condescendant.” Idem itaque dominus Ludovicus rex accepta supplicatione eiusdem Petri Korlathkewy magistri curie sue superinde maiestati sue porrecta regiaque benignitate exaudita prefatam eiusdem domini Petri Korlathkewy testamentariam dispositionem et ordinationem litterasque ipsius desuper confectas secundum omnes suas continencias, clausulas et articulos, in quantum eundem in ipsa generali expedicione qualitercunque interire contingeret, perpetuo valituras acceptando et approbando eisdem suum regium consensum prebuisset benivolum pariter et assensum.

5. 1546. szeptember 30. Sztrecsény.

Bucsányi Korlátkövi Borbála, Zabláti Jeromos özvegyének első végrendelete.

XVII. századi egyszerű másolat. SNA, Rod Windischgrätz, Pongrácovské písom 1546–1839. No. 55. — Borbála 1553. évi második végrendeletét l. NRA 251–26. (Filmtári jelzet: 5924. doboz.)

Anno 1546 feria quinta post festum Beati Michaelis archangeli.

Ego, Barbara Korlathkewy de Bwczan, relictā condam domini Ieronimi de Zablati coram nobilibus Thoma Bornemyzza de Lehothka a magnifico domino Francisco de Rewa cum tanquam stili palatinalis notario ad id specialiter transmissio et Ioanne Zathwczay iudice nobilium comitatus de Thwroc et Blasio Nedecky de Wrutka

tale testamentum condo, quod omnia iura possessionaria, que in castris Korlathkew et Branch, necnon in bonis possessionariis Czazo, Cyffer, Hwboka, Bahun, quos pater meus, d(ominus) Oswaldus Korlathkewy paratis pecuniis emerat, una cum bonis, quas in Wyrthes, in pertinentiis Beczr una cum domino Gasparo Paczay communem habeo, lego testamentaliter primo filie mee, domine Anne domini Nicolai Koztka consorti et filiabus eiusdem, Anne et Barbare, et etiam illis, si qui ex gratia Dei in posterum nascerentur, secundo filiis et filiabus egregii domini Bwriany Sellendorf de Horwspark natis ex generosa domina Magdalena, filia eiusdem domine Barbare Korlathkewy, videlicet Stephano et Georgio, necnon filiabus Elizabeth et Anne, tertio egregio domino Ioanni Hrussoy, necnon filie Margarethe de egregia domina Frusina de Leva nate, necnon Michaeli filio suo ex domina Anna de Podmanyn nato, sub hac autem condicione, si contingeret dominum Ioannem Russoy de vivis excedere, extunc partem illorum amici et consanguinei prenominati interim, quo filii et filie pervenerint ad maturam etatem, possideant; quarto egregii Stanislai Lubomersky Sebastiano et Katherine, quos habet ex domina Barbara, filia domine Barbare Korlathkewy, quinto domine Marthe consorti egregii domini Ignatii Farkas de Besse. Possessiones etiam Rakws et Thagya in comitatu Feyerwar habitas testamentaliter lego filiis prenomatis, portionem etiam possessionariam in possessionibus Mak et Apostol et mediam partem possessionis Mynthzenth et possessiones Bana et Zenthpal, rursum portiones possessionarias in utraque Sook et Athrak et aliis possessionibus, que pertineant ad utrumque Sook, lego filiis prescriptis; omnes res mobiles, que me bono iure concernant, lego filiis prelibatis. Item domina prescripta domino Sigismundo Korlathkewi tanquam ad manus fideles gratia tutoris conservationis dederat attinentias argenteas super quatuor equos, in quibus elaborate erant septem marce argenti, anulumque aureum manuum, in quo erant novem aurei, et etiam calcaria argentea duodecim, ex quibus quatuor restituit, octo apud eum una cum equo uno gradario nigri coloris remanserunt. Has res prescriptas lego filiis meis. Rursum post obitum domini Ioannis Possorman quinque equi remanserunt apud dominum Sigismundum Korlathkewi una cum omnibus instrumentis necessariis, quos filiis meis prescriptis lego. Item cuppas deauratas tres magnas et etiam mediocres quinque super cooperturam [...]us cuppe sunt ex ciso lilipom(?) tres, item pelvem unum, amphora lavator[ia ...] prefata impignoravit pie memorie condam domino Ioanni Dobrawyzky in florenis ce[n]tum et quinquaginta, cumque summa pecuniaria possessionem Lazkar impignoratam redemit. Illas res argenteas lego filiis meis. Item domina prescripta fassa est, quod pater ipsius dominus Oswaldus Korlathkewy cum esset in humanis, hereditates meas domine prescripte in possessione Werth et Zenthpal pignori locaverat in fl(orens) II^m, et solvit illam pecuniam in redemptionem castri Berencz, et idem Oswaldus Korlathkewi arcem Hegyes in comitatu Zaladiensi sitam impignoravit in florenis mille, et illam etiam summam pecuniarum in redemptionem arcis Berencz. Ex illis tribus millibus florenis domine prescripte cedit florenos mille, quos legavit filiis prescriptis.

In postrema sua voluntate domina prescripta commendat negotium liberorum suorum domino Reway etc., ut dominus Reway in recuperandis bonis prescriptis, que concernerent bono iure suos liberos, ageret pium et bonum patronum, cum et alioqui pie reminiscencie d(ominus) Ioannes Wosserman, secundus maritus domine prescripte non fuit alienus a consanguinitate domini Reway. Datum et conscriptum in arce Ztrezchen, feria quinta post festum Beati Michaelis archangeli, anno 1546.

III. Itineráriumok

I. Osvát

1435. máj. 18–20.	Nagyszombat (Pozsony m.) ⁹¹²
1437. ápr. 28.	Bagonya (Nyitra m.) ⁹¹³
1445. febr. 27.	Palota (Veszprém m.) ⁹¹⁴
1445. szept. 10.	Csanád (Csanád m.) ⁹¹⁵
1445. okt. 4.	Nagyfalu (Baranya m.) ⁹¹⁶
1446. jún. 26.	Pest (Pest m.) ⁹¹⁷
1446. júl. 18.	Nagyfalu (Baranya m.) ⁹¹⁸
1446. okt. 8.	Buda (Pilis m.) ⁹¹⁹
1447. febr. 9.	Óbuda (Pilis m.) ⁹²⁰
1447. szept. 20.	Buda (Pilis m.) ⁹²¹
1447. nov. 6.	Buda (Pilis m.) ⁹²²
1448. jún. 24.	Bács (Bács m.) ⁹²³
1448. nov. 29.	Pétervárad (Szerém m.), később: Szendrő ⁹²⁴
1448. dec. 27.	Szeged (Csongrád m.) ⁹²⁵
1449. júl. 4.	Buda (Pilis m.) ⁹²⁶
1449. júl. 12.	Buda (Pilis m.) és Pest (Pest m.) ⁹²⁷
1449. júl. 20.	Korlátkö (Nyitra m.) ⁹²⁸
1449. júl. 26.	Nádas (Pozsony m.) ⁹²⁹
1449. júl. 27.	Éleskő (Pozsony m.) ⁹³⁰
1449. dec. 3.	Szata (Valkó m.) ⁹³¹
1450. jan. 25.	Buda (Pilis m.) ⁹³²
1450. febr. 11.	Korlátkö (Nyitra m.) ⁹³³
1450. szept. 19.	Püspöki (Pozsony m.) ⁹³⁴
1450. szept. 24.	Pozsony (Pozsony m.) ⁹³⁵
1450. dec. 16.	Korlátkö (Nyitra m.), előtte a délvidéken ⁹³⁶
1450. dec. 19.	Korlátkö (Nyitra m.) ⁹³⁷

⁹¹² 1435. máj. 18. DF 279602. – 1435. máj. 20. DF 226201., DF 279604.

⁹¹³ DF 225456.

⁹¹⁴ DL 102497.

⁹¹⁵ DL 102827.

⁹¹⁶ DF 260025.

⁹¹⁷ DL 13933.

⁹¹⁸ DF 260031.

⁹¹⁹ DL 62590., DL 102828.

⁹²⁰ DL 104992.

⁹²¹ Héderváry I. 251.

⁹²² DL 102830.

⁹²³ DL 13239.

⁹²⁴ Zichy IX. 205.

⁹²⁵ DL 102831.

⁹²⁶ DL 102833.

⁹²⁷ DL 102832., DF 225890. (De: mindkettő *dicitur nobis* formulával.)

⁹²⁸ DL 102832. (A korlátközi uradalom iktatása; ezen a következő adatok alapján Osvát is jelen lehetett.)

⁹²⁹ DL 102834. (Nádasd nevű birtoka iktatása, ezen a következő adat alapján ő is jelen lehetett.)

⁹³⁰ DF 225603. (Szomszédként van jelen az éleskői uradalom iktatásán.)

⁹³¹ DL 13239.

⁹³² Apponyi I. 305–306.

⁹³³ DF 243070. (Évszám nélküli levele)

⁹³⁴ DF 279636.

⁹³⁵ DF 277071.

⁹³⁶ DL 48273. (Saját levele)

⁹³⁷ DF 242326. (Saját levele)

1451. márc. 27.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹³⁸
1451. máj. 1.	Korlátók (Nyitra m.) ⁹³⁹
1451. nov. 7.	Buda (Pilis m.) ⁹⁴⁰
1453. jan. 31.	Pozsony (Pozsony m.) ⁹⁴¹
1453. ápr. 9.	Éleskő (Pozsony m.) ⁹⁴²
1453. szept. 15.	Pozsony (Pozsony m.) ⁹⁴³
1454. júl. 2. k.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁴⁴
1454. júl. 4.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁴⁵
1454. szept. 14.	Újlak (Szerém m.) ⁹⁴⁶
1454. okt. 24.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁴⁷
1454. nov. 14.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁴⁸
1454. dec. 19.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁴⁹
1455. febr. 1.	Buda (Pilis m.) ⁹⁵⁰
1455. febr. 6.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁵¹
1455. febr. 22.	Korlátók (Nyitra m.) ⁹⁵²
1455. ápr. 25.	Bécs (Ausztria) ⁹⁵³
1455. aug. 27.	Visegrád (Pilis m.) ⁹⁵⁴
1455. okt. 7.	Szomolány (Pozsony m.) ⁹⁵⁵
1455. nov. 10.	Vasvár (Vas m.) ⁹⁵⁶
1456. ápr. 30.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁵⁷
1456. máj. 27.	Korlátók (Nyitra m.) ⁹⁵⁸

István

1462. máj. 8.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁵⁹
1469. ápr. 10.	Pozsony (Pozsony m.) ⁹⁶⁰
1471. máj. 14.	Berencs (Nyitra m.) ⁹⁶¹
[1465–1471 között]	Korlátók (Nyitra m.) ⁹⁶²

Mihály

1469. ápr. 10.	Pozsony (Pozsony m.) ⁹⁶³
----------------	-------------------------------------

⁹³⁸ DL 44598. (Neki zálogosítanak.)
⁹³⁹ DF 243069. (Saját levele)
⁹⁴⁰ DL 102835.
⁹⁴¹ DL 102842., vö. 1453. márc. 12. DL 14655.
⁹⁴² DL 14635. (Szentgyörgyi Osvát bán néven szomszédként jelen van az éleskői uradalom iktatásánál.)
⁹⁴³ DL 104995.
⁹⁴⁴ DL 73376. (Csonka oklevél, évszám hiányzik.)
⁹⁴⁵ DL 62590.
⁹⁴⁶ DL 102837.
⁹⁴⁷ DL 59460.
⁹⁴⁸ DL 59461.
⁹⁴⁹ DL 59462.
⁹⁵⁰ DL 104999. (*Dicitur nobis* formula)
⁹⁵¹ DL 59465.
⁹⁵² DL 104999. (Korlátók iktatása)
⁹⁵³ DF 279652.
⁹⁵⁴ DF 226124.
⁹⁵⁵ DF 226124. (Talán jelen volt a szomolányi iktatásán)
⁹⁵⁶ DL 15006., téves dátummal: Sopron vm. II. 348–349.
⁹⁵⁷ DL 62593. (Végrendelet)
⁹⁵⁸ DL 62594. (Végrendelet megerősítése)
⁹⁵⁹ DL 15720.
⁹⁶⁰ DF 279692. (Vele együtt jelen van testvére, Mihály is)
⁹⁶¹ DL 102871. (Szomszédként a berencsi uradalom iktatásánál. Vele együtt testvérei, Mihály és Osvát is jelen vannak.)
⁹⁶² DF 240916. (Saját levele)

1471. máj. 14.	Berencs (Nyitra m.) ⁹⁶⁴
1472. jún. 7.	Berencs (Nyitra m.) ⁹⁶⁵

II. Osvát

[1465–1471 között]	Pozsony, egyetem (Pozsony m.) ⁹⁶⁶
1471. máj. 14.	Berencs (Nyitra m.) ⁹⁶⁷
1474. júl. 12.	Tata (Komárom m.), előtte királyi szolgálatban ⁹⁶⁸
1481. szept. 27.	Buda (Pilis m.) ⁹⁶⁹
1482. febr. 24.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁰
1488. máj. 5.	Nyitra (Nyitra m.) ⁹⁷¹
1488. szept. 8. előtt	Pozsony (Pozsony m.) ⁹⁷²
1492. márc. 23.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷³
1492. jún. 3.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁴
1492. okt. 30.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁵
1494. febr. 9.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁶
1494. febr. 11.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁷
1494. febr. 25.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁸
1494. márc. 6.	Buda (Pilis m.) ⁹⁷⁹
1494. márc. 11.	Buda (Pilis m.) ⁹⁸⁰
1495. jan. 11.	Valpó (Baranya m.), előtte Szank (Baranya m.) ⁹⁸¹
1495. jan. 24.	Valpó (Baranya m.), előtte Atya (Valkó m.) ⁹⁸²
1495. márc. 10.	Pécs (Baranya m.) ⁹⁸³
1495. márc. 27.	Pécs (Baranya m.) ⁹⁸⁴
1495. máj. 19.	Buda (Pilis m.) ⁹⁸⁵
1495. jún. 5.	Buda (Pilis m.) ⁹⁸⁶
1495. jún. 7.	Buda (Pilis m.) ⁹⁸⁷
1495. jún. 20–30.	Buda (Pilis m.) ⁹⁸⁸
1495. júl. 5.	Buda (Pilis m.), utána Visegrád, Tata és Komárom (Komárom m.) ⁹⁸⁹
1495. aug. 10.	Buda (Pilis m.) ⁹⁹⁰

⁹⁶³ DF 279692. (Vele együtt jelen van testvére, Mihály is)

⁹⁶⁴ DL 102871. (Szomszédként a berencsi uradalom iktatásánál. Vele együtt testvérei, István és Osvát is jelen vannak.)

⁹⁶⁵ DL 102871. (Királyi ember Berencs iktatásánál)

⁹⁶⁶ DF 240916. (Korlátkövi István írja, hogy testvérét Pozsonyba küldi az egyetemre)

⁹⁶⁷ DL 102871. (Szomszédként a berencsi uradalom iktatásánál. Vele együtt testvérei, István és Mihály is jelen vannak.)

⁹⁶⁸ Héderváry II. 375–376.

⁹⁶⁹ DL 73161.

⁹⁷⁰ DL 73161.

⁹⁷¹ DL 107083.

⁹⁷² DF 227523. (Nem biztos, Lónyai Albert a részére tesz bevallást)

⁹⁷³ DL 32510.

⁹⁷⁴ DL 89029.

⁹⁷⁵ Apponyi I. 373–377.

⁹⁷⁶ ENGEL, Geschichte 85.

⁹⁷⁷ ENGEL, Geschichte 87.

⁹⁷⁸ ENGEL, Geschichte 87.

⁹⁷⁹ ENGEL, Geschichte 88.

⁹⁸⁰ ENGEL, Geschichte 89.

⁹⁸¹ ENGEL, Geschichte 64.

⁹⁸² ENGEL, Geschichte 66.

⁹⁸³ ENGEL, Geschichte 72.

⁹⁸⁴ ENGEL, Geschichte 74.

⁹⁸⁵ ENGEL, Geschichte 116.

⁹⁸⁶ ENGEL, Geschichte 116.

⁹⁸⁷ ENGEL, Geschichte 116. („dispensatori” – név nélkül)

⁹⁸⁸ ENGEL, Geschichte 118. „Fridericus Almanus et Korlath [!] dispensatores et familiares”.)

⁹⁸⁹ ENGEL, Geschichte 121.

1495. aug. 16.	Buda (Pilis m.) ⁹⁹¹
1495. aug. 25.	Buda (Pilis m.) ⁹⁹²
1495. aug. 28.	Buda (Pilis m.) ⁹⁹³
1495. szept. 5.	Visegrád (Pilis m.) ⁹⁹⁴
1495. szept. 11.	Buda (Pilis m.) ⁹⁹⁵
1495. szept. 28.	Csákvár (Fejér m.) ⁹⁹⁶
1495. okt. 4.	Tata (Komárom m.) ⁹⁹⁷
1495. okt. 6.	Csákvár (Fejér m.) ⁹⁹⁸
1495. okt. 25.	Szeged (Csongrád m.) ⁹⁹⁹
1495. okt. 31.	Csanád (Csanád m.) ¹⁰⁰⁰
1495. nov. 24.	Bács (Bács m.) ¹⁰⁰¹
1495. dec. 13.	Bács (Bács m.) ¹⁰⁰²
1495. dec. 29.	Bács (Bács m.) ¹⁰⁰³
1498. márc. 6.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁰⁴
1498. márc. 9.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁰⁵
1498. okt. 12.	Pannonhalma (Győr m.) ¹⁰⁰⁶
1499. márc. 13.	Pannonhalma (Győr m.) ¹⁰⁰⁷
1499. ápr. 16.	Komárom (Komárom m.) ¹⁰⁰⁸
1499. aug. 26.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁰⁹
1500. máj. 15.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁰
1500. jún. 30.	Komárom (Komárom m.) ¹⁰¹¹
1500. aug. 12.	Pannonhalma (Győr m.) ¹⁰¹²
1501. ápr. 15.	Buda (Komárom m.) ¹⁰¹³
1501. máj. 8.	Pest (Pest m.) ¹⁰¹⁴
1501. máj. 13.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁵
1501. máj. 19.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁶
1501. júl. 10.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁷

⁹⁹⁰ ENGEL, Geschichte 168. (Nem biztos; az ő hatalma alatt álló szekerek javítására adnak ki pénzt.)

⁹⁹¹ ENGEL, Geschichte 168. („dispensatori” – név nélkül.)

⁹⁹² ENGEL, Geschichte 169. (Nem biztos, ekkor egy „dispensator coci” említve, valamint, hogy Korlátkövi utasítására készítettek el egy craticula-t.)

⁹⁹³ ENGEL, Geschichte 170. (Előtte vadászaton a királlyal.)

⁹⁹⁴ DL 46323., DL 58211., DL 58217.

⁹⁹⁵ ENGEL, Geschichte 171.

⁹⁹⁶ DL 101877.

⁹⁹⁷ ENGEL, Geschichte 173. — Gyanús: itt Korlátkövinek Tatára küldi a kincstartó a királyi konyhákra szánt 100 forintot. Feltehetően tévedés, hiszen ekkor a király és vele Osvát is minden bizonnyal Csákvárott tartózkodott.

⁹⁹⁸ ENGEL, Geschichte 173.

⁹⁹⁹ DL 89029., ENGEL, Geschichte 176.

¹⁰⁰⁰ ENGEL, Geschichte 176. (Nem biztos, lószerszámokat vesznek itt a Korlátkövi hatalma alatt álló királyi lovakhoz.)

¹⁰⁰¹ ENGEL, Geschichte 177.

¹⁰⁰² ENGEL, Geschichte 179.

¹⁰⁰³ ENGEL, Geschichte 180.

¹⁰⁰⁴ DL 102861.

¹⁰⁰⁵ DL 105065.

¹⁰⁰⁶ DL 102862.

¹⁰⁰⁷ DL 58201.

¹⁰⁰⁸ DL 46482. (Megyei oklevél intitulario-jában.)

¹⁰⁰⁹ DL 62632.

¹⁰¹⁰ Podmaniczky I. 345–350.

¹⁰¹¹ DF 274184. (Megyei oklevél intitulario-jában.)

¹⁰¹² DL 107123.

¹⁰¹³ DL 102865.

¹⁰¹⁴ DL 26073., DL 58211., DL 101877.

¹⁰¹⁵ DF 273347.

¹⁰¹⁶ DL 34125., DL 102866.

¹⁰¹⁷ DL 102867.

1501. júl. 17.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁸
1501. aug. 17.	Buda (Pilis m.) ¹⁰¹⁹
1502. márc. 17.	Prága (Csehország) ¹⁰²⁰
1502. ápr. 16.	Csejte (Nyitra m.) ¹⁰²¹
1502. jún. 1.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²²
1502. okt. 5.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²³
1503. máj. 9.	Komárom (Komárom m.) ¹⁰²⁴
1503. máj. 31.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²⁵
1504. febr. 26.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²⁶
1504. aug. 13.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²⁷
1504. nov. 11.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²⁸
1504. nov. 21.	Buda (Pilis m.) ¹⁰²⁹
1505. febr. 2.	[Buda] (Pilis m.) ¹⁰³⁰
1506. dec. 8.	Piotrków (Lengyelország) ¹⁰³¹
1507. dec. 27.	Mielnik (Litvánia), utána Krakkó ¹⁰³²
1507. jan. 24.	Krakkó (Lengyelország) ¹⁰³³
1507. máj. 28.	Buda (Pilis m.) ¹⁰³⁴
1507. jún. 15.	Buda (Pilis m.), majd Székelyföld és Moldva ¹⁰³⁵
1508. [okt–dec.]	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰³⁶
1509. jan. 24.	Nagyszombat (Pozsony m.), majd Lengyelország ¹⁰³⁷
1509. nyár	Buda (Pilis m.) ¹⁰³⁸
1509. nov. 1.	Lwów (Lengyelország) ¹⁰³⁹
1509. nov. 10.	Lwów (Lengyelország) ¹⁰⁴⁰
1509. dec. 22.	Kameniec (Lengyelország) ¹⁰⁴¹
1509. jan. 17.	Kameniec (Lengyelország) ¹⁰⁴²
1509. márc. 20.	Krakkó (Lengyelország) ¹⁰⁴³
1510. jún. 20.	Tata (Komárom m.) ¹⁰⁴⁴

¹⁰¹⁸ DF 273345.

¹⁰¹⁹ DL 102868.

¹⁰²⁰ DF 273642.

¹⁰²¹ DF 273348. (Bizonytalan, birtokadományt kap fiaival, de fia, Péter szolgálataira tekintettel)

¹⁰²² DL 73168.

¹⁰²³ DF 273349.

¹⁰²⁴ DF 278338. (Megyei oklevél intitutatio-jában.)

¹⁰²⁵ DL 102872.

¹⁰²⁶ DL 21257.

¹⁰²⁷ DL 89027.

¹⁰²⁸ DL 103066.

¹⁰²⁹ DL 88916.

¹⁰³⁰ DF 273347. (Keltezési hely sérült)

¹⁰³¹ KUBINYI, Kakas 209., vö. Acta Tom. I. 11., 14.

¹⁰³² DIVÉKY, Zsigmond 223., vö. dec. 31. Acta Tom. I. 11., 14. (Mielnikben a lengyel követek meghívják Zsigmondot a trónra.)

¹⁰³³ Krakkó 2–3., vö. ifj. Osvát itteni életrajzával.

¹⁰³⁴ DF 289016.

¹⁰³⁵ DL 73176.

¹⁰³⁶ HMBK Prot. 1. 160–161. (DF 279998.) — Dátum nélküli oklevél, okt. 28. és dec. 7. oklevelek között. — A király október végén–november elején Pozsonyban tartózkodott, nyilván Osvát az ő kíséretében érkezett (DF 227640–227642.). — Valamikor 1509 április előtt Osvát Cobor Imrével együtt tartózkodott Pozsonyban, nem kizárt, hogy ez is ide értendő (DF 241035.).

¹⁰³⁷ Ulászló király utasítása Zsigmond lengyel királyhoz küldendő követe, Korlátközi Osvát számára. Kiadása: IVÁNYI, Adalékok 187–189. (DL 36351.) — Az oklevél keltezési helyet ugyan nem tartalmaz, a király azonban ekkor Nagyszombatban tartózkodott, l. pl. DF 227644., Sopron I/6. 247–248.

¹⁰³⁸ Acta Tom. I. 41–42. (A királyi tanács ülése és a lengyel követek fogadása.)

¹⁰³⁹ Acta Tom. I. 46.

¹⁰⁴⁰ DF 288972.

¹⁰⁴¹ Acta Tom. I. 56–60.

¹⁰⁴² Acta Tom. I. 56–60.

¹⁰⁴³ Acta Tom. I. 60.

1510. aug. 17.	Komárom (Komárom m.) ¹⁰⁴⁵
1510. szept. 9.	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰⁴⁶
1511. máj. 18.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁴⁷
1511. máj. 24.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁴⁸
1511. okt. 19.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁴⁹

Péter

1502. ápr. 16.	Csejte (Nyitra m.) ¹⁰⁵⁰
1504. nov. 21.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁵¹
1506. okt. 29.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁵²
1507. aug. 25.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁵³
1508. jan. 30.	Nagyvárad (Bihar m.) ¹⁰⁵⁴
1509. jan. 16.	Arad (Arad m.) ¹⁰⁵⁵
1510. aug. 17.	Komárom (Komárom m.) ¹⁰⁵⁶
1510. okt. 8.	Nagyszombat (Pozsony m.) ¹⁰⁵⁷
1511. máj. 18.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁵⁸
1511. máj. 24.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁵⁹
1511. nov. 30.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁰
1512. jan. 10.	Pannonhalma (Győr m.) ¹⁰⁶¹
1512. júl. 22.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶²
1512. szept. 8.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶³
1513. febr. 11.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁴
1513. márc. 7.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁵
1514. ápr. 8.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁶
1514. nov. 1–3.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁷
1514. nov. 18.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁶⁸
1515. máj. 11.	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰⁶⁹
1515. jún. 9.	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰⁷⁰
1515. jún. 22.	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰⁷¹
1515. júl. 22.	Bécs (Ausztria) ¹⁰⁷²

¹⁰⁴⁴ DF 288975.

¹⁰⁴⁵ Podmaniczky I. 603-607. (DL 22058, DL 22059.)

¹⁰⁴⁶ HMBK Prot. I. 254-255. (DF 279998.) — Neki adnak el jobbágytelkeket, nem biztos, hogy jelen van.

¹⁰⁴⁷ DL 103127.

¹⁰⁴⁸ DF 260425. — Valószínűleg ugyanezen a napon kelt egy sérült keltezésű oklevél is: DL 104244.

¹⁰⁴⁹ Podmaniczky II. 40–41. (DL 22212.)

¹⁰⁵⁰ DF 273348.

¹⁰⁵¹ DL 88916.

¹⁰⁵² DL 93724.

¹⁰⁵³ DL 94675. (Regesztá: KARÁCSONYI, Pongrácz, 2. közl. 522.)

¹⁰⁵⁴ DL 94693.

¹⁰⁵⁵ DL 94705.

¹⁰⁵⁶ Podmaniczky I. 603-607. (DL 22058, DL 22059.)

¹⁰⁵⁷ DL 90509.

¹⁰⁵⁸ DL 103127.

¹⁰⁵⁹ DL 104244. (Keltezésére l. ifj. Osvát itineráriumát, erről a napról.)

¹⁰⁶⁰ Magyar-zsidó oklevéltár I. kötet. Szerk. Friss Ármán. Bp. 1903. 278–279.

¹⁰⁶¹ DL 89014.

¹⁰⁶² Eszterházy I. 152-155.

¹⁰⁶³ DL 84071.

¹⁰⁶⁴ PRT III. 647., PRT III. 647–648.

¹⁰⁶⁵ DL 47034., DL 89026., DL 89029., DL 102875.

¹⁰⁶⁶ DF 282938.

¹⁰⁶⁷ DF 282937.

¹⁰⁶⁸ DL 48498. (Saját levele)

¹⁰⁶⁹ DL 73194. (Kiadása: Győr 142–143.)

¹⁰⁷⁰ DL 24348.

¹⁰⁷¹ DL 47111.

1515. nov. 19.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷³
1516. jan. 6.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁴
1516. nov. 27.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁵
1517. márc. 27.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁶
1517. nov. 6.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁷
1517. nov. 18.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁸
1518. máj. 29.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁷⁹
1518. dec. 17.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁰
1519. jan. 24–25.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸¹
1519. jan. 31.	Esztergom (Esztergom m.) ¹⁰⁸²
1519. márc. 29.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸³
1519. aug. 30.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁴
1519. szept. 16.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁵
1519. okt. 27.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁶
1520. márc. 3.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁷
1520. jún. 14.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁸
1520. jún. 20.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁸⁹
1520. jún. 27.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁹⁰
1520. okt. 16.	Pozsony (Pozsony m.) ¹⁰⁹¹
1520. nov. 17.	Berencs (Nyitra m.) ¹⁰⁹²
1520. dec. 27.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁹³
1521. jan. 12.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁹⁴
1521. febr. 14.	Buda (Pilis m.), utána Holics (Nyitra m.) ¹⁰⁹⁵
1521. okt. 7.	Pécs (Baranya m.), előtte a Nándorfehérvár felmentésére indított hadjáratban ¹⁰⁹⁶
1521. okt. 21.	Pécs (Baranya m.) ¹⁰⁹⁷
1522. febr. 22.	Buda (Pilis m.) ¹⁰⁹⁸
1522. máj. 10.	Prága (Csehország) ¹⁰⁹⁹
1522. máj. 20.	Bécs (Ausztria) ¹¹⁰⁰
1522. aug. 5.	Berencs (Nyitra m.) ¹¹⁰¹

¹⁰⁷² KUBINYI, Bárók 205., KUBINYI, Sárkány Ambrus 277.

¹⁰⁷³ DF 273387.

¹⁰⁷⁴ DL 102878.

¹⁰⁷⁵ DF 236381.

¹⁰⁷⁶ DF 262522. (Vasvári regeszták 646. sz.)

¹⁰⁷⁷ Teleki II. 357–359.

¹⁰⁷⁸ Teleki II. 360–361.

¹⁰⁷⁹ DL 30290.

¹⁰⁸⁰ DL 29636.

¹⁰⁸¹ DL 82510. – DF 208670.

¹⁰⁸² DL 71825. (Nem biztos, hogy jelen van; Bakóc bíboros a részére tesz bevallást az országbíró előtt)

¹⁰⁸³ DL 62047.

¹⁰⁸⁴ DL 47312.

¹⁰⁸⁵ DL 82532.

¹⁰⁸⁶ Justh 708. sz.

¹⁰⁸⁷ Justh 720. sz.

¹⁰⁸⁸ DL 23406.

¹⁰⁸⁹ DF 210436.

¹⁰⁹⁰ DL 23414.

¹⁰⁹¹ DF 226514. (Neki bocsátanak birtokot zálogba. Ekkor a király is itt tartózkodik, tehát vélhetően Péter is.)

¹⁰⁹² DF 226512.

¹⁰⁹³ DL 39227.

¹⁰⁹⁴ DL 102884. (Cobor Gáspár pénzt vesz tőle kölcsön.)

¹⁰⁹⁵ DF 279834. (A király kiküldi Korlátkövét és Trenka Györgyöt egy holicai uradalomra vizsgálatra.)

¹⁰⁹⁶ Szerbia 355–356.

¹⁰⁹⁷ DF 271089.

¹⁰⁹⁸ DL 23617., DL 104412.

¹⁰⁹⁹ IVÁNYI, Adalékok 333–334. (DL 24399.)

¹¹⁰⁰ Uo.

¹¹⁰¹ DF 279920. (Kiadás: Magyar-zsidó okl. 318–320.)

1522. aug. 21.	Berencs (Nyitra m.) ¹¹⁰²
1522. szept. 29.	Prága (Csehország), utána Nürnberg (Németország) ¹¹⁰³
1522. dec. 22.	Nürnberg (Németország) ¹¹⁰⁴
1523. jún. 15.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁰⁵
1523. júl. 10.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁰⁶
1523. szept. 22.	Esztergom (Esztergom m.) ¹¹⁰⁷
1523. okt. 27.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹⁰⁸
1523. nov. 16.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹⁰⁹
1523. dec. 6.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹¹⁰
1523. dec. 9–10.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹¹¹
1524. jan. 3.	Nádas (Pozsony m.) ¹¹¹²
1524. jan. 28.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹¹³
1524. ápr. 29.	Esztergom (Esztergom m.) ¹¹¹⁴
1524. jún. 4.	Buda[?] (Pilis m.) ¹¹¹⁵
1524. nov. 21.	Buda (Pilis m.) ¹¹¹⁶
1524. dec. 7.	Buda (Pilis m.) ¹¹¹⁷
1525. febr. 2.	Buda (Pilis m.) ¹¹¹⁸
1525. febr. 15.	Buda (Pilis m.) ¹¹¹⁹
1525. máj. 22.	Buda (Pilis m.) ¹¹²⁰
1525. jún. 15.	Buda (Pilis m.) ¹¹²¹
1525. jún. 23–24.	Zólyom (Zólyom m.), később Selmecbánya ¹¹²²
1525. jún.–júl.	Hatvani országgyűlés (Heves m.) ¹¹²³
1525. okt. 13–14.	Buda (Pilis m.) ¹¹²⁴
1525. nov. 22. körül	Komárom megye, közgyűlés ¹¹²⁵
1526. márc. 3.	Buda (Pilis m.) ¹¹²⁶
1526. márc. 17. e.	Buda (Pilis m.) ¹¹²⁷
1526. júl. 15.	Buda (Pilis m.) ¹¹²⁸
1526. aug. 12.	Tolnai tábor (Tolna m.) ¹¹²⁹
1526. aug. 29.	Mohács (Baranya m.) †

¹¹⁰² VARSIK 119–120. (Saját levele)

¹¹⁰³ IVÁNYI, Adalékok 344–349. (DL 36351.) — Az oklevél szept. 29-én kelt, de a nürnbergi gyűlés szept. 1-én kezdődött.

¹¹⁰⁴ IVÁNYI, Adalékok 350–352. (DL 36351.)

¹¹⁰⁵ DL 93842.

¹¹⁰⁶ DL 38076.

¹¹⁰⁷ DL 101573.

¹¹⁰⁸ Szydlowiecki 148. old.

¹¹⁰⁹ Szydlowiecki 175. old.

¹¹¹⁰ DL 102885.

¹¹¹¹ Szydlowiecki 198–199. old.

¹¹¹² DF 227368.

¹¹¹³ KUBINYI, Mohács 87. (163. jegyzet, DL 82631.)

¹¹¹⁴ DL 70113.

¹¹¹⁵ DL 71177. (Kelethely nélkül, Korlátkövi, Sárkány és Verbőci mint király által kijelölt bírák ítékeznek Szikszó mezőváros ügyében, Perényi Gábor és Kassa város között.)

¹¹¹⁶ Justh 554. sz.

¹¹¹⁷ DL 73234.

¹¹¹⁸ FRAKNÓI, Számadási könyv 69.

¹¹¹⁹ DL 72211. (Kelethely nélkül, másolat kiadása a királyi könyvekből.)

¹¹²⁰ DL 24148.

¹¹²¹ FRAKNÓI, Számadási könyv 200.

¹¹²² DL 47616. (Kiadás: RATKOŠ 42.); RATKOŠ 45.

¹¹²³ Lándorfejérvár 34. (Verbőci nádorságának kihirdetése)

¹¹²⁴ DL 103150–103151. (Az első kelethely nélküli feljegyzés.)

¹¹²⁵ DL 24223.

¹¹²⁶ DF 227497. (Saját levele)

¹¹²⁷ Mon. Vat. II/1. 338.

¹¹²⁸ SML Jankovich 4. (Saját végrendelete.)

¹¹²⁹ SML Jankovich 4.

János

1504. nov. 21.	Buda (Pilis m.) ¹¹³⁰
1511. máj. 24.	Buda (Pilis m.) ¹¹³¹
1512. jan. 10.	Pannonhalma (Győr m.) ¹¹³²
1523. jan. 2–3.	Buda (Pilis m.) ¹¹³³
1524. jan. 3.	Stomfa (Pozsony m.) ¹¹³⁴

Antal

1511. máj. 24.	Buda (Pilis m.) ¹¹³⁵
1512. jan. 10.	Pannonhalma (Győr m.) ¹¹³⁶
1513. márc. 7.	Buda (Pilis m.) ¹¹³⁷
1522. márc. 24. e.	Délvidék ¹¹³⁸
1525. márc. 15.	Buda (Pilis m.) ¹¹³⁹
1525. ápr. 7.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴⁰
1525. ápr. 13.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴¹
1525. júl. 1.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴²
1526. okt. 1.	Szenic (Nyitra m.) ¹¹⁴³

Zsigmond

1513. márc. 7.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴⁴
1525. ápr. 7.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴⁵
1525. ápr. 13.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴⁶
1525. júl. 1.	Buda (Pilis m.) ¹¹⁴⁷
1529. jún. 18.	Korlátkő (Nyitra m.) ¹¹⁴⁸
1529. jún. 24.	Szenic (Nyitra m.) ¹¹⁴⁹
1529. jún. 29.	Szenic (Nyitra m.) ¹¹⁵⁰
1535. máj. 5.	Nagyszombat (Pozsony m.) ¹¹⁵¹
1537. aug. 9.	Korlátkő (Nyitra m.) ¹¹⁵²
1540. máj. 22.	Pozsony (Pozsony m.) ¹¹⁵³

¹¹³⁰ DL 88916.

¹¹³¹ DL 104244. (Keltezésére l. ifj. Osvát itineráriumát, erről a napról.)

¹¹³² DL 89014.

¹¹³³ HMBK Prot. 4. 23–29. (DF 287760.)

¹¹³⁴ DF 227368.

¹¹³⁵ DL 104244. (Keltezésére l. ifj. Osvát itineráriumát, erről a napról.)

¹¹³⁶ DL 89014.

¹¹³⁷ DL 102875.

¹¹³⁸ Alsó-Szlavóniai okm. 288. old. (A minap Bátori István nádorhoz küldte a király. Az oklevél Némethbródban kelt.)

¹¹³⁹ FRAKNÓI, Számadási könyv 107.

¹¹⁴⁰ FRAKNÓI, Számadási könyv 133.

¹¹⁴¹ FRAKNÓI, Számadási könyv 139.

¹¹⁴² FRAKNÓI, Számadási könyv 224.

¹¹⁴³ Történelmi Tár 1897. 336.

¹¹⁴⁴ DL 102875.

¹¹⁴⁵ FRAKNÓI, Számadási könyv 133.

¹¹⁴⁶ FRAKNÓI, Számadási könyv 139.

¹¹⁴⁷ FRAKNÓI, Számadási könyv 224.

¹¹⁴⁸ AMT Missiles ad civitatem 152. (Saját levele)

¹¹⁴⁹ VARSIK 137. (Saját levele)

¹¹⁵⁰ AMT Missiles ad civitatem 117. (Saját levele)

¹¹⁵¹ AMT Missiles ad civitatem 279. (Saját oklevele)

¹¹⁵² VARSIK 190. (Saját levele)

¹¹⁵³ HMBK 33–7–11.

1541. máj. 11.	Korlátköz (Nyitra m.) ¹¹⁵⁴
1541. máj. 18. előtt	Sempte (Nyitra és Pozsony m.) ¹¹⁵⁵
1543. máj. 30.	Nagyszombat (Pozsony m.) ¹¹⁵⁶
1543. jún. 19.	Nagyszombat (Pozsony m.) ¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁴ VARSIK 222–223. (Saját levele)

¹¹⁵⁵ Podmaniczky III. 188–190.

¹¹⁵⁶ AMT Mestské Knihy 1543. 75. old.

¹¹⁵⁷ AMT Mestské Knihy 1543. 75. old.

IV. Leszármazási táblázatok